

AZ ÚJ POLGÁRI PERRENDTARTÁS
ELSŐ ÖT ÉVE

AZ ÚJ POLGÁRI PERRENDTARTÁS ELSŐ ÖT ÉVE

SZERKESZTETTE:

GÁRDOS-OROSZ FRUzsINA
OSZTOVITS ANDRÁS

HUN-REN TK JOGTUDOMÁNYI INTÉZET • ORAC KIADÓ
BUDAPEST, 2025

© Szerkesztők, 2025
© Szerzők, 2025
© HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2025
© ORAC Kiadó, 2025

A kötet szakmai lektora:
NAGY CSONGOR ISTVÁN

A kötet megjelenését támogatta:

MTA MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

HUN TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
REN KUTATÓKÖZPONT

ISBN 978-963-258-660-1

Budapest, 2025

A HUN-REN TK Jogtudományi Intézet és az ORAC Kiadó Kft. kiadása

Felelős kiadó: Boda Zsolt főigazgató és Frank Ádám ügyvezető

Internet: www.orac.hu

E-mail: info@orac.hu

Felelős szerkesztő: Gábor Fanni

Tipográfia és műszaki szerkesztés: Harkai Éva

TARTALOM

Rövidítésjegyzék.....	7
Előszó	9

I. AZ ÚJ PP. KONCEPCIÓJA, ALAPELVEI

OSZTOVITS ANDRÁS

Az új Pp. első öt éve – tapasztalatok és tanulságok.....	13
--	----

ÖRKÉNYI LÁSZLÓ

Az új polgári perrendtartás hatása a peres eljárások időszerűségére	27
---	----

VIRÁG CSABA

A hatékony jogvédelem egyes dogmatikai kérdései az új Pp.-ben – alkalmazási tapasztalatok	45
--	----

PARLAGI MÁTYÁS

Szélsőségek fogságában A polgári perrendtartás eredeti és novelláris módosítása szabályozásának eltérése, valamint ennek következményei	64
---	----

PÁKOZDI ZITA

A rendelkezési elv érvényesülése az új Pp.-ben	78
--	----

SZIVÓS KRISTÓF

Gondolatok a polgári perbeli rendelkezési és tárgyalási elvről: magas absztrakciós szint, elveszett dogmatikai tartalom?.....	87
--	----

PRIBULA LÁSZLÓ

A differenciált perrend felvetése – a gyorsított per mint elmulasztott lehetőség?	101
--	-----

II. ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK, ELSŐFOKÚ ELJÁRÁS

VÖLCSEY BALÁZS

A perfelvételi szak tapasztalatai, különös tekintettel az anyagi pervezetés gyakorlati megvalósulására	119
---	-----

LUGOSI JÓZSEF

Az írásbeli ellenkérelem formai és tartalmi követelményei,
a hiányos és elkésett alperesi ellenkérelem jogkövetkezményei 131

MOLNÁR JUDIT

Változatlan a változók között A fizetési meghagyással szembeni
ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának..... 147

III. PERORVOSLATOK

DZSULA MARIANNA

A másodfokú eljárás új rendelkezéseinek bírói gyakorlata..... 163

TIMÁR KINGA

Jogegység és jogorvoslat a korlátozott precedensrendszerben
Kérdések és gondolatok a jogegységi panaszról..... 176

IV. KÜLÖNLEGES PEREK, NEMZETKÖZI IGAZSÁGÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS

KÁRTYÁS GÁBOR – PETRI DÁVID

Az eltűnő munkaügyi perek nyomában.....193

HARSÁGI VIKTÓRIA

Kollektív igényérvényesítés – különös tekintettel a társult perek
„kihasználatlanságára” és ennek lehetséges okaira 210

SZABÓ PÉTER

Új kihívások az uniós jog és a polgári eljárásjog viszonyrendszerében
a fogyasztói jogok érvényesítésének területén 227

VÁRADI ÁGNES

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés aktuális kérdései: hazai és
európai uniós trendek és kihívások..... 244

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

Bszi.	1997. évi LXVI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról
EUB	az Európai Unió Bírósága
Fmhtv.	2009. évi L. törvény a fizetési meghagyásos eljárásról
Gyptv.	2020. évi LXX. törvény a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről
Jat.	2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról
Kp.	2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról
Mt.	2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről
OBH	Országos Bírósági Hivatal
Pp.	2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
Ptk.	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
régi Pp.	1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
régi Ptk.	1959. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről

ELŐSZÓ

A HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet meghívására az új Pp. kodifikációjában részt vevő szakemberek, a törvény hatálybalépése után azt alkalmazó bírók, ügyvédek vitatták meg tapasztalataikat és osztották meg véleményüket az új magyar polgári perrendtartásról a 2023. november 23–24-én megtartott konferencián. Az előadások során érzékelhető volt, hogy az új Pp. kapcsán továbbra sincs teljes összhang az egyes jogpolitikai célkitűzések és azok megvalósulása között. A bírói gyakorlat első tapasztalatai a keresetlevél formai és tartalmi követelményei, ezzel összefüggésben a keresetlevél visszautasítása és a koncepcionálisan új, az anyagi pervezetés tartalmának pontos meghatározásával kapcsolatos bizonytalanságokat igazolták vissza. A Kúria állt az élére a felmerülő jogértelmezési kérdés megválaszolásának, aminek látható eredménye a számos jogegységi határozat, a testületi állásfoglalások, a joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye. Ezek tanulságait levonva került sor 2020-ban az új Pp. I. novelláris módosítására.

Ebben a kötetben a konferencián elhangzott előadások szerkesztett változatát tesszük közzé. A tanulmányok szinte az új Pp. egészét lefedik, így azokat négy tematikai egységbe csoportosítottuk: I. Az új Pp. koncepciója, alapelvei; II. Általános rendelkezések, elsőfokú eljárás; III. Perorvoslatok; IV. Különleges perek, nemzetközi igazságügyi együttműködés. Meggyőződésünk, hogy az egyes tanulmányok fontos és megfontolandó visszajelzéseket tartalmaznak a jogalkotó számára: mi az, ami az új Pp. jogpolitikai célkitűzéseiből megvalósult és mi nem, és mindezek milyen okokra vezethetők vissza. A kötet egyúttal kordokumentum is: itt tart most, öt évvel a hatálybalépése után az új Pp. gyakorlata, ami fontos viszonyítási pont lehet majd a későbbiekben a jogtudományi kutatások számára is.

A bíróságok működését alapvetően meghatározó és ezáltal a társadalmi béke fenntartásához hozzájáruló új Pp. további jogértelmezési, jogalkalmazási vitáihoz Németh János, a Kodifikációs Főbizottság elnökének szavait hívjuk segítségül: „A magam részéről – miután már több mint 60 életévemet szántam a polgári perjog oktatására, gyakorlatára és szabályozására – tiszta szívből kívánom, hogy az Országgyűlés által elfogadott új Polgári perrendtartás töltsen be sikeresen azt a feladatot, amelyet mindannyian szánunk neki.”¹

Budapest, 2024. november

Osztoivits András, Gárdos-Orosz Fruzsina
szerkesztők

¹ NÉMETH JÁNOS: Az új Polgári perrendtartás, egyes vitatott kérdések és az elfogadott változat. *Közjegyzők Közlönye*, (2017) 2: 12.

I. AZ ÚJ P.P. KONCEPCIÓJA, ALAPELVEI

AZ ÚJ PP. ELSŐ ÖT ÉVE – TAPASZTALATOK ÉS TANULSÁGOK

A tanulmány az új Pp. kodifikációjának kezdeteit, annak folyamatát mutatja be. Vizsgálja a jogszabály koncepcióját és az új alapelveket. Ismerteti a törvény hatálybalépése után a bírósági joggyakorlatban elsőként felmerült jogértelmezési kérdéseket és válaszokat, valamint az új Pp. I. novelláris módosítását is. Külön kitér az egyik leglátványosabb következmény, az ügyérkezés csökkenésének okaira és lehetséges következményeire. Következtetéseiben amellet érvel, hogy az új Pp. módosítása csak ultima ratio lehet, a jogpolitikának minél előbb a 21. század dinamikus változásaira reagáló, a bíróságok működésének szolgáltatás jellegét előtérbe helyező, online és hagyományos ügyintézészt is biztosító, a vonatkozó szervezeti-, személyi és szabályozási kérdéseket együtt kezelő válaszokat kell adnia.

1. BEVEZETÉS

A 2010-es évek elejére a magyar jogtudomány és a jogászai hivatásrendek képviselői egyetértettek abban, hogy a régi Pp. – a novelláris módosítások ellenére – sem tudja betölteni célját, az újabb kiegészítések helyett egy új polgári perrendtartásra van szükség.¹ Az új Ptk. kihirdetését követően a jogalkotó is elhatározta magát, hogy a magyar magánjog teljes körű megújítása érdekében egy új polgári perrendtartás is készüljön. A kodifikációs munkálatok hivatalosan a 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozattal indultak és világrekord gyorsasággal, 3 és fél év után az országgyűlés elfogadta a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényt.

Ez a tanulmány feleleveníti a kodifikáció kezdetét, menetét, a legfontosabb koncepcionális kérdéseket és az új alapelveket. Ezt követően kronologikusan haladva bemutatja, hogy a hatálybalépése óta a bírói gyakorlatnak milyen

* Egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem; külső munkatárs, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet.

¹ Osztovits (2010) 158–159.

jogértelmezési kérdéseket kellett megválaszolnia, azok hogyan vezettek 2020-ban az új Pp. I. novelláris módosításához.

Az új Pp. egyik leglátványosabb következménye az ügyérkezés közel 30%-os csökkenése. A tanulmány külön kitér arra, hogy az ügyérkezés alakulása miatt kiemelt jelentőségű a bíróságok működésében, annak milyen hatása van a bíróságok és a bírák létszámára, karrier lehetőségére, valamint a társadalmi béke biztosítására és a gazdasági versenyképesség növelésére. Meggyőző érvek szólnak amellett, hogy az ügyérkezés folyamatos csökkenését nem kizárólag az új Pp. hatálybalépése váltotta ki, hanem abban legalább annyira fontos tényező az információs technológiák folyamatos fejlődése miatt az állami szolgáltatásokkal szemben változó társadalmi igények és az alternatív vitarendezések fejlődése is.

A tanulmány következtetései mellett érvelnek, hogy az új Pp. bármilyen módosítása csak ultima ratioként jöhet szóba, el kell kerülni azt a kodifikációs hibát, ami az elmúlt 34 évben többször is előfordult, hogy a bírósági szervezeti, személyi és eljárási kérdéseket időben egymástól elválasztva szabályozták. A legnagyobb jogpolitikai kihívás jelenleg az, hogy a 21. század dinamikus változásaira reagáló, a szolgáltatás jelleget előtérbe helyező, online és hagyományos ügyintézészt is biztosító bírósági szervezeti, személyi és eljárási szabályok kerüljenek kidolgozásra. Erre az új, a digitális kor kihívásait megválaszó igazságügyi reform végig gondolására időt kell biztosítani, hogy a jogász hivatásrendek is megértsék és magukénak érezzék a szükséges változtatásokat.

2. A KODIFIKÁCIÓ KEZDETEI

Az új Pp. kodifikációja hivatalosan 2013 májusában kezdődött, amikor a 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat elrendelte a perrendtartás kodifikációját. Ez a jogszabály olyan szervezeti struktúrát hozott létre, hogy a Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság² munkáját a Polgári Perjogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság³ segíti. Ez utóbbiban Németh János – aki mindkét bizottság elnöke volt –

² A Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság Kormány által felkért tagjai voltak: Németh János professzor emeritus, a Főbizottság elnöke, a közigazgatási és igazságügyi miniszter, a Miniszterelnökségen működő jogi ügyekért felelős államtitkár, az Országos Bírósági Hivatal elnöke, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész, a Magyar Jogász Egylet elnöke, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke, a Magyar Országos Közjegyzői Kamara elnöke, Varga István tanszékvezető, habil. egyetemi docens a Főbizottság tudományos titkára, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium vezető beosztású kormánytisztviselője, a Főbizottság szervezési titkára. A 1012/2015. (I. 22.) IM rendelet módosításaként 2015. január 23-tól a Főbizottság tagja lett Wopera Zsuzsa miniszteri biztos, a Főbizottság szervezési titkára.

³ A Polgári Perjogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság tagjai voltak: Németh János professzor emeritus, a Szerkesztőbizottság elnöke, Czepek Gábor a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium

8 témabizottságot állított fel, amelyekbe összesen 130 szakembert kért fel a jogtudomány és a jogász hivatásrendek képviselői közül.⁴ Az egyes témabizottságok a polgári perjogi kodifikáció koncepciójával összefüggő részletkérdésekkel foglalkoztak, az általuk készített előkészítő írásos anyagokat a Szerkesztőbizottság rendszerezte, szerkesztette majd megtárgyalta és 2014. június 30-án továbbította a 363 oldalas Koncepció Tervezetét az igazságügyi miniszternek.

A jogtörténésekre vár annak feltárása, hogy pontosan mi történt ezt követően. Ami ismert tény, hogy 2013-ban, a kodifikáció kezdetekor a közigazgatási- és igazságügyi miniszter Navracsics Tibor volt. 2014 tavaszán megtartott országgyűlési választások végeredménye alapján nem történt kormányváltás, ugyanaz a pártcsalád alakíthatott kormányt, amelynek egyi következményeként az önállóvá vált Igazságügyi Minisztérium élére Trócsányi László került. Az új miniszter a Szerkesztőbizottság Koncepció Tervezetét kiemelkedően magas színvonalúnak minősítette, azt elismeréssel fogadta.⁵ Az Igazságügyi Minisztérium a tervezetet, annak eredményeire építve, a Szerkesztőbizottság javaslatként nevesítve alakította tovább és készítette el az új polgári perrendtartás koncepciójáról szóló kormány előterjesztés tervezetét, benyújtva azt a kormánynak. A kormány az Igazságügyi Minisztérium előterjesztését és az abban foglalt, javasolt koncepciót 2015. január 14-én tartott ülésén elfogadta. Pár nappal később, 1012/2015. (I. 22.) Korm. határozattal a Szerkesztőbizottságot megszüntette, a Kodifikációs Főbizottságot ugyanakkor meghagyta azzal, hogy annak tagja lett Wopera Zsuzsa, a kodifikációért újonnan kinevezett miniszteri biztos, mint a Főbizottság szervezési titkára.

Ettől az időponttól kezdve „két malomban őrlődött” az új Pp.: a miniszteri biztos a saját szakértői csapatával (az Igazságügyi Minisztérium Kodifikációs Munkacsoportja), a Kodifikációs Főbizottság a témabizottságokat átszervezte, 14 munkabizottság keretei között kezdte kidolgozni a részletszabályokat. 2015 májusában az igazságügyi miniszter azzal a kérelemmel fordult a Kodifikációs Főbizottság elnökéhez, hogy az újjászervezett munkabizottságok vitassák meg a minisztériumi problémafelvetéseket és az azokhoz kapcsolódó kérdéseket, majd tegyenek normaszöveg szintű javaslatot, a hozzá kapcsolódó indoklással együtt. Ezt a munkát az igazságügyi miniszter és Németh János a munkabizottságok elnökeihez intézett, 2015. május 15-én kelt felkérő levelükben kérték elvégezni, 2015. október 30. határidővel. Ebben a levélben arról is tájékoztatást kaptak az elnökök, hogy a beérkező munkabizottsági előterjesztéseket

Magánjogi és Igazságügyi Kodifikációs Főosztályának vezetője, Éless Tamás ügyvéd, Kengyel Miklós tanszékvezető egyetemi tanár, Szabó Imre tanszékvezető egyetemi tanár, Tamáné Nagy Erzsébet a Kúria tanácselnöke, Török Judit a Kúria Polgári Kollégiumának vezető helyettese, Varga István tanszékvezető, habil. egyetemi docens.

⁴ NÉMETH (2017) 5.

⁵ Uo. 6.

az Igazságügyi Minisztérium keretén belül működő munkacsoport fogja áttekinteni és elemezni, majd azt követően véglegesíti a javasolt norma szöveget és azt – annak elkészülte után – velük megtárgyalja.⁶ A munkabizottságok tevékenységének eredményeként 2015 októberében elkészült a „Munkabizottsági Szakértői Javaslat Normaszöveg és Indokolás Tervezet” című, több mint 1.100 oldalas, az egyes munkabizottsági anyagokat tartalmazó összeállítás. Amint annak címe is utal rá, ez szövegszerű javaslatot tartalmazott mind a normaszövegre mind annak indokolására vonatkozóan.⁷ A korábbi ígélet ellenére a munkabizottságok elnökei nem vehettek részt azon a tárgyaláson, amelyen az IM Szerkesztőbizottsága az ő anyagukat tárgyalta.

A kodifikációs munkálatok ettől az időponttól kezdve szinte már csak az IM-n belül folytatódtak és 2016 szeptemberére elkészült a T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, amit az Országgyűlés 2016. november 22. ülésnapján elfogadott, és így a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 2018. január 1-jével hatályba lépett.

3. AZ ÚJ. PP. KONCEPCIÓJA

Egy kódex jellegű szabályozás megértéséhez legelőször annak koncepcióját érdemes megnézni. Az új Pp. koncepcióját a Kormány 2015. január 14-én megtartott ülésén fogadta el, amelynek II. 1. pontja rögzítette az elérni kívánt jogpolitikai célt: a magyar polgári igazságszolgáltatás Magyarország Alaptörvényének megfelelő, magas színvonalú, korszerű, az eljárások gyors lezárását és az időszerűséget biztosító, hatékony, átlátható és kiszámítható működéséhez szükséges perjogi keretek megteremtése. Érdemes megállni és áttekinteni ezeket a célkitűzéseket. Az első kettő (az Alaptörvénynek megfelelő, magas színvonalú), minden jogszabály esetében követelmény, azaz kifejezetten a Pp.-re vonatkozóan ezek önmagukban még keveset árulnak el. Sokkal érdekesebb a korszerűsége vonatkozó célkitűzés, ami lehetőséget adott volna annak a végig gondolására, hogy a vajon a 21. században mitől lesz korszerű a magánjogi jogérvényesítés, mik jelenleg a legfontosabb társadalmi-gazdasági elvárások az igazságszolgáltatással szemben. Mindez azonban a koncepció további részeiből sem derül ki, ezért úgy tűnik, hogy a korszerűség inkább a koncepció egyik díszítőeleme és nem annak tartópillére.

Tovább vizsgálva az egyes közpolitikai célokat, az eljárások gyors lezárása és az időszerűség lényegében egymás szinonimái, az átláthatóságból pedig következik a kiszámíthatóság. Maradt egyedül a hatékonyság, ami kétségtelenül

⁶ Uo. 7.

⁷ Ez később önálló kötetként is megjelent: VARGA-ÉLESS (2016).

az eljárási szabályozások központi eleme. De kérdésként itt is felmerül, hogy pontosan mit is kell ez alatt érteni, mitől lesz hatékony egy perbeli jogérvényesítés: ha minél rövidebb a pertartam, vagy ha minél megalapozottabb a bíróság döntése az ügy érdemében. Ez a két feltétel ugyanis az eljárási részletszabályok kidolgozása során egymással ellentétbe kerülhet.

A koncepciónak éppen a legfontosabb része, a közpolitikai célkitűzések a legkevésbé kidolgozottak. Ehhez képest a II. 2. pontban felsorolt szabályozási célok és elvek már sokkal részletesebbek, bemutatva, hogy mik azok az új, illetve felújított megoldások, amelyek az egyes részletszabályok vázát adják. A koncepciónak ez a szerkezeti aránytalansága, az innovatív célkitűzések hiánya felveti azt a kérdést, hogy mennyiben lehet ténylegesen új Pp.-ről beszélni a 2016. évi CXXX. törvény esetében a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez (régii Pp.) képest. Vagy az előbbi a végeredményét tekintve – tartalmilag – csak a régebbi Pp. bírói gyakorlatában felmerült legfontosabb problémáit, gócpontjait orvosolni szándékozó nagyméretű novella. Még jobban érzékelhető a régi és az új Pp. koncepciójában megjelenő érdemi különbségek hiánya, ha összevetjük azokat a régi és az új Ptk. koncepcióival. Az új Ptk. a rendszerváltás követően megváltozott társadalmi modellből, a szociális piacgazdaság társadalomképéből vezette le a közpolitikai célokat, éles cenzúrát húzva ezzel a régi és az új szabályozás között. Az új Pp. koncepciójából hiányzik a társadalomkép, bár kétségtelenül utal az új Ptk. hatálybalépése miatti eljárásjogi módosítások szükségességére.

4. ALAPELVEK AZ ÚJ PP.-BEN

Az eljárásjogi kódexek jellegadó sajátossága az abban megfogalmazott alapelvek száma és tartalma. Az új Pp. Első Rész I. fejezet 2–6. §-ban sorolja fel az alapelveket, amelyek közül kettőt nem tartalmazott a régi Pp.: a perkoncentráció elvét és a bíróság közrehatásának elvét. Ennyiben nevezhető újnak a Pp. „váza” a régi Pp.-hez képest, ami arra utal, hogy koncepcionális szinten nagy változás nem történt. Igaz ugyanakkor, hogy éppen ez a két új alapelv tette lényegesen „feszesebbé” a perrendtartást, megelőzve a pertartamok szükségtelen elhúzódását, ami célként már a törvény koncepciójában is megjelent.⁸

Érdekes megfigyelni, hogy a perkoncentráció elve és részletszabályai bevalóttan az 1911. évi Plósz féle Pp. rendelkezése alapján készültek.⁹ Ez önmagában bizonyítja a korábbi Pp. vonatkozó rendelkezéseink időállóságát, ugyanakkor némi innováció hiányról is tanúskodik: a 21. században, a digitális kor

⁸ SZABÓ (2017) 372–375.

⁹ WOPERA (2017) 155–157.

hajnalán egy száz évvel korábbi társadalmi és gazdasági rendre modellezett alapelvet vett át a jogalkotó és tett meg az új Pp. egyik tartópillérének. Nem önmagában a tartópillérrel van baj, hanem azzal, hogy megelégedett ennyivel és nem gondolta végig, hogy ami a maga korában kifejezetten modernnek hatott, az ma már nem biztos, hogy éppen olyan hatékony.

Az új Pp. 6. §-a a perkoncentráció érvényesülése érdekében írja elő a bíróságok közrehatásának kötelezettségét, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék. Ennek formája az anyagi pervezetés, amelynek legfontosabb szabályait a 237. § tartalmazza. Ez a § az új Pp. „lelke”, az alapján kell a bíróságoknak – első- és másodfokon – megfelelő tájékoztatással ellátni a feleket. A részletes szabályozás ellenére itt is érzékelhető némi jogalkotói bizonytalanság: az anyagi pervezetés – elnevezésétől eltérően – ugyanis inkább eljárásjogi tájékoztatás, igaz, annál több, de annak pontos tartalma nem meghatározható. Így a bírói gyakorlatnak kell azt kidolgozni, amiből már most látható, hogy mennyire eltérően értelmezik és alkalmazzák azt a bíróságok.¹⁰ Nagyon leegyszerűsítve az anyagi pervezetés tartalmára vonatkozó kérdést: meddig terjed a bíró kötelezettsége az érvényesíteni kívánt jog meghatározása vonatkozásában, erre nézve mennyire adhat konkrét tájékoztatást, vagy „csak” közrehat abban, hogy a fél a perfelvételi nyilatkozatát teljeskörűen előadja, illetve annak hibáit kijavítsa? Egy koncepcionális szintű, új alapelv tartalma nem lehet ennyire bizonytalan, a jogalkotónak minél előbb rá kell szánnia magát, hogy a bírói gyakorlat tapasztalatait összegezve egyértelműsítse az anyagi pervezetés tartalmát, egységesítve ezzel az új Pp. vonatkozó joggyakorlatát.

5. KRONOLÓGIA A HATÁLYBALÉPÉS UTÁN

A bíróságok működésében az új Pp. hatálybalépése sokkal gyorsabb változást hozott, mint 2015-ben az új Ptk.: az anyagi jogi kódex – pár kivételtől eltekintve – a hatálybalépését követően létrejött jogviszonyokra kellett alkalmazni, így azok alapján jogviták még csak évekkal később érkeztek a bíróságokra. Így tehát az új Ptk. alkalmazásának felkészülésére több idő állt rendelkezésre. Ehhez képest az új Pp.-t a hatálybalépése napjától érkezett minden egyes keresetlevél vonatkozásában már alkalmazni kellett, a felkészülési idő itt tehát teljesen csak a törvény kihirdetése és hatálybalépése közötti 13,5 hónap volt.

Ebben az átmeneti időszakban a Kúria állt az élére az új Pp. jogértelmezési kérdéseinek megválaszolásában: a Kúria elnöke létrehozta a Konzultációs Testületet Az Új Pp. Jogértelmezési Kérdéseiről szakértői csoportot, amely a meg-

¹⁰ PRIBULA (2021) 460–462.

alakulásától a megszűnéséig (2017. november 3. – 2019. október 21.) összesen 82 állásfoglalást tett közzé a Kúria honlapján. Ezt egészítette ki a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozása, amely 2017 májusa és 2020 novemberé között 255 állásfoglalást fogadott el az új Pp. egyes rendelkezései kapcsán.

Az új Pp. részben megváltoztatta a felülvizsgálat szabályait, lehetővé téve, hogy a felülvizsgálatból kizárt ügycsoportok egy része engedélyezéshez kötötten felülvizsgálat tárgya lehessen. A Kúria ezeket az új, engedélyezési okokat értelmezte még a törvény hatálybalépése előtt a felülvizsgálat engedélyezésével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 2/2017. (XI. 13.) PK véleménnyel, amelyet később – a gyakorlati tapasztalatok alapján – az 1/2021. (VII. 12.) PK véleménnyel módosított.

A Kúria az új Pp. értelmezésével kapcsolatban eddig két jogegységi határozatot hozott: az 1/2019. PJE a keresetlevél visszautasításáról rendelkező végzés ellen benyújtott fellebbezés elbírálásáról, valamint a 2/2022. JEH a külön törvényben szabályozott eljárásjogi rendelkezések alapján meghozott határozatok elleni jogorvoslati jogról. Jól érzékelhetően a bírói gyakorlatban a legelső és legközvetlenebb jogértelmezési kérdés a keresetlevél visszautasításának megváltozott szabályaira vonatkoztak. Egyes törvényszékek között és belül is hatalmas eltérések mutatkoztak, ezért a Kúria elnöke 2019 márciusában „A keresetlevél visszautasításának vizsgálata” tárgykörben joggyakorlat-elemző csoportot állított fel, amely szakértői testület 2020 februárjában készült el összefoglaló véleményével. Ez lett a katalizátora az új Pp. I. novellájának, a 2020. évi CXIX. törvénynek, amely a keresetindítás, keresetváltoztatás, keresetlevél visszautasítása, a jogi képviselő nélkül eljáró félre vonatkozó szabályozás bírósági gyakorlatban felmerült tapasztalatait felhasználva módosította az új Pp.-t.¹¹

Paradox módon a részletes eljárásjogi szabályok értelmezése legalább olyan kihívás és időigényes feladat, mint egy hiányos szabályozásé. A joggyakorlatnak további időre van szüksége ahhoz, hogy értelmezze és elhelyezze az új Pp. rendelkezéseit, úgy, hogy az megfeleljen a jogalkotó szándékának is. Ebben a tanulási, érlelési folyamatban hozott újabb koncepcionális változást az új Pp. hatálybalépését követően alig két évvel a korlátozott precedensrendszer bevezetése. A jogász szakma egyelőre adós ennek értékelésével, de az talán tényszerűen elmondható, hogy ez a változtatás a teljes magyar jogrendszert és jogértékesítést alapjaiban érinti. Érdekes megfigyelni, hogy a jogalkotó csak áttételesen, közvetett módon tudta bevezetni Magyarországon bevezetni a precedensrendszert: ezt a kifejezést a mai napig egyetlen magyar jogszabály sem tartalmazza, kizárólag 2019. évi Bszi. módosításhoz fűzött miniszteri indoko-

¹¹ UDVARY (2021) 129–131.; WOPERA (2021) 715–728.

lásban található meg az a jogalkotói szándék, miszerint a bírói joggyakorlat egységének biztosítása érdekében ez bevezetésre került.

Meggyőződésünk, hogy a korlátozott precedensrendszer joggyakorlatában a vonatkozó egységes módszertan kidolgozásának hiányában több a kérdés, mint a válasz. Részletszabályok, iránymutatások hiányában a legfelkészültebb jogi képviselők és a bírák is csak találgatni tudnak, hogy vajon a Kúria 2012. január 1-jét követően közzétett határozatának melyik része, mondata rendelkezik precedensjelleggel. Az angolszász jognak mindegyre a régmúltra visszanyúló, évszázadok során kialakult, kifinomult módszerei vannak.¹² A magyar bírói gyakorlatban egyelőre bizonytalan, hogy mit jelent az azonos, eltérő vagy hasonló tényállás, az elvi jelentőségű rész, mi minősül jogkérdésben való eltérésnek, mikor lehet az mégis indokolt, milyen részletességgel kell mindezt egy ítéletben megindokolni.

6. ÜGYÉRKEZÉS ALAKULÁSA A RÉGI PP. ÉS AZ ÚJ PP. ALAPJÁN

Az új Pp. hatálybalépésének egyik leglátványosabb következménye az ügyérkezés alakulásában látható: az talán nem meglepő, hogy egy új perrendtartás alapján kevesebb ügy indul, az már inkább elgondolkodtató, hogy a tendencia azóta is csökkenő jelleget mutat. Az *1. ábrán* jól látható az éles cezúra a régi Pp. és az új Pp. alapján indult ügyek vonatkozásában: az új Pp. hatálybalépésének első évében, 2018-ban közel 30%-kal csökkent az ügyérkezés a régi Pp. utolsó éve, 2017-hez képest.

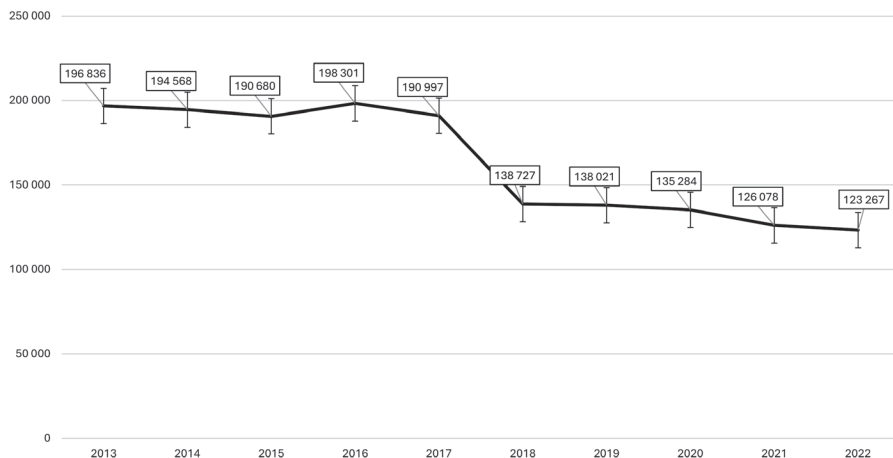
6.1. AZ ÜGYÉRKEZÉS ÖSSZEFÜGGÉSEI

Az ügyek számának alakulása nagyon sok mindenre hatással van, ezért nem mindegy, hogy egy bírósági szervezetrendszernek milyen a munkaterhe. Az osztott elsőfokú (és azáltal másodfokú) hatáskör miatt az ügyérkezés befolyásolja a bíróságok számát, és azon belül a bírók létszámát: egyenesen arányos az ügymennyiség ezekkel a számokkal. A bíróságok és a bírák létszáma hatással van a bírói karrier lehetőségekre: ha a szervezeten belül nincs előremeneteli lehetőség – a kevés ügy miatt levelesebb bírói is elég, a nyugdíjba ment bírók helyett nem kell másokat kinevezni – az kedvezőtlenül hat a bírák motivációira, hamarabb kialakulhat náluk a „megszokásból” ítélezés.

¹² Lásd erről átfogóan Zódi (2021).

1. ábra

Járásbíróságra és törvényszékre érkezett peres ügyek száma 2013–2022

Forrás: Országos Bírósági Hivatal

A bírói joggyakorlatnak nagyon fontos szerepe van a jogszabályok értelmezésében, azok a bírók által válnak „élő joggá”. Ha kevés az ügy, számos jogkérdés, jogintézmény nem, vagy csak jelentős késéssel kerül a bíróságok elé, ami jogbizonytalanságot eredményezhet, veszélyeztetve ezzel a társadalmi békét és a gazdasági versenyképességet. A túl sok ügy kezelése pedig kontraproduktívává teheti a bíróságok működését, az ügyhátralék növekedésével a pertartam is növekszik, ami ellehetetleníti a hatékony jogvédelmet.

Az új Pp. alapján történt ügyérkezés közvetlen következménye, hogy csökkent a bírák létszáma: 2017-ben közel 3.000 fős bírói kar jelenleg 2.700 főből áll és csökken a bírák utánpótlását jelentő bírósági titkárok és fogalmazók létszáma is.

6.2. MIÉRT CSÖKKEN AZ ÜGYÉRKEZÉS?

Konkrét, széleskörű kutatás hiányában nem lehet kizárólag az új Pp. hatásának tulajdonítani az ügyérkezés folyamatos csökkenését, még akkor sem, ha az 1. ábra alapján jól látható az egyértelmű időbeli törésvonal a régi és az új Pp. között. Az okok között kell keresni az alternatív vitarendezések fejlődését, a modern technológiák fejlődését és annak hatásaként az időtényezővel kapcsolatos radikális változásokat.

6.2.1. A magánjogi jogérvényesítés növekvő piacán megjelenő új versenytársak

A rendes bíróságok működését, hatékonyságát gyakran szembe állítják az alternatív vitarendezési fórumok igénybevételének előnyeivel, különösen a választottbíróságokkal. Némileg leegyszerűsítő az a magyarázat, hogy az ezekhez a fórumokhoz, így különösen a választottbíróságokhoz érkező ügyek nagy száma a rendes bíróságok kritikájaként is felfogható. Ennek az összevetésnek az értékét rontja, hogy választottbírósághoz a vonatkozó jogi szabályozásnak köszönhetően csak a magánjogi perek egy része, a kereskedelmi jogviták kerülhetnek. Kétségtelen tény, azt érdemes lenne végig gondolni, hogy a rendes bíróságokat kifejezetten a gazdasági perek vonatkozásában hogyan lehetne hatékonyabb, gyorsabb eljárási szabályokkal vonzóbbá tenni a kereskedelmi élet szereplői számára. A polgári perjogi kodifikációknak ez az egyik leggyakrabban ismétlődő kérdése, amit jól mutatnak a különböző kodifikációs kísérletek a régi Pp. egyes novelláinál, illetve az új Pp. kodifikációja során felmerült elképzeléseknél.

Az alternatív vitarendezési fórumok közül ki kell emelni a különböző mediációs eljárásokat, amelyekkel kapcsolatban az elmúlt évtizedekben számos különböző modell és szabályozás volt hatályban. Az egyre részletesebb szabályozások ellenére úgy tűnik, hogy Magyarországon az igazi áttörés ezen a területen minden jószándék és igyekezet ellenére még nem történt meg.

Egyre látványosabb ugyanakkor a globális online szolgáltató cégek (például E-bay, Alibaba stb.) növekvő jelenléte a jogérvényesítés piacán, akik a saját felületükön alternatív vitarendezési platformokat hoztak létre. Ezek a szolgáltatók hamar felismerték, hogy honlapjuk látogatottságát, az általuk nyújtott szolgáltatások igénybevételének számát növeli, ha az ott létrejött szerződésekkel kapcsolatos jogviták rendezésére gyors és hatékony megoldást kínálnak.¹³ Ennek kidolgozásában segítette őket az is, hogy az adott szerződéssel kapcsolatban minden adat rendelkezésre állt, visszakereshető volt az adott platformon: mikor, milyen tartalommal, kik között jött létre a szerződés, így a feleknek nem kell a bizonyítékok összegyűjtésével időt tölteniük. Az E-bay platform fejlesztésének egyik tanulsága volt az is, hogy az első verziót évekkel később egy újabb fejlesztés során egyszerűsítették annak érdekében, hogy a feleknek minél kevesebb kérdést kelljen megválaszolniuk, adatot megjelölniük ahhoz, hogy az eljárás elindulhasson. Az egyszerűsítés az igényérvényesítések számának ugrásszerű növekedését hozta, ami arra utal, hogy minél egyszerűbb módon igénybe vehető egy jogérvényesítés, az annál több fél számára válik vonzóvá és elérhetővé.¹⁴

¹³ KATSH–RABINOVICH (2017) 155–157.

¹⁴ KATSH–RABINOVICH (2017) 160.

6.2.2. Kapcsolattartás, kommunikáció, az ügyintézés változásai

Már most könyvtári irodalma van annak, hogy a modern technológiák, az internet alapú okos eszközök hogyan alakítják át az emberek közötti kommunikációt, kapcsolattartást.¹⁵ Bár ezen a területen jól érzékelhető különbségek mutatkoznak az egyes generációk között, a legfiatalabbak számára lényegében csak az a szolgáltatás létezik, ami egy okostelefonnal elérhető, igénybe vehető. Ez a jelenség, tendencia szinte biztosan nem fog ellenkező irányba fordulni, hanem az információs technológia robbanásszerű fejlődésével egyre gyorsabb és még okosabb eszközök használatához fog vezetni. Mindezt a magánszektor szereplői, a szolgáltatók többsége már felismerte és termékeiket, szolgáltatásaikat elérhetővé teszik ezen eszközök számára is. Ezekhez a változásokhoz az állami szolgáltatóknak, a közigazgatás és az igazságszolgáltatás szereplőinek is alkalmazkodnia kell. A közigazgatás fejlesztésével kapcsolatban már vannak stratégiai célkitűzések, amelyek úgy összegeezhetők, hogy az állam minél több szolgáltatást, minél egyszerűbben az információs technológiák alkalmazásával kíván elérhetővé tenni az állampolgárok számára.

6.2.3. Időtényező

Ahogy a modern technológiák fejlődésének köszönhetően szinte minden egyre gyorsabban elérhetővé válik, úgy csökken a szolgáltatók ügyintézésével szembeni türelem. Ha a jogalanyok ahhoz szoknak hozzá, hogy pár kattintással rendelkezhetnek meg, intézhetnek el egyre több mindent, úgy ez az elvárás válik természetessé a közszolgáltatásokkal szemben is. A modern technológiák tehát olyan szemléletváltozást hoznak, ami kihat többek között az „időérzetre” is. Bár ez utóbbi fogalom személyenként változhat, ezáltal szubjektív, a tendencia szinte biztos: ami tegnap még elfogadható időtartamnak tűnt, az ma már nem biztos, holnap pedig már biztosan nem lesz az.¹⁶ Hiába csökken tehát az átlagos pertartam, ha egy per jogerős befejezését még mindig években számolják, az egyre távolabb kerül a digitális társadalom tagjainak időérzetétől, és választják jogvitáik rendezésére minden bizonnyal emiatt is egyre kevesebben a bírósági utat.

¹⁵ A vonatkozó legismertebb társadalomelméleti leírások összegzését lásd POKOL (2018). Meggyőzően mutatja be azt a folyamatot HARARI (2018) 15–80.

¹⁶ OSZTOVITS (2020) 625–626.

7. KÖVETKEZTETÉSEK

Az új Pp. – a kodifikációs párhuzamosságok ellenére – rekord gyorsasággal, három és fél év alatt készült el. Ezt az időtartamot nem érdemes összevetni az új Ptk. rendelkezésére állt tizenhat évvel, ugyanakkor biztosnak mondható, hogyha a jogalkotó nem feltétlenül egy kormányzati cikluson belül kívánta volna az új Pp.-t megvalósítani, és több időt biztosít a jogász hivatásrendek képviselőinek, hogy azt alaposabban megismerhessék, megvitassák, úgy azt jobban magukénak éreznék. Különösen a koncepció kapcsán nem érthető a sietség, ott érezhető leginkább, hogy a jogalkotó végül maga sem tudta eldönteni, hogy a régi Pp.-nek a bírói gyakorlatban tapasztalt hiányosságait kívánja orvosolni, vagy egy teljesen, koncepcionálisan is új polgári perrendtartást kíván alkotni.

Az új Pp. alapelveit, így különösen annak a régi Pp.-ben nem ismert perkoncentráció és a bíróság közrehatásának elveit még értelmeznie, formálnia kell a jogtudománynak és a joggyakorlatnak egyaránt. Bár a folyamat elkezdődött, messze nem egységes jelenleg még a bírói gyakorlat ezekben a kérdésekben, így különösen az anyagi pervezetés pontos tartalmában, ami az egész új Pp. hatékony érvényesülését veszélyezteti.

Fontos ugyanakkor azt is megemlíteni, hogy az új Pp. esetleges módosítására csak ultima ratioként lehet tekinteni, kerülni kell a kodifikációs kérdések újbóli megnyitását. A legjobb, legegyszerűbb eljárásjogi szabályok is csak megfelelő intézményi keretek között tudnak hatékonyan működni. Ha a Pp. a szoftver, akkor a bírósági szervezeti és jogállási törvények a hardver – az egyik a másik nélkül értelmezhetetlen, ugyanakkor egymást kölcsönösen felerősíthetik, vagy éppen korlátozhatják céljaik megvalósításában. Úgy tűnik, hogy ezt az alapvető összefüggést az igazságügyi szakpolitika nem mindig tartotta szem előtt: A bíróságok szervezetét érintő változtatások és a Pp. módosításai időben elkerülték egymást. Vagy a hardvert, vagy a szoftvert tekintette adott-nak a jogalkotó és módosította az egyikhez a másikat, de egyszerre a kettőt sosem helyezte új alapokra.

Ennél a pontnál érdemes megjegyezni, hogy a bírósági szervezetrendszerket a legtöbb országban ma már szinte csak a történeti hagyomány iránti tisztelet tart össze. Általánosságban elmondható, hogy minél kisebb földrajzi kiterjedésű egy ország, annál kevésbé tagolt bírósági szervezetrendszerre van szüksége.¹⁷

Egy következő igazságügyi reform során figyelemmel kell lenni arra, hogy ezt a hibát lehetőség szerint a jogalkotó ne kövesse el újra, hanem abból induljon ki, hogy a 21. század egyre dinamikusabb társadalmi és gazdasági válto-

¹⁷ PRIBULA (2020) 22–24.

zásaira tekintettel milyen bírósági szervezetrendszer (hardver), milyen perrendtartás alapján (szoftver) tud a leghatékonyabb jogvédelmet biztosítani a jogalanyok számára.¹⁸

Miközben az új Pp. még csak öt éve van hatályban, az már most látszik, hogy a magyar jogtudománynak és a hivatásrendek tagjainak is el kell kezdenie a gondolkodást a 21. század dinamikus változásaira reagáló, a bíróságok szolgáltatás jellegével előtérbe helyező, online és hagyományos ügyintézészt is biztosító szervezeti és perrendtartási szabályok kidolgozásáról. Enélkül a bíróságok nem fogják tudni ellátni feladatukat, a társadalmi béke biztosítását és nem tudnak hozzájárulni a gazdaság növekedéséhez sem.

IRODALOM

- HARARI, Yuval Noah: *21 lecke a 21. századra*. Budapest, Animus, 2018.
- KATSH, Ethan – RABINOVICH-EINY, Orna: *Digital Justice*. New York, Oxford University Press, 2017.
- NÉMETH János: „Az új Polgári perrendtartás, egyes vitatott kérdések és az elfogadott változat”. *Közjegyzők Közlönye* (2017) 2: 5–12.
- OSZTOVITS András: „A magyar polgári eljárásjog útkeresése – egy új szakmai konszenzus felé”. *Magyar Jog* (2023) 1: 39–44.
- OSZTOVITS András: „Online bíróságok és az igazságszolgáltatáshoz való jog – esély vagy veszély?”. *Magyar Jog* (2020) 11: 625–632.
- OSZTOVITS András: „Új magyar Polgári perrendtartás szükségességéről”. *Magyar Jog* (2010) 3: 158–163.
- POKOL Béla: *A mesterséges intelligencia társadalma*. Budapest, Kairosz, 2018.
- PRIBULA László: „A polgári perrendtartás megvalósult hatásköri modelljének értékelése – a történeti fejlődés tükrében”. *Jogtudományi Közlöny* (2020) 1: 21–34.
- PRIBULA László: „A polgári perrendtartás alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai a bíróságok szemszögéből”. *Miskolci Jogi Szemle* (2021) 5: 458–469.
- SZABÓ Imre: „Szakértelem és felelősség”. *Jogtudományi Közlöny* (2017) 9: 372–385.
- UDVARY Sándor: „Az első Pp. novella hatása az elsőfokú eljárásra”. *Jogtudományi Közlöny*, (2021) 3: 129–139.
- VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. Budapest, HVG-ORAC, 2017.

¹⁸ OSZTOVITS (2023) 39–44.

WOPERA Zsuzsa: „Az új polgári perrendtartás elvi alapjai”. *Jogtudományi Köz-
löny* (2017) 4: 153–161.

WOPERA Zsuzsa: „Jogtudomány kontra jogalkalmazás? A polgári perrendtartás
novelláris módosításának irányai”. *Miskolci Jogi Szemle* (2021) 5: 715–728.

ZÓDI Zsolt: „Precedens” In JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Atti-
la – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Jogböl-
cselet rovat, rovatszerkesztő: SZABÓ Miklós, JAKAB András) [http://ijoten.hu/
szocikk/precedens](http://ijoten.hu/szocikk/precedens) (2021).

AZ ÚJ POLGÁRI PERRENDTARTÁS HATÁSA A PERES ELJÁRÁSOK IDŐSZERŰSÉGÉRE

A tanulmány két fő kutatási kérdést fogalmaz meg: Van-e szignifikáns különbség a Pp. és az új Pp. alapján folyt, ítélettel befejezett civilisztikai perek átlagos pertartama között, és ez a különbség milyen előjelű? Ha van különbség, akkor ez a változás összefüggésbe hozható-e az eljárási szabályok új Pp. alapján történt megváltozásával? A munkahipotézis az első kérdés tekintetében az volt, hogy a jogalkotó várakozásának megfelelően szignifikáns mértékben rövidebbek az új Pp. alapján befejezett perek átlagos pertartamát. Kiinduló pont volt az is, hogy a csökkenő pertartam az új Pp. által bevezetett új eljárásrend, elsősorban a perkoncentráció következménye.

Az eredményeket értékelve kijelenthető, hogy az első kérdésre egyértelműen igen a válasz: a felállított munkahipotézis igazolódott, az új Pp. szerint befejezett ügyek átlagos pertartama 9,5 hónapról több, mint 13%-kal 8,2 hónapra csökkent a Pp. alapján befejezett ügyekhez képest. Az átlagos pertartam és változásának mértéke azonban üzgszakonként és ítélkezési szintenként jelentősen eltérő. A második kutatási kérdésre is egyértelműen igen válasz adható: a tapasztalt pertartam csökkenés oka az új Pp. által meghonosított koncentráltabb perrend. Az új Pp. hatására egyrészt jelentősebben csökkent az elsőfokú civilisztikai perek érdemi befejezéshez szükséges tárgyalások száma, és – a Covid-19 teremtette válsághelyzet ellenére – kis mértékben a tárgyalási időköz is.

1. BEVEZETÉS

Az új polgári perrendtartás egyik fő célkitűzése volt a bírósági ítélkezés időszerűségének javítása. Ezért egy átfogó értékelés keretében megkerülhetetlen annak vizsgálata, hogy mennyiben teljesült ez a jogalkotói szándék. Már önmagában az is kérdés, hogy miként mérhető az időszerűség, alkalmas mutató-e erre a pertartam? Milyen tényezők befolyásolják azt, és miként hat ez utóbbiak-

* Bíró, Fővárosi Ítéletábla.

ra a mindenkori eljárásrend? Változott-e a pertartam a törvény hatálybalépése után, és ha volt ilyen változás, akkor ez összefüggésbe hozható-e az új eljárási szabályokkal? A válaszok érdekében empirikus módszerekkel meghatároztam a 2017-ben és 2022-ben ítélettel befejezett elsőfokú civilisztikai perek átlagos pertartamát, majd statisztikai módszerekkel elemeztem az adatokat. Arra jutottam, hogy a pertartam a tárgyalási időköznek és a megtartott tárgyalások számának szorzata. Az eljárásrend az előbbit – sok egyéb tényező mellett – inkább indirekt módon, utóbbit azonban közvetlenül és jelentősebb mértékben befolyásolja. Eredményeim szerint az új polgári perrendtartás hatására az átlagos tárgyalási időköz csak 2,66%-kal mérséklődött, de a tárgyalások átlagos számának ettől jelentősebb, 11,86%-os csökkenése következtében az átlagos pertartam 13,24%-kal csökkent.

2. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKAI ÉS AKTUALITÁSA

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) előkészítése 2013-ban kezdődött a polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozattal. Akkoriban – egyébként már hosszabb idő óta – lényegesen rosszabb időszerűségi mutatók mellett működtek a bíróságok, sok volt az elhúzódó ügy, ezért számos kritika érte az igazságszolgáltatást.¹ Annak ellenére így volt ez, hogy Bszi. 9. §-a már 1997. október 1. óta kimondta,² hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy bírói útra tartozó ügyét független és pártatlan bíróság észszerű határidőn belül bírálja el.³ Sőt 2000-től a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (régii Pp.) 2. § (1) bekezdése⁴ is a bíróság feladatává tette, hogy a feleknek ezt jogát érvényesítse. Az Alaptörvény XXVIII.

¹ Már 1997-ben, az uniós csatlakozási tárgyalások során elfogadott Agenda 2000 jelentésben is megfogalmazták ezt kifogásként. A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (Bszi.) általános indokolása szintén tényként rögzítette, hogy a bíróságokon tartósan kb. 200 000 ügynyi hátralék keletkezett, a bírák a nem mindig képesek időszerűen ítélni. Mint azt később az Eötvös Károly Intézet, a Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért kutatóintézetek közös vizsgálata megállapította az időszerűségi problémák nem országosak voltak, hanem egy-két bírósághoz, jellemzően az Fővárosi Bírósághoz és a Pest Megyei Bírósághoz kötődtek.

² A Bszi 9–10. §-ához fűzött indoklás 1. pontja szerint a jogalkotó az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én aláírt egyezmény 6. cikkére hivatkozással – az Alkotmány 57. §-ának a bírósághoz fordulás jogát már garantáló (1) bekezdésén túlmutatva – fogalmazta meg az ügyek észszerű határidőn belül való befejezésének követelményét.

³ Ezzel egyidejűleg a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény 30. § (1) bekezdése a bíró kötelezettségévé tette a rábizott ügy – annak munkaigényessége és az eljárás sajátosságai által meghatározott – észszerű határidőn belüli elbírálását.

⁴ Módosította az Országos Ítéletábrla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény 2. §-a.

cikkének (1) bekezdése pedig 2012. január 1. napjával alkotmányos alapjoggá emelte e jogot annak deklarálásával, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit a bíróság észszerű határidőn belül bírálja el. Az igazságszolgáltatás időszerűsége tehát alapvető alkotmányos és társadalmi kérdés.

A fenti alkotmányos és törvényes kötelezettségeknek való megfelelés érdekében az új Pp. egyik kiemelt célkitűzése volt a bírósági ítélkezés időszerűségének javítása. Ezt a törekvést a törvény 3. §-ában, a rendelkezési elv után rögtön a másodikként nevesített perkoncentráció elve tükrözi. Az új Pp. e §-ához fűzött indokolás szerint a perkoncentráció azt célozza, hogy a jogvitát egy jól előkészített ún. fő tárgyaláson elbírálhassa a bíróság. A külföldi perrendtartási kódexek gyakorlatára és a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikkre visszavezethető jogalkotói koncepció értelmében tehát egy tipikus eljárást nem több, mint két tárgyaláson be kellene fejeznie a bíróságnak. Ebből az első egy előkészítő, ún. perfelvételi tárgyalás,⁵ míg a második a bizonyítás lefolytatását, és lehetőleg az érdemi döntés meghozatalát szolgálja. A törvényhozó tehát a perek időtartamára vonatkozó elvárást nem fogalmazott meg. Az indokolásban kiemelte, hogy a perkoncentráció elvének csak látszólag lényege az idődimenzió, a hangsúly a hatékonyság növelésén van. Az időszerűség javulása csak egyik közvetett, elsősorban a tárgyalások számának csökkenésén keresztül érvényesülő, de várt következménye. Úgy tűnik tehát, hogy az igazságszolgáltatás időszerűsége a jogalkotó számára is kiemelten fontos.

Ha tehát a hatálybalépés után öt évvel egy átfogó értékelését kívánjuk adni új Pp.-nek, akkor nem mellőzhetjük annak vizsgálatát, hogy mennyiben teljesült ez a jogalkotói célkitűzés. A kérdés megválaszolása azonban nemcsak elméleti szempontból fontos. Egy ezt célzó kutatás ugyanis gyakorlati haszonnal is kecsegtet, mert egyúttal lényegében a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) 21. §-a szerinti utólagos hatásvizsgálatnak is tekinthető. E rendelkezés értelmében a Kormány tagja folyamatosan figyelemmel kíséri a feladatkörébe tartozó jogszabályok hatályosulását, és szükség szerint lefolytatja azok utólagos hatásvizsgálatát, ennek során összeveti a szabályozás megalkotása idején várt hatásokat a tényleges hatásokkal. A pertatamok új Pp. következtében történt esetleges változásának elemzése éppen ezt jelenti.

Az is indokoltá tett továbbá egy ilyen jellegű kutatást, hogy mostanra annak objektív feltételei is adottá váltak. Az új Pp. 630. § (1) bekezdése szerint – összhangban a 629. §-sal és a Jat. 15. § (1) bekezdés b) pontjával – azt csak a 2018. január 1-jén és az azt követően indult ügyekben kellett alkalmazni, az ezt megelőzően megindult eljárások a régi Pp. szabályai szerint folytak tovább. Ennek

⁵ Új Pp. 59. alcím.

következtében egyrészt egyértelműen elkülöníthetők a korábbi és az új eljárási rezsim szerinti eljárások, és ezáltal könnyen detektálhatóak az eljárási rend megváltozásának hatásai. Másrészt a hatálybalépés óta immár több mint öt év telt el, ezért sok – a hatálybalépést követő első évben indult ügyek közül szinte az összes – új perrend szerinti eljárás befejeződött, megközelítőleg biztosítva ezáltal egy empirikus vizsgálat alapját képező mintavétel reprezentativitását.

3. A PROBLÉMA

Elsőre egyszerűnek tűnhet annak a kérdésnek megválaszolása, hogy egy új perrend hatására miként változik az eljárások időszerűsége. De valójában mégsem az. Egyrészt a bírósági eljárások időszerűségét a többféle mutatóval le lehet írni: például a folyamatos vagy befejezett ügyek átlagos időtartamával, az elhúzódó, vagy az egyes korcsoportokba tartozó ügyek számával és arányával a folyamatos, illetőleg befejezett ügyeken belül.⁶ Másrészt a lehetséges mutatók számtalan különféle módszertannal számíthatók ki. Mindenekelőtt kérdés, hogy egyáltalán mely ügyeket vegyük figyelembe az időszerűség vizsgálata során: csak a peres vagy nemperes ügyeket is. Csak az érdemben, ügydöntő határozattal,⁷ vagy az ügyvitelileg⁸ befejezetteket is. Honnantól kezdve és hogyan számítsuk az eljárások időtartamát: az adott ügy érkezési idejétől,⁹ a legelső előzményi iratának¹⁰ érkezési idejétől, vagy a minősített érkezés¹¹ ide-

⁶ Az Országos Bírósági Hivatal (OBH) és a bíróságok statisztikai tevékenységéről szóló 13/2018. (XII. 21.) OBH utasítás (a továbbiakban: Stat. szab.) 10. § (4) bekezdése szerint az eljárások időtartamát a 9. § (1) bekezdésében meghatározott adatszolgáltató lapokon szereplő kategóriák szerint kell számba venni. A 9. § (4) bekezdése alapján az OBH az (1) bekezdésben meghatározott adatszolgáltató lapok mintáit a bíróságok központi honlapján közzéteszi. Az itt közzétett mintákon a tárgyidőszakban befejezett, illetve a tárgyidőszak végén folyamatban maradt 0–3 hó, 3–6 hó, 6–12 hó, 1–2 év, 2–3 év, 3–5 év és 5 év feletti ügyek számát kell megadni. (lásd pl.: a Járásbíróság ügyforgalmi statisztikai jelentése, un. „O minta”: <https://birosag.hu/statisztikai-kerdoivek/jarasbirosagok-ugyforgalmi-statisztikai-jelentes-6>).

⁷ A bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról szóló 17/2014. (XII. 23.) OBH utasítás (a továbbiakban: Beisz.) 12. § (1) bekezdése szerint a polgári és gazdasági peres ügyekben az ügydöntő határozat az ügy tárgyát képező jogvitát véglegesen eldöntő határozat.

⁸ A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet (a továbbiakban: Büsz.) 39. § (2) bekezdés értelmében az érdemben befejezett ügyeken kívül befejezett pl. az az ügy is (befejezettként kezelendő ügy), amelyben a keresetlevelet visszautasították, amely félbeszakadt vagy szünetel, amelyben felfüggesztették, megszüntették az eljárást, amelyet más ügyhöz egyesítettek, amelyek áttételéről rendelkeztek stb.

⁹ Beisz. 69. § (1) bekezdés: a lajstromba minden iratot az érkezés idejének (év, hónap, nap) rögzítésével kell a soron következő lajstromszámmal bejegyezni.

¹⁰ Beisz. 3. § 14b. pontja értelmében előzményi irat a bírósági eljárást megelőzően bíróság vagy egyéb közhatalmi szerv eljárásában keletkezett irat, amely nem minősül kezdőiratnak.

¹¹ Stat. szab. 10. § (2) bekezdés d) pontja értelmében a kezdőiratnak minősülő irattal indult ügyekben az alapeljárás kezdő iratának az adatszolgáltató bírósághoz történő érkezése (lajstromozása) napjától (minősített érkezési időpont) kell számítani a pertartamot, de a (3) bekezdés a) és b) pontja

jétől. Továbbá mely időpontig, az elsőfokú vagy a jogerős befejezésig számítsuk azt. Az időszerűség mérése tehát összetett módszertani kérdés, amelynek nincs bevett és általánosan elfogadott gyakorlata.

Valamint gond az is, hogy az ítélezés időszerűségével kapcsolatban közölt adatok alapján nehezen vizsgálható a kérdés. Az OBH ugyanis erre nézve csak a befejezett és folyamatban maradt ügyek pertartam szerinti megoszlására vonatkozó, erősen aggregált adatokat gyűjt és tesz közzé.¹² Ezekből azonban csak az állapítható meg, hogy az adott statisztikai időszakban mennyi volt a 0–3 hó, 3–6 hó, 6–12 hó, 1–2 év, 2–3 év, 3–5 év és 5 év feletti ügyek száma és aránya. Továbbá ezek az adatok összesítve mutatják a régi Pp. és az új Pp. alapján folyó vagy befejezett ügyeket, és nemcsak az érdemben, hanem az ügyvitelileg befejezetteket is tartalmazzák. A pertartamot pedig az újraindult ügyek esetében nem a legelső előzményi irat tényleges érkezési időpontjától, hanem – az ettől általában későbbi – minősített érkezés időpontjából számolják.¹³

Ezért a kutatás során az első feladat az ítélezés időszerűségének mint vizsgálendő fogalomnak a konceptualizálása volt. Ennek során abból indultam ki, hogy az igazságszolgáltatási rendszer alapvető célja az jogkereső állampolgárok szolgálata, azaz az Alaptörvény már idézett XXVIII. cikkének (1) bekezdésében biztosított alkotmányos alapjoguk érvényre juttatása. Ezért a bírósági ítélezés időszerűségének fogalmát az ő szempontjaik alapján kell definiálni és az ő szemszögükből kell vizsgálni. Márpedig a felek az általában hosszabb eljárások, azaz a perek tartamán keresztül élik meg az igazságszolgáltatás időszerű(tlen)ségét. A pertartamon pedig azt értik, hogy a kereset benyújtásától számítva mennyi idő múlva hoz a bíróság ítéletet az ügyükben. A kutatás során ezért a bíróságok működésének időszerűségét a polgári és gazdasági (a továbbiakban együtt: civilisztikai) perek pertartamán keresztül vizsgáltam. A pertartamot pedig a keresetlevél beadásától, vagyis az első előzményi irat érkezésének napjától az elsőfokú ítélet meghozataláig eltelt időként definiáltam. Az elsőfokú ítélet jogerejének azért nem tulajdonítottam jelentőséget, mert a civilisztikai perek súlypontját az elsőfokú eljárás képezi, a másodfokú eljárások időtartama a tapasztalatok alapján rövidebb, és a kutatásom tárgyát képező új Pp. is az elsőfokú eljárások időtartamának csökkentését célozta.

szerint a félbeszakadás, felfüggesztés, szünetelés időtartamát, és a perújítási, valamint a felülvizsgálat és alkotmányjogi panasz folytán újra meginduló eljárásban az alapeljárás időtartamát nem kell figyelembe venni.

¹² Lásd <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/ugyforgalmi-adatok>.

¹³ Ebből ered, hogy az OBH által számított átlagos pertartam alapján igen kedvező kép rajzolódik ki a magyar igazságszolgáltatásról. Lásd pl. a 2022. évi CEPEJ jelentést, mely szerint az elsőfokú civilisztikai perek átlagos pertartama hazánkban 165 nap szemben a 237 napos európai átlaggal, CEPEJ (2022) 66.

A következő lépés az operacionalizálás volt, amely az adott esetben egyszerűnek bizonyult, mert az elsőfokú eljárások pertartama a keresetlevél beadásától az elsőfokú ítélet meghozataláig eltel napok számán keresztül könnyen mérhető. Ezzel adatot tudtam rendelni a pertartamhoz mint vizsgált jellemzőhöz.

4. A KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS HIPOTÉZISEK

A vizsgálatot megelőzően a következő két fő kutatási kérdést fogalmaztam meg: Van-e szignifikáns különbség a régi és az új Pp. alapján folyt, ítélettel befejezett civilisztikai perek (a továbbiakban: befejezett perek/ügyek) átlagos pertartama között, és ez a különbség milyen előjelű? Ha van különbség, akkor ez a változás összefüggésbe hozható-e az eljárási szabályok új Pp. alapján történt megváltozásával? A munkahipotézisem az első kérdés tekintetében az volt, hogy a jogalkotó várakozásának megfelelően szignifikáns mértékben rövidebbnek találok majd az új Pp. alapján befejezett perek átlagos pertartamát. Másrészt azt feltételeztem, hogy a csökkenő pertartam az új Pp. által bevezetett új eljárásrend, elsősorban a perkoncentráció következménye.

5. A MÓDSZER

A kérdések megválaszolása érdekében egy empirikus kutatást végeztem, melynek keretében meghatároztam és összehasonlítottam a régi és az új Pp. alapján járásbíróóságokon és a törvényszékeken befejezett perek átlagos pertartamát. A régi Pp. alapján folyt pereket a 2017-ben, az új Pp. alapján folyt pereket pedig a 2022-ben az új Pp. alapján befejezett ügyek – mint minta – reprezentálták. A mintavételek éveinek kiválasztásakor egyrészt azt tartottam szem előtt, hogy egy az új Pp. hatálybalépése előtti és egy az utáni, de egymáshoz minél közelebbi évet válasszak annak érdekében, hogy az eljárásrend megváltozásán kívüli egyéb körülmények, így például a folyamatban lévő ügyek számának, a bírói létszámnak, az ügyek tárgy szerinti összetételének, a pertárgy értékének és egyéb jellemzőinek esetleges megváltozása minél kevésbé befolyásolja az eredményeket. Másrészt azt, hogy az új Pp. alapján indult ügyek esetében már a hosszabb pertartamú, a régi Pp. alapján indult ügyek esetében pedig még a rövid pertartamú ügyek is hiánytalanul megjelenjenek a befejezett ügyek között. A 2017-ben befejezett ügyek e feltételnek maradéktalanul megfelelnek, mert tökéletesen leképezik a régi Pp. alapján befejezett ügyek sokaságát. A 2022-ben az új Pp. szerint befejezett ügyek pedig már hozzávetőleg szintén reprezentatív mintáját adják az új Pp. alapján folyó eljárásoknak. Természete-

sen 2022. december 31-én maradhattak még folyamatban már az új Pp. alapján indult eljárások, ennek következtében a 2022 évi mintából hiányozhatnak az 5 éven túl folyamatban maradt ügyek, de számuk az összes 2022-ben befejeződött ügyszám képest minden bizonnyal olyan kevés,¹⁴ hogy figyelembevételük estén sem emelték volna számottevően az átlagos pertartamot. A 2022-ben befejezett ügyek tehát a 2017-hez időben legközelebbi, közel reprezentatív mintáját adják az új Pp. alapján folyt pereknek.

Az átlagos pertartam meghatározásához az egyes ügyek pertartamának ismerete szükséges. Mint már említettem az igazságügyi statisztikai adatgyűjtés és adatszolgáltatás erre nem terjed ki, de a Bírósági Integrált Információs Rendszer¹⁵ (BIIR) részét képező lajstrom modul¹⁶ minden bírósági ügy esetében tartalmazza a kiszámításához szükséges adatokat.¹⁷ Az új Pp. eljárások időtartamára gyakorolt hatásának vizsgálatához tehát egyedi adatkérésre volt szükség. Kérelmemre az OBH rendelkezéseimre bocsátotta az említett két évben befejezett civilisztikai perek tekintetében – egyebek mellett – az eljárás bíróságra, ezzel az ítélezési szintre (járásbíróság vagy törvényszék), az ügyszakra¹⁸ (polgári vagy gazdasági), az ügyminőségre,¹⁹ a keresetlevél érkezési időpontjára, a megtartott tárgyalások számára és az ítélet meghozatalának időpontjára vonatkozó adatokat. Az adatok tisztítását és javítását követően első lépésként az ítélelhozatal mint a befejezés dátumából kivonva a legelső előzményi ügyben érkezett keresetlevél érkezési dátumát minden ügy esetében kiszámítottam a napokban meghatározott pertartamot. Ezt elosztva az ügyben megtartott tárgyalások számával megkaptam az ügyre jellemző átlagos tárgyalási időközt, vagyis az adott ügyben tartott két egymást követő tárgya-

¹⁴ Az új Pp. alapján 2022-ben befejezett 46.390 ügy közül csak 66 olyan volt, amely még 2018-ban indult, és csak 7 olyan, amely 2018. június 30. előtt. A befejezések ilyen alacsony és a hosszabb tartamú perek felé haladva rohamosan csökkenő számából az következik, hogy a 2022. után folyamatban maradt ügyek száma is rendkívül alacsony.

¹⁵ A Beisz. 10. § (1) bekezdése a BIIR rendszert a bírósági ügyviteli, ítélezési és döntéshozatali folyamatok támogatására az OBH Elnöke által jóváhagyott iratkezelési szoftverként határozza meg.

¹⁶ A Beisz. 10. § (2) bekezdése szerint a BIIR egyik alrendszere a BIR-O, amely a (3) bekezdés a) pontja értelmében magában foglalja a lajstrom modult. A Büsz. 2. § 14. pontja alapján a lajstrom (tájékoztató könyv) az iratokról ügyszakonként (ügycsoportonként) elektronikus úton vezetett nyilvántartás.

¹⁷ A lajstrom rovatait a Beisz. 68. § (3), adattartalmát a 73. § (1) bekezdése határozza meg: a lajstromnak – egyebek mellett – tartalmaznia kell a kezdőirat, a kezdőiratként kezelendő irat megnevezését, érkezésének időpontját [l] pont], a kitzűzött eljárási cselekmény határnapját [w] pont], az ügy befejezésére vonatkozó eljárási cselekmény megnevezését, sorszámát [ii] pont], valamint az ügy befejezésének időpontját és módját [j] pont].

¹⁸ A Büsz. 2. § 22a. pontja szerint az ügyszak a bírósági jogalkalmazásra tartozó ügycsoportok jogágak szerinti, vagy az adott jogágon belül az eljárásban résztvevő személyek szerinti egysége (így egyebek mellett polgári vagy gazdasági).

¹⁹ Beisz. 3. § 44. pontja értelmében az ügyminőség a pertárgynak az adott ügyszakban meghatározott statisztikai adatszolgáltatási célú egysége.

lás között átlagosan eltelt időt napokban. Ezután a MS Excel és a PSPP programok segítségével, statisztikai módszerekkel elemeztem az adatokat. A szignifikancia szintet 5%-ban határoztam meg.

6. EREDMÉNYEK

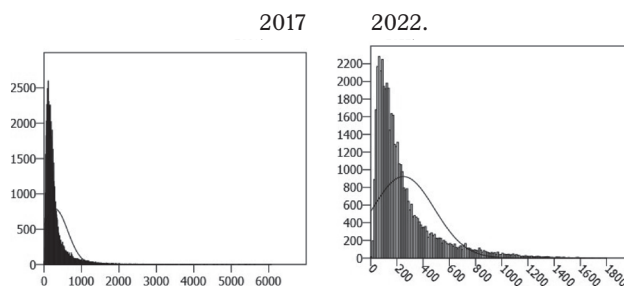
A kapott adatok szerint 2017-ben 67.848, 2022-ben 46.390 civilisztikai pert fejeztek be elsőfokon ítélettel a bíróságok. Az első lépés a két minta pertartamok szempontjából történő összehasonlítása volt. A pertartamra vonatkozó leíró statisztikákat az *1. táblázatban* és az *1. ábrán* mutatom be.

1. táblázat
A befejezett perek pertartamának (nap) leíró statisztikai adatai

	2017	2022
átlag	288,02	249,88
medián	189	170
módusz	112	70
szórás	342,13	235,89
csúcosság	31,18	5,02
ferdeség	4,37	2,08
minimum	0	0
maximum	6068	1793

1. ábra

A befejezett perek pertartamának hisztogramjai

Ebből a lényeg számunkra, hogy a befejezett ügyek átlagos pertartama 2017-ben 9,5 ($288,02/30,5 = 9,44$) hónap, 2022-ben pedig már csak 8,2 ($249,88/30,5 = 8,19$) hónap volt. A leíró statisztikai adatokból és a diagramról

az is sejthető, hogy a pertartamok egyik évben sem mutatnak normál eloszlást, az erősen jobbra ferdült, extrém mértékben csúcsos, és a pertartamok jelentősen szóródnak a minimális (0 nap)²⁰ és a maximális (2017-ben például $6.068/30,5/12 = 16,58$ év, azaz majdnem 16 év és 7 hónap!) érték között. Vagyis a civilisztikai perek többségében az átlagtól kissé rövidebb, kisebb részük esetében azonban ezt sokszorosan meghaladó idő alatt született ítélet. Az eloszlások normalitásának hiányát igazolták az elvégzett Kolmogorov-Smirnov tesztek: a 2017-es ügyek esetében $Z = 54,64$, $p = 0,000$, a 2022-es ügyek esetében pedig $Z = 37,52$, $p = 0,000$. Az eloszlások logaritmikus transzformációval sem voltak normalizálhatóak. Erre tekintettel a hipotézisvizsgálatot nemparaméteres próbával végeztem.²¹ A Mann-Whitney U teszt szerint az átlagos pertartamok különbsége szignifikáns: $U = 1,5 \times 10^9$, $Z = -19,39$, $p = 0,000$.

Tapasztalatból is tudjuk, és ezt a pertartamok leíró statisztikai adatai is alátámasztották, hogy a civilisztikai perek – nemcsak pertartam szempontjából – nagyon heterogén halmazt képeznek. Köztük vannak a járásbíróságok polgári ügyszakainak hatáskörébe tartozó egyszerű „közös megegyezéses” házassági bontóperek és a törvényszéki hatáskört képező, gazdasági társaságok közötti milliárdos értékű vállalkozási szerződésből eredő, gyakran elhúzódó gazdasági perek is. Nagy különbségek vannak tehát közöttük szintenként és ügyszakonként. Ezért e két attribútum szerint megbontottam a két mintát, és részhalmozónként, azaz ügyszakonként és szintenként is vizsgáltam a pertartamaik – és más jellemzőik – alakulását.

A 2. táblázat az átlagos pertartamokat, valamint a 2017. évi és 2022. évi minta átlaga közötti %-os különbségeket mutatja ügyszakonként, szintenként és összesen. Azt látjuk, hogy polgári ügyszakban mind a két ítélkezési szinten csökkent az átlagos pertartam 2022-re. Ezzel szemben a gazdasági ügyszakban törvényszéki szinten valamiennyi ügyszak közül a legjelentősebb (majdnem 26%-os) csökkenés látszik, a járásbíróságokon azonban meglepő módon növekedett a pertartam.

²⁰ Ez különösnek tűnhet, de elvileg nem elképzelhetetlen, pl. a szóbeli kereset régi Pp. 121. § (1) bekezdése szerinti azonnali tárgyalása esetén. Ezzel együtt valószínűbb, hogy adatrögzítési hibáról van szó. Mivel azonban az összesen 114.238 ügyből mindössze 7 esetén fordult elő, ezért benne hagytam az érintett ügyeket az adatbázisban, de a további matematikai és statisztikai műveletek során általuk generált hibák kiküszöbölése érdekében a pertartam értékét 0-ról 0,01-re javítottam.

²¹ Ezek a megállapítások minden további külön vizsgált részhalmozatra, illetőleg változóra igazaknak bizonyultak, ezért a továbbiakban külön nem említem.

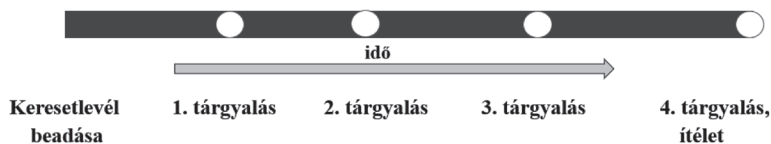
A befejezett perek átlagos pertartama ügyszakonként és szintenként (nap)

	Polgári			Gazdasági			Civilisztika együtt		
	2017	változás	2022	2017	változás	2022	2017	változás	2022
Járásbíróság	266,3	-10,91%	237,2	434,2	5,1%	456,3	273,3	-10,65%	244,2
Törvényszék	380,5	-6,07%	357,4	514,7	-26,4%	378,8	411,5	-11,25%	365,2
Együtt	276,3	-12,76%	241	466,2	-8,13%	428,3	288	-13,24%	249,9

A második a kérdés megválaszolása előtt tekintsük át a pertartamot befolyásoló tényezőket. Egy ügy pertartamát két tényező befolyásolja közvetlenül: az ügy befejezéséhez szükséges tárgyalások száma és tárgyalási időköz. Ezt szemlélteti a 2. ábra, ahol a fehér körök a tárgyalások, melyek tárgyalási időközökre osztják a per folyamatát jelképező a sötét sávot. A pertartam és e két oki tényező között a kapcsolat függvényyszerű: a pertartam ugyanis matematikailag az adott ügyre jellemző átlagos tárgyalási időköz hosszának és a befejezéshez szükséges tárgyalások számának szorzata.

2. ábra

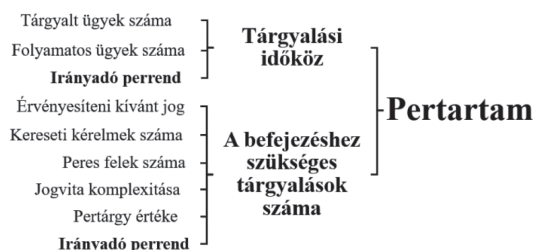
A polgári per időbeli lefolyása sematikusán

Kérdés azonban, hogy mitől függ a tárgyalási időköz és a megtartott tárgyalások száma. Továbbá melyiken keresztül tudja befolyásolni a pertartamot az irányadó perrend. A feltételezett okfolyamatokat foglalja össze a 3. ábra.

3. ábra

Az irányadó perrend mint a pertartamot befolyásoló tényező

A tárgyalási időköz lényegében függvényszerű kapcsolatban van két, az adott ügyön kívüli körülménnyel: a bírák tárgyalási tevékenységének intenzitásával és a folyamatos ügyek számával. Az adott bíróra jellemző tárgyalási időköz az előtte lévő kitzúzhető (folyamatos) ügyek és az általa egységnyi idő alatt megtartott tárgyalások számának hányadosa. Egyrészt tehát egyenesen arányos a folyamatos ügyek számával: minél magasabb a bíró előtt a folyamatban lévő ügyek száma, annál hosszabb nála a tárgyalási időköz. Másrészt fordítottan arányos a bírák tárgyalási tevékenységének intenzitásával: minél több tárgyalást képes megtartani egységnyi idő alatt az adott bíró (ez függ elsősorban az ügyek komplexitásától, a bíró gyakorlati idejétől, a tárgyalásból kiesett napjainak számától stb.), annál rövidebb a rá jellemző tárgyalási időköz. Ennek azonban erős felső korlátját képezi az ember fizikai teljesítőképessége. A bírák egy bizonyos határon túl nem tudják növelni a tárgyalás ügyek számát.²² Az átlagos tárgyalási időközt kissé a mindenkor a hatályos perrend is befolyásolja az első tárgyalásig eltelt időn, azaz a perindítási és perfelvételi szakasz hosszán keresztül. A hosszú írásbeli tárgyalás előkészítés késlelteti az első tárgyalás időpontját, ezzel emeli az átlagos tárgyalási időközt.

A másik tényező, a per befejezéséhez szükséges tárgyalások száma sok, de jobbra az adott ügghöz kapcsolódó faktor – így különösen a perben érvényesíteni kívánt jog, a kereseti kérelmek vagy a peres felek száma, a jogvita ténybeli vagy jogi komplexitása, a pertárgy értéke – mellett erősen függ az irányadó perrendtől. Minél koncentráltabb a perrend, annál kevesebb tárgyalás szükséges az ügyek érdemi befejezéséhez. A perrendnek tehát a befejezéshez szükséges tárgyalások számán keresztül van erősebb és közvetlenebb hatása a pertartamra. Az új Pp. tehát elvileg mind a tárgyalási időköz, mind a befejezéshez szükséges tárgyalások számán keresztül is okozhatta az átlagos pertartam kimutatott csökkenését. Ezért pontos hatásainak feltárása érdekében mindkét tényező változását külön vizsgálni kellett 2017-ről 2022-re.

A tárgyalási időköz változására vonatkozó adatokat – a pertartamoknál már látott szerkezetben – a 3. táblázat tartalmazza.

Láthatjuk, hogy az átlagos tárgyalási időközök eltérő irányban, és – a járásbírói gazdasági ügyszakot leszámítva – többnyire nem túl jelentősen térnek el a két időszakban. A különbség a törvényszéki gazdasági ügyszak esetében nem is szignifikáns, mert a Mann-Whitney U teszt eredménye: $U = 657.764$, $Z = -0,39$, $p = 0,694$. A járásbírói ügyszakokon csökkent, a törvényszékeken nőtt a tárgyalási időköz, összességében a csökkenés alig 2,66%. Ez nagyon meglepő a tárgyalási időköz és a folyamatos ügyek száma közötti imént említett össze-

²² A bírák havi 8-9 tárgyalási napon járásbírói ügyszakokon kb. 40, törvényszékeken kb. 25-30 civilisztikai tárgyalást képesek lelkiismeretesen megtartani (adatok forrása: <https://kpintra.justice.hu/statisztika-tipusok/biroi-egyeni-adatszolgaltatas-eves>).

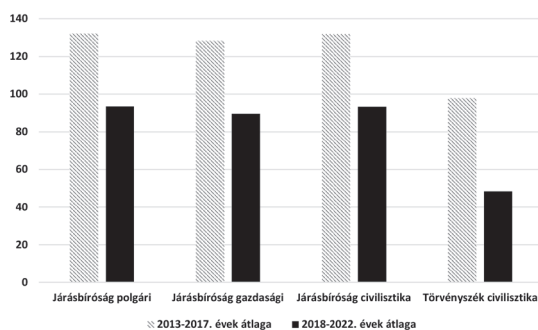
Az átlagos tárgyalási időköz a befejezett perekben ügyszakonként és szintenként (nap)

	Polgári			Gazdasági			Civilisztika együtt		
	2017	változás	2022	2017	változás	2022	2017	változás	2022
Járás-bíróság	93,7	-3,28%	90,7	96,2	21,92%	117,3	93,8	-2,49%	91,5
Törvé-nyszék	96,5	7,36%	103,6	121,3	-7,63%	112,1	102,2	4,36%	106,7
Együtt	94,0	-3,10%	91,1	106,2	8,68%	115,4	94,7	-2,66%	92,2

függés, és a 4. ábra tükrében. Azon ugyanis jól látszik, hogy az egy tárgyaló bíróra jutó folyamatban lévő civilisztikai perek száma a 2017. előtti és az azt követő 5 év átlagát összehasonlítva a járásbíróságokon mindkét ügyszakban 30%-kal, a törvényszékeken civilisztikai ügyszakban pedig mintegy 50%-kal csökkent. Ez alapján azt várhattuk volna, hogy a tárgyalási időköz is 30, illetve 50%-kal csökken 2017. után, de ez elmaradt.

4. ábra

Az időszak végén folyamatban maradt peres ügyek egy bíróra jutó átlagos száma (db)²³

A befejezéshez szükséges tárgyalások átlagos számának változását a 4. táblázatban mutatom be ugyanilyen szerkezetben. A szám a törvényszékek polgári ügyszakát leszámítva minden ügyszakban csökkent, törvényszéki gazdasági ügyszakban több mint 20%-kal, de a csökkenés a Mann-Whitney U teszt eredménye szerint a járásbírósági gazdasági ügyszakban nem szignifikáns ($U = 1.732.877$, $Z = -1,3$, $p = 0,195$). Összességében azonban a gazdasági ügyszakban és járásbírósági szinten is jelentősebb mértékben, majdnem 12%-kal csökkent a megtartott tárgyalások száma.

²³ Az adatok forrása: <https://kpintra.justice.hu/statisztika-tipusok/biroi-egyeni-adatszolgaltatas-eves>.

4. táblázat

A befejezéshez szükséges tárgyalások száma a befejezett perekben ügyszakonként és szintenként (db)

	Polgári			Gazdasági			Civilisztika együtt		
	2017	változás	2022	2017	változás	2022	2017	változás	2022
Járás-bíróság	2,92	-9,97%	2,63	5,08	-11,14%	4,51	3,01	-10,68%	2,69
Törvénytársék	3,68	2,9%	3,79	4,84	-20,6%	3,85	3,95	-3,57%	3,81
Együtt	2,99	-10,76%	2,66	4,99	-14,52%	4,27	3,11	-11,86%	2,74

7. VÁLASZOK, KÖVETKEZTETÉSEK

Az eredményeket értékelve kijelenthető, hogy az első kérdésre egyértelműen igen a válasz: a felállított munkahipotézis igazolódott, az új Pp. szerint befejezett ügyek átlagos pertartama 9,5 hónapról több, mint 13%-kal 8,2 hónapra csökkent a régi Pp. alapján befejezett ügyekhez képest. Az átlagos pertartam és változásának mértéke azonban ügyszakonként és ítélkezési szintenként jelentősen eltérő.

Arra jutottam továbbá, hogy a pertartam függvényeszerű kapcsolatban van a tárgyalási időközzel és az ügy befejezéshez szükséges tárgyalások számával: a kettő szorzata. A mindenkori perrend mindkettőre hatással van.

A befejezéshez szükséges tárgyalások átlagos száma 3,11-ről 2,74-re csökkent, ami – egyéb tényezők változása hiányában – 35 nappal $[(3,11 - 2,74) \times 94,7 = 35,039]$ csökkentette volna az átlagos pertartamot. Az ügyek – rendelkezésemre álló adatok alapján – mérhető jellemzőinek, vagyis a pertárgy értékének és a peres felek számának a befejezéshez szükséges tárgyalásokra való hatása minimálisnak bizonyult.

A felek átlagos száma egy-egy perben 2017-ben 2,2762, 2022-ben 2,2451 volt. A csökkenés mindössze 1,37%, de a különbség erősen szignifikáns az elvégzett Mann-Whitney U próba eredménye szerint: $U = 1,5 \times 10^9$, $Z = -14,35$, $p = 0,000$. A képet némileg árnyalja, hogy 2022-ben befejeződött egy olyan ügy, amelyben a felperes mellett 2323 alperes (!) volt érdekelve. Ezt az ügyet leszámítva a peres felek maximális száma 2017-ben 243, 2022-ben pedig 121 volt. Ez esetben a 2022. évi átlag 2,1951-re változik, de a peres felek átlagos száma még ekkor is csak 3,57%-kal csökken 2017-hez képest. A 2022-ben befejezett ügyeken így elvégzett korrelációs vizsgálat eredménye szerint azonban a Pearson-féle korrelációs együttható (a továbbiakban: r) értéke 0,1304. Azaz

a peres felek száma mint független változó és az adott ügyben megtartott tárgyalások száma mint függő változó között csak nagyon gyenge kapcsolat van. Biztosra vehetjük tehát, hogy e tényező változásának nem volt jelentős szerepe a befejezéshez szükséges tárgyalások számának csökkenésében.

A pertárgy értékét minden ügyben rögzíteni kellene a lajstromban,²⁴ ez azonban sajnos nem mindig történik meg. Erre utal, hogy a 2017-ben befejezett ügyek között 36.090, a 2022-ben befejezettek között pedig 22.949 ügy esetében nem szerepelt számszerű adat a pertárgy érték mezőben. Ez ugyan lehet annak a következménye, hogy a pertárgy értéke valóban nem volt meghatározható, de nem kizárható, hogy az ilyen ügyek egy részében elmaradt, vagy téves volt az adatrögzítés. Ez utóbbi lehetőségére utal, hogy 2017-es ügyek között további 1.461, a 2022-es ügyek között pedig újabb 335 olyan akadt, ahol a pertárgy értéke 0 volt.

A számszerű pertárgyértékkel bíró ügyek átlagos pertárgyértéke 2017-ben 293 970 118,1, 2022-ben 439 796 243,5 forint volt. A 49,6%-os (439 796 243,5/293 970 118,1 = 1,4960) különbség az elvégzett Mann-Whitney U próba eredménye szerint szignifikáns: $U = 3,3 \times 10^8$, $Z = -25,09$, $p = 0,000$. A változást azonban jelentős részben magyarázza a 2018–2022. között bekövetkezett 32,13%-os²⁵ infláció. A pertárgyérték inflációval nem magyarázható 17,47%-os (49,6 – 32,13 = 17,47) emelkedésnek pedig nincs jelentősége, mert az elvégzett korrelációs vizsgálat eredménye szerint $r = 0,1360$. Tehát a pertárgy értéke mint független változó és a befejezéshez szükséges tárgyalások száma mint függő változó között – a szakmai tapasztalatoknak megfelelően – csak igen gyenge, ráadásul pozitív korreláció van. A befejezéshez szükséges tárgyalások számának csökkenését ezért a pertárgy érték emelkedése biztosan nem okozhatta.

Azt pedig – a két mintavételi időpont közötti kis különbségre tekintettel – nincs okunk feltételezni, hogy az esetleg releváns egyéb tényezők, így például az előterjesztett kereseti kérelmek, a bizonyítási indítványok száma csökkent, és azáltal az ügyek jogi megítélése számottevően egyszerűbbé vált volna. A perrend megváltozásán kívüli egyéb magyarázó faktor hiányában tehát álláspontom szerint egyértelműen kijelenthető, hogy a befejezéshez szükséges

²⁴ A Beisz. 70. § (5) bekezdés utolsó mondata szerint – más lajstromok mellett – a polgári és gazdasági ügyek lajstromában a címszó mellett fel kell tüntetni a pertárgy értékét, illetve a Beisz. módosításáról szóló 18/2016. (XII. 30.) OBH utasítás 23. §-a alapján 2017. január 1-től azt is, ha a pertárgy értéke nem határozható meg.

²⁵ A KSH által közzétett adatok (https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0002.html) szerint a fogyasztóiár-index az előző és %-ában 2018-ban 102,8, 2019-ben 103,4, 2020-ban 103,3, 2021-ben 105,1, 2022-ben 114,5 volt. Tehát a halmozott infláció 32,13% (1,028 x 1,034 x 1,033 x 1,051 x 1,1145 = 1,3213).

tárgyalások átlagos számának kimutatott csökkenése az új Pp. pert koncentráció hatásának tudható be.

Kimutattam továbbá, hogy a tárgyalási időköz 2,5 nappal 94,7 napról 92,2 napra csökkent. Ez az előbbi tényezőhöz képest lényegesen kisebb, alig 8 napos $[(94,7 - 92,2) \times 3,11 = 7,775]$ pertartamcsökkenést okozott volna az egyéb körülmények állandósága esetén. Másrészt levezettem, hogy a tárgyalási időköz a mindenkori perrend mellett főként az adott ügytől független ügyforgalmi faktorok determinálják. Ezért a 2,5 napos tárgyalási időköz csökkenése eleve nem tudható be kizárólag az új Pp.-nek, az több tényező eltérő erősségű és ellentétes irányú hatásának eredőjeként következett be. Ebben az új Pp. szerepe a következő volt.

Sajnos arra vonatkozóan nem kértem és ezért nem is kaptam adatot, hogy a keresetlevél benyújtása és az első tárgyalás között eltelt idő minént változott. De az új Pp.-ben a módosítás következtében – eléggé el nem ítéhető módon – újra teret nyerő hiánypótlási eljárás²⁶ és az új Pp. 188. §-a alapján már gyakran írásban zajló, ezért időigényesebb perfelvételi szak késlelteti az első tárgyalás kitűzését, ami emeli a tárgyalási időköz átlagos időtartamát. Ezért álláspontom szerint – egyéb logikus magyarázat hiányában – részben a perindítási és perfelvételi szak meghosszabbodása miatt maradt el a tárgyalási időköz – folyamatos ügyek alacsonyabb száma alapján – várt jelentősebb mértékű csökkenése.

Az egy bíróra jutó folyamatos ügyek számának – egyébként rendkívül örömteli – csökkenésének oka elsősorban az volt, hogy az 5. ábrán látható adatsor szerint az érkező ügyek száma is érzékelhetően csökkent a járásbíróóságokon, és zuhant a törvényszékeken 2017. után. Kérdés, hogy a mérséklődő perlekedési hajlam mennyiben tudható be az új Pp. „elrettentő” hatásának, és mennyiben része csupán annak a világjelenségnek, hogy mindenütt csökken bírósági perek száma.²⁷ Véleményem szerint a szoros időbeli egybeesés és a változás mértéke inkább az előbbi okot valószínűsíti.

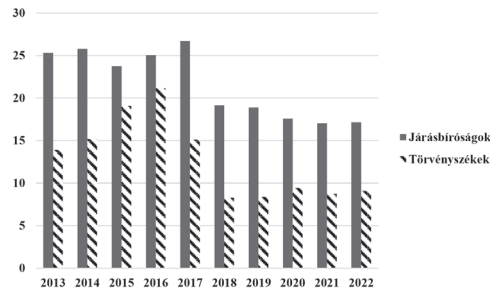
A radikálisan csökkenő érkezés pedig – a tárgyalásra kitűzhető könnyebb új ügyek elmaradása miatt – közvetlenül, és az új ügyek hiányában átlagosan egyre inkább elnehezülő folyamatos ügyek miatt közvetetten is csökkentette a kitűzött ügyek számát. A 6. ábrán jól látszik ez: az egy bíró által kitűzött ügyek havi átlagos száma az új Pp. hatálybalépése után azonnal, az érkező ügyek számának említett csökkenésével párhuzamosan csökkenni kezdett, és a járásbíróóságokon a 2017. előtti 5 év átlagának 2/3-ára, a törvényszékeken pedig felére esett. A jelenség magyarázata az, hogy a már régebb óta folyamatban lévő, erre tekintettel nagy valószínűséggel egyébként is komplexebb,

²⁶ Lásd az új Pp. módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény (a továbbiakban: új Pp. novella) 13. §-ával módosított és beiktatott rendelkezéseket.

²⁷ Zódi–Kiss (2022) 149–157.

5. ábra

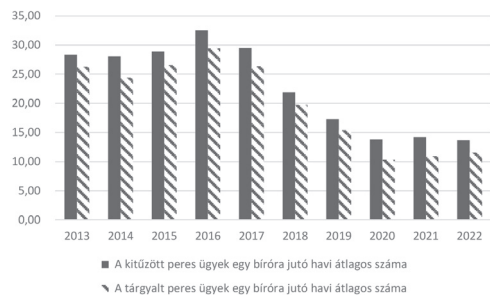
Az érkezett peres ügyek egy bíróra jutó havi átlagos száma (db)²⁸

ugyanakkor lassanként ítélelhezatalra megérő ügyekből nem tud annyit kitűzni a bíró. Az ilyen komplexebb ügyekből nem lehet ugyanannyi tárgyalásra felkészülni, és az esetleg megszülető ítéleteket sem lehet határidőre írásba foglalni.²⁹

6. ábra

A kitűzött peres ügyek egy bíróra jutó havi átlagos száma (db)³⁰

Az új Pp. hatására csökkenő érkezésszám miatt lecsökkent folyamatos ügyszám tárgyalási időközt rövidítő hatását tehát az elhúzódó keresetindítás és perfelvétel mellett az egységnyi idő alatt kitűzhető peres ügyek számának – a tárgyalási időközt meghosszabbító – csökkenése is ellensúlyozta.

A tárgyalási időköz vártnál szerényebb mértékű csökkenésének harmadik oka pedig biztosan a Covid-19 okozta járványhelyzet volt. A 7. ábrán látható, hogy drasztikusan, például a törvényszékeken 2017. előtti 5 évre jellemző átlagosan alig 10%-ról 2020-ban hirtelen 25%-ra nőtt a tárgyalás előtt elhalasztott ügyek aránya, és ez azóta is csak lassan mérséklődik. Ez nyilvánvalóan

²⁸ Az adatok forrása: <https://kpintra.justice.hu/statisztika-tipusok/biroi-egyeni-adatszolgaltatas-eves>.

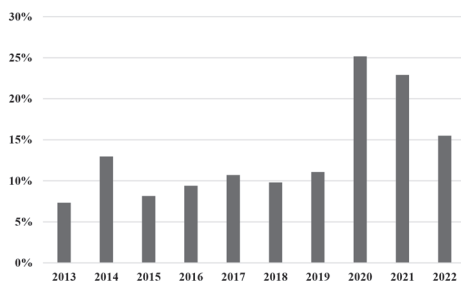
²⁹ A régi Pp. 219. § (2) bekezdése 15, az új Pp. 351. § (3) bekezdése pedig 30 napon határozta meg az ítélet írásba foglalására rendelkezésre álló határidőt, melyet szigorúan ellenőriznek.

³⁰ Az adatok forrása: <https://kpintra.justice.hu/statisztika-tipusok/biroi-egyeni-adatszolgaltatas-eves>.

tovább csökkentette az egységnyi idő alatt ténylegesen megtartott tárgyalások számát és ezáltal szintén a tárgyalási időköz növekedése irányába hatott.

7. ábra

A tárgyalás előtt elhalasztott és a kitűzött peres ügyek aránya (%) a törvénytiszteken³¹

Az új Pp. egyrészt a meghosszabbodó perindítási és perfelvételi szak, valamint az egységnyi idő alatt megtartható tárgyalások számának csökkenése miatt – a járványhelyzettel együtt – a tárgyalási időköz növekedése, másrészt a folyamatos ügyek számának csökkentésén keresztül annak csökkentése irányába is hatott. E hatások eredője tárgyalási időköz kimutatott kis mértékű csökkenése.

Tehát a második kutatási kérdésre is egyértelműen igen a válasz: a tapasztalt pertartam csökkenés oka az új Pp. által meghonosított koncentráltabb perrend. Az új Pp. hatására egyrészt jelentősebben csökkent az elsőfokú civilisztikai perek érdemi befejezéshez szükséges tárgyalások száma, és – a Covid-19 teremtette válsághelyzet ellenére – kis mértékben a tárgyalási időköz is.

A jogalkotó által kitűzött azon célt tehát nem sikerült elérni az új Pp.-vel, hogy a civilisztikai perek egy perfelvételi és egy érdemi tárgyaláson eldőljenek, de az elsőfokú eljárások pertartama érzékelhetően csökkent. Azt a jogalkotó döntheti el, hogy elégedett-e az elért eredménnyel, vagy további lépéseket tart szükségesnek az időszerű ítélkezés biztosítása érdekében. A változások mélyebb, elsősorban területi alapú és az ügyek tárgya szempontjából történő elemzése, valamint az osztott perszerkezet, illetőleg az írásbeli perfelvétel és az új Pp. novella hatásainak elemzése pedig további kutatómunkát igényel.

³¹ Uo.

IRODALOM

Agenda 2000 jelentés: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_97_13, letöltés: 2023. július 7.

Council of European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): *European judicial systems CEPEJ Evaluation Report 2022 Evaluation cycle (2020 data)*, <https://rm.coe.int/cepej-fiche-pays-2020-22-e-web/1680a86276>.

Eötvös Károly Intézet – Magyar Helsinki Bizottság – Társaság a Szabadságjogokért: *Vélemény a 2011. november 28-án elfogadott igazságügyi törvénycsomagról*, https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Velemeny_az_igazsagugyi_torvenycsomagrol_EKINT_MHB_TASZ.pdf.

ZÓDI Zsolt – Kiss Rebeka: Hová tűntek a perek? A hazai bírászkodás kvantitatív vizsgálata 2010 és 2020 között. In: *A magyar jogrendszer rezilienciája 2010–2020*. Budapest, ORAC, 2022, 138–159.

A HATÉKONY JOGVÉDELEM EGYES DOGMATIKAI KÉRDÉSEI AZ ÚJ PP.-BEN – ALKALMAZÁSI TAPASZTALATOK

A társadalom által igazságosnak tartott bírósági döntés egy olyan közös meggyőződésen alapul, amely az eljárási és a pozitív jogon túli bizalmi hálózatot alkot. A közösség tagjainak ebben való meggyőződése teremti meg, hogy a jogi normát érvényes jognak is tekintsék. A bírói döntések igazságossága iránti követelmény feltételezi a társadalom tagjainak egy közös igazságba vetett hitét. Ebből következően az alanyi magánjog érvényesítését biztosító perrend – és az annak alapján hozott bírói döntések – közvetlen kapcsolatban állnak a társadalom jog iránti bizalmával és közvetve az adott közösség versenyképességével is.

Ennek közjogi pillére az alanyi magánjog hatékony bírói védelmét biztosító polgári perrend. A polgári bírói igazságszolgáltatás ezért elsődlegesen a pozitív jogba vetett hitet hivatott biztosítani. Ebből a kiindulási feltevésekből vizsgálja a tanulmány, hogy az új Pp. háromtagú pertárgyfogalmának szabályozása, a Pp. joghoz jutást és jogvédelmet szolgáló rendelkezései és alkalmazási tapasztalatai mennyiben segítik elő a bírói döntések igazságosságának észlelését és a társadalmi jogbéke megteremtését.

1. A PERJOG CÉLJA – AZ ÚJ PP. KONCEPCIÓJA

A 2016. évi új Pp. alapján született bírói döntések elfogadhatóságát és az azokban felhívott anyagi jog követhetőségét két feltétel biztosítja. Egyfelől az, ha a döntések tisztességes, részrehajlás nélküli folyamat eredményeként születnek meg,¹ másfelől, ha a bírói döntések az igazságnak a közösség által vallott ideáját hordozzák. Ugyanis a társadalom által igazságosnak tartott döntés egy olyan közös meggyőződésen nyugszik, amely az eljárási és a pozitív jogon túli bizalmi hálózatot alkot.² A közösség tagjainak ebben való meggyőződése

* Tanácselnök, Fővárosi Ítéltábla; tanársegéd, ELTE ÁJK.

¹ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés.

² Ezen bizalmi kötelék alapja, hogy az anyagi jogi norma mindenkinek az őt megillető jogokat biztosítja és csak a másikat megillető kötelezettség kikényszeríthetőségét engedi meg az osztó igazság szerint.

teremti meg, hogy a jogi normát érvényes jognak is tekintsék.³ A tételes jogi szabályok kikényszeríthetősége a törvények uralmának, míg a jogi normákon túlmutató rend az igazságos világ megélésének lehetőségét biztosítja a perbeli felek és a szélesebb jogkereső közönség számára. A bírói döntések igazságossága iránti követelmény feltételezi a társadalom tagjainak egy közös igazságba vetett hitét. Ebből következően az alanyi magánjog érvényesítését biztosító perrend – és az annak alapján hozott bírói döntések – közvetlen kapcsolatban állnak a társadalom jog iránti bizalmával és közvetve az adott közösség versenyképességével is.

Ugyanis egy garantáltan igazságos jogrendszer biztosította világban érdemes egymásért felelősséget vállalni. Egy megbízható világban érdemes befektetni egy közös jövőbe vagy egy hosszútávon megtérülő gazdasági vállalkozásba. Ennek közjogi pillére az alanyi magánjog hatékony bírói védelmét biztosító polgári perrend. A polgári bírói igazságszolgáltatás ezért elsődlegesen a pozitív jogba vetett hitet hivatott biztosítani.⁴ Ebből a kiindulási feltevésből érdemes megvizsgálni, hogy az új Pp. háromtagú pertárgyfogalmának szabályozása, a Pp. joghoz jutást és jogvédelmet szolgáló rendelkezései és alkalmazási tapasztalatai mennyiben segítik elő a bírói döntések igazságosságának észlelését és a társadalmi jogbéke megteremtését.

2. A VALÓSÁGON ALAPULÓ BÍRÓI DÖNTÉS IGAZSÁGOSSÁGA

A perjog bírói védelmi funkciója az anyagi jogi normákon alapul. Ezen normák hipotézise határozza meg azokat a lényeges, jogi szempontból releváns tényeket, amelyek az alanyi magánjogot egy adott jogvitában megnyitják (vagy megváltoztatják, illetve megszüntetik). Ezáltal az ítélezés alapja szükségszerűen az anyagi jogi norma által meghatározott tények, amelyek valóságon alapulása meghatározza a bírói döntések igazságossági észlelését. A valóságtól eloldott bírói döntés nem felelhet meg az anyagi jognak, így az nem vezethet el sem az individuális sem az absztrakt jogvédelemhez. Azonban bírói döntés véglegessége nyilvánvalóan nem garantálja, hogy minden döntés megfeleljen az anyagi igazságnak. Ennek ellenére a polgári perben hozott döntéseknek az anyagi jogi norma által meghatározott való tényeken kell alapulnia, az ítélet-

³ JELLNIEK (1922) 371. „Minden jog végső alapja az érvényességébe vetett, mással nem magyarázható [...] meggyőződésben rejlik”; JAKAB (2003) 1. „egy norma attól válik normává, hogy azt jognak hiszik”.

⁴ HARARI (2020) 162–173.

nek a valóságot kell reprezentálni.⁵ Akkor is, ha a bírói döntéshozatal és megismerés korlátozott a felek rendelkezési joga [Pp. 2. § (1) bekezdés] és a tárgyalási elv [Pp. 4. § (2) bekezdés] érvényesülése okán.

SIMON és SCURICH (2011) empirikus kutatása⁶ azt mutatta meg, hogy a laikusok csak akkor találták elfogadhatónak a bírói döntések érvelését, ha egyetértettek a döntés eredményével, az ügy mikénti kimenetelével.⁷ Ennek hátterében pedig az elővételezett értékalapú – köznyelvi értelemben az igazságot kereső – attitűd áll.⁸ A perjognak ebben a feszültségi viszonyban kell olyan szabályozást adnia, amely kiegyenlíti a felek ügyükért való felelősségét és a társadalom igazságérzetét a bírói közrehatás, az anyagi pervezetés eszközeivel.⁹

3. AZ ÚJ PP. PERHATÉKONYSÁGI MEGOLDÁSAI

A hatékony pervitel a kereset tárgyához, az érvényesített joghoz való kötöttség biztosítja a felek felelősségét előtérbe helyezve.¹⁰ A Pp. koncepciója a fél rendelkezési jogára, saját ügyének viteléért való egyéni felelősségére épül, és alapelvi szinten (Pp. 3. §, a perkoncentráció elve¹¹) rögzített legfontosabb célkitűzése a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítása.¹² A Pp. azt jogalkotói elképzelést kodifikálta, hogy a perbeli jogvitát ésszerű időn belül, de a lehető leggyorsabban kell elbírálni. Ennek biztosítéka, hogy a felperesnek a korábbi szabályozásnál magasabb tartalmi követelményeknek megfelelő keresetlevelet kellett a bírósághoz benyújtania. A Pp. 170. § (2) bekezdés b) pontja alapján a keresetlevél érdemi részében fel kell tüntetni az érvényesíteni kívánt jogot a jogalap megjelölése útján. A keresetlevél ezen tartalmi követelménye túlmegy azon, hogy a jogállitásnak elegendő a kereset tartalmának egészéből kitűnnie.¹³ A felperesnek nem kell valamennyi jogszabályt megjelölnie, amelyek a követelését megalapozzák, hanem elegendő csak az azt közvetlenül keletkez-

⁵ ÉLESS (2013) 613–616.

⁶ SIMON–SCURICH (2011) 709–727.

⁷ A kutatásban részt vevő 600 fő három bírói határozatot kapott, amelyek valós és jogilag megfelelő eljárás során hozták. Mindhárom döntéshez négyféle érvelést készítettek a vizsgálatban és a résztvevő laikusokat arra kérték, hogy értékeljék a döntések elfogadhatóságát és a döntéshozók legitimitását az érvelések tükrében. Kifejezetten a döntések kimenetelét, azok érdemét kérték, hogy ne vegyék figyelembe.

⁸ MITCHELL (2019) 395–416.

⁹ VIRÁG (2014) 362–376.

¹⁰ ÉLES–FARKAS (2010) 1–12.

¹¹ SZIVÓS (2021) 272–284.

¹² T/11900. a Pp. törvényjavaslatának indokolása, 232–239.

¹³ Ugyanis a kötelezően megjelölendő jogalap a Pp. 7. § (1) bekezdés 8. pontja szerint „az az anyagi jogi jogszabályi rendelkezés, amely az alanyi jogot közvetlenül keletkeztető tényeket meghatározza és annak alapján az igény támasztására feljogosít”.

tető tényeket meghatározó jogalapot előadnia¹⁴ a konkrét jogszabály és annak szakaszának vagy a jogi norma tartalmának pontos feltüntetésével.¹⁵ A Pp. ezen és a 342. § (3) bekezdés megoldásával elkerülhetőek a meglepetésítéletek, és az alperes érdemi ellenkérelmének iránya és koncentráltága is biztosítható elviekben. Ebből következik az is, hogy a Pp.-ben a 2. § (2) bekezdése szerinti kérelemhez kötöttség egyben a jogállításhoz kötöttséget is magában foglalja: az ítéleti döntés csak olyan jogra alapítható, amelyre vonatkozóan a fél a perben jogállítást tett. A jogállítást körében nem érvényesül a tartalom szerinti elbírálás, mert a Pp. 110. § (3) bekezdése csak az eljárásjogi nyilatkozatokra alkalmazható a bíróság általános intézkedési kötelezettségének körében, a fél anyagi jogi nyilatkozatainak tartalmára nem.¹⁶

A petitumhoz és az állított joghoz kötöttséghez képest a bíró azonban nincs kötve a felek tényállításához. Valamint nincs kötve a megjelölt jog és az azt megalapozó tények összekapcsolása vonatkozásban előadott jogi érveléshez sem [Pp. 170. § (2) bekezdés d) pont]. Az érdemi döntés tehát alapítható olyan jogi érvelésre és olyan tényekre, amelyet a felek a perben nem adtak elő, illetve nem állítottak. Ez a Pp. 2. § (2) bekezdésben írt rendelkezési alapelv látszólagos sérelmét jelenti.

Azonban a felek nyilatkozatához való bírói kötöttség feloldását az igazolja ezen két esetben, hogy a bizonyítás – amelynek során a fél által nem állított tények a peranyagba kerülhetnek – a felek kérelmén alapul. Másrészt igazolja az is, hogy ezen rugalmasság az érdemi döntés valóságon alapuló, objektív szempontú igazságosságát biztosítja. Ezen felfogás dogmatikai indoka az, hogy az ítékezés alapja szükségszerűen az anyagi jogi norma által meghatározott tények. A bírói döntés alapjául elfogadott tények valóságon alapulása pedig alapvetően meghatározza a társadalmi jogbékét, a jogviták megnyugtató lezárásának lehetőségét. Erre tekintettel a Pp. ezen szabályozása elvi szinten helyesíthető. Ugyanakkor ennek kodifikáció-technikai megoldásai és annak dogmatikai következményei, így kifejezetten a túlzó formalizmus, a be nem fogadó szemlélet és az érvényesíteni kívánt jog bíró közrehatás nélküli szubsztanciált megjelölési kötelezettsége drámai következményekkel járt, ahogy a tanulmány következő címeiben azt bemutatom.

¹⁴ WOPERA (2017) 350.

¹⁵ WOPERA (2016) 170. § 3. pont.

¹⁶ A BDT2021.4408. számú eseti döntés szerint a Pp. 110. § (3) bekezdése nem értelmezhető úgy, hogy a bíróság a jogi képviselővel eljáró fél által előterjesztett határozott kérelmet átminősítse és olyan kérelemnek tekintse, amely az adott tényállás mellett alkalmas lehet a fél számára kedvező döntés meghozatalára.

4. A KERESETLEVÉL VISSZAUTASÍTÁSA – AZ I. PP. NOVELLA¹⁷

A Pp. hatálybalépéskor a Pp. 176. § (1) bekezdés j) pont értelmében keresetlevél visszautasítási ok volt, ha az nem tartalmazza a 170. §-ban, illetve törvényben előírt egyéb kötelező tartalmi elemeket, illetve alaki kellékeket vagy a felperes nem csatolta a Pp. 171. §-ban, illetve törvényben előírt egyéb kötelező mellékleteket. A Pp. ezen professzionalitást megkövetelő szabálya a gyakorlatban azt eredményezte, hogy a keresetlevelek 14%-ot visszautasították a bíróságok, majd 2018-ban a polgári-gazdasági és munkaügyi ügyszakban 23%-al csökkent az érkezett ügyek száma a 2017-es bázisév ügyforgalmához képest.¹⁸ A keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye szerint¹⁹ pedig – a visszautasításra vezető okokat vizsgálva – az volt megállapítható, hogy a leggyakrabban, a visszautasított ügyek 29%-ában (összesen 330 ügyben) a Pp. 176. § (1) bekezdés j) pontján alapult a visszautasítás, amelyet a keresetlevél érdemi részét érintő hiányosság alapozott meg. A keresetlevél érdemi részének hibája jellemzően a petitum határozatlansága volt, majd számarányában ezt követte a tényelődás, valamint a jogi érvelés nem megfelelő volta. Kiemelendő, hogy bár a Kúria a túlzottan merev bírói jogértelmezést találta a nagy arányban visszautasított keresetlevelek egyik okának, de ezen bírói jogértelmezés a közjogi norma, a perjog kógens szabályainak következetes és betű szerinti alkalmazását jelentette. Ettől eltérő jogértelmezés és megengedőbb bírói gyakorlat egyfelől a Pp. deklarált professzionális perrendre modellezett koncepciójával állt volna ellentétben, másrészt contra legem értelmezés lett volna, ami egy közjogi, imperatív szerkezetű norma esetében nem megengedhető.

Ugyanis, ha a keresetlevél tartalmilag hiányos, akkor bár helye lehetett volna hiánypótlásnak, de sem a Pp. 115. § (5) bekezdésében írt hiányos tartalom szerinti elbírálás, sem a 110. § (3) bekezdés szerinti tartalom szerinti elbírálás elve nem volt alkalmazható, mert a Pp. 176. § (2) bekezdésének e) pontja kötelező visszautasítást írt elő. Anyagi pervezetést pedig nem alkalmazhattott a bíróság mert a jogalkotó a perfelvételi nyilatkozatok tartalmára vonatkozó bírósági közrehatást szabályozó Pp. 237. §-át a Kódex XIV. fejezetben „A perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakban alkalmazandó közös rendelkezések” cím alatt helyezte el.²⁰ Ebből következően pedig a keresetlevél hiányos-

¹⁷ 2020. évi CXIX. törvény a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról.

¹⁸ WOPERA (2021) 717.

¹⁹ Kúria „A keresetlevél visszautasítása” vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye.

²⁰ WOPERA (2017) 361.

sága miatt elrendelt hiánypótlást nem lehetett és nem lehet az I. Pp. Novella után sem az anyagi pervezetés körébe vonni. Azért sem, mert az anyagi pervezetés korlátjaként a Pp. 237. § (5) bekezdése a felek rendelkezési jogát, a kérelemhez kötöttség elvét állítja. Az alaki pervezetés, így a hiánypótlás esetén [Pp. 115. § (1) bekezdése] azonban ilyen korlát nem érvényesül, mert az alaki pervezetés az eljárás törvényességét biztosítja, amely nem lehet a felek rendelkezési jogának alávetni. A Pp. formalista szemléletű szabályozásának grammatikai értelmezése szerint nem lehetett a Pp. 6. §-a alapján a bírói közrehatást kifejezteni a keresetlevél tartalmi hiányosságai vonatkozásában, csak a Pp. 176. § (2) bekezdés a)–f) pontja alatt írt esetekben.

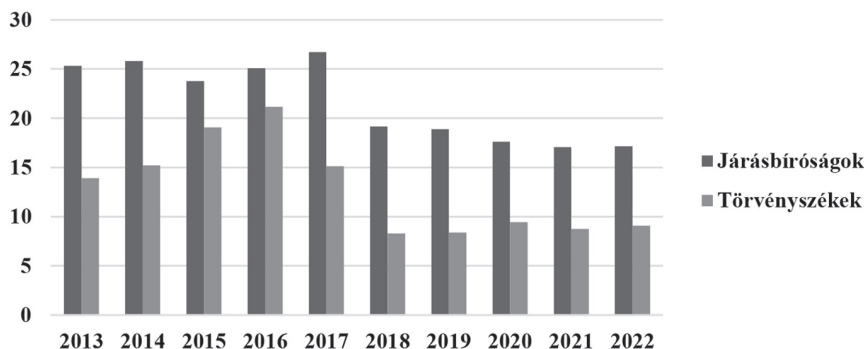
Az I. Pp. Novella ezen hiánypótlást előíró módosítását megelőzően – többek között – azért került sor nagy arányban a keresetlevelek visszautasításra a jogi képviselővel eljáró felek esetében, mert a perkoncentráció elve (Pp. 3. §), és a bíróság közrehatási tevékenysége (Pp. 6. §) nem tiszta alapelv, hanem perjogi szabályok által biztosított eredmény. A perkoncentráció a Pp. szerkezetében olyan társadalmi elvárás, olyan a bírósággal szemben megfogalmazott követelmény, amely a perek gyors lezárását azonosítja a hatékonysággal.²¹ Ezen jogalkotói értékválasztás nem a valóságnak megfelelő tényállás feltárásán alapuló és az anyagi jognak megfelelő érdemi döntés iránti igényt helyezi a perrend fókuszába. Hanem a Pp. a peres eljárás egyszerűbb, gyorsabb befejezését emeli elsődleges, alapvető pozícióba. Amely felfogás a jogalkalmazót az eljárás formalista alkalmazásának irányába kényszeríti. Ezen hatásnak nem tudott ellentartani a bírói gyakorlat, mert a Pp. kógens, közjogi normája nem tette lehetővé az Alaptörvény 28. cikke szerinti józan észnek megfelelő eredményű értelmezést. Az imperatív perjogi normák garanciális funkciója nem tette lehetővé a bírói jogalkalmazás korrekcióját. Ezért a valóban abszurd ténybeli alapú (például a jogi képviselő elérhetőségének részbeni hiánya) elutasítások a Pp. merev szabályozásának következménye volt, nem a bírói jogértelmezés hibája. A Pp. 6. §-a szerint a bíróság „a perkoncentráció érvényesülése érdekében” gyakorolja közrehatási tevékenységét. Ennek következménye lett a Kúria visszautasítások joggyakorlatát elemző csoportjának azon megállapítása, hogy a bírók a felek jogvitájának megnyugtató és végleges rendezést szolgáló és az eljárás szakszerűségét biztosító cselekmények helyett, az ügyek minél gyorsabb lezárását tekinti a polgári per új, paradigmaváltást hozó alapelvének. Ezen felfogást elsődlegesen nem a bírói attitűd váltotta ki, hanem a jogalkotó kifejezett ezirányú szándéka. A perjog kógens szabályozási rendszerében ezen visszautasítást előtérbe helyező – és alapvetően téves – normatív megoldással szemben nem volt mozgáster, ellentartási lehetősége a bírói karnak.

²¹ VARGA (2018) 22.

A jogalkotó az I. Pp. Novella módosító rendelkezéseivel ismerte el a Pp. szerkezetének ezen diszfunkcióját – több más szabályozással együtt. A Kúria joggyakorlat elemzése által feltárt anomáliákra tekintettel az I. Pp. Novella 2021. január elsejei hatállyal enyhített a kötelező visszautasítás szigorú szabályokon. Módosította – többek között – a kereseti kérelemre vonatkozó rendelkezéseket az 1952. évi Pp. kodifikáció-technikai megoldásával; kiegészítve a Pp. 176. § (6) bekezdését azzal, hogy a keresetlevél perfelvételre való alkalmassága szempontjából nem vizsgálható az ügy érdemi értékelési körébe tartozó kérelem, jog és tényállítás, illetve érvelés, valamint az sem, hogy a felperes által megjelölt bizonyítékok, bizonyítási indítványok alkalmasak-e, illetve elegendőek-e a keresetlevélben foglaltak alátámasztására.²² Azonban a Pp. perkoncentráció és az időbeli perhatékonyosság célját sajátos perjogi alapelvvé emelő formalista szemlélte jelentős jogalkalmazási problémákat²³ és drasztikus ügyérkezési visszaesést eredményezett, ahogy az alábbi diagramról leolvasható ezen utóbbi hatás.²⁴

1. ábra

Az érkezett peres ügyek egy bíróra jutó havi átlagos száma (db) a civilisztikai ügyszakokban

5. A JOGÁLLÍTÁS – A PERTÁRGY MEGHATÁROZÁSA

A jogállítás logikai láncolata a polgári perben a következő: nincs perben érvényesített jog a fél által megjelölt érvényesíteni kívánt jog nélkül és nem folytatható le a per jogalap megjelölésének hiányában. Ugyanis a perben a bíró-

²² Az értekezés tartalmi keretét meghaladja annak értékelése, hogy a 2021. január 1. napjával hatályos I. Novella keresetlevéllel szemben támasztott követelménye az régi Pp. szabályozáshoz képest is megengedőbb. A professzionális perrendben ugyanis a jogi képviselő által készített keresetlevél teljes érdemi részének hiánya is hiánypótlást eredményez és nem a keresetlevél visszautasítását.

²³ KÚRIA „A keresetlevél visszautasításának vizsgálata” című joggyakorlat elemzése.

²⁴ Az Országos Bírósági hivatal évente közzétett ügyforgalmi statisztikai adatai alapján. Lásd részletesen: <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/ugyforgalmi-adatok>.

ságnak a per ténybeli elemeit és bizonyítékait az érvényesíteni kívánt jog alapján kell rögzítenie.²⁵ Ehhez képest kell a kontradikció során az alperesnek nyilatkoznia a jog és az azt megalapozó tények elismeréséről vagy azok tagadásáról.²⁶ Majd az érvényesített jog megalapozottságáról kell döntenie a bírónak az ítéletében: annak az alanyi jognak a fennállásáról kell állást foglalnia, amelynek az érvényesítése körében a tárgyi jog egy szabályát hívta fel a felperes [a Pp. 342. § (3) bekezdés].²⁷ A megjelölt tárgyi jogi norma tényállása határozza meg, hogy a felperesnek a perben mely jogilag releváns tényeket kell állítania [Pp. 170. § (2) bekezdés c) pont] és az alperes vitatása esetén bizonyítania.²⁸

A Pp. tiszta osztott szerkezetű tárgyalási rendszerű, amelyben az állítási szakot a bizonyítási szaktól a perfelvételt lezáró végzés meghozatala [Pp. 194. § (1) bekezdés] metszi el.²⁹ A perfelvételt lezáró végzés meghozataláig nem rögzül a jogvita anyagi jogi tartalma véglegesen. Ugyanis a Pp. 170. (2) bekezdés b) pontja szerinti jogállítást a felperes a Pp. 185. §-a szerint – legfeljebb pénzbírság szankciójának a terhével, de – szabadon megváltoztatja perfelvételi szakban.³⁰ Amennyiben a bíróság az érdemi tárgyalási szakban a Pp. 222. § (1) bekezdése alapján elrendeli a perfelvétel kiegészítését, akkor is csak a változással érintett részben kerül vissza az eljárás a perfelvételi szakba, amely perfelvételi részt a bíróságnak majd ismételten le kell zárnia [Pp. 222. § (4) bekezdés]. A Pp. fenti szabályozásai alapján állítható, hogy a Pp. osztott tárgyalási rendszerében a perfelvételt lezáró végzés meghozatalával fordul át a keresettel érvényesíteni kívánt jog „az alperes védekezésre okot adó véglegesített igényre”,³¹ a keresettel érvényesített joggá.³² A fél által érvényesített jog és annak rögzítése olyan jelentős kérdése, hogy kodifikáció során a bírók támogatták a perfelvételt lezáró ún. „közbenszóló határozat” normatív szabályozását, amely végzés – többek között – az érvényesített jogot a jogszabály megjelölésével tartalmazta volna.³³

²⁵ PLÓSZ (1867) 227–246.

²⁶ Érdemi ellenkérelem hiányában a bíróságnak meghagyást kell kibocsátania: Pp. 181. § vagy a jog elismerése esetén a kereseti kérelem szerint kell marasztalni az alperest [Pp. 199. § (6) bekezdés].

²⁷ Pp. 342. § (3) bekezdésének negatív tartalmú megfogalmazása szerint „a törvény eltérő rendelkezése hiányában az érdemi döntés nem terjedhet ki olyan jogra, amelyet a fél a perben nem állított.”

²⁸ ÉLESS–PARLAGI (2014) 356.

²⁹ A két szakot megelőzi a keresetindítási szak, amely a keresetlevél bíróság általi befogadásával és a keresetlevél alperes részére történő kézbesítésével zárul. Ezen szakban csak a felperes és a bíróság közti kétoldalú, tisztán közjogi jogviszony áll fenn, kontradikció nélkül.

³⁰ Pp. 185. § (4) A keresetváltoztatás előtti nyilatkozathoz kötődő keresetlevél előterjesztési, illetve perindítási joghatások a perfelvételt lezáró végzés meghozatalával elenyésznek.

³¹ VÖLCSEY (2021) 131.

³² Kimutatva azt is, hogy a bírósági gyakorlat az EBH 2011.2351. és a BDT2012.2647. eseti döntéseiben ezen fogalmi distinkciót nem teszi meg.

³³ DÖME (2014) 398.

A bíróságot a fél által megjelölt – érvényesíteni kívánt, majd érvényesített joggá átfordult – jogalap eltérést nem engedő módon köti [Pp. 2. § (2) bekezdés és 342. § (3) bekezdés]. Azonban a perjog ezen merev szabályozását a bírói gyakorlat egy újabb, 2023. évi eseti döntéssel fellazította. A BH2023. 298. számú eseti döntésben a Kúria kifejtette, hogy nem jelenti a jogállításhoz való kötöttséget rögzítő Pp. 342. § (3) bekezdésének és ezen keresztül a rendelkezési elv [Pp. 2. § (2) bekezdés] sérelmét, ha a bíróság anélkül alkalmaz általános kártérítést, hogy a felperes a keresetében a kártérítés mértékét annak alapján kérte volna meghatározni. Ezen gyakorlat a jogvita végleges rendezésének gyakorlati szempontjait érvényesíti, szemben a Pp. szigorúbb, formalista megközelítésével. A bírói értelmezés elhatárolási pontja az, hogy a pontosan meg nem jelölt jog, az adott esetben a kár mértékének meghatározása körében az általános kártérítés nem minősül az alanyi jogot közvetlenül keletkeztető tényeket meghatározó és annak alapján az igény támasztására feljogosító anyagi jogi jogszabályi rendelkezésnek. Tehát, ha a pontosan meg nem jelölt jog nem minősül az érvényesített alanyi jognak, vagyis a Pp. 7. § (1) bekezdés 11. pontjában meghatározott kereset tárgyának, akkor annak pontos megjelölése nem eljárásjogi feltétele az eredményes perlésnek.³⁴ Ezen döntéssel a jogalkalmazó ellentartott a jogvita érdemi eldöntése nélkül a per minél gyorsabb befejezését szolgáló perjogi szabályozásának. A Pp. a kereset elutasítását előtérbe állító perjogi rezsimmel szemben az bíróság ezen döntése egy beengedő, a jogbékét szolgáló és az osztó igazság alapján a társadalom számára elfogadhatóbb, rugalmas perjogi szemléletet követett.³⁵

6. Eventualitás a Pp. rendszerében

Míg a perfelvételi szakban korlátlanul, legfeljebb pénzbírság szankciója mellett változtathatja meg a fél a keresetét, addig az érdemi tárgyalási szakban csak a tények és a jogalap összefüggését, kompatibilitását igazoló jogi érvelést változtathatják meg a felek korlátok nélkül. A kizárólag a jogi érvelésben megnyilvánuló keresetváltogatás csak abban az esetben lehetséges, ha azt a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követő anyagi pervezetés tette indokoltá, és azzal közvetlen okozati összefüggésben áll [Pp. 215. § (1) bekezdés c) pont]. A Pp. 2021. január 1. napját megelőző szabályozásának, a Pp. 215. § (1) bekezdés a) és b) pontja kizárólag a tényállítás, a jogállítás, illetve a kérelem vonat-

³⁴ Az általános kártérítésnek a Ptk. 6:531. §-ában irt szabálya a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség közös szabályai között helyezkedik el, és a meg nem állapítható mértékű kár megtérítésének módjáról rendelkezik. A BH 2023246. számú eseti döntése is kifejti, hogy a kártérítés iránti perben a Pp. alkalmazásában érvényesülő jogcímmel kötöttség a kártérítés iránti anyagi jog érvényesítéséhez való kötöttséget jelenti, ami nem azonos az anyagi jogi kárfogalomnak a Ptk. 6:522. § (2) bekezdése a), b) és c) pontjaiban a kártérítési kötelezettség terjedelme körében meghatározott kárösszetevőkhöz (kárfajtákhoz) való kötöttséggel.

³⁵ MENYHÁRD (2017) 299–309.

kozásában biztosította annak lehetőségét, hogy – a Pp. 217. §-ában írt feltételek mellett – a fél saját kezdeményezésére (azaz ne a bíróság által elvégzett valamely perbeli cselekmény következtében) keresetet változtasson. A bíróságok az érdemi tárgyalási szakban jellemzően nem folytattak anyagi pervezetést, ezért ezen esetekben fel sem merülhetett, hogy az érdemi tárgyalási szakban folytatott anyagi pervezetéssel közvetlen okozati összefüggésben keresetváltogatás történhessen.

Mindezekből az a következtetés vonható le, hogy a Pp.-ben hangsúlyosabban jelenik meg az eventualitás (az eshetőlegesség).³⁶ Az eventualitás lényege abban foglalható össze, hogy „az egymást ki nem záró perbeli cselekményeket a fél ugyanazon határnapon vagy határidőben” köteles végezni, azzal a jogkövetkezéssel, hogy „ha a fél azon kifogásokat és ellen kifogásokat, amelyeket egy periratban együttesen s azon bizonyító eszközöket, amelyeket előzetesen felhozni elmulasztott, egy későbbi időpontban többé nem hozhatja fel”.³⁷ CZOBOLY (2014) meghatározása alapján a felek azokat az érveiket és azok alátámasztására szolgáló tényeket és bizonyítékokat is kötelesek előadni, amelyek csak az ellenfél bizonyos irányú védekezése esetén válna csak szükségesé. Azaz, a felek valamennyi általuk relevanciával bíró közzétett eseti döntésre hivatkoznak már a perfelvételi irataikban és a perfelvételi tárgyaláson. Ezáltal pedig a peranyagot növekedik jellemző módon szükségtelenül és indokolatlanul, mert a bíró a per ténybeli és jogi kereteit és azok alapján a perben lényeges kérdések körét még nem határozta meg (Pp. 237. §).

Az eventualitás indokolatlanul növeli a bíróságok leterheltségét, hiszen a Pp. 346. § (5) bekezdése alapján valamennyi a felek által hivatkozott közzétett eseti döntéstől történő eltérés esetén indokolási kötelezettség keletkezik. Ez is alátámasztja azt, hogy az eventualitás a strukturált pervitel és a strukturált pervezetés ellen hat, az esetek többségében felesleges munkára kényszerítve mind a feleket, mind a bíróságot.³⁸ Ezen szabályozás azt a problémát veti fel,³⁹ hogy a „felperes [...] nem koncentrálhatja első körben a támadását egy jogi álláspont alátámasztására, hiszen annak sikertelensége esetén már nem tud a stratégiáján változtatni. Ebből kifolyólag aztán a felek minden az ügy szempontjából csak hipotetikusán fontos tényt és bizonyítékot is gondos pervitelük mellett előterjesztenek, amelyek csak abban az esetben válnak relevánssá, ha tényállításaikat az ellenfél cáfolja. Ennek viszont egyenes következménye, hogy a bíró-

³⁶ SZIVÓS (2022) 65–75.

³⁷ CZOBOLY (2014) 139–14.

³⁸ ÉLESS (2018) 845., 2203. bekezdés.

³⁹ VIRÁG–VÖLCSEY (2020) 125–135.

ságot elárasztják az irreleváns tényállítások és bizonyítékok, amelyek nagymértékben megnehezítik a tisztán látást és így az eljárás koncentrációját.⁴⁰

A jogi képviselővel eljáró felperes jogállításához szükségszerűen hozzátartozik a jogalap, és főszabályként a jogállítást a jogalap útján kell megtenni. Ha a jogi képviselővel eljáró felperes által előadott érvényesíteni kívánt jog és az ezzel összefüggésben előadott jogalap nem megfelelő, a kettő között ellentmondás áll fenn, úgy a felperes lényegében nem tett jogállítást, így a keresetlevél visszautasítható [Pp. 176. § (1) bekezdés j) pont].⁴¹ Az anyagi pervezetésnek a Pp. szerkezeti okából a perindítási szakban nem lehet helye, mert a Pp. 237. §-ban történő elhelyezésből adódóan az csak a perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakban alkalmazható közös szabály. Bár a beadvány hiányossága miatti az alaki pervezetés, a hiánypótlás szabályának alkalmazása sem merülhet fel, mert formálisan az érvényesíteni kívánt jog megjelölésre került. Mindezek alapján perjog-dogmatikai szempontból szükséges és jelentős változtatás volt, hogy a jogalkotó a 2020. évi I. Pp. módosítása szerint a keresetváltoztatásnak már csak az minősül, ha a fél a keresetével összefüggésben előadott korábbi jogállításához képest eltérő vagy további érvényesíteni kívánt jogot állít, a bíróság döntésre irányuló határozott kérelmét (*petitum*) egészében megváltoztatja, kérelme valamely részét (összecszerűségét és/vagy tartalmát) megváltoztatja vagy további kérelmet terjeszt elő [Pp. 7. § (1) bekezdés 12. pont]. Ezen szabályozás már összhangban áll a perjog bevett honi és nemzetközi megoldásaival.

7. AZ ANYAGI PERVEZETÉS PP. SZERINTI SZABÁLYOZÁSNAK EGYES KÉRDÉSEI

A bíróság közrehatása mellett a felek határozzák meg és véglegesítik a jogvita kereteit [Pp. 183. § (1) bekezdés] a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig. A bíróság anyagi pervezetését azonban a Pp. 237. § (1) bekezdése alapján⁴² a felek hibás, hiányos vagy önmagával ellentmondásos perfelvételi nyilatkozata nyitja meg. A bíróság aktivitása nem terjedhet ki elő nem terjesztett igényekről való tájékoztatásra az új tények, új szempontok perbe vezetésére a PJD 2019.32. számú eseti döntése alapján. Az anyagi pervezetés nem jelent általán-

⁴⁰ CZOBOLY (2014) 141.

⁴¹ VÖLCSEY (2021) 131.

⁴² A bíróság anyagi pervezetéssel kapcsolatos kötelességeit a Pp. 237. §-a tartalmazza, de a Pp.-ben más helyütt is megtalálhatóak anyagi pervezetési tartalmú rendelkezések, így többek között a Pp. 191. § (1) bekezdésében, a 201. § (1) bekezdés c) pontjában, a 215. § (1) bekezdés c) pontjában, a 220. § (1) bekezdés d) pontjában, a 253. §-ában, a 357. § (2) bekezdésében, a 369. § (4) bekezdésében, a 370. § (3)–(4) bekezdésében és a 384. §-ban.

nos tájékoztatási kötelezettséget, szerepe csupán arra korlátozódik, hogy a felek tényállításait, nyilatkozatait tisztázza és konkretizálja, adott esetben alkalmat adjon a kiegészítésre. Az anyagi pervezetésnek az a célja, hogy a fél perfelvételi nyilatkozatának hiányos, nem kellően részletezett vagy ellentmondó jellege – a bíróság közrehatása mellett – kijavításra kerüljön, illetve a fél a perfelvételi nyilatkozatát teljes körűen előadhassa [Pp. 237. § (1) bekezdés]. Ugyanis a Pp. által választott háromtagú pertárgyfogalom esetében a félnek magának kell elvégeznie a jogi minősítést. Ezáltal a kereset következetességének vizsgálatát a fél által megjelölt és érvényesített jog határozza meg. Az anyagi pervezetés fókuszja a Pp.-ben a kereset tárgya, az érvényesített jog. Az anyagi pervezetés a Pp. háromtagú pertárgyfogalmat használó törvénytársi perrendjében azt jelenti, hogy a bírónak azt kell vizsgálnia, hogy

- a felperesnek a kereset által érvényesített jog törvényi tényállásának megfelelőnek-e az állított tények,
- azok a petitumban kért alanyi jogvédelmet elvi szinten képesek-e kiváltani, továbbá, hogy
- a felperes előzetes jogi minősítése helytálló-e.

Az anyagi pervezetésnek ugyanakkor a Pp. szabályozási keretén túl lényeges eleme a megértés-értelmezési funkciója. Ez egyben az ún. meglepetés ítéletek kiküszöbölését is szolgálja, mert amennyiben a fél tényállítása teljeskörű és a petitummal összhangban áll, de fél érvényesíteni kívánt igénye és a jogi érvelésben megjelenő minősítés nem következetes vagy kifejezetten téves, akkor a bíróság kérdezési, felhívási vagy tájékoztatási kötelezettségével visszajelzést is ad a félnek. Az igényérvényesítés helyes módjának biztosítása, az anyagi pervezetés alapelvi és garanciális tételes jogi szabály a teszi lehetővé elvi szinten a felek megfelelő anyagi jogi jogvédelmét.⁴³ A Pp. szabályozási mintáját jelentő 1911-es Pp. is a bírói aktivitáson alapult,⁴⁴ amely az anyagi pervezetés kötelezettségben nyert megfogalmazást.⁴⁵ Az 1911-es Pp. rendszerében ez azt jelentette a 225. §-a alapján, hogy a bíró köteles volt gondoskodni arról, hogy a felek homályos kérelmeiket, tényelődásaikat és nyilatkozataikat megmagyarázzák és a hiányos tényelődásaikat és bizonyítékait kiegészítsék.

⁴³ Ennek mintája és előképe a Franz Klein által még a múlt században készített osztrák perjog, amely a felek perbeli munkaközösséget teremteti, amelyben a bíró irányító szerepe meghatározó a per tárgyi keretének meghatározásában, és aktívan előmozdítja a hatékony, gazdaságos és igazságos per lefolytatását. Ugyanakkor a felek is kötelesek aktívan együttműködni a szociális perben az öZPO 178. § (2) bekezdésében szabályozott eljárástámogatási kötelezettségük mellett (Prozessförderungspflicht), amely igazmondási kötelezettségben és a teljes tényállás feltárási kötelezettségben [öZPO 178. § (1) bekezdés] ölt testet.

⁴⁴ RECHENBERGER (2014) 22–23.

⁴⁵ KENGYEL (2011) 325.

Hangsúlyozandó, hogy a bíróság az anyagi pervezetését kizárólag a perbeli jogállításokon belül gyakorolhatja [Pp. 237. § (5) bekezdés]. Azaz, ha a jogi képviselővel eljáró felperes jogállítása nem azonosítható, úgy nem lenne értelmezhető az sem, hogy milyen korlátok között élhet a bíróság az anyagi pervezetés eszközeivel [Pp. 237. § (4)–(5) bekezdés].⁴⁶ Ez jelenti továbbá azt is, hogy a bíróság anyagi jogi tanácsadás, a kereset teljesítéshez szükséges anyagi jogot nem jelölheti ki a fél helyett. Azonban az anyagi pervezetéssel adott bírói tájékoztatás tartalmának az adott fél sajátosságaihoz igazodóan kell, hogy megfelelő legyen. Ugyanis más módon kell tájékoztatni a jogi képviselő nélküli, a járásbírói elsődökü bemeneti szinten indult eljárásban eljáró felet, és más képpen a jogi képviselővel eljáró törvényszéki (professzionális) perrendben.⁴⁷ A Pp. 247. § (1) bekezdés szerint ugyanis a járásbírói előtt indult perben a jogi képviselő nélkül eljáró félnek a keresetlevélben – továbbá a viszontkereset levélben, a beszámítást tartalmazó iratban és az írásbeli ellenkérelemben – nem kell feltüntetni a jogalapot és a jogi érvelést, míg a (2) bekezdés alapján az érvényesíteni kívánt jogot és az anyagi jogi kifogást is csak individualizáltan, az annak alapjául szolgáló tények előadásával kell megjelölnie. Az I. Pp. Novella 2021. január 1. napjától hatályosan hatályon kívül helyezte a norma azon követelményét, hogy „a félnek az érvényesíteni kívánt jogot, illetve az anyagi jogi kifogást úgy kell megjelölni, hogy a jogalap beazonosítható legyen”. Ez pedig úgy értelmezhető, hogy a jogalkotó visszatért a jogi képviselő nélkül eljáró fél esetén a régi Pp. kéttagú pertárgyfogalmához.⁴⁸

A kéttagú pertárgyfogalom esetében a kereset következetessége a petitum és az előadott tények vonatkozásban a bíró által megtalált jogi norma szerkezetéből és a jogalkalmazás logikailag zárt rendszeréből szükségképpen adódik. A Pp. módosított 247. § (2) bekezdése érdemben egyezik meg a régi Pp. 121. § (1) bekezdés c) pontjával azzal, hogy a Pp. szerkezetében a járásbírói perrendben is érvényesülnie kell a Pp. 3. §-a szerinti perkoncentrációnak, amelyet a bíróságnak a Pp. 6. §-a szerinti közrehatási tevékenységével, nevezetesen anyagi pervezetési kötelezettsége gyakorlásával érhet el. Mivel az érdemi döntés a kötelező jogi képviselet nélküli perekben sem terjedhet túl a Pp. 342. §-a szerint a kereseti kérelemben, ellenkérelemben, beszámítási kifogáson, ezért a meglepetés ítéletek csak egy aktív anyagai pervezetéssel kerülhetők el. Az anyagi pervezetés alkalmazása indokolt, ha a bíróság döntésre irányuló

⁴⁶ T/11900. sz. törvényjavaslat 356–357.: „A bíróság anyagi pervezetési tevékenységének korlátja a kereseti kérelem és ellenkérelem, valamint az érvényesített jog és hivatkozott jogalapja. A bíróság anyagi pervezetése nem terjed ki arra, hogy a felet arról tájékoztassa, ha az előadott tények a fél által kérelmében, ellenkérelmében nem hivatkozott jog alkalmazását vetik fel, különösen, ha az a kérelem, ellenkérelem, illetve érvényesített jog megváltoztatását kíváná meg.”

⁴⁷ ÉLES–ÉBNER (2014) 388.

⁴⁸ VÖLCSEY (2021) 273–283.

határozott kérelem (*petitum*) és az előadott tényállás alapján nem azonosítható egy anyagi jogi jogszabályi rendelkezés vagy a kérelem nem feleltethető meg, nem szubszumálható a tények alapján egy anyagi jogi rendelkezés alá. Nem alkalmazható a keresetlevél anyagi jogi tartalmának hiányos, nem kellően részletezett volta miatt a Pp. 248. §-a szerinti hiánypótlás, mert a jogvita kereteinek tisztázása, a tényállás szubsztanciálására, a tények részletesebb előadása a kereset érdemére tartozó kérdés, amely anyagi pervezetés eszközével orvosolható.⁴⁹ Ugyanis, ha a jogi képviselő közreműködése nélkül eljáró fél a jogalapot tévesen jelöli meg akár konkrét jogszabályhelyre hivatkozással, akár az anyagi jogi rendelkezés tartalmára utalással, vagy a tények nem kellően részletezett előadásával, akkor az csak az anyagi pervezetés eszközével tisztázható, alaki pervezetési cselekménnyel, hiánypótlás keretében nem.

A bírói gyakorlat alapján az anyagi pervezetés alkalmazása szükséges, ha a felperes által előadott tény- és jogállítások ellentmondásossága miatt a kereset inkohereus (BH 2024.162.). A Kúria Pfv.20.591/2023/5. számú eseti döntése szerint az anyagi pervezetés körébe tartozik a Pp. 237. § (2) bekezdésének megfelelően „a feleket tájékoztatása a bizonyíték rendelkezésre bocsátása, illetve a bizonyítás indítványozása elmulasztásának, valamint a bizonyítás esetleges sikertelenségének következményéről”. Annak ellenére döntött így a Kúria, hogy a perben nem volt vitás, hogy a felperesnek kell bizonyítani a marasztalási (kártalanítási) keresete alperes által vitássá tett tényeit. A Kúria határozatával egyezően foglalt állást a Debreceni Ítéletábrla a BDT 2020.4123. számon közzétett eseti döntésben, és az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését megalapozó eljárásjogi hibának minősítette azt, hogy az elsőfokú bíróság elmulasztotta az anyagi pervezetés körében felhívni a fél figyelmét arra, hogy a tényállításának alátámasztása szakértői bizonyítás útján lehetséges. Ezen döntéseivel a bíróságok a régi Pp. 3. § (3) bekezdésének szóhasználatával és annak tartalmával kitégítették a Pp. 237. § (2) bekezdésében írt tájékoztatást. Ugyanis a Pp. keretei között már csak akkor kellene tájékoztatni a feleket a bizonyíték rendelkezésre bocsátása, illetve a bizonyítás indítványozása elmulasztásának, valamint a bizonyítás esetleges sikertelenségének következményéről, ha „a felek között vita van abban, hogy valamely tény bizonyítása mely felet terheli”. Mindezek alapján az a következtetés vonható le, hogy a Pp. 237. §-ának – a jogalkotó eredeti elképzelése szerint jelentősen rövidített, de így is kauzisz-

⁴⁹ A CKOT 2017. július 7. 10. számú állásfoglalás a keresetlevél hiányosságainak jellege alapján különböztette meg a bíróság alaki és anyagi pervezetési kötelezettségét a közrehatással kapcsolatban. A keresetlevél hiányainak pótlása (majd annak eredménytelensége esetén visszautasítása) akkor lehetséges, ha a keresetlevél nem tartalmaz valamely, a Pp. 170. §-ában felsorolt kötelező tartalmi elemet. Ha a keresetlevélben előadottak megfelelnek a törvény követelményének, de inkompatibilisek, akkor nincs helye sem hiánypótlásnak, sem visszautasításnak.

tikus – szabályozása helyett elegendő lett volna alapelvi szinten rögzíteni az anyagi pervezetést a Szakértői Javaslat (2016) koncepciója szerint.⁵⁰

8. KÖVETKEZTETÉSEK, DE LEGE FERENDA KONCEPCIÓ

A Pp. háromtagú pertárgyfogalmának megtartása mellett a kereset jogalapjának szubsztanciált megjelölése a keresetlevélben a professzionális, törvényszéki perrendben indokolatlan.⁵¹ A I. Pp. Novella szabályozási modelljében a jogszabály a jogi képviselővel nem rendelkező felek esetén – tartalmában – újra bevezette a régi Pp. 121. § (1) bekezdés c) pontját, amely szerint a keresettel érvényesíteni kívánt jogot a tények és a bizonyítékok megjelölésével kell előadni. Ezen szabály egységesítése indokolt mindkét elsőfokú bemeneti szinten –azzal, hogy a két elsőfokú bemeneti szint szabályozása is indokolatlan. A perfelvétel beengedő és rugalmas struktúrája ekként állítható vissza, ezáltal a Pp. túlszabályozásán enyhíteni szükséges.

A felperesnek a keresetlevélben az érvényesíteni kívánt alanyi jogot, mint a kereset tárgyát meg kell jelölnie a kereset alapjával és annak tartalmával együtt, de azt – a Pp. szabályozásától eltérően – elegendő lenne individualizáltan megtennie még a professzionális, törvényszéki perrendben is.⁵² A kereset tárgyát a felperesnek, majd a szóbeli perfelvételi tárgyaláson kellene szubsztanciálnia, míg a perfelvétel során elegendő lenne csak előzetesen jeleznie minden olyan tényt és körülményt, amelyből a bíróság el tudja dönteni, hogy a keresetlevél befogadható-e vagy azt vissza kell utasítani valamely perakadály fennállása miatt [Pp. 176. § (1) bekezdés a)–k) pont].⁵³ Ugyanakkor a keresetlevél ebben a felfogásban és lényegében az I. Pp. Novella által a keresetlevél kellékeinek egyszerűsítése a perszerkezet kisebb változtatásával azt érte el, hogy a keresetlevél funkciója – az 1911-es Pp. idézési kérelemhez hasonlóan – csak a polgári per olyan kezdőirata, amely elsődlegesen a kontradikció kialakítására való alkalmasságot biztosítja⁵⁴ – a bírósági meghagyás kibocsáthatóságán kívül.

⁵⁰ SZAKÉRTŐI JAVASLAT (2016) 6. §, 42–45.

⁵¹ A felperes nem lenne elzárva attól, hogy már keresetlevelében szubsztanciálja érvényesíteni kívánt jogát, mert a keresete tárgyát megjelölheti konkrét jogszabályhelyre utalással is.

⁵² SZAKÉRTŐI JAVASLAT (2016) 41. §, 286–292., amely a törvényszéki perrendre és jogi képviselő eljárására modellezett javaslatában az 1952. évi Pp. 121. §-ának szabályozását alapul véve, de azt a háromtagú pertárgyfogalom irányába elmozdítva tartalmazza.

⁵³ A féltől a perindítás során elvárt teljesség esetleges hiánya, amennyiben a felperes a keresetének olyan mértékű módosítása szükséges, hogy a perfelvételi tárgyalást el kell halasztani, akkor az azonnali költségspecifikációval szankcionálható – a perfelvételi tárgyalás és a halasztás miatt felmerülő költségek viselésére a felperest azonnali marasztalásával a Szakértői Javaslat alapján.

⁵⁴ UDVÁRY (2021) 137.

Nem igazolható⁵⁵ ugyanakkor, hogy a professzionális jogi képviselővel eljáró felperes keresetlevele hiánypótlásra kerüljön akkor, ha az egyáltalán nem tartalmazza a bíróság ítéleti rendelkezésére irányuló határozott kereseti kérelmet vagy az érvényesíteni kívánt jogot⁵⁶ és a kereseti kérelmet megalapozó tényeket [Pp. 170. § (2) bekezdés a)–c) pont]. A keresetlevél a bíróság döntésre irányuló határozott kérelem nélkül elbírálhatatlan, míg a javaslat második fordulata konjunktív feltételként kívánja meg az érvényesíteni kívánt jog és az annak alapjául szolgáló tények teljes hiányát. Mert ezek hiányában ugyancsak elbírálhatatlan a felperes alanyi magánjoga. Ezen tartalmi elemek el nem várása a professzionális jogi képviselő esetén értelmezhetetlen és az igazságszolgáltatás tekintélyét is rombolja az I. Pp. Novella ezen módosítása.

A kereset tárgyának a szóbeli perfelvételi tárgyalás során kell rögzülnie érvényesített joggá. A per ezen, perfelvételi szakaszában indokolt a felperestől a bírói aktív, anyagi pervezetését követően a szubsztanciálását megkövetelni. Ugyanis a per logikai egysége és a per ténybeli és jogi tartalmának hatékony, bírói kanalizációjának követelménye alapján a bírónak az ügyet a felekkel – az alperes ellenkérelmének előadását követően – meg kell tárgyalnia a kereset és az alperes ellenkérelmének előadása után. Ezen első perfelvételi tárgyaláson történő szóváltásnak kötetlennek és jegyzőkönyvben nem rögzítettnek kellene lennie. Ennek célja a kölcsönös megértés, a hatékonyság – a per eldöntése szempontjából lényeges tények és kérdések leválasztása a nem releváns körülményektől – és a felek kérelmeinek teljeskörű beengedése és elbírálása a jogvita végleges rendezése érdekében.

Az eventualitás elkerülése érdekében a kereset ténybeli és jogi alapja a szóbeli perfelvételi tárgyaláson a bíróság aktív, anyagi pervezetésével kell koncentrálódjon és ekkor indokolt, hogy véglegesedjen (rögzüljön) a felperes keresete, valamint annak jogi alapja. A bíróságnak ezen felfogásban – az anyagi pervezetés eszközével – tisztáznia kell a felekkel a rögzült jogállítás alapján, hogy melyek a jogvita elbírálásának lényeges tényei és a kereset mindezek alapján következetes-e, annak tárgya és tartalma kompatibilis-e. Ezen bírói közrehatás hatékonyan csak a perfelvételi tárgyaláson, szóban történhet meg főszabály szerint. Ez azt is jelenti, hogy a perindítási szakot követően az alperes szóban az első tárgyaláson adhatja elő ellenkérelmét, amely a keresettel szembeni érdemi védekezés vagy a pert gátló kifogás előadása lehet. Az alperes nem lenne elzárva attól, hogy a perfelvételi tárgyalást megelőzően írásban terjessze elő ellenkérelmét, de ez csupán lehetőség lenne. Az eljárás haté-

⁵⁵ WOPERA (2021) 715–728.

⁵⁶ A jogalap megjelölése útján [Pp. 170. § (2) bekezdés b) pont] vagy a de lege ferenda javaslat szerint a kereset egész tartalmából, az annak alapjául szolgáló tényállításokból és azok bizonyítékainak előadásával megjelölve.

kony és gyors lefolyását az segíti elő, hogy a felek nem halmozzák el a bíróságot az írásbeli perfelvételi szakra a jellemző nagymennyiségű irattalattal attól való félelmükben, hogy a per későbbi szakaszában nem, vagy csak pénzbírság terhével adhatják elő perfelvételi nyilatkozatukat. További hatékonysági szabály lehet a bíróság számára a keresetlevél megvizsgálásra nyitva álló határidő rövidítése figyelemmel arra, hogy a keresetlevél ebben a koncepcióban – és az I. Pp. Novella módosítását követő Pp. rendszerében is – egy magasabb követelményszintű idézési kérelemnek minősül. A felperes keresetlevelében foglalt peranyag nem teljes előadása miatti módosítás és perfelvételi tárgyalás emiatti elhalasztása pedig a beengedő, rugalmas szemléletű javaslatban költségspecifikáció szankciójával lenne célszerű kezelni.⁵⁷ A javasolt perjogi koncepcióban teljesen funkciótlan a két bemeneti szint szerinti szabályozás, annak perjogi indokai nincsenek.

A peres ügyek, kiemelten a törvényszéken induló ügyek számának radikális csökkenése és a perorvoslati szint megkettőződésének a joggyakorlat egységessége ellen ható hatása szükségtelenné teszi a bírósági szervezetrendszer két bemeneti szintre történő tagolását. Ezen javaslat túlmutat a perjog szabályozási rendszerén, de logikailag következik és összefügg a fenti, joghoz jutást is támogató individualizációs követelményszinttel. A törvényszéket, mint jogképeséggel rendelkező szervezeti egységet indokolt kizárólagos elsőfokú bemeneti szintként megtartani egységes perrendi szabályozás mellett. Az ítélőtáblák ebben a rendszerben az egységes rendes perorvoslat fórumai lennének. Míg a szervezetrendszer rugalmasságát és az ügyfelekhez való közelségét a törvényszékek törvénykezési helyeiként⁵⁸ működő bíróságok biztosítanák – a jelenlegi járásbírói ítélkezési helyeken. Ezen rendszerben megvalósítható lenne egy központi ügyelosztás, amely hatékonyan tudná kezelni az egyes bíróságok (ítélkezési helyek) aktuális leterheltségét, kiküszöbölve a negatív hatásköri és illetékességi ütközéseket is egyben.

IRODALOM

A keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye. 2020, <https://kuria-birosag.gov.hu/>

⁵⁷ A keresetlevél adminisztratív szemléletű visszautasítása annak érdemi elbírálása nélkül csak újabb pert generál a bírósági munkaterhet nemhogy csökkentve, hanem azt még növelve is. Egyben a társadalmi jogbéke fenntartását is akadályozza ezen szemlélet.

⁵⁸ A bíróságok szervezetéről és működéséről szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bsz.) 18. § (2) és (5) bekezdés.

- hu/hu/joggyak_csop/keresetlevelvisszautasitanak-vizsgalata-targykoreben-felallitott-joggyakorlat-elemzo.
- DÖME Attila: A perkoncentráció kulcsa: a közbenszóló határozat. In: Egy új polgári perrendtartás alapjai (Szerk.: Németh János – Varga István) 2014. Budapest.
- CZOBOLY Gergely: A perelhúzás megakadályozásának eljárési eszközei. PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, 2014.
- ÉLESS Tamás: A tárgyalás szerkezete, perfelvétel, perhatékonyság. Közjegyzők Közlönye 2017. 5., 113–118.
- ÉLESS Tamás: Szerkezeti alapkérdések a polgári per kapcsán. Magyar Jog 2013.10., 613–616.
- ÉLESS Tamás: Perfelvételi szak: In: (szerk.): VARGA István: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja. HVG-ORAC, Budapest, 2018.
- ÉLES Tamás – ÉBNER Vilmos: A percezúra – az érdemi tárgyalás előkészítése In: NÉMETH JÁNOS – VARGA ISTVÁN (szerk.): Egy új polgári perrendtartás alapjai, HVG-ORAC, Budapest, 2014.
- ÉLES Tamás – FARKAS Zsolt: A polgári perről a tárgyalási elv megközelítésének változásainak tükrében Magyar Jog 2010/1., 1–12.
- ÉLESS Tamás – PARLAGI Mátyás: Az érvényesített joghoz kötöttség. In: Egy új polgári perrendtartás alapjai. (szerk.: NÉMETH JÁNOS – VARGA ISTVÁN). HVG-ORAC 2014., Budapest, 355–361.
- HARARI, Yuval Noah: Sapiens. Az emberiség rövid története. Animus 2020., 162–173.
- JAKAB András: A magyar jogrendszer alapelemei. 2003. jesz.ajk.elte.hu/jakab13.html#_ftn2.
- JELLNIEK, George: Allgemeine Staatslehre. Julius Springer. Berlin 1922.
- KENGYEL Miklós: A magyar polgári perjog száz éve – az 1911. évi polgári perrendtartás, Magyar Jog, 2011/6.
- KÚRIA „A keresetlevél visszautasításának vizsgálata” című joggyakorlat-elemzés: https://kuriabirosag.hu/sites/default/files/joggyak/a_keresetlevel_visszautasitanak_vizsgalata_osszefoglalo_velemenypdf.
- MENYHÁRD Attila: Szöveg, jog, értelmezés. In (szerk.: CHORNOWSKI Nóra – SMUK Péter – SZABÓ Zsolt – SZENTMIKLÓSY Zoltán) A szabadságszerető emberek – Lieber Amicorum István Kukorelli Gondolat, Budapest, 2017. 299–309.
- MITCHELL, G.: Judicial decision making. Psychological Science and Law 2019. Guilford (Neil BREWER and Amy BRADFIELD DOUGLAS eds.) 395–416.
- PLÓSZ Sándor: A keresetjogról: Két közlemény, in: Magyar Igazságügy 1876. évi 1-6. szám [V. kötet] 227–246.

- RECHENBERGER, Walter H.: Az osztrák polgári perrendtartás – mintául szolgált-e az 1911. évi magyar perrendtartás számára? In: HARSÁGI Viktória (szerk.): Közép-európai polgári perjogi reformok és kodifikációk az elmúlt negyedszázadban – Tradíció és megújulás, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 22–23.
- SIMON, Dan – SCURICH, Nicholas: Lay Judgements of judicial Decision making. *Journal of Empirical legal Studies* 2011. Vol. 8, issue 4. 709–727.
- Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára. Szerkesztette: VARGA István – ÉLESS Tamás. Lektor: NÉMETH János. HVG-ORAC, Budapest 2016.
- Szivós Kristóf: A perkoncentráció alapelvei jellegéről 272-284. <http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/19462/2/tanulmany-fulltext.pdf>.
- Szivós Kristóf: Az eventualitás elvének hatása a perfelvételi nyilatkozatok előterjesztésére. *Magyar Jog*, 2022/2., 65–75.
- UDVARY Sándor: Az első Pp. novella hatása az elsőfokú eljárásra. In: *Jogtudományi Közlöny* 2021/3. 137.
- VARGA István: „A törvény hatálya és az alapelvek” in VARGA István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I.* (Budapest: HVG-ORAC 2018) 22.
- VIRÁG Csaba: Az alaki igazságot előtérbe helyező fair eljárás nem zárja ki a jó és helyes döntés lehetőségét In: NÉMETH, János; VARGA, István (szerk.) *Egy új polgári perrendtartás alapjai.* Budapest, HVG-ORAC (2014) 362–376.
- VIRÁG Csaba – VÖLCSEY Balázs: A korlátozott precedensrendszer és a polgári per kapcsolata. *Magyar Jog*, 2020/3. 125–135.
- VÖLCSEY Balázs: Az anyagi jogerőhatás tárgyi terjedelmének összehasonlító elemzése a magyar, a német és a svájci polgári perjog alapján. ELTE Eötös Kiadó, Budapest 2021.
- VÖLCSEY Balázs: Kérdések és lehetséges válaszok a Pp. Novella kapcsán. *Magyar Jog*, 2021/5., 273–283.
- WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez.* Magyar Közlöny, Budapest, 2017. 350.
- WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Nagykommentár a 2016. évi CXXX. törvényhez.* 170. § 3. pont. A felperesi jogállítás. 2016.
- WOPERA Zsuzsa: *Jogtudomány kontra jogalkalmazás? A polgári perrendtartás novelláris módosításának irányai.* Miskolci Jogi Szemle 16. évfolyam (2021) 5. szám (3. különszám) 715–728.
- WOPERA Zsuzsa: *Jogtudomány vagy jogalkalmazás? A polgári perrendtartás novelláris módosításának irányai.* In: *Miskolci Jogi Szemle* 16. évfolyam (2021) 5. szám (3) különszám 717.

SZÉLSŐSÉGEK FOGSÁGÁBAN

A POLGÁRI PERRENDTARTÁS EREDETI ÉS NOVELLÁRIS MÓDOSÍTÁSA SZABÁLYOZÁSÁNAK ELTÉRÉSE, VALAMINT ENNEK KÖVETKEZMÉNYEI

Az új polgári perrendtartás koncepciója legfőbb szabályozási célnak a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítását tekintette, amit a perkoncentrációt biztosító eljárási szabályok megteremtésén keresztül kívánt elérni. Ennek érdekében a törvény fokozott elvárásokat támasztott a felekkel szemben, amit a preambulumban is megjelenített, valamint ezek a követelmények a szabályozásban is egyértelműen megmutatkoztak. A perhatékonyság rendszerszintű megvalósítása érdekében fogalmazta meg azokat az alapelveket, amelyeknek a jogalkotó szándéka szerint az egész perrendtartáson átsugárzó hatásuk van, amelyek áthatják a részletszabályokat. Ilyen alapelv többek között a perkoncentráció, a felek eljárástámogatási kötelezettsége és a jóhiszeműség elve. Az ezeken az alapelveken nyugvó, kiemelkedően szigorú szabályozás követelményeit nagyon sok fél és jogi képviselő nem tudta teljesíteni. A polgári perrendtartás hatálybalépésétől még alig telt el három év, amikor a jogalkotó novelláris módosítást hajtott végre. A módosító törvény indokolása szerint kizárólag egyes rendelkezések tekintetében finomítottak a szabályozáson, azokat egyszerűsítették és rugalmasabbá tették, de az alapvető koncepció nem változott, a cél továbbra is a koncentrált per megvalósítása maradt. Ha azonban alaposabban megvizsgáljuk a novelláris módosítást, akkor az eljárás szempontjából legfontosabb beadvány – a keresetlevél – hiánypótlásával és visszautasításával kapcsolatban az eredeti szabályozási koncepció teljes ellentéte körvonalazódik. A szerző nem kívánja értékelni sem az eredeti, sem a módosított konkrét rendelkezéseket. Célja, hogy a keresetlevél hiánypótlásán és visszautasításán keresztül bemutassa a szélsőségesen eltérő eredeti és módosított szabályozást, valamint rámutasson ennek az eltérésnek a – konkrét rendelkezéseket meghaladó – további gyakorlati és elméleti következményeire.

* Bíró, Kúria; megbízott oktató, ELTE ÁJK.

1. A HÉZAGMENTES SZABÁLYOZÁS ESZMÉNYE ÉS AZ ALAPELVEK SZEREPE

1.1. A jogalkotó általában hézagmentes szabályozásra törekszik. Ez olyan követendő cél, amely azonban teljesen soha nem érhető el. A helyes szabályozás megvalósítása iránti igény ezért már a felvilágosodáskori nagy kodifikációktól kezdve eltérő kodifikációs módszereket hozott létre. Ezek példái¹ a minden lehetséges élethelyzetet feltérképezni igyekvő kazuisztikát² megvalósító porosz Allgemeines Landrecht,³ az absztrakt matematikai rendszert felépítő német Bürgerliches Gesetzbuch,⁴ valamint a bírói mérlegelést széles körben lehetővé tevő svájci Zivilgesetzbuch. Ez utóbbi el is vetette a hézagmentes szabályozás eszményét: 1. cikk (2) bekezdésében felhatalmazta a bírót, hogy törvény vagy szokásjogi szabályozás hiányában úgy járjon el, mintha törvényhozó lenne, az 1. cikk (3) bekezdése alapján pedig ennek során a hiteles tanítást és a tradíciót kell követnie.⁵

1.2. Az alapelvek kialakulása és jogalkalmazásban betöltött szerepe igen érdekes fordulat eredménye. A jogértelmezés főszabálya szerint a különös szabály lerontja az általános szabályt (*lex specialis derogat legi generali*). Ha viszont egy rendelkezés nagyon általános, alapelvvé válik, akkor ez a viszony megfordul: az általános szabály hat a speciális szabály értelmezésére és alkalmazására. E viszony és funkció értékelése igen szélsőséges: az alapelveket tekinthetjük a jogrendszer legveszedelmesebb fertőző anyagának (Justus Wilhelm Hedemann), de a jó bíró művészete instrumentumainak is (Franz Wieacker).⁶

1.3. A polgári perrendtartás kodifikációja során is kérdéses volt, hogy legyenek-e egyáltalán alapelvek. A kodifikáció kezdeti szakaszában még nem javasolták az egyes alapelvek nevesített szabályozását.⁷ Az alapelvi fejezet ellen szólt, hogy a perrendtartás részletszabályainak többsége önmagában is alapelvi tartalmat közvetít, ugyanakkor egy nem megfelelő, értelmezési bizonytalanságot előidéző megfogalmazással az alapelvi fejezet kárt is okozhat.⁸ Felmerült az is, hogy az új polgári perrendtartás tartalmazzon ugyan egy struk-

¹ SÁNDOR (2022) 2399.

² „Szabály helyett rögtön példával, az igazságot tartalmazó és szemléltető képpel áll elő” VARGA (2002) 23.

³ A kazuisztika riasztó példájaként értékeli LÁBADY (2017) 52.

⁴ „A zárójel-technika (Klammertechnik) a matematikát tekintve mintának, és a zárójel elé vonja azokat a szabályokat, amelyek a zárójelben lévő részekre vonatkoznak. A zárójeltechnika a BGB egészét végigkíséri, és a legalsóbb szinteken, a legapróbb szabályozásokban is megfigyelhető. Így sikerült elérni azt, hogy a BGB ne legyen túlonúl hosszú.” BELLING–SZÜCS (2011) 59.

⁵ HAMZA (2003) 376–377.

⁶ LÁBADY (1998) 137.

⁷ VARGA (2015) 22.

⁸ VARGA (2018) 19.

turált alapelvi fejezetet, de mellőzze annak kimondását, hogy ezek az alapelvek kizárólagosak.⁹ A Szakértői Javaslat készítői is mérlegelték, hogy indokolt-e külön alapelvi fejezet kodifikálása, vagy pontszerűen, a kódex egyéb rendelkezéseinél kell szabályozni az alapvető princípiumokat. Végül úgy foglaltak állást, hogy szükséges külön alapelvi fejezet, de az csak az eljárás egészét átható elveket rögzítheti, míg az eljárás egyes részeire korlátozódó elveket a megfelelő eljárási résznek kell tartalmaznia.¹⁰ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) végül az I. Fejezet 2. alcímében külön szabályozta azokat az alapelveket, amelyeknek az egész perrendtartáson átsugárzó hatásuk van.¹¹ A törvényjavaslatban írtak szerint az alapelvek megfogalmazásának célja a perhatékonyság rendszerszintű biztosítása. E cél érdekében, valamint a bíróság és a felek viszonyának a szabályozására figyelemmel¹² tartalmazza a törvény alapelvként – egyebek mellett – a perkoncentrációt, a felek eljárástámogatási kötelezettségét és a jóhiszeműség elvét.

1.4. A magyar polgári ítélkezést meghatározó kódexek alapelveinek a szerepe nem teljesen egyértelmű, valamint időben is változó.

A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (régii Ptk.) miniszteri indokolása a bevezető rendelkezések szabályait még nem nevezte alapelveknek, csak alapelvszerű rendelkezéseknek, amelyeknek kifejezetten kettős funkciója volt: egyrészt elvi kereteket szabtak a részletrendelkezések számára, azok értelmezését segítették, másrészt viszont egyértelműen hézagkitöltő szerepük is volt, „útmutatást jelentenek arra az esetre is, ha a Törvénykönyv valamilyen kérdésben kifejezett rendelkezést nem tartalmaz”.¹³ Ezzel szemben a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) tudatosan csökkentette az alapelvek funkcióit: a jogvitát mindig az adott kérdésre vonatkozó konkrét norma alapján kell eldönteni, amelynek értelmezésénél kapnak szerepet az alapelvek, de nem kívánatos azok önálló alkalmazása.¹⁴ „Az alapelvek önmagukban nem szolgálhatnak [...] egy konkrét jogi kérdés megválaszolásának kizárólagos alapjául.”¹⁵

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (régii Pp.) kifejezett normatív rendelkezésben¹⁶ írta elő az alapelvek értelmező funkcióját: a bíróság a törvény alkalmazása során annak rendelkezéseit kizárólag az alapelvekkel összhangban értelmezheti. A jogtudomány ugyanakkor egyértelműen

⁹ ÉLESS–DÖME (2014) 61.

¹⁰ DREXLERNÉ KARCUB et al. (2016) 30.

¹¹ Pp. indokolás 235.

¹² WOPERA (2017) 155–156.

¹³ Régi Ptk. indokolás 31.

¹⁴ Ptk. indokolás 374.

¹⁵ VÉRÁS (2020) 47.

¹⁶ 1952-es Pp. 2. § (4) bekezdés.

elismerte a régi Pp. alapelveinek hézagkitöltő szerepét is.¹⁷ A Pp. normaszövege és indokolása nem jelöli meg kifejezetten az alapelvek funkcióit. A törvényjavaslat indokolásában írtak alapján azonban a Pp. alapelvei egyértelműen értelmező funkciót töltenek be.¹⁸ Ezt meghaladóan, mivel – a Ptk.-tól eltérően – a Pp. nem tagadja az alapelvek hézagkitöltő szerepét, valamint a törvényjavaslatnak abból a megfogalmazásából, hogy egyes jelentős konkrét rendelkezéseket emel alapelvi szintre,¹⁹ arra következtethetünk, hogy ezeknek hézagpótló szerepet is szán.²⁰

2. A SZABÁLYOZÁSI CÉL SZEREPE A JOGÉRTELMEZÉSBEN

2.1. A fentiek szerint a magyar polgári ítélkezést meghatározó kódexek mindegyike a jogértelmezés egyik eszközeként tekint az alapelvekre. Abban van különbség a szabályozások között, hogy az alapelveknek van-e – kimondva vagy kimondatlanul – hézagkitöltő szerepe. Az alapelvek mellett azonban a jogértelmezés egyéb klasszikus módszerei is szerepet kapnak a jogalkalmazásban: például a nyelvtani (köznyelvi, szakmai, kontextuális), a logikai, a rendszertani, a történeti, illetve a cél szerinti értelmezés.²¹ A jogértelmezési módszereket tipikusan nem jogszabályok határozzák meg, azokat a jogtudomány dolgozta ki. Napjainkban is a jogtudomány az, amely utólag azonosítja, hogy a jogalkalmazó az adott ügyben ténylegesen milyen jogértelmezési módszert alkalmazott, mert maga a jogalkalmazó a legritkább esetben nevezi meg az általa használt jogértelmezési módot.

2.2. Magyarország Alaptörvényéig a magyar jogrendszer nem adott iránymutatást a jogszabályok értelmezésére. Ezért jelentett nagy változást, hogy az Alaptörvény – ami a jogrendszer alapja, de nem jogszabály²² –, kifejezett rendelkezést tartalmaz a jogszabályok értelmezésére.²³ Az Alaptörvény

¹⁷ KISS (2006) 83.

¹⁸ Pp. indokolás 235.: „Az alapelveket tartalmazó fejezet kizárólag azokat az elveket rögzíti, amelyek a per teljes életciklusa alatt érvényesülnek, amelyeknek az egész perrendtartáson átsugárzó hatásuk van. Az itt megfogalmazott elveknek a törvény rendelkezéseinek alkalmazása során érvényesülniük kell, áthatják a részletszabályokat.”

¹⁹ Pp. indokolás 245–246.

²⁰ Ezzel egyezően WOPERA (2017) 19.

²¹ PARLAGI (2008) 347–359.

²² Kúria Pfv.V.21.965/2018/8., megjelent: BH2020. 324. [22]–[24].

²³ Alaptörvény 28. cikk: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambuluma, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”

28. cikke alapján a jogértelmezésben elsődleges a cél szerinti értelmezés, a célt elsősorban a preambulum és az indokolás alapján kell feltárni, a feltárt célnak pedig meg kell felelnie az Alaptörvényben megjelölt követelményeknek. Kérdéses ugyanakkor, hogy nyelvtanilag egyértelmű rendelkezés esetén is kell-e cél szerinti értelmezést alkalmazni. A Kúria Pfv.I.20.612/2021/3. számú határozata [32]–[33] bekezdésében írtak szerint mindig alkalmazni kell a cél szerinti értelmezést, valamint a cél feltárása során mindig figyelemmel kell lenni a törvény preambuluma és a törvényjavaslat indokolására.²⁴ Az Alaptörvény szabályozása alapján így döntő jelentősége van a polgári perrendtartás preambulumnak, a törvény indokolásának, valamint módosítás esetén a módosító törvény indokolásának.

3. A NOVELLÁRIS MÓDOSÍTÁS TÁRGYA ÉS CÉLJA

3.1. A polgári perrendtartás novelláris módosítását megvalósító, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény (a továbbiakban: Pp. novella) technikailag módosította a Pp. preambulumát az Alaptörvényre történő merev hivatkozás körében, érdemben azonban nem változtatott annak tartalmán. Ebből arra következtethetünk, hogy a novelláris módosítás során a jogalkotó felülvizsgálta a preambulum tartalmát, és azt tartalmilag helyesnek, fenntartandónak ítélte. A Pp. novella nem módosította a Pp. alapelveit sem, amelyből szintén arra juthatunk, hogy a jogalkotó az alapelveket változatlan tartalommal fenn kívánta tartani. A Pp. novella tehát az értelmezés szempontjából kötelezően figyelembe veendő preambulomot és az alapelveket nem módosította. Ezt támasztja alá a Pp. novella indokolása is, amely szerint a módosítás kizárólag egyes rendelkezéseket érintett, de nem változtatott a perrendtartás alapvető szabályozási koncepcióján.²⁵

²⁴ Kúria Pfv.I.20.612/2021/3. [32]–[33]: „A felülvizsgálati kérelem szerint az Alaptörvény 28. cikke szerinti értelmezésre csak akkor van szükség, ha a jogszabályszöveg többféle értelmezést tesz lehetővé [...]. [...] Az Alaptörvény 28. cikke szerinti jogértelmezési segédszabály [...] nem zárja ki az egyéb jogértelmezési módszerek alkalmazását, de ezek eredményét mindig össze kell vetni a jogszabály céljával és az Alaptörvénnyel (Kúria Pfv.III.20.924/2020/6., megjelent: BH2021. 335.). Az Alaptörvény ezzel a szabályozással a cél szerinti értelmezést mellőzhetlenné tette nyelvtanilag egyértelmű rendelkezés esetén is. [...] Az Alaptörvény hetedik módosításának indokolása szerint a preambulum és a módosítás indokolása megfelelő és autentikus forrása a jogalkotói cél feltárásának, így kötelező azok értelmezési segédletként való használata, de ezek sem kizárólagosak, azzal kapcsolatban egyéb források is felhasználhatók.”

²⁵ Pp. novella indokolás 31.: „A Pp. hatályosulásának tapasztalatai, az Alkotmánybíróság határozatai és a jogalkalmazó szervek visszajelzései indokolták teszik a törvény egyes rendelkezései tekintetében a szabályozás finomítását, a perjogi szabályok egyszerűsítését és rugalmasabbá tételét. A Javaslat célja, hogy megkönnyítse a jogkeresők bírósághoz fordulása jogának gyakorlását, úgy, hogy a tervezett változtatások mellett is biztosíthatók maradjanak a koncentrált per feltételei, fennma-

A Pp. novellával kapcsolatos értékelésében a polgári perrendtartás miniszteri biztosa is azt emelte ki, hogy a módosítások egyes jogintézmények tekintetében jelentenek eltérést a Pp. eredeti koncepciójától, de nem érintik a törvény koncepcionális alapjait, nem eredményeznek lényeges strukturális változásokat, a felmerülő kérdések a Pp. preambulumban foglaltak szem előtt tartásával aggálytalanul megválaszolhatók.²⁶

3.2. Ha áttekintjük azokat a szabályozási célokat és elveket, amelyeket a Pp. novella változatlan tartalommal fenntartott, akkor a következőket emelhetjük ki. Az új polgári perrendtartás koncepciójába írtak alapján a Pp. változatlan szabályozási pillérei a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítása, a perkoncentráció és a professzionális pervitel.²⁷ A Pp. preambuluma változatlanul hangsúlyozza a felek felelős pervitelét, a koncentrált pert, a közjónak és a józan észnek megfelelő jogalkalmazást, valamint a hatékony jogérvényesítést. A Pp. alapelvei közül változatlan tartalommal irányadó a perkoncentráció (lehetőség szerinti egy tárgyaláson való befejezés),²⁸ az eljárástámogatási kötelezettség (az eljárás koncentrált lefolytatásának és befejezésének előmozdítási kötelezettsége),²⁹ valamint a jóhiszeműség elve (a jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során).³⁰ Ezeket meghaladóan maga a Pp. novella indokolása is hangsúlyozza, hogy a módosítás nem érinti az alapvető koncepciót,³¹ a Pp. a felek felelős pervitelén alapul,³² a változások mellett is koncentrálnak kell lennie a pernek és a pervitelnek,³³ valamint hangsúlyozza a perhatékonyság növelését,³⁴ a pergazdaságosságot³⁵ és a célszerűség³⁶ követelményét.

4. A KERESETLEVÉL HIÁNYPÓTLÁSA VAGY HIÁNYPÓTLÁS NÉLKÜLI VISSZAUTASÍTÁSA

4.1. Mindig a jogalkotó által meghatározott szabályozási célokból és elvekből következő jogpolitikai döntéstől függ, hogy a keresetlevél mely hiányossága esetén kell hiánypótlási felhívást kiadni vagy annak mellőzésével a kere-

radjanak az osztott perszerkezet előnye és a felek önrendelkezési joga is messzemenően érvényesüljön.”

²⁶ WOPERA (2021) 726–727.

²⁷ Pp. koncepció 3.

²⁸ Pp. 3. §.

²⁹ Pp. 4. § (1) bekezdés.

³⁰ Pp. 5. § (1) bekezdés.

³¹ Pp. novella indokolás 41.

³² Pp. novella indokolás 31.

³³ Pp. novella indokolás 31., 43.

³⁴ Pp. novella indokolás 32–34., 39., 43., 45.

³⁵ Pp. novella indokolás 55.

³⁶ Pp. novella indokolás 43., 55.

setlevelet rögtön visszautasítani, e körben figyelembe kell-e venni, hogy a fél személyesen vagy jogi képviselővel jár el. A szabályozási célokra és elvekre figyelemmel mérlegelni kell, hogy a keresetlevél hiánypótlási felhívás nélküli visszautasításával az ügy (statisztikailag) befejeződik, ugyanakkor a jogvita fennmarad. A hiánypótlási felhívás kibocsátása időt és energiát igényel az állam által fenntartott bíróság részéről, ugyanakkor hosszú távon nyereséget jelenthet, ha a fél a hiányosságokról rögtön az eljárás elején tudomást szerezhet és azokat pótolhatja.

4.2. A régi Pp. szabályozásában³⁷ a keresetlevél hiányossága esetén főszabály a hiánypótlási felhívás kibocsátása volt. Ha azonban a felperes jogi képviselővel járt el és a keresetlevél a törvényben meghatározott – jelentős – hiányokban szenvedett, akkor a bíróság a keresetlevelet – hiánypótlási felhívás kiadását mellőzve – idézés kibocsátása nélkül elutasította. A régi Pp. így kiegyensúlyozott szabályozást valósított meg, mert figyelemmel volt a fél személyére és a hiányosság jellegére is.

4.3. Ehhez képest a Pp. eredeti szabályozását igen jelentős szigorúság jellemezte.³⁸ Ha a jogi képviselővel eljáró felperes keresetlevele akár csak egyetlen – a keresetlevél perfelvételre való alkalmassága és a per érdeme szempontjából egyébként teljességgel irreleváns (például elektronikus levélcím, telefonszám stb.) – adatot nem tartalmazott, akkor a bíróság a keresetlevelet hiánypótlási felhívás nélkül visszautasította. Ugyanerre az eredményre vezetett, ha a személyesen eljáró fél a törvényben előírtaknak egyébként mindenben megfelelő keresetlevelet terjesztett elő, de azt a kötelező jogi képviselet ellenére jogi képviselő közreműködése nélkül nyújtotta be: a bíróság mindenfajta tájékoztatás vagy hiánypótlási felhívás nélkül a keresetlevelet visszautasította. Kiemelendő, hogy az ekkor hatályos szabályok szerint ezek az esetek nemcsak a keresetlevél azonnali visszautasításához vezettek, hanem e mellett a felperest akár 150 000 forint összegű mérsékelt illeték is terhelte.³⁹ A Pp. törvényjavaslata ezt a szigorú szabályozást a gyors és hatékony – a lehető legkoncentráltabb – eljárással, a felekkel és a jogi képviselőkkel szembeni fokozott elvárással, a jogi képviseletre építő professzionális pervitel követelményével, a hiánypótlási tevékenység idő- és költségvonzatával, valamint a teljes körű ellenkérelem lehetővé tételével indokolta: „a jogi képviselőtől elvárható valamennyi törvényben előírt kötelező kelléket tartalmazó keresetlevél elkészítése”.⁴⁰

4.4. Alig három év elteltével a Pp. novella általi módosítás nem a régi Pp. szabályozásához való visszatérést jelentett, hanem – annak kiegyensúlyozott

³⁷ 1952-es Pp. 121. § (1)–(3) bekezdés, 124. § (1)–(3) bekezdés, 130. (1) bekezdés i)–j) pont.

³⁸ Pp. 73. § (1) bekezdés a) pont, 114. §, 170–171. §, 176. § (1) bekezdés j)–l) pont.

³⁹ Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 42. § (1) bekezdés a) pont, 58. § (1) bekezdés b) pont.

⁴⁰ Pp. indokolás 324., 330–331.

szabályozásán a másik szélsőség irányába túllendülve – a Pp. eredeti szabályozásának a teljes ellentétét valósította meg. A módosítást követően,⁴¹ ha a jogi képviselő által benyújtott keresetlevél nem tartalmaz semmilyen alaki kelteket, semmilyen tartalmi elemet vagy mellékletet, a bíróságnak akkor is teljes körű hiánypótlási felhívást kell kibocsátania a jogi képviselő részére, abban minden hiányosságot feltüntetve. Ha a jogi képviselő a bíróság által megjelölt hiányosságot pótolta, de a – tartalmilag ténylegesen most először vizsgálható – keresetlevélnek további hiányossága van, úgy a bíróság számára tiltott újabb hiánypótlás kibocsátása, a perfelvétel körében kell pótolni a perindítási szakban egyébként már ismertté vált hiányosságot.⁴²

A Pp. novella indokolása szerint a módosítás indoka a jogalkalmazásban tapasztalt problémák kiküszöbölése és a jogkeresők igényérvényesítésének az előmozdítása volt.⁴³ Nem ad választ azonban arra a kérdésre, hogy a jogi képviselőnek a teljes körű hiánypótlási felhíváson keresztül megvalósuló „kitanítása”, valamint az írásbeli ellenkérelemre történő felhívás előtt ismertté vált hiányosságok pótlásának a megtiltása hogyan egyeztethető össze a Pp. eredeti – és a novella által változatlan tartalommal megőrizni kívánt – szabályozási céljaival és elveivel. Mennyiben felel meg a jóhiszemű, felelős, hatékony, koncentrált és professzionális pervitel követelményének, mennyiben áll összhangban az eljárástámogatási kötelezettséggel, valamint a közjónak és a józan észnek megfelelő jogalkalmazás eszméjével, ha a törvényi szabályozásból tükröződő elvárások szerint az ellenérték fejében (professzionális) jogi szolgáltatást nyújtó jogi képviselőt semmilyen felelősség és jogkövetkezmény nem terheli a keresetlevélre vonatkozó követelmények bármilyen mértékű ismeretével és megtartásával kapcsolatban, vele szemben ugyanúgy kell eljárnia a bíróságnak, mint a laikus féllel szemben. A Pp. novella indokolása⁴⁴ és a módosítással kapcsolatos tanulmányok⁴⁵ egyaránt hivatkoznak a keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleményére, amely szerint a korábbi gyakorlat azért volt helytelen, mert a bíróságok a keresetlevéllel kapcsolatban túlzott követelményeket támasztottak, valamint a per érdemére tartozó kérdéseket vizsgáltak. Ezeket a problémákat a keresetlevél elemeinek az egyszerűsítése⁴⁶ és a Pp. 176. § (6) bekezdésének a módosítása kezelte. A Pp. novella indokolása és a módosítással kapcsolatos tanulmányok a fenti kérdésekre azonban nem adnak választ, nem indokolják, hogy miért volt szükség a szabályozást az ellenkezőjére változtatni. Csak azt

⁴¹ Pp. 176. § (2) bekezdés e) pont, 176. § (5) bekezdés.

⁴² Ennek részleteiről lásd VÖLCSEY (2021) 275–276.

⁴³ Pp. novella indokolás 36.

⁴⁴ Pp. novella indokolás 36–37.

⁴⁵ WOPERA (2021) 717–722., 480.

⁴⁶ Pp. 170. §.

rögzítik, hogy a Pp. novella kötelezővé tette a hiánypótlási felhívást jogi képviselő esetén is. A szakirodalomban is megfogalmazódott, hogy ugyan szükséges volt a keresetlevél visszautasítása szabályainak az enyhítése, de annak körében elegendő lett volna az érdemi kérdések vizsgálatának a kizárása, az ezt meghaladó módosítás indokolatlan volt.⁴⁷

4.5. A Pp. preambulumban és alapelveiben megfogalmazott célokon és elveken alapuló eredeti, valamint az ugyanezekben a célokon és elveken nyugvó módosított szabályozás teljes ellentétét jól érzékelteti, ha újra felidézzük a Pp. indokolását. E szerint az eredeti szabályozás a következő indokokon alapult: „A *gyors és hatékony* eljárás érdekében az eljárásnak a *lehető legkoncentráltabbnak* kell lenni ahhoz, hogy a jogvita tartalma minél hamarabb tisztázódjon. Erre is tekintettel a Javaslat az eljárást megindító keresetlevél alapvető kellekeit illetően a hatályos Pp.-hez képest pontosabb és *fokozott elvárás* tartalmaz. A szabályozás a törvényszékre mint általános hatáskörű bíróságra és a fél jogi képviselőre építő, *professzionális pervitel* követelményéhez igazodik. A járásbírószáron jogi képviselő nélkül eljáró fél esetében szükséges eltéréseket a Javaslat külön fejezetben tartalmazza. A Javaslat a keresetlevél tartalmi követelményeit úgy határozza meg, hogy a bíróság és az alperes számára *valamennyi* anyagi- és eljárásjogi *adat* a kereset tárgyalhatóságához *azonnal rendelkezésre álljon, így szükségtelen legyen minden – jelentős idő- és költségvonzattal járó – hiánypótlási és egyéb tevékenység*. Ez egyben az alperes részére lehetővé és elvárhatóvá teszi a *teljes körű ellenkérelem* előterjesztését.”⁴⁸ Ezen indokokra, valamint a Pp. novellával bevezetett módosításra figyelemmel a gyors és hatékony eljárást, a lehető legmagasabb fokú perkoncentrációt, a felekkel szembeni fokozott elvárás, a professzionális pervitel követelményét, a jelentős idő- és költségvonzattal járó hiánypótlási tevékenység elkerülését, valamint a teljes körű ellenkérelem lehetőségének a biztosítását egyaránt megvalósítja az a szabályozás, amikor a keresetlevél egyetlen – akár teljesen lényegtelen – hiányossága rögtön annak visszautasítását eredményezi, de az a szabályozás is, amikor a jogi képviselővel szemben ténylegesen nem érvényesül semmilyen elvárás. Erre a nyilvánvaló és feloldhatatlan ellentétre nem ad választ sem a Pp. novella indokolása, sem a szakirodalom.

⁴⁷ UDVÁRY (2021) 139.; ENDRÉDY (2021) 107.

⁴⁸ Pp. indokolás 324. (A szerző kiemelése.)

5. A TELJESEN ELLENTÉTES SZABÁLYOZÁS KÖVETKEZMÉNYEI

5.1. A módosított szabályozás közvetlen gyakorlati következményként kihat azoknak a rendelkezéseknek az alkalmazására, amelyek visszautalnak a keresetlevél hiánypótlására és visszautasítására: így a perfelvétel során történő keresetváltogatásra,⁴⁹ valamint a viszontkereset-levélre és a beszámítást tartalmazó iratra.⁵⁰ A másik közvetlen következmény, hogy a szerző által ismert gyakorlatban kivételessé vált a hiánypótlás: a bíróság szinte csak akkor rendel el, ha a kereseti kérelem⁵¹ hiányossága miatt nem lehetne bírósági meghagyást kibocsátani;⁵² minden más hiányosság pótlása később – az írásbeli ellenkérelem előterjesztését követően – történik meg. Ez a gyakorlat a fentiek szerint teljesen ellentétes a Pp. eredeti szabályozási koncepciójával.

Az eljárást megindító keresetlevél a per legfontosabb beadványa. Az annak szabályozásából leszűrhető elvek ezért közvetetten kihatnak a perrendtartás valamennyi – mérlegelést igénylő vagy nem egyértelmű – rendelkezésének az értelmezésére és alkalmazására. Példaként említhető a perfelvételi tárgyalás elhalasztása abban az esetben, ha a fél perfelvételi nyilatkozatát a tárgyaláson önhibáján kívüli okból nem tudja teljeskörűen megtenni.⁵³ Bár változatlanul fennmaradt az a szabály, hogy ebből az okból nincs helye elhalasztásnak önmagában azért, mert a fél képviselője a nyilatkozatot azért nem tudja megtenni, mert a jelen nem lévő fél vagy annak más képviselője rendelkezik a szükséges ismeretekkel.⁵⁴ Ugyanakkor ha a fél jogi képviselőjével szembeni követelmény – a lehető legmagasabb fokú perkoncentráció, a felekkel szembeni fokozott elvárás és a professzionális pervitel változatlansága mellett – ténylegesen az ellenkezőjére fordult – ti. mindent tudnia kell vs. semmit nem kell tudnia –, akkor ez kihathat annak bírósági értékelésére is, hogy mik azok a körülmények, amelyek miatt a jogi képviselő önhibáján kívüli okból nem tud nyilatkozatot tenni. Ez a közvetett következmény mindazokra a rendelkezésekre irányadó, amelyek alkalmazása során a fél vagy képviselője önhibáját kell megítélni.⁵⁵

⁴⁹ Pp. 185. § (3) bekezdés.

⁵⁰ Pp. 206. § (1) bekezdés b) pont, 211. §.

⁵¹ Pp. 170. § (2) bekezdés a) pont.

⁵² Pp. 182. § (1) bekezdés.

⁵³ Pp. 192. § (1) bekezdés . pont.

⁵⁴ Pp. 192. § (2) bekezdés.

⁵⁵ Pp. 4. § (4) bekezdés, 41. § (3) bekezdés, 81. § (3) bekezdés, 83. § (4) bekezdés, 86. § (5) bekezdés, 138. § (4) bekezdés b) pont, 150. § (1) bekezdés, 204. § (5) bekezdés, 209. § (6) bekezdés d) pont, 214. § (3) bekezdés, 220. § (1) bekezdés a) pont, 269. § (3) bekezdés, 373. § (2)–(3) bekezdés, 394. § (1) bekezdés, 595. § (3) bekezdés.

A nem egyértelmű rendelkezések érdekes példája az a szabály, amely szerint a felülvizsgálati eljárásban nincs helye hiánypótlás elrendelésének.⁵⁶ Mivel ez a rendelkezés a felülvizsgálati kérelem tartalmát szabályozó 413. §-ban van elhelyezve,⁵⁷ ezért a Kúria következetes gyakorlata szerint a felülvizsgálati kérelem tartalmi kellékei körében nincs helye hiánypótlásnak, az alaki kellékek hiánya esetén viszont van hiánypótlás.⁵⁸ Az ellenkező értelmezés mellett szóló érv, hogy a Pp. szabályozása egyáltalán nem tesz éles különbséget az alaki és a tartalmi kellékek között.⁵⁹ A hiánypótlás kizártságát támasztja alá, hogy a felülvizsgálat XXIX. Fejezetben rögzített szabályai – szemben a fellebbezéssel⁶⁰ – egyáltalán nem rendelkeznek sem hiánypótlásról, sem annak elmulasztása jogkövetkezményéről, hiszen a hiánypótlás kizárt a Pp. 413. § (4) bekezdése alapján.⁶¹ A Pp. novella előtt lehetett volna azzal is érvelni, hogy ha jogi képviselő terjeszti elő a keresetlevelet, és abból bármilyen alaki vagy tartalmi elem hiányzik, akkor a bíróság a keresetlevelet hiánypótlás nélkül visszautasítja; ezért mivel a felülvizsgálati kérelmet előterjesztő fél számára a jogi képviselőt mindenképpen kötelező,⁶² így a Pp. 413. § (4) bekezdése célja szerint értelmezve is azt jelenti, hogy a felülvizsgálati eljárásban – semmilyen – hiánypótlás elrendelésének nincs helye.⁶³ A Pp. novella az alaki és tartalmi kellékek szabályozásának a bizonytalanságán nem változtatott, ugyanakkor a professzionális pervitel követelményének fenntartása mellett mindenre kiterjedő hiánypótlási kötelezettséget vezetett be a keresetlevéllel kapcsolatban. Ezek után még inkább bizonytalanná vált a Pp. 413. § (4) bekezdésének a valódi tartalma.

⁵⁶ Pp. 413. § (4) bekezdés.

⁵⁷ Pp. 413. § [A felülvizsgálati kérelem tartalma].

⁵⁸ Az 1/2017. PJE jogegységi határozat alapján megfelelően irányadó 1/2016. (II. 15.) PK vélemény 7. pont, 1/2021. (VII. 12.) PK vélemény 8. pont.

⁵⁹ A Pp. 114. § (1) bekezdése egyértelműen alaki kellékeket szabályoz (köztük pl. az elektronikus levélcímet és a bírósági ügyszámot). A Pp. 170. §-a a keresetlevél elemeit rögzíti (köztük az elektronikus levélcímet), de nem különbözteti meg az alaki és a tartalmi kellékeket. A Pp. 371. §-a a fellebbezés tartalma szakasz cím alatt feltehetőleg annak tartalmi elemeit kívánja szabályozni (köztük a támadott ítélet számát), de az (1) bekezdésben utal a beadványok alaki kellékeire is. A Pp. 413. §-a a felülvizsgálati kérelem tartalma szakasz cím alatt szintén feltehetőleg annak tartalmi elemeit kívánja szabályozni (köztük a felülvizsgálni kívánt ítélet számát), de az (1) bekezdésben utal a beadványokra vonatkozó általános szabályokra is.

⁶⁰ Pp. 366. § (2) bekezdés, 367. § (1) bekezdés.

⁶¹ Kérdéses ezért az is, hogy ha mégis lehetséges az alaki hiánypótlás, akkor a hiánypótlási felhívás és a mulasztás jogkövetkezménye milyen rendelkezéseken alapulhat: az egyéb általános szabályok között elhelyezett – így a felülvizsgálati eljárásban is alkalmazandó – Pp. 115. §-án (Kúria Kfv.V.35.013/2019/13.) vagy a Pp. 405. § (1) bekezdése értelmében alkalmazandó Pp. 367. § (1) bekezdésén és a 366. § (2) bekezdésén (Kúria Pfv.I.20.971/2023/6.).

⁶² Pp. 72. § (2) bekezdés.

⁶³ Az 1/2016. (II. 15.) PK vélemény 7. pontjának indokolása is az 1952-es Pp. hiánypótlásra vonatkozó általános szabályából és a felülvizsgálati kérelem tartalmának speciális szabályozásából, azok viszonyából vezeti le a következtetését.

5.2. A fenti példákra is tekintettel a Pp. novella legsúlyosabb elméleti következménye, hogy teljesen összezavarodott a jogértelmezési bizonytalanságok és a joghézagok esetén létfontosságú „iránytű”. Elveszett a Pp.-nek az a határozott alapállása, szabályozási iránya, amelyre figyelemmel meg lehetett válaszolni a nehéz kérdéseket, el lehetett dönteni a bizonytalan helyzeteket. Kérdéssé vált, hogy valóban van-e felelős pervitel, ténylegesen számít-e a közjó és a józan ész, csakugyan professzionálisak-e a követelmények, valóban egy tárgyalás-e a cél, bizonyosan kötelesek-e a felek előmozdítani az eljárás koncentrált lefolytatását és befejezését, tényleg kötelesek-e jóhiszeműen eljárni. Ha ugyanis ugyanazok a szabályozási célok és elvek teljesen ellentétes szabályozást is megalapozhatnak, úgy kérdéses, hogy ezeknek a céloknak és elveknek van-e egyáltalán – feltárható és figyelembe vehető – tényleges tartalmuk, vagy azok olyan, valójában üres terminológiák, amelyekkel bármilyen szabályozást, és annak az ellenkezőjét is alá lehet támasztani.

6. ÖSSZEGRZÉS

A polgári perrendtartás az általa megfogalmazott célok és elvek alapján a régi Pp.-nél jóval szigorúbb szabályozást vezetett be. Ezt – a gyakorlat és az elmélet részéről is – sok kritika érte, ugyanakkor egyértelmű, határozott és egy irányba mutató koncepciója lehetővé tette a bizonytalan rendelkezések értelmezését és a joghézagok kitöltését. A Pp. novellával bevezetett módosítás az eljárás szempontjából legfontosabb beadvány – a keresetlevél – hiánypótlásával és visszautasításával kapcsolatban az eredeti szabályozás teljes ellentétét valósította meg érdemi indokolás nélkül, a szabályozási célok és elvek változatlanságának a hangsúlyozásával. E módosítás közvetlen gyakorlati következményekkel jár. Ezeket meghaladón azonban azt a kérdést is felveti, hogy a Pp.-ben megfogalmazott és a Pp. novella által hivatkozott céloknak és elveknek van-e egyáltalán valódi tartalmuk, ha azok teljesen ellentétes szabályozást is megalapozhatnak.

IRODALOM

A keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye, https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/a_keresetlevel_visszautasitanak_vizsgalata_osszefoglalo_velemenypdf.

A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása, továbbá a Polgári Törvény-

- könyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. számú törvényerejű rendelet. Budapest, KJK, 1963.
- Az új polgári perrendtartás koncepciója*, <https://2015-2019.kormany.hu/download/6/42/40000/20150224%20PP%20koncepti%C3%B3.pdf#!DocumentBrowse>.
- BELLING, Detlev W. – Szűcs Tünde: „A német BGB általános része”. *FORVM Szeged*, 1 (2011) 2: 55–81.
- DREXLERNÉ KARCUB et al.: Általános rendelkezések és alapelvek. In: VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. Budapest, HVG-ORAC, 2016, 25–48.
- ENDRÉDY András: „A perindítás megváltozott szabályai a polgári perrendtartás első novelláris módosítása alapján”. *Miskolci Jogi Szemle*, 16 (2021) 1: 97–110.
- ÉLESS Tamás – DÖME Attila: Alapvetések a polgári per szerkezetéhez. In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. Budapest, HVG-ORAC, 2014, 50–78.
- HAMZA Gábor: „A svájci magánjogi kodifikáció sajátosságai”. *Magyar Jog*, 50 (2003) 6: 373–377.
- KISS Daisy: A polgári per titkai. Kérdések és válaszok a Polgári perrendtartás Általános Részéből. Budapest, HVG-ORAC, 2006.
- LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*. Budapest, Szent István Társulat, 2017.
- LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 1998.
- PARLAGI Mátyás: Klasszikus jogértelmezési módszerek a mai magyar jogalkalmazásban. In: PAKSY Máté (szerk.): *Európai jog és jogfilozófia*. Budapest, Szent István Társulat, 2008, 347–359.
- SÁNDOR István: „A jogtudomány hatása a joggyakorlatra”. *Belügyi Szemle*, 70 (2022) 11: 2399–2403.
- UDVARY Sándor: „Az első Pp. novella hatása az elsőfokú eljárásra”. *Jogtudományi Közlöny*, 76 (2021) 3: 129–139.
- VARGA Csaba: A kodifikáció mint társadalmi-történelmi jelenség. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2002.
- VARGA István: Alapvetések. In: VARGA István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I–II/III*. Budapest, HVG-ORAC, 2018, 11–33.
- VARGA István: „A polgári perjogi kodifikáció állása és tartalmi sarokpontjai a Szakértői Javaslat kidolgozásának szakaszában”. *Közjegyzők Közlönye*, 62 (2015) 5: 20–32.

- VÉKÁS Lajos: Bevezető rendelkezések. In: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020, 47–74.
- VÖLCSEY Balázs: „Kérdések és lehetséges válaszok a Pp. Novella kapcsán”. *Magyar Jog*, 68 (2021) 5: 273–283.
- WOPERA Zsuzsa: „A dogmatika vagy a gyakorlat elsőbbsége?” *FORVM Szeged*, 11 (2021) 3: 477–485.
- WOPERA Zsuzsa: Alapvetések. In: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. Budapest, Wolters Kluwer, 2017, 17–30.
- WOPERA Zsuzsa: „Az új polgári perrendtartás elvi alapjai”. *Jogtudományi Közlemény*, 72 (2017) 4: 153–161.
- WOPERA Zsuzsa: „Jogtudomány kontra jogalkalmazás? A polgári perrendtartás novelláris módosításának irányai.”. *Miskolci Jogi Szemle*, 16 (2021) 5: 715–728.

A RENDELKEZÉSI ELV ÉRVÉNYESÜLÉSE AZ ÚJ PP.-BEN

A tanulmány azt vizsgálja, hogy az új Pp. koncepciójában megfogalmazott, majd a jogszabály Első Fejezetében rögzítettek alapján az új Pp. korlátozza-e a felek eljárési eszközeit és lehetőségeit, ebben milyen változást hozott az új Pp. 2020-as novelláris módosítása. Arra keresi a választ, hogy a rendelkezési elv néhány (tanulmányban bemutatott) helyen történő korlátozása mire vezethető vissza, és hogy ez korlátozás helyes-e (egyensúlyban marad-e a felek és a bíróság pozíciója). Az érintett jogszabályi rendelkezések kiválasztásánál a szerzőt a gyakorlatban tapasztalt kisebb-nagyobb anomáliák vezérelték, konkrét koncepció e téren nem került meghatározásra. A tanulmány ezért csak felvetéseket tartalmaz, amelyek esetlegesen további – már dogmatikai és összehasonlító elemzést is magában foglaló – párbeszédre is készíthetnek.

1.

A modern perjogok általános alapvetése, hogy a rendelkezési elv a szabad önrendelkezéshez való jog eljárásjogi leképződéseként a legfontosabb alapelve a polgári pernek. A tárgyalási elvvel és a bíróság oldalán megjelenő, bizonyos esetekben szükséges officialitással „karöltve” biztosítja a felek és a bíróság együttműködését. E három alapelv megfelelő szabályozása tud egyensúlyt teremteni az egyes perbeli főszemélyek cselekményei, eljárásbeli pozíciói terén.

Az új Pp., a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény sem kívánta a rendelkezési elvet mellőzni: a Koncepció¹ rögzítette az elv további érvényesülését, az elfogadott kódex első fejezetében pedig tetten érhető, hogy a jogalkotó az ügy urainak továbbra is a feleket tekinti [vö. Pp. 1. § (2) bekezdés, 2. §], és a bíróság számára kivételesen, és csak néhány helyen biztosít hivatalbóli eljárási lehetőséget [Pp. 4. § (2) bekezdés].

* Adjunktus, SZTE ÁJK.

¹ Az új polgári perrendtartás koncepciója 8. oldal, 11. oldal, 64. oldal., <https://2015-2019.kormany.hu/download/6/42/40000/20150224%20PP%20koncepci%C3%B3.pdf#!DocumentBrowse>.

Az elemzés kiindulópontjaként a törvény indokolásában található azon jogalkotói iránymutatást rögzíthetjük, hogy „a rendelkezési jog nem jelenti azt, hogy a feleket e téren teljes szabadság illetné meg tekintettel arra, hogy a rendelkezési jog korlátozása olykor szükségessé teszi a közérdekű szempontok érvényesítését”². Vítán felül áll, hogy történetileg az eddigi legideálisabb permodell, a szociális per nézetei szerint a pernek közösségi célt is szolgálnia kell az egyensúlyi állapothoz azonban az is hozzátartozik, hogy ezáltal a felek rendelkezési joga csak a legszükségesebb mértékben legyen korlátoknak alávetve, és a központban az igazság kiderítésére való törekvés kell, hogy álljon³ (még akkor is, ha ezt a jelenleg hatályos perjogi kódex nem említi).

Az tehát jogos célkitűzés volt a jogalkotó részéről az új Pp. megalkotása során is, hogy a rendelkezési elvet bizonyos közérdekű szempontok által korlátozzák (mint például a határidők, a mulasztáshoz fűződő jogkövetkezmények, akár a preklúzió által).

Az alapelvek mentén kibontott hatályos részletszabályok alkalmazása során azonban a gyakorló jogász mégis szembetalálja magát olyan rendelkezésekkel, amelyek esetében felsejlik, hogy a törvény elején deklarált alapelv több helyen indokolatlan korlátozás alá került.

A tanulmány arra kíván rámutatni, hogy a Koncepcióban előirányzottak és a törvénykönyv első fejezetében rögzítettek ellenére az új Pp. több rendelkezése túlzottan korlátozza a felek eljárási eszközeit és lehetőségeit, amelyek ésszerűtlennek és szükségtelennek (olykor értelmetlennek) hatnak, még a Pp. 2020-as novelláris módosítása⁴ után is. A tanulmány tehát arra keresi a választ, hogy a rendelkezési elv néhány (itt bemutatott) helyen történő korlátozása mire vezethető vissza, és hogy ez korlátozás helyes-e (egyensúlyban marad-e a felek és a bíróság pozíciója). Az érintett jogszabályi rendelkezések kiválasztásánál a szerzőt a gyakorlatban tapasztalt kisebb-nagyobb anomáliák vezérelték, konkrét koncepció e téren nem került meghatározásra. A tanulmány gerince ezzel együtt ezért csak felvetéseket tartalmaz, amelyek esetlegesen további – már dogmatikai és összehasonlító elemzést is magában foglaló – párbeszédre is készíthetnek.

A tanulmány nem kíván foglalkozni az új kódex 1. § (2) bekezdésében található kérelemre történő eljárás szabályának kódexbeli elhelyezésével, a 2. § (2) bekezdésében rögzített „perbe vitt” megfogalmazás helyességének kérdésével, és a tárgyalási elvnek az eljárás-támogatási elv alá rendelésével, ahogy azzal a rendelkezési elvet részben érintő változással sem, hogy a bíróságot immár a

² 2016. évi CXXX. törvény indokolása (WKH Jogtár).

³ KENGYEL (2003) 101.

⁴ 2020. évi CXIX. törvény (a továbbiakban: Novella).

felek által megjelölt jog is köti. Az elemzés kizárólag a feleket megillető perbeli jogok megfelelő (indokolatlan korlátoktól mentes) gyakorlására koncentrálnak.

2.

A felek, azon belül is a felperes rendelkezési joga első esetben az eljárás megindításában jelentkezik, az eljárás megindításáról való döntés meghozatala után pedig az eljárási rend kiválasztásában, majd a fórumválasztásban, és ezeket követően a már folyamatban lévő eljárásban annak „minden mérföldkővénél”.⁵ Ez lényegében az összes, felek által végezhető, illetve végzendő perbeli cselekményre vonatkozik: a fél dönti el, hogy aktívan részt vesz-e a perben, teljesíti-e a törvényben rögzített vagy a bíróság felhívásában megadott határidőben a szükséges eljárási cselekményt, idézésre megjelenik-e a tárgyaláson, védekezési eszközeivel él-e a keresettel és viszontkeresettel szemben stb. A rendelkezési elv magvának ezért a perbeli jogok feletti szabad rendelkezés tekinthető. Ez kiterjed arra is, hogy a felek részben és esetenként az eljárás menetét is meghatározhatják.⁶ Korlátozás tehát csak a perbeli jogokra vonatkozhat, amely csak nyomós indokkal történhet.

2.1. VISZONTKERESET

Az új Pp. 2018-as hatálybalépését követően az eredeti törvényszöveg szerint amennyiben az alperessel szemben a bíróság az ellenkérelem vagy beszámítást tartalmazó irat előterjesztésének elmulasztása miatt meghagyást bocsátott ki, az alperes a meghagyással szembeni ellentmondás benyújtásával egyidejűleg már csak írásbeli ellenkérelmet vagy beszámítást tartalmazó iratot terjeszthetett elő, a viszontkereset előterjesztése kizárt volt.⁷

A Novella hatálybalépése óta a bírósági meghagyás után az ellentmondással együtt már viszontkeresetet is benyújthat az alperes. A módosítás konkrét indokát a jogalkotó nem adta meg,⁸ a Novella általános indokolása nevesíti a perjogi szabályok rugalmasabbá tételét és a jogkeresők bírósághoz fordulása jogának gyakorlásának megkönnyítését.⁹

⁵ VARGA (2018) 22.

⁶ VARGA–ÉLESS (2016) 35.

⁷ Új Pp. 182. § (2) bekezdés utolsó mondata 2020. december 31. napjáig.

⁸ A módosító szabály a Novella 15. §-ában található, a módosítás azonban egyéb szabályokat is érintett, és a jogalkotó „Az ellentmondással egyidejűleg viszontkereset indításának nincs helye” mondat elhagyását a 15. §-hoz fűzött (részletes) indokolásban nem indokolta meg.

⁹ „A Pp. hatályosulásának tapasztalatai, az Alkotmánybíróság határozatai és a jogalkalmazó szer-

A viszontkereset vonatkozásában azonban nem változott a főszabály a Novella hatálybalépése után sem, azt továbbra is csak azonos jogviszonyból származó követelés érvényesítése iránt lehet előterjeszteni.¹⁰

Annak, hogy miért tilos a keresettel nem azonos, de azzal összefüggő jogviszonyból származó vagy beszámításra alkalmas követelés iránt viszontkeresettel élni, semmi más indokát nem találni, mint a perhatékonyság: „E korlátozás azon alapul, hogy a per a felperes jogvédelmi eszköze, a felperes az adott jogviszonyból eredő saját jogai védelmében indít keresetet, így valamely más, az érdemi elbírálást tekintve ettől független jogviszonyból eredő alperesi igény érvényesítése a per észszerű időn belül történő befejezését hátráltatja.”¹¹ Ugyanakkor ez a szűkítés a perek számát is növelni tudja, hiszen az alperes kénytelen külön perben érvényesíteni azt az igényét, amely egyébként észszerű okok alapján ugyanabban a perben érvényesíthető lenne. Amennyiben a felperesi kereset tárgyában a per folyamán érdemi döntés hozható, úgy hogy az alperesi viszontkeresetről még további tárgyalásokat kellene tartani, a bíróság a felperes részére a jogvédelmet részítélet formájában is meg tudja adni.

Összességében ez a korlátozó szabály pedig éppen az észszerűség és a társadalmi erőforrások hatékony felhasználása ellen hat.

2.2. SZÜNETELÉS

A hatályos rendelkezések alapján az eljárásban a felek közös kérelmére az általános szabályok szerint a jogerős befejezésig legfeljebb három alkalommal kerülhet sor az eljárás szünetelésére.¹² A jogalkotói indokolás szerint a perben nem csak a jogvita megegyezéssel történő lezárása a cél, hanem a per *észszerű* időn belül történő befejezése.

Ezzel a korlátozással azonban nem feltétlenül érhető el a per észszerű, vagy akár minél előbbi befejezése. Amennyiben ugyanis a bíróság a negyedik közös kérelemre már nem állapítja meg (mert törvény alapján nem állapíthatja meg) a szünetelést, a felek jogvitája ezáltal nem rendeződik, és tovább szükséges folytatni az olykor nehézkes bizonyítással járó eljárást, amely akár több évig is eltarthat. Ebben az esetben a bíróság csak a tárgyalás elhalasztása mellett

vek visszajelzései indokoltá teszik a törvény egyes rendelkezései tekintetében a szabályozás finomítását, a perjogi szabályok egyszerűsítését és rugalmasabbá tételét. A Javaslat célja, hogy megkönnyítse a jogkeresők bírósághoz fordulása jogának gyakorlását, úgy, hogy a tervezett változtatások mellett is biztosíthatók maradjanak a koncentrált per feltételei, fennmaradjanak az osztott perszerkezet előnyei és a felek önrendelkezési joga is messzemenően érvényesüljön.”

¹⁰ Pp. 204. § (1) bekezdés.

¹¹ WOPERA (2019) Kommentár a Pp. 204–205. §-ához.

¹² Pp. 121. § (2) bekezdés.

dönthet, de ennek is a feltétele, hogy valamilyen halasztási ok fennáll. A felek számára pedig nem mindig elegendő a két tárgyalás közötti időszak az egyeztetések folytatására, és a végső (megnyugtató) megállapodás létrehozásához.

A rendelkezési elvből kifolyólag a per tárgya felett a felek rendelkeznek. Ez nem jelenti egyúttal azt is, hogy a per felett (tehát a per folyamatáról, menetről, ütemezéséről) is a feleknek van joga rendelkezni. Ennek fogyatékoságai a liberális permodellben már kiütköztek.¹³ Az azonban, hogy a felek egy már folyamatban lévő perben kérik-e az ügy tárgyalását, kérik-e a bíróságtól az eljárás továbbfolytatását, vagy e körben – akár időlegesen – „lemondanak” e jogaikról, egyértelműen a per tárgya feletti rendelkezést jelenti, amelyet álláspontom szerint a szünetelés e szabályozásával indokolatlanul korlátoz a törvény. Az ugyanis, hogy időközönként az eljárás szünetel (tehát sem a bíróság, sem a felek nem végeznek eljárási cselekményeket), sem a bíróság, és végső soron sem a társadalom erőforrásait nem használja.

A több mint három alkalommal történő szünetelés esetén nem kellene tartani az eljárás elhúzódása miatti kárigénytől sem a bíróságoknak, mert ha csak a közös kérelemre való szünetelések miatt húzódott el az eljárás, az a felek magatartására lenne visszavezethető.

2.3. ÍRÁSBELI PERFELVÉTELI NYILATKOZATOK ELŐTERJESZTÉSE

Az új Pp. a hatálybalépésekor szigorú szabályokat vezetett be az írásbeli kommunikáció terén. Konkrétan felsorolta azokat az iratokat, amelyeket a perfelvételi szakban elő lehet terjeszteni, és az előterjesztés módját, idejét is meghatározta.¹⁴

Bár itt is tapasztalható a Novella óta enyhülés az előterjesztés módja tekintetében,¹⁵ még mindig nevesíti a törvény, hogy mit tekint perfelvételi iratnak, és azt milyen esetben lehet előterjeszteni

Ennek alapján a felhívás nélkül benyújtott olyan írásbeli nyilatkozat, amelynek előterjesztését törvény nem teszi lehetővé, hatálytalan. Emellett továbbra is kérdés, hogy miért nem lehet csupán bizonyítási indítványt bírói felhívás nélkül benyújtani írásban.

Ehhez kapcsolódóan a peres felek jogi képviselői részéről az az áthidaló megoldás jelent meg a gyakorlatban, hogy a bíróság felhívását egy megelőző beadvánnyal kieszközölik (tehát kérik, hogy a bíróság intézzen feléjük felhívást írásbeli nyilatkozat megtételére). Erre viszont nincs kötelezettsége a bíróság-

¹³ KENGYEL (2003) 47–68.

¹⁴ Pp. 7. § (1) bekezdés 14. pont, 203. §.

¹⁵ Lásd a Pp. 203. §-át 2021. január 1. napját követően.

nak, így a felek bírói attitűdtől függően esetről esetre szembesülnek azzal, hogy adott ügyben kapnak-e lehetőséget további írásbeli nyilatkozattételre a perfelvételi tárgyalás előtt, illetve két perfelvételi tárgyalás között.

A szabályozás sok esetben kontraproduktív is, hiszen a felek vagy jogi képviselők sok esetben csak a tárgyalás előtt egy-két nappal szereznek újabb releváns információkról tudomást, amelyet csak a perfelvételi tárgyaláson tudnak a bíróság elé tárni, amely lehet, hogy a perfelvételt érdemben megakasztja vagy megnehezíti.¹⁶

A korlátozás ráadásul úgy érvényesül, hogy az első (perfelvételi) tárgyalás előtti írásbeli előkészítés az iratváltásra épülő perfelvételi útvonal választása esetén a régi Pp.-hez, a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez viszonyítva jóval dominánsabbá vált.

2.4. BESZÁMÍTÁS

A beszámítás előterjeszhetősége fellebbezési eljárásban az új Pp.-ben a régi Pp.-ben érvényesülő szabályokhoz képest korlátozottabb lett, csak akkor megengedett, ha ahhoz a felperes hozzájárult, vagy időközben meghozott jogerős határozatba foglalt követelésen alapul.

A másodfokú eljárásban tehát nem megengedett a beszámítás, ha az alperes követelése az elsőfokú ítélet meghozatalát követően járt le, még akkor sem, ha a beszámítás Pp. szerinti anyagi feltételei fennállnak. A törvény indokolása ehhez kapcsolódóan azt az okot fogalmazza meg, hogy „olyan vitatott elbírálandó anyagi jogi igény másodfokú perbe vitele, ami az elsőfokú eljárásnak nem is volt tárgya, nem támogatható.”

Tekintve, hogy a Pp. a 369. § (3) bekezdés e) pontja megengedi, hogy a másodfokú bíróság tárgyaljon és döntsön olyan kérdésben is, amelyben az elsőfokú bíróság nem tárgyalta és nem döntött, ez az érv súlytalanok tűnik.

2.5. A fellebbezési ellenkérelem előterjesztésének törvényi határideje

Indokolt kérdés, hogy a jogalkotó miért határozott meg törvényi határidőt a fellebbezési ellenkérelem benyújtására. A felek nem tudhatják, hogy ha a másodfokú bíróság tárgyaláson kívül bírálja el a fellebbezést, a tanácsülés-

¹⁶ A Szegedi Törvényszék előtt 5.M.70.107/2023. számon folyamatban volt perben az alperes a perfelvételi tárgyalás előtt két nappal közölte a jogi képviselőjével, hogy a felperes ebben a perben érvényesített igényét egy, az alperes által a felperes ellen elmaradt munkabér iránt indított másik perben a felperes már viszontkeresetként előterjesztette. Az írásbeli ellenkérelmet az alperes már benyújtotta, a bírósághoz már beérkezett a válaszirat és a viszontválasz is, ezért az alperes ezt a pergátló kifogást csak a perfelvételi tárgyaláson tudta közölni szóban, amelyre a bíróságnak bizonyítást kellett lefolytatnia, szemben azzal, hogy a tárgyaláson a per személyi és tárgyi kereteinek tisztázására készült fel.

re mikor kerül sor (lehet, hogy csak hónapokkal később, mint ahogy a fellebbezést a fél kézhez kapta). Az érthető, hogy a tárgyalás tartása iránti kérelem esetében határidőt ír elő a törvény, az azonban, hogy a fellebbezési ellenkérelem előterjesztése (főszabály szerint) csak a fellebbezés kézhezvételétől számított tizenöt napon belül történhet meg, és ennek elmulasztása esetén már nincs helye az abban foglaltak figyelembe vételére,¹⁷ ésszerűtlen, és – a bíróságokon kívüli okból – sok esetben inkorrektnek is tekinthető (hiszen lehet, hogy a másodfokú bíróság érdemben még el sem kezdett foglalkozni az ügyvel, amikor a fél tizenöt napos határideje lejár). Ez különösen annak fényében mutatkozik visszásnak, hogy a határidők elmulasztásának igazolása körében a bírói gyakorlat alapvetően kimenthetetlennek tekinti a jogi képviselő mulasztását.¹⁸

Ezt törvényi határidőhöz kötni, amely azt eredményezi, hogy a határidő elmulasztása esetén a nyilatkozatot többé hatályosan nem lehet megtenni, illetve a késedelmesen benyújtott nyilatkozat hatálytalan, a fellebbező fél ellenfelének rendelkezésére álló eljárásjogi eszközeiben való olyan mértékű korlátozását eredményezi, amely indokolatlan. A fellebbezési ellenkérelemben ugyanis nem jogérvényesítés történik (ellentétben a fellebbezéssel), tehát nem az elsőfokú határozat megtámadásáról van szó, hanem abban az ellenérdekű fél egy folyamatban lévő másodfokú eljárásban a már beérkezett fellebbezéssel szemben fejtí ki a jogi érveit arra vonatkozóan, hogy az elsőfokú határozat helybenhagyása indokolt. A másodfokú bíróság pedig egyébként sincs kötve a jogi érvekhez.

De lege ferenda érdemes lenne átgondolni a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény mintájára egy olyan szabályozás kialakítását, hogy a másodfokú bíróság értesítse a feleket arról, mikor kerül sor a fellebbezés tárgyaláson kívüli elbírálására, és a törvény azt az időpontot határozza meg, hogy legkésőbb meddig érkezhetsen be a fellebbezési ellenkérelem (például a tanácsülést megelőző tizenöt napig). Ennek a határidőnek az elmulasztása pedig ne vezessen a fellebbezési ellenkérelem figyelmen kívül hagyásához.

3.

Azokban a permodellekben, ahol a felek és a bíróság közötti együttműködés és egyensúlyi helyzet megbomlott, az adott perbeli szereplőhöz kapcsolható alapelv erősödött meg.

Így a liberális permodellben a felek uralma érvényesült nem csak a per tárgya felett, hanem az eljárás szabályai, az eljárási cselekmények formája, határideje tekintetében is. Ez a liberalizmus azon alapvetésére volt visszavezethető,

¹⁷ Budapest Környéki Törvényszék 10. Pf.21.028/2022/42.

¹⁸ Lásd pl.: Budapest Környéki Törvényszék 10. Pf.20.811/2022/15.

hogy az állam a polgárok jogait a lehető legmagasabb fokban elismerte, amelyet a perben is meg kívánt jelentetni.

A szocialista permodellben ehhez képest a jogalkotó a bíróság számára lehetőségként nyitva álló hivatalbóli eljárási elvet erősítette meg, ezzel együtt a széleskörű, anyagi jogokra is kiterjedő tájékoztatási (kitanítási) kötelezettség és a kérelemhez kötöttség alóli kivételek révén jelentős mértékben korlátozta a rendelkezési elvet. Ennek oka az anyagi (objektív) igazság kiderítésének a kötelezettsége volt.

De mire vezethető vissza az új Pp.-ben a most bemutatottak alapján álláspontom szerint túlzott korlátozása a rendelkezési elvnek? Hiszen az új Pp. is – ahogy a többi, utóbbi időben kodifikált perjogi rendszer – a szociális permodellt veszi alapul, ahol a jogalkotó egy ideális egyensúlyt tudott megteremteni a per fő résztvevői között.

Az új Pp. a perkoncentrációt konkrét eszközként nevesíti, és ez, mint eszköz nem csak az anyagi pervezetésben jelenik meg, hanem fontos szerephez jut a perhatékonyaság biztosításában is. A kódexben a perhatékonyaság (és ezzel együtt a perkoncentráció mindent felülíró) szempontja került középpontba, és álláspontom szerint a rendelkezési elv helyenkénti túlzott és indokolatlan korlátozása erre vezethető vissza.

A rendelkezési elv természetesen nem érvényesülhet mindenekfelett, a liberális permodelltől eltérően a felek nem gyakorolhatják perbeli jogaikat korlátozásmentesen. Az eljárás észszerű időn belüli lefolytatása érdekében a bíróság kezébe eljárási jogosítványok biztosítása szükséges, amelynek révén érvényesül a jogalkotó által közérdekű szempontnak azonosított kívánalom (az eljárás menete feletti uralom), és amely révén egyensúly jöhet létre a rendelkezési-tárgyalási elv, valamint a bírósági jogkörök és a jogvita lehetőség szerinti minél hamarabbi rendezése viszonylatában.

A perhatékonyaságot túlzott mértékben előtérbe helyező jogalkotói cél a megvalósult szabályozást tekintve ugyanakkor véleményem szerint a szükségesnél nagyobb hangsúlyt kapott, mert egyes, a felek per tárgya feletti uralmát (rendelkezési elvét) kifejező szabályokat tévesen az eljárás menete feletti uralomban megjelenő szabályokkal azonosította.

Úgy gondolom, hogy szükséges lenne a törvény további módosítása több helyen, amelynek során az eredeti jogalkotói szempont háttérbe szorításával egyidejűleg további teret adnánk az észszerűségnek, a jogvita rendezésének, és végső soron nagyobb esélyt az anyagi igazság kiderítésének.

IRODALOM

KENGYEL Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben. Budapest, Osiris, 2003.

Az új polgári perrendtartás koncepciója, <https://2015-2019.kormany.hu/download>.

VARGA István: A törvény hatálya és az alapelvek. In: Varga István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja 1. k.* Budapest, HVG-ORAC, 2018.

VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslát az új polgári perrendtartás kodifikációjára.* Budapest, HVG-ORAC, 2016.

WOPERA Zsuzsa (szerk.): Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez. Wolters Kluwer Jogtár.

GONDOLATOK A POLGÁRI PERBELI RENDELKEZÉSI ÉS TÁRGYALÁSI ELVRŐL: MAGAS ABSZTRAKCIÓS SZINT, ELVESZETT DOGMATIKAI TARTALOM?*

A tanulmány egyfelől arra keresi a választ, hogy a rendelkezési és tárgyalási elv megjelenése az új Pp.-ben elősegíti-e azt a minél magasabb absztrakciós szintű jogértelmezést, amelyet a kodifikáció során az alapelvi fejezet céljaként megjelölt. Ehhez két résztémát vizsgál: mi a célja a jogalkotónak azzal, hogy egyes alapelvként elfogadott jogintézményeket kodifikált formában is megjelenít, valamint a magas absztrakciós szint jelentését és érvényesülését a Pp.-ben megjelenített rendelkezési és tárgyalási elv tükrében. Másfelől arra az általános kérdésre is választ ad, hogy egy polgári perrendtartás miért rendelkezik egyáltalán alapelvi fejezettel.

1. AZ ALAPELVEK JELENTŐSÉGE ÁLTALÁBAN

1.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A jogrendszer minden területének vannak olyan alapvető jogintézményei, amelyek az adott jogág gondolkodásmódját, működésének alapvonalait megadják. A polgári perjogi gondolkodás nehézségét az a körülmény adja, hogy a Pp.-nek úgy kell a magánjogi jogviszonyokból eredő igények bírói úton való érvényesülésének alapjául szolgálnia, hogy maga a jogág – a magánjog főszabály szerinti diszpozitivitásával ellentétben – kógens jellegű.

Minden perjogi alapelv értékválasztás eredménye:¹ a jogalkotó a saját magának feltett kérdéseket válaszolja meg érvényre juttatásukkor. Ebből egyenesen következik, hogy azon jogintézmények, amelyek ezen értékválasztási követelménynek nem felelnek meg, azok alapelvi jelleggel dogmatikailag nem bírhatnak. Többek között ezért is problematikus egyes jogintézmények (perkoncent-

* Tanársegéd, SZTE.

** A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-4 – kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

¹ LÜKE (2020) 6.

ráció, eljárástámogatási kötelezettség, közrehatási tevékenység), mivel nem jelenítenek meg olyan absztrakt válaszokat, amelyeket az alapelveknek kérdésfeltevés esetén meg kell jeleníteniük.²

1.2. A PP. ALAPELVI FEJEZETÉNEK KONCEPCIÓJA

A jogalkotó már a Konceptióban megjelenítette, hogy a gyors és hatékony eljárás biztosításában fontos szerepet játszik a megfelelő alapelvek rögzítése,³ azaz a külön alapelvi fejezet. A jogalkotó már ekkor amellett foglalt állást, hogy „[a] törvény elején külön fejezetben elvi éllel mindössze néhány alapelvet (vezérlő elvek) szükséges megjeleníteni, mintegy kiemelve, melyek a kódex legfontosabb rendező elvei”, ide tartozott a rendelkezési elv, a perkoncentráció és az együttműködés elve, valamint a jóhiszemű pervitel elve.⁴ Az elkészült törvény ugyanakkor csak a perjogspecifikus alapelveket tartalmazza.⁵ A Szakértői Javaslat a rendelkezési elvet, a tárgyalási elvet, a jóhiszemű pervitel elvét és az anyagi pervezetést nevesítette,⁶ tükrözve azt a felfogást, hogy „itt [...] a kódex feladata a perbeli szereposztás, azon belül is a bíró szerepének definiálása, aktivitási fokának, eljárásmenedzsment-jogkörének szabályozása.”⁷

Az alapelvek Pp.-beli elhelyezését illetően három csoportot különíthetünk el. Egyrészt az I. fejezetben található az ún. vezérelvek (Pp. 2–6. §), másrészt az Általános rendelkezések között is találhatunk alapelveket (például az anyanyelv használatának elve), és vannak alapelvi szintű rendelkezések az egyes eljárási szakaszok szabályai is (például szabad bizonyítás elve).⁸ A Pp. legfőbb rendezőelve a perhatékonyság, így több alapelv is ebből eredeztethető. A perhatékonyságnak alapelvi szinten három „tartópillére”⁹ van – a perkoncentráció elve, a felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége, valamint a bíróság közrehatási tevékenysége. A Pp. a vezérelveket koncentráltan, tételszerűen határozza meg, amely az alapelvek minél „magasabb absztrakciós szintjét” hivatott biztosítani.¹⁰

² Lásd pl. írásbeliség és szóbeliség elvei vonatkozásában a megválaszolendő jogalkotói kérdés az, hogy a peranyagnak mi a külső megjelenési formája.

³ Az új polgári perrendtartás koncepciója (a továbbiakban: Konceptió) 9.

⁴ Konceptió, 67. Érdekesként kiemelendő, hogy bár a rendelkezési elvet meg kívánta jeleníteni a jogalkotó az alapelvi fejezetben, az annak elválaszthatatlan részét képező kérelemre való eljárás elvét és a kérelemhez kötöttség elvét már nem, mivel a rendelkezési elv „más tartalommal kerül rögzítésre.”

⁵ GELENCSÉR (2017) 11.

⁶ VARGA (2015) 22.

⁷ VARGA (2013) 499.

⁸ JUHÁSNÉ ZVOLENSZKI (2016) 270–272.

⁹ JUHÁSNÉ ZVOLENSZKI (2016) 271.; JUHÁSNÉ ZVOLENSZKI (2017) 217.

¹⁰ T/11900. sz. törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, Általános indokolás.

A jogalkotó ugyanakkor nem fejtette ki, hogy mit ért „magas absztrakciós szint” alatt, valamint az sem világos, hogy ez milyen előnyökkel és hátrányokkal jár. A svájci perjogban – amelyre a jogalkotó az alapelvi fejezet vonatkozásában példaként tekintett – nem találtam arra utaló szakmai álláspontot, hogy a külön alapelvi fejezetbe foglalt szabályok – egyébként valóban tömör megfogalmazottsága – ilyen célt szolgált volna. Rauscher kifejtette, hogy az alapelvek alapvetően nem jelennek meg jogi normákként, hanem a konkrét eljárási normák keretei között valósulnak meg és azok értelmezését segítik elő. Az alapelvek a különböző eljárástípusok és az eljárások alapjául szolgáló ügyek közötti alapvető különbségeken alapulnak.¹¹

Kern úgy fogalmazott, hogy az alapelvek olyan, magas absztrakcióval rendelkező elképzelések, amelyek az eljárást különböző nézőpontokból vizsgálják és foglalnak állást egyes kérdésekben. A magas absztrakciós szint vonatkozásában kiemelte továbbá, hogy elvezet arra a felismerésre, hogy az egyes alapelvek feszültségben állhatnak egymással, és hogy egy olyan perjogi rezsim, amely arra törekszik, hogy elfogadható időn belül és alacsony költséggel, az érintett felek jogainak tiszteletben tartása mellett helyes érdemi döntést hozzon, ezért soha nem törekedhet egy vagy akár több eljárási elv teljes körű alkalmazására. Ebből következik, hogy a perjog a rendelkezési és a tárgyalási elveket nem teljesen tiszta formájukban juttatja érvényre, hanem lehetővé teszi például a hivatalbóli eljárást és a nyomozati elv érvényesülését is, igaz utóbbi sokkal kisebb szerepet kap a perben.¹²

2. A KÉRELEMRE VALÓ ELJÁRÁS ELVE – ALAPELV MINT NEM ALAPELV

Dogmatikailag az I. fejezet legkevésbé érthető jogalkotói megoldása a Pp. 1. § (2) bekezdésében meghatározott kérelemre való eljárás elve. E rendelkezés problematikájára a jogalkotói „innováció” vonatkozásában a kommentárirodalom már rámutatott,¹³ azzal egyetértek, ehelyütt ezzel nem kívánok foglalkozni.

A jogalkotó a kérelemre való eljárás elvét összekapcsolta a tárgyi hatály kérdésével, és úgy értelmezi azt, hogy a bármilyen ügy csak akkor tartozhat a Pp. hatálya alá, ha a fél kérelmet terjesztett elő.¹⁴ Ugyanakkor minden perjogi

¹¹ RAUSCHER (2020) 336. bekezdés.

¹² KERN (2016) 3–4. bekezdés. Kiemelendő, hogy a hivatalbóliság minden pernek immanens része, hiszen pl. a bíróság mindig hivatalból vezeti a pert. A nyomozati elv érvényesülése viszont sokkal ritkább, hiszen – ahogy Magyary fogalmazott – idegen a polgári per természetétől. MAGYARY (1939) 234.

¹³ VARGA (2018) 18.

¹⁴ WOPERA (2019) 30.

alapelv vonatkozásában áll az a megállapítás, hogy csak a törvény (akár funkcionális) hatálya alá tartozó ügyekben érvényesülhetnek. Ez adja a perjogspecifikus alapelvek létjogosultságát. A Pp. 1. § (2) bekezdésének így lényegében semmilyen jelentősége sincs.

Minden perjogi kodifikációnak arra a kérdésre kell legelőször választ adnia, hogy kinek a kezdeményezésére indulhat meg a polgári per: a felek, a bíróság vagy más hatóság.¹⁵ A magyar perjogban pedig a kérelemre való eljárás elve érvényesül, hivatalból nem indulhat polgári peres eljárás. A Pp. jelenlegi szerkezete alapján viszont az a következtetés vonható le, hogy a jogalkotó felfogásában a kérelemre való eljárás nem perjogi alapelv, hiszen nem az alapelvek között jelenik meg. E jogintézmény ugyanakkor teljesíti az alapelvekkel szemben támasztott követelményeket, hiszen egyfelől értékválasztás eredménye, másfelől pedig – és ez a jogalkotó által támasztott követelmény – a „per teljes életciklusa alatt”¹⁶ érvényesül, hiszen a kérelemre való eljárás elve nemcsak az elsőfokú eljárás vonatkozásában jut szerephez, hanem az eljárás többi szakaszában (fellebbezés, felülvizsgálat, perújítás) is.¹⁷

3. A TÁRGYALÁSI ELVRŐL

Ehelyütt nem kívánok kitérni arra a problémára, hogy a jogalkotó dogmatikailag vitathatóan a tárgyalási elvet az eljárástámogatási kötelezettség alá rendelte, mivel ezt korábbi tanulmányomban már kifejtettem.¹⁸ Két tényezőt szeretnék kifejteni. Egyrészt utalok arra, hogy elterjedt manapság a perjogi szóhasználatban a „peranyagszolgáltatási elv”, amely azt hivatott kifejezni, hogy mind a tárgyalási, mind a nyomozati elv jelen van a polgári perben. A megnevezés használatát ugyanakkor nem tartom támogatandónak, mert nem tükröz olyan jogalkotói értékválasztást, amely minden perjogi alapelv immanens része. A peranyag része lesz az eljárásnak, az értékválasztás azt a konfliktust oldja fel, hogy ezt ki fogja megtenni. E rövid megjegyzésen túlmenően jelen dolgozat keretében a tárgyalási elvet a polgári perbeli jogviszonytan dogmatikai rendszerében kívánom vizsgálni.

A polgári perjog történetének két kiemelkedő jelentőségű állomása van: egyrészt a polgári és a büntető törvénykezés szétválása (nálunk ez körülbelül Mohács idejére tehető), másfelől pedig az a felismerés, hogy a polgári perjogi jogviszony nem a magánjogi jogviszony egy átalakult formája, hanem attól

¹⁵ LÜKE (2020) 6.

¹⁶ T/11900. sz. törvényjavaslat a polgári perrendtartásról. Általános indokolás III/1. pont.

¹⁷ KISS (2014) 62.

¹⁸ SZIVÓS (2022) 77.

különböző, közjogi jellegű szerkezet. Ennek részletes kifejtését Bülow tette meg 1868-ban.¹⁹ A perjogi jogviszony kutatása összefüggésben állt a keresetjog vizsgálatával.²⁰ A tárgyalási elv tekintetében a jogviszonytan kérdésköréből azt szükséges kiemelni, hogy mi a perjogi jogviszony tartalma.

A polgári perjog feladata, hogy a magánjog által meghatározott alanyi jogok megsértése esetén a bírói út igénybevétele során biztosítsa az eljárási kereteket annak érdekében, hogy a felek jogaikat megfelelően érvényesíteni tudják, és hogy a jogvita a magánjogi jogrend helyreállításával megnyugtatóan rendezhető legyen.²¹ Ebből következően a magánjogi privátautonómiának a perjogi szabályozás körében is meg kell jelennie, akár alapelvi szinten, akár a részletszabályok képében. Előbbit testesíti meg a rendelkezési elv,²² utóbbi pedig úgy jelenik meg, hogy a perjogi jogviszony tartalmát a felek által gyakorolható jogok és a cselekvési terhek jelentik.

A magánjogi privátautonómiából következően főszabály szerint perbeli kötelezettségekről a felek vonatkozásában nem beszélhetünk. A német perjogi terminológia a kettőt egyértelműen elkülöníti (*Lasten und Pflichten*), a magyar nyelvben a különbséget ugyanakkor rendkívül nehéz érzékeltetni. Ha vesszük például az idézés fogalmát, akkor az a felek oldalán elvileg a tárgyaláson való megjelenési kötelezettséget keletkeztet. Ennek nemteljesítése esetén ugyanakkor a törvény kényszerrel nem alkalmaz, hiszen nincs elővezetés (ez alól kivétel a gondnoksági perekben az alperes meg nem jelenése, de itt már a közérdek is felmerül). A Pp. a cselekvés elmaradása esetére olyan jogkövetkezményeket ír elő, amelyek azt a célt szolgálják, hogy a nemcselekvés ne akadályozza az eljárás további folytatását és befejezését [ide tartozik többek között a mulasztás általános szabálya, a Pp. 190. § (1)–(2) bekezdés szerinti jogkövetkezmények, a bizonyítási teher alkalmazása vagy a perfelvétel lezárásához kapcsolódó preklúziós hatás].

A magyar nyelv értelmező szótára a „teher” szónak többféle – egész pontosan kilenc – értelmezését is megadja, annak ötödik – átvitt értelmű, nem jogi – meghatározása „teher” alatt olyan tennivalót, anyagi vagy erkölcsi kötelezettséget ért, amely valakinek, illetve valamely közösségnek a számára nagy gondot, súlyos feladatot jelent. Ehhez képest a hetedik – jogtudományi – meghatározás szerint a „teher” valami elkövetésének, illetve elmulasztásának a törvényes következménye.²³

¹⁹ Bülow (1868) 1–4. A jogtudósokat ugyanakkor már Bülow előtt is foglalkoztatta a különálló perbeli jogviszony kérdése, erre lásd NÉMETH (1975) 16. 22. lj.

²⁰ LUGOSI (2016) 281.

²¹ Ebből már adódik az a súlyos – és egyben helytelen – jogalkotói döntés, amely a Pp. 3. §-ában a jogvita rendezése helyett annak elbírálását jelölte meg a bíróság feladataként.

²² VARGA (2018) 21.

²³ A magyar nyelv értelmező szótára, s.v. teher 5. és 7. jelentéstartalom. A magyar perjogi szakiro-

Az, hogy a felek oldalán főszabály szerint nem beszélhetünk kötelezettségekről, hanem érdekekről és terhekről, abból fakad, hogy a polgári per nem kényszerítő jellegű eljárás, így a felek nem szükséges akaratuk ellenére garantálni. A bíróság oldalán ugyanakkor kötelezettségekről beszélünk, hiszen amennyiben a felek jogvédelmet kérnek, a bíróság köteles az számukra megadni,²⁴ és ezen absztrakt tételből vezethető le például a bíróság általános intézkedési kötelezettsége (Pp. 110. §).

A szakirodalomban és a joggyakorlatban elfogadott szóhasználat a legtöbb esetben megtévesztő, hiszen például az idézés hiába jelent fogalmilag megjelenési *kötelezettséget* a felek számára, ennek nemteljesítése esetén a Pp. szankciót nem alkalmaz. Logikátlan is lenne egy olyan kérdésben szankciót alkalmazni, amelyben egyedül a felek magánérdeke (ti. megadja-e magának a lehetőséget, hogy a tárgyaláson nyilatkozatot tegyen) jut kifejeződésre.

Tagadhatatlan, hogy a jogalkotó az alapelvi fejezetben számos kötelezettséget megfogalmazott, így az eljárástámogatási és az igazmondási kötelezettséget, valamint a jóhiszemű pervitel elvét, ami ugyancsak kötelezettségként funkcionál. Ezek megsértése szankcióval jár, amit a jogalkotó a legtöbb esetben már magában az alapelvi fejezetben kifejezésre is juttat [lásd Pp. 4. § (4) bekezdés és 5. § (2) bekezdés].

A tárgyalási elv vonatkozásában azonban ilyen szankcióra nem lehetünk figyelmesek, és azt, hogy a peranyagszolgáltatás legfeljebb teherként értelmezhető, kellőképpen alátámasztja, hogy maga a törvény is úgy fogalmaz, hogy „[a] perben jelentős tények állítása, és az alátámasztásukra szolgáló bizonyítékok rendelkezésre bocsátása – törvény eltérő rendelkezése hiányában – *a feleket terheli.*” Ezzel szemben, ha valóban kötelezettség lenne, akkor úgy fogalmazna, hogy a *felek kötelessége.*

A miniszteri indokolás önellentmondásossága ugyancsak igazolja a fentebb megfogalmazottakat, hiszen bár egyrésztől kötelezettségnek nevezi a peranyagszolgáltatást, az igazmondási kötelezettség vonatkozásában mégis úgy fogalmaz, hogy „[a] Javaslát által előírt igazmondási kötelezettség alapján a felek a valóság feltárására csak annyiban kötelezhetőek, amennyiben nyilatkozatot *kívánnak* tenni”,²⁵ azaz a fél – egyébként a rendelkezési elvből fakadó – joga eldönteni, hogy nyilatkozatot tesz-e,²⁶ ami kétséget kizáró cáfolata annak, hogy a peranyagszolgáltatás a felek oldalán perbeli kötelezettségként jelentkezne. Az ezzel ellentétes értelmezés nemcsak a tárgyalási elv dogmati-

dalom a kötelezettség és teher kifejezéseket sokszor összemosza. Lásd pl. KIRÁLY (2017) 153–154.; KENGYEL (2014) 37.

²⁴ MAGYARY (1939) 229.

²⁵ T/11900. sz. törvényjavaslat a polgári perrendtartásról. Részletes indoklás a 4. §-hoz.

²⁶ DÖME (2014) 414.

kai alapjainak mond ellent, hanem a felek rendelkezési jogát is – azon belül is a per tárgyi kereteinek szabad meghatározását – sérti, valamint e megközelítés teljes egészében rendszeridegen a polgári pertől. Ahogy Brehm a német perrendtartás vonatkozásában megfogalmazta: „A ZPO tartózkodik a felek közötti eljárásjogi jogviszonyban az eljárási jogok és kötelezettségek meghatározásától. A polgári eljárásjog általában megelőlszik azzal, hogy eljárási terhet ró a félre, és e fél mérlegelésére bizza, hogy kívánja-e viselni ezt a terhet, vagy hajlandó-e elfogadni nemcselekvésből eredő hátrányokat.”²⁷

A feleknek eljárási kötelezettségei akkor keletkezhetnek, ha valamely eljárási cselekmény a bíróság – mint a polgári perbeli közjogi jogviszony szükségképpen résztvevője – felé kell teljesíteniük. Így például a 4. § (1) bekezdésben is a bírósági eljárás mihamarabbi befejezésének elősegítése ölt testet, valamint a 4. § (3) bekezdés azt jelenti, hogy a félnek valótlan állításaival nem szabad hátráltatnia a bírósági eljárást. Az, hogy a fél előterjeszti-e a peranyagot vagy sem, az a bírósági eljárás befejezhetősége szempontjából teljesen irreleváns, mivel a tényállás feltárhatatlansága nem akadályozza az érdemi elbírálásnak.²⁸ A peranyagszolgáltatás vonatkozásában pont a bíróságnak áll fenn kötelezettsége a tekintetben, hogy – a kétoldalú meghallgatás elve alapján – adjon lehetőséget a feleknek a nyilatkozattételre.

4. MIÉRT VAN ALAPELVI FEJEZETE EGY POLGÁRI PERRENDTARTÁSNAK?

Absztrakt szintű kérdés, hogy miért dönt a jogalkotó amellelt, hogy mellőzi vagy éppen ellenkezőleg: megjeleníti az alapelveket egy különálló fejezetben. A probléma megoldásához valójában arra a kérdésre kell választ adni, hogy miért dönt úgy a jogalkotó általánosságban, hogy egyes alapelveket megjelenít, míg másokat nem. E jogalkotói döntés történetileg alapvetően két okra vezethető vissza.

4.1. A PARADIGMAVÁLTÁS

Egy alapelvnek minősülő rendelkezés megjelenítésnek oka egyfelől a paradigmaváltás. A német és osztrák polgári perrendtartások (ZPO) esetén megfigyelhető, hogy egyes, hagyományosan alapelvnek tekinthető rendelkezéseket megjelenít a szabályozás körében, ugyanakkor más alapelvek kimaradtak a kóde-

²⁷ BREHM (2014) 209. bekezdés.

²⁸ VARGA (2018) 7.

xekből. Előbbi körébe sorolható példaként a német ZPO 128. §-a (elfogadásakor 118. §-a) alatt megjelenített szóbeliség elve. Ha a jogalkotó nem kodifikálta volna a szóbeli tárgyalás követelményét, akkor is egyértelmű lett volna a törvény rendszeréből, hogy a német perjog immáron a szóbeliség elvére épül. Ennek beiktatására azért volt szükség, hogy a jogalkotó tételesen kinyilatkoztathassa az elszakadást az írásbeliség által jellemzett birodalmi közös jog (*gemeines Recht*) rendszerétől, azaz egy *szimbolikus jelentőségű* rendelkezésről van szó. Ugyanezen a megfontoláson alapul az 1911. évi I. törvénycikk 219. § 1. bekezdése, amely kimondta, hogy a tárgyalás szóbeli. Ez ugyanis egy fontos üzenet volt, amely azt hordozta magában, hogy a törvény szakított az előző polgári törvénykezési rendtartás (1868. évi LIV. törvénycikk) felfogásával.²⁹

A fentiekből kiindulva az is látható, hogy miért nem jelenik meg a német ZPO-ban a rendelkezési és a tárgyalási elv. Ennek oka, hogy a kodifikáció ezen alapelvek elfogadottsága és tartalma vonatkozásában nem hozott változást. A német jogterületen a 19. század eleje óta tisztázott e jogintézmények tartalma (elegendő Nikolaus Thaddäus von Gönner monográfiájára utalnom, amelyben először meghatározta a tárgyalási és a nyomozati elv fogalmát).³⁰ A kodifikáció idején pedig a partikuláris jogfejlődés valamennyi eredménye a rendelkezési és tárgyalási elvre épült, hiszen még a porosz perjog is – amely az 1793-as általános bírósági rendtartás hatálybalépése után – visszatért azokhoz az 1833-as és 1846-os reformokkal,³¹ mivel a bevezetett új rendszer hamar elavulttá vált.³² A német ZPO így ezen alapelvekben nem jelentett paradigmaváltást, ezért nem is volt szükséges azokat megjeleníteni a jogszabályszöveg szintjén.

Az osztrák ZPO vonatkozásában ugyanez a megállapítás tehető, hiszen a törvény elfogadását megelőzően az 1781. évi osztrák általános bírósági rendtartás a tárgyalási elvre épült,³³ így a ZPO megalkotása ennek érvényesülésében nem jelentett változást. Franz Klein – a törvény megalkotója – a tárgyalási elv érvényesülése mellett a bírónak erős pervezető jogosítványokat,³⁴ enyhítve a tárgyalási elv túlzott érvényesítésének káros hatásait.

4.2. A JOGEGYSÉGESÍTÉS

A jogegységesítésre is példaként szolgálhat a német ZPO, hiszen a partikuláris jogfejlődést zárta le. Ehelyütt ugyanakkor arra a svájci ZPO-ra kívánok

²⁹ SZIVÓS (2021) 295. 91. lj.

³⁰ GÖNNER (1801) 261–262.

³¹ AHRENS (2007) 271–272.

³² KENGYEL (2003) 46–47.

³³ SZIVÓS (2022) 46.

³⁴ KENGYEL (2003) 110–116.

utalni, amelyre a jogalkotó is példaként tekintett az alapelvi fejezet megalkotása során. A kötelmi jog 1881-es, majd pedig a teljes polgári jog 1907-es egységesítése ellenére a polgári peres eljárás szabályozása Svájcban az ezredfordulóig kantonális hatáskörben maradt. Ez azt eredményezte, hogy a német nyelvű kantonokban a régi, közös birodalmi jog rendszerére épült az eljárás, ugyanakkor a nyugat-svájci kantonok francia modellre építették eljárásjogukat a felek széleskörű uralmára alapítva.³⁵ A kodifikáció során e diverzitásban kellett egységet teremteni, így a 2008-ban elfogadott törvénynek – a magyar perrendtartáshoz hasonlóan – van külön alapelvi fejezete. A svájci perjogban az egyes alapelvek voltak az okai annak, hogy kantonálisan rendkívül eltérő perjogi rezsimek uralkodtak.³⁶

A svájci ZPO alapelvi fejezet az egyes alapelvekről csak annyit közöl, amely a korábbi, partikuláris jogfejlődés eredményeinek egységesítése szempontjából feltétlenül szükséges. A rendelkezési elv vonatkozásában például csak a kérelemhez kötöttség elvét és annak két elemét, a mennyiségi és minőségi túlterjeszkedés tilalmát rögzíti. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a svájci perjog a kérelemre való eljárás elvét ne ismerné (a szakirodalom erre kétségtelenül utal is),³⁷ hanem azt, hogy mindössze ez az a pont a rendelkezési elv vonatkozásában, amelyben nem volt egységes a partikuláris jogfejlődés.

A jogegységesítés folytán olyan rendelkezések is bekerültek az alapelvi fejezetbe, amelyek nem feltétlenül bírnak dogmatikai értelemben alapelvi tartalommal. Ide tartozik például a bíróság kérdezési kötelezettsége (amely a jogalkotó előtt példaként szolgált a 6. § alapelvként való megjelenítésére), valamint a hivatalbóli jogalkalmazás követelménye (a *iura novit curia* elve hagyományosan a tárgyalási elv vonatkozásában tárgyalt kérdés).

4.3. AZ ALAPELVI FEJEZET A MAGYAR PERJOGI HAGYOMÁNYOK TŰKRÉBEN

A kodifikáció során vita övezte azt a kérdést, hogy szükség van-e egyáltalán alapelvi fejezetre avagy sem. Az is vitatott volt, hogy ha szükséges egy ilyen fejezet, akkor mely alapelveket kodifikálják. Varga szerint az általánostól a különösig haladó jogszabály-szerkesztési technikát mindenképpen meg kellett tartani, ugyanakkor az alapelvi fejezet szükségessége kérdéses, arra nemzetközi jogösszehasonlítás alapján sem lehet egyértelmű választ adni.³⁸ Ehe-

³⁵ STAEHELIN–STAEHELIN–GROLIMUND (2016) 6.

³⁶ SUTTER-SOMM (2007) 301.

³⁷ Lásd pl. GEHRI (2017) 366.

³⁸ VARGA (2014) 42.

lyútt ismét a magyar perjogi hagyományokat kell figyelembe venni. A kodifikált magyar perjog történetében 1952-ig nem találunk külön alapelvi fejezetet, amelynek az volt az elsődleges oka, hogy a német és osztrák perrendtartások sem tartalmaztak. Novák szerint ez azzal volt magyarázható, hogy akkoriban Európában főleg monarchikus államberendezkedések voltak ismeretesek, és ez a jelleg „mind az állami, mind a társadalmi szervezkedést és rendeződést felülről jövő, egy kézben tartott akarattal kezelte.”³⁹ Ebből pedig azt a következtetést vont le, hogy alapelvre nem volt szükség és ha mégis, akkor a monarchia azt előre megszabta.⁴⁰ E megközelítés ugyanakkor nem ad választ arra a kérdésre, hogy miért nincs a német és osztrák perrendtartásoknak ma sem alapelvi fejezete, hiszen ezen államok sem monarchikusak, így az államforma és az alapelvi fejezet kérdése között nem látok kapcsolatot.

A magam részéről történetileg inkább azzal magyarázom az alapelvi fejezet hiányát, hogy a perjogi kodifikációk kezdetén (például a német területeken legtágabb értelemben a 18. század végén) még nem volt kialakult joggyakorlat és perjogtudomány, az az egyes kódexek – és így különösen a német ZPO – elfogadásával jött létre. A tapogatózó joggyakorlat számára pedig különösen hasznos volt, hogy a jogalkotó e kérdést rugalmasan kezelte és az egyes jogintézmények kereteinek (amelyek tagadhatatlanul léteztek korábban is, például a rendelkezési elv vagy a tárgyalási elv sem a perjogi kodifikációk eredménye) meghatározását a bíróságokra és a jogtudományra hagyta. A perjogtudomány pedig kialakította, és nagyjából száz évvel ezelőtt le is zárta azt a vitát, hogy melyek a polgári perjog keretétől szolgáló alapvető jogintézmények és hogy azoknak mi a tartalmuk.

Nem véletlen, hogy az 1952. évi, szocialista perrendtartás már tartalmazott alapelvi fejezetet, hiszen már a törvény indokolása is kiemelte, hogy az alapelvek „az eljárás egész menetének irányt mutatnak.”⁴¹ Az alapelvi fejezet pedig álláspontom szerint annak a legfőbb eszköze, hogy a jogalkotó a joggyakorlat és a perjogtudomány mozgásterét az egész kódexet átható elvek vonatkozásában leszűkítse és megadhassa azt az értelmezést, amelyet saját maga a mindennapi jogalkalmazásban látni kíván.⁴² E szemlélet a hatályos Pp. alapelvi fejezetére messzemenőleg jellemző, különösen, ha ehhez hozzávesszük, hogy az Alaptörvény 28. cikke a miniszteri indokolást is megjelöli a jogértelmezés zsinórmértékéül. A jogalkotó ebben pedig teljesen egyértelműen kijelölte azt az irányt, amely felé a joggyakorlatnak álláspontja szerint el kell mozdulnia az

³⁹ Novák (2003) 160.

⁴⁰ Uo. 160.

⁴¹ Törvényjavaslat a polgári perrendtartásról. In: *Az 1949. évi június hó 8-ra összehívott Országgyűlés irományai II. kötet*. Budapest, 1964, 56. iromány, 70.

⁴² Névai a szocialista perjog vonatkozásában bár, de úgy fogalmazott, hogy „az alapelvek biztosítják bíróságaink nevelő feladata betöltésének lehetőségét is.” NÉVAI (1953) 12.

új jogintézmények értelmezését illetően. Ehhez pedig a jogalkotó még akkor is ragaszkodik, ha azok dogmatikailag egyébként helytelen megoldások.

A magyar perjogi hagyományokat figyelembe véve az alapelvi fejezetet nem tartom szükségesnek. Az alapelvi fejezet ténye a magyar perjogban egy szocialista örökség, amelytől a jogalkotó – akár a jogalkalmazást ezzel való irányítási szándékától vezérelve, akár pedig kényelmi okokból – a legújabbkori perjogi kodifikáció során sem kívánt szabadulni. A szocialista örökség alátámasztására elegendő a jóhiszemű pervitel elvét példaként felhozni, amely a szocialista anyagi igazság biztosításának legfőbb alapelvéként kapott helyet az előző Pp.-ben,⁴³ és amely jellegzetesen szocialista jogi felfogáson nyugodott.⁴⁴

Álláspontom szerint egyértelműen látható a rendszerváltozás óta az a tendencia, hogy a jogalkotó egyre kevésbé igényli az autonóm módon gondolkodó jogalkalmazást (lásd például az alapelvi fejezetek, valamint az értelmező rendelkezések számának megszorodása), és bizonyosnak mondható – és ez semmiképpen sem általánosítás –, hogy vannak olyan jogalkalmazók is, akik nem feltétlen igénylik az autonóm módon való gondolkodást, mivel a jogalkotói „atyáskodás” egyfajta biztonságérzetet ad.

Az, hogy a jogtudomány ennyire megosztott az alapelvi fejezettel kapcsolatban, már megkérdőjelezi annak létjogosultságát, hiszen ha a szakma „a jogrendszer vezető jogforrásának”⁴⁵ alapelvi vonatkozásában sem tud konszenzusra jutni, akkor az az egész kódexet problematikusá teszi. Ebben az esetben ugyanis a jogtudósok és a jogalkalmazók egy része nem tudja az adott jogszabályt magáénak érezni, ha már annak alapvető rendelkezéseivel sem ért egyet.

5. ÖSSZEGZÉS

A tanulmány legfontosabb megállapításai az alábbiakban foglalhatók össze:

1. Csak olyan jogintézményeknek lehet perjogi alapelvi jellegük, amelyek értékválasztást tükröznek a mindenkori jogalkotó részéről. Az új alapelvek [Pp. 3. §, 4. § (1) bekezdés, 6. §] dogmatikailag ilyen jellemzővel nem bírnak, ezért sem lehet őket alapelvként értelmezni.

2. A felek vonatkozásában a peranyag szolgáltatása nem értelmezhető kötelezettségként, hiszen ennek nemteljesítése esetén az állítási és bizonyítási teher szabályai alkalmazandók. A jogalkotó ettől eltérő – és a tárgyalási elvet köte-

⁴³ NÉVAI (1987) 215.

⁴⁴ NÉVAI (1962) 519.

⁴⁵ A miniszteri indokolás szóhasználata. T/11900. sz. törvényjavaslat a polgári perrendtartásról. Általános indokolás.

lezettségként értelmező – megközelítése eredményezte a jogintézmény eljárás-támogatási kötelezettség alá való vonását és értelmezését.

3. A magyar polgári perjogban az alapelvi fejezet léte a szocialista jogfel-fogás öröksége, amelyet a jogalkotó a rendszerváltozást követően sem kívánt elhagyni. Az alapelvi fejezet alapjául szolgáló svájci polgári perrendtartásban a jogegységesítés iránti igény eredményezte a legfontosabb perjogi alapveté-seknek egy külön fejezetben való rövid összegzését. A magyar alapelvi fejezet célja – a szocialista hagyományokon alapulva – a jogalkalmazók nevelése és az autonóm módon gondolkodó jogalkalmazás terének csökkentése.

IRODALOM

- AHRENS, Martin: Prozessreform und einheitlicher Zivilprozess. Einhundert Jah-re legislative Reform des deutschen Zivilverfahrensrechts vom Ausgang des 18. Jahrhunderts bis zur Verabschiedung der Reichszivilprozessordnung. Tübingen, Mohr Siebeck, 2007.
- BREHM, Wolfgang: ZPO vor § 1. In: Bork, Reinhard – Roth, Herbert. *Stein/Jonas Kommentar zur Zivilprozessordnung Bd. I*. Tübingen, Mohr Siebeck, 2014, 1–334. bekezdés.
- DÖME Attila: A perkoncentráció kulcsa: a közbenszóló határozat. In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. Budapest, HVG-ORAC, 2014, 393–416.
- GEHRI, Myriam A.: ZPO Art. 52-58. In: SPÜHLER, Karl – TENCHIO, Luca – INFANGER, Dominik (szerk.): *Schweizerische Zivilprozessordnung*. Basel, Helbing Lichtenhahn, 2017, 331–371.
- GELENCSÉR Dániel: A törvény hatálya és az alapelvek. In: PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG-ORAC, 2017, 3–27.
- GÖNNER, Nikolaus Thaddäus von: Handbuch des deutschen gemeinen Processes in einer ausführlichen Erörterung seiner wichtigsten Gegenstände I. Palm, Erlangen, 1801.
- JUHÁSNÉ ZVOLENSZKI Anikó: A Pp. I. fejezetének múltja, jelene, jövője, avagy a törvény célja és alapelvei a kodifikációk tükrében. In: GELLÉN Klára – GÖRÖG Márta (szerk.): *Lege et fide. Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születés-napjára*. Szeged, Iurisperitus, 2016, 262–273.
- JUHÁSNÉ ZVOLENSZKI Anikó: Az új polgári perrendtartás alapelvei. In: GÖRÖG Márta – HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia. Ünnepi tanul-mányok Tóthné Fábián Eszter tiszteletére, jogászai pályafutásának 60. évfordulójára*. Szeged, Iurisperitus, 2017, 212–220.

- KENGYEL Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben. Budapest, Osiris, 2003.
- KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris, 2014.
- KERN, Christoph: Vor § 128 ZPO. In: BORK, Reinhard – ROTH, Herbert (szerk.): *Kommentar zur Zivilprozessordnung Bd. II*. Tübingen, Mohr Siebeck, 2016. 1–360. bekezdés.
- KIRÁLY Lilla: Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb? Az új magyar polgári perrendtartás általános rész osztott perszerkezetének hatékonysági elemzése. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2019.
- KISS Daisy: A polgári per titkai. Kérdések és válaszok a Polgári perrendtartás Általános Részéből. Budapest, HVG-ORAC, 2014.
- KONZEN, Horst: Rechtsverhältnisse zwischen Prozeßparteien. Studien zur Wechselwirkung von Zivil- und Prozeßrecht bei der Bewertung und den Rechtsfolgen prozeßrechtlichen Parteiverhaltens. Berlin, Duncker & Humblot, 1976.
- LUGOSI József: „Jogviszonyok a polgári (peres) eljárásban.” *Jogtudományi Közlöny* (2016) 5: 279–290.
- LÜKE, Wolfgang: *Zivilprozessrecht*. München, C. H. Beck, 2020.
- MAGYARY Géza: *Magyar polgári perjog* (átdolgozta: NIZSALOVSKY Endre). Budapest, Franklin, 1939.
- NÉMETH János: Rendkívüli perorvoslatok a magyar polgári eljárásjogban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975.
- NÉVAI László: A magyar polgári perjog alapelvei. In: *A magyar polgári perjog főbb kérdései*. Budapest, Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, 1953, 11–43.
- NÉVAI László: „A bírói pervezetés a magyar polgári eljárásjogban.” *Jogtudományi Közlöny* (1962) 10: 515–522.
- NÉVAI László: A szocialista polgári eljárásjog elméleti alapkérdései. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987.
- NOVÁK István: „A polgári eljárásjogi felelősség alapgondolatai.” *Jogtudományi Közlöny* (1972) 11: 571–576.
- NOVÁK István: Polgári peres eljárásjogunk jogalkotásának veszélyhelyzetei. In: KENGYEL Miklós (szerk.): *50 éves a polgári perrendtartás*. Pécs, Dialog Campus, 2003, 153–162.
- RAUSCHER, Thomas: Einleitung ZPO. In: RAUSCHER, Thomas – KRÜGER, Wolfgang (szerk.): *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. München, C. H. Beck, 2020. 1–540. bekezdés.
- STAEHELIN, Adrian – STAEHELIN, Daniel – GROLIMUND, Peter: *Zivilprozessrecht*. Zürich, Schulthess, 2016.

- SUTTER-SOMM, Thomas: „Die Verfahrensgrundsätze und die Prozessvoraussetzungen.” *Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht* (2007) 15: 301–326.
- SZIVÓS KRISTÓF: „Az eshetőségi elv alkalmazásának dogmatikai alapjai a polgári peres eljárásban.” *Iustum Aequum Salutare* (2021) 4: 281–300.
- SZIVÓS KRISTÓF: „A szóbeliség és közvetlenség térnyerése az osztrák polgári perben.” *Jogtörténeti Szemle* (2022) 2: 45–53.
- SZIVÓS KRISTÓF: „A felek eljárástámogatási kötelezettségének dogmatikai értékelése.” *Jogtudományi Közlöny* (2022) 2: 71–79.
- VARGA ISTVÁN: Perrendi szabályozási igények azonosítása jogösszehasonlító kitekintéssel. In: VARGA ISTVÁN (szerk.): *Codificatio processualis civilis. Studia in honorem Németh János II.* Budapest, ELTE Eötvös, 2013, 489–513.
- VARGA ISTVÁN: Egység és sokféleség a perrendi kodifikációban – Egy új polgári perrendtartás szabályozási előkérdései. In: NÉMETH JÁNOS – VARGA ISTVÁN (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai.* Budapest, HVG-ORAC, 2014, 19–49.
- VARGA ISTVÁN: „A polgári perjogi kodifikáció állása és tartalmi sarokpontjai a Szakértői Javaslat kidolgozásának szakaszában.” *Közjegyzők Közlönye* (2015) 5: 20–32.
- VARGA ISTVÁN: Preambulum. In: VARGA ISTVÁN (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III.* Budapest, HVG-ORAC, 2018, 1–10.
- VARGA ISTVÁN: A törvény hatálya és az alapelvek. In: VARGA ISTVÁN (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III.* Budapest, HVG-ORAC, 2018, 11–33.
- WOPERA ZSUZSA: A törvény hatálya és az alapelvek. In: WOPERA ZSUZSA (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartáshoz.* Budapest, Wolters Kluwer, 2019, 25–52.

A DIFFERENCIÁLT PERREND FELVETÉSE – A GYORSÍTOTT PER MINT ELMULASZTOTT LEHETŐSÉG?¹

Az új Pp. egyik koncepcionális újítása az osztott perszerkezet bevezetése volt. A jogalkotó 2020-ban a bűncselekménnyel okozott kár, illetve személyiségi jogsértés miatti sérelemdíj iránti igények érvényesítésére egy minden mástól megkülönböztethető szerkezetű pert, az úgynevezett „gyorsított pert” vezette. Úgy tűnhetett, hogy az új koncepció alapul szolgálhat egy második perrend megteremtése felé, amely egyfajta alternatívát kínálhat a viták hatékony rendezésére. Mégsem így történt, mára úgy látszik, hogy ez a különleges pertípus egyszeri próbálkozás volt a differenciált perrend megvalósítása irányában. A tanulmány áttekinti ennek a hagyományostól eltérő, peres vitarendezési módnak a lényeges elemeit, a főbb kihívásait és a kiterjesztés – valószínűleg nem reális – lehetőségét.

1. ALAPVETÉS

A polgári perrendtartás a magánjogi jogviták tisztességes eljárás elvén nyugvó rendezését és az anyagi jogok hatékony érvényre juttatását a felek és a bíróság felelősségét egyaránt előtérbe helyező osztott perszerkezet által kívánta megvalósítani. Az elsőfokú eljárás állítási és bizonyítási rendeltetésű szakjainak elkülönítéséhez még akkor is ragaszkodott, amikor a per rendkívüli gyorsasága különös jelentőséggel bír – mint a sajtó-helyreigazítási perek, a képmás-perek vagy a végrehajtás megszüntetése iránti perek esetében. Ehhez képest meglepőnek tűnt, hogy éppen egy olyan igényérvényesítés esetén tekintett el a perfelvételi és érdemi tárgyalási szakra tagolástól, amely esetében a jogvita koncentrált lefolytatásához fűződő érdek nem tért el lényegesen az általános elvárásoktól. A bűncselekménnyel okozott kár illetve személyiségi jogsértés miatti sérelemdíj iránti igények érvényesítésére egy minden mástól megkülönböztethető szerkezetű pert, az úgynevezett „gyorsított pert” vezette be a

* Tanácselnök, kollégiumvezető, Debreceni Ítéltábla; egyetemi tanár, DE ÁJK.

¹ A kutatás az Igazságügyi Minisztérium által támogatott, a „Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok” keretén belül valósult meg.

jogalkotó a 2020. évben. Úgy tűnhetett, hogy az új koncepció alapul szolgálhat egy második perrend megteremtése felé, amely egyfajta alternatívát kínálhat a viták hatékony rendezésére. Mégsem így történt, mára úgy látszik, hogy ez a különleges pertípus egyszeri próbálkozás volt a differenciált perrend megvalósítása irányában. Mégis érdemes röviden áttekinteni ennek a hagyományostól eltérő, bár peres vitarendezési módnak a lényeges elemeit, a főbb kihívásait és a kiterjesztés – bár valószínűleg nem reális – lehetőségeit.

2. AZ EGYSÉGES PERREND ÉS AZ OSZTOTT PERSZERKEZET KONCEPCIÓJA

A 2018. január 1-jén hatályba lépett, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) a koncentrált per feltételeinek a biztosítása érdekében, a felek felelős pervitelének és a bíróság aktív pervezetésének előtérbe helyezésével olyan új szabályok bevezetését határozta el, amelyek által még inkább elősegíthető az anyagi jogok bíróság előtti hatékony érvényesítése. A megújított szabályozással kívánt a jogalkotó eleget tenni azoknak a széles körben megfogalmazott elvárásoknak, amelyeket a polgári perjog kodifikálásáról rendelkező 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat előirányozott: a jogtudomány és a joggyakorlat eredményeire támaszkodó, a nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak is megfelelő, az anyagi jogok hatékony érvényesítését biztosító polgári perjogi törvénykönyvként kívánt működni. Egyet lehet érteni azzal a véleménnyel, hogy egy perrend korszerűségének fokmérője abban áll, hogy a jogi szabályozás szintjén megfelelően reagál azokra a társadalmi, gazdasági állapotokra, amelyekből azok a jogviták keletkeznek, melyek hatékony és koncentrált elbírálása a perrend keretei között történik.² A megújított perrend lényeges változása lett a korábbi egységes perszerkezet helyett bevezetett osztott perszerkezet. A megelőző, a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (régi Pp.) az elsőfokú polgári pert nem osztotta törvényben rögzített szakaszokra, hanem azt egységében kezelte. Ez a megoldás azt a veszélyt hordozta magában, hogy az elsőfokú eljárás viszonylag kései szakaszában a felek olyan mértékben megváltoztathatták nyilatkozataikat, előadásait, kérelmeiket, amelyek következtében gyakorlatilag feleslegessé váltak az addig elvégzett cselekmények, ezáltal lehetséges volt a per minél hosszabb időtartamban való elhúzására. Az új kódex ezt kívánta megakadályozni azzal, hogy sorrendet állított fel, mely szerint először a feleknek állítaniuk kell, majd másodsor az állításaikat ezt követően kell bizonyítaniuk – a bizonyítás eredményétől függően azonban az állításaikat utóbb

² WOPERA (2017) 154.

már nem változtathatják meg. Az első, a perfelvételi szak célja a jogvita kere-
teinek a meghatározása, amelyet a bíróság nem fellebbezhető végzéssel zár le
(„percezúra”), és ezt követően az érdemi bizonyítási cselekményekre kerül sor
a per második, érdemi tárgyalási szakában.

Az osztott perszerkezet bevezetésétől a jogalkotó azt várta a felelős minisz-
teri biztos megfogalmazása szerint, hogy „alaposabb előkészítő munkára ösz-
tönzi a feleket, koncentráltabb, feszeőbb eljárást tesz lehetővé.”³ Mindennek a
feltétele, hogy a perfelvételi szak újbóli megnyitására valóban csak rendkívül
kivételes esetekben kerülhessen sor. Összességében – az ezt értékelő szakiro-
dalom megfogalmazása szerint – ezzel és nem elsődlegesen a határidők meg-
határozásával kívánta a törvény megakadályozni azt, hogy a per amiatt húzód-
jon el, mert a bíróság sürgős, illetve fölösleges kitérőkkel terhelt bizonyí-
tást folytat le.⁴ Az elsőfokú eljárás perfelvételi és érdemi tárgyalási szakra osztá-
sa, a perfelvételi nyilatkozatok meghatározása, az anyagi pervezetés, a kere-
set- és ellenkérelem-változtatás, valamint a bizonyítás a perfelvétel lezárása
utáni korlátozása a kodifikációnak az anyagi jogok érvényesítése hatékonysá-
gának alapvető eszközeként meghatározott koherens rendszerbe illeszkedett.

Ezt az új modellt a törvényhozó egységes perrendben képzelte el: bár a köte-
lező jogi képviselő főszabályához képest a járásbíró hatáskörébe tartozó
perekben (a későbbiekben ezen túl a munkaügyi perekben is) a jogi képviselő
nélkül eljáró felekre nézve eltérő szabályokat is bevezetett, és a folyamatos jog-
szabályi módosítások a személyi állapotot érintő perek menetének mind hatá-
rozottabb elkülönítését eredményezték, nem vetődött fel kettős (így az írásbe-
liség – szóbeliség elsődlegességének vagy az osztott / egységes perszerkezet-
nek az elkülönítésén alapuló) perrend bevezetése.

Az egységes perrend koncepciójához ragaszkodás a leginkább különösen
azokban a perekben volt tetten érhető, ahol a gyors jogvédelem az általános-
hoz képest sokkal nagyobb elvárás volt, és ennek megvalósítására akár alkal-
mas lehetett volna az osztott perszerkezet elvetése. Az okozott sérelem azon-
nali orvoslására hivatott sajtó-helyreigazítási perekben (és az azonos szabályok
mentén rendezett „képmásperekben”) felvethető lehetett volna a jogvita keretei
meghatározásának – a kötelező megelőző eljárás és az ott előadott kérelem és
az arra adott válasz a perben megváltoztathatatlansága folytán – a per vagy a
per alapítása elé helyezése, és így az egyetlen tárgyalás pusztán a szűk körben
lehetséges bizonyításra és a jogvita eldöntésére korlátozása. A létrejött szabá-

³ Interjú Wopera Zsuzsa egyetemi tanárral, a polgári perrendtartás reformjával, az új szabályozási
rendszer kialakításával, továbbá a kapcsolódó jogszabályok előkészítésével összefüggő feladatok
irányítására és összehangolására megbízott miniszteri biztossal, <http://www.jogiforum.hu/hirek/36544>.

⁴ WALLACHER (2017) 375.

lyozási megoldás ugyanis a jogvita lefolytatásának súlyát lényegében a pert megelőző kötelező eljárásra helyezte, lévén az egyetlen érvényesíthető szankció, a helyreigazítás ténybeli és jogi alapját már akkor kell előadnia a jogosultnak és a kötelezett erre adott védekezésére is ekkor van lehetőség. Mivel pedig a kérelem és ellenkérelem gyakorlatilag ezt követően nem változtatható meg, a perindításkor már ténylegesen rögzültek a jogvita keretei és a felek cselekményei is csak a megelőző nyilatkozatokhoz igazodhatnak.

A jogalkotó mégsem ezt az utat választotta, bár nagyon közel került a differenciált perrend meghaladásához, amit jól jelez a jogirodalom szerint az írásbeli ellenkérelem formális fennmaradása, de gyakorlati szinte lehetetlensége.⁵ Helyette erősítette a megelőző eljárás szerepét, a per megalapítását egyszerűsítette és formálisan itt is fenntartotta az osztott perszerkezetet, csak annak sajátosságait a gyors jogvédelem igényeihez igazította. Az általános perrend „majdnem meghaladását” jelentette, hogy elmarad a szabályszerűen előterjesztett kereset közzlése után az alperes külön a perfelvétel megkezdése nélküli felhívása az ellenkérelem előadására – egyben ezáltal kiiktatódik a bírósági meghagyással lezárás lehetősége –, ezáltal a peralapítás késleltetése kiesik, majd az ellenkérelem már csak a három perfelvételi út kizárása mellett az egyetlen választható perfelvétellel, a rövid időközre azonnal kitűzendő tárgyalással lényegében egybefolyik, a minimális kivételektől eltekintve a perfelvételi tárgyalás elhalaszthatatlansága és az érdemi tárgyalásra kötelezően nyomban áttérés folytán van lehetőség a bizonyítás azonnal lefolytatására és a határozathozatalra. Ezáltal bár megmarad az elsőfokú eljárás felosztása, a jogkereső félben az a képzet marad, mintha attól eltérő, a percezúra jelentőségét háttérbe szorító sommás perben vett volna részt. Azonban ez csak a képzet, de nem a valós szabályozási helyzet.

A megreformált eljárásrend nehézsége nem is a per felosztásában, hanem az alperes bekapcsolódása elé helyezett „perindítási” szakban merült fel, lévén az állítás-bizonyítás szolgáltatását szükségszerűen megelőzte a keresetlevél perfelvételre alkalmasságának a vizsgálata, majd annak az értékelése, hogy az alperes terjesztett-e elő egyáltalán érdemi – a keresetet nem általánosságban vitató – védekezést. A perfelvétel megkezdése előtti időszaknak a túlzott felértékelése azonban veszélyeztethette a bírósághoz fordulást, ezáltal értelmetlenül tehetette az osztott perszerkezet célját is. A jogalkotói szándéknak feltétlenül ellentmondott egy olyan rugalmatlan értelmezés, amely nem a jogvita bíróság elé tárását, hanem ennél többet várt el a perfelvételi szak megkezdése előtt. A „formális” és a – contra legem jogalkalmazás veszélyeit elkerülő, ezért lényegesen összetettebb – „méltányos” értelmezés végigkísérte a Pp. hatálybalépé-

⁵ NAGY (2017) 806.

sét követő első időszakot, különösen a keresetlevél hiányosságai miatti visszautasítások a 2018. évben a vártnál nagyobb száma miatt.

Megfigyelhető, hogy kezdetben az indokoltnál nagyobb mértékben voltak fellelhetők a keresetlevél tartalmi követelményeit szükségtelenül szigorúan értelmező döntések, ugyanakkor az is tendenciaként jelentkezett, hogy a másodfokú bíróságok – az anyagi igazság érvényre juttatását és ebből adódóan az aktívabb, szélesebb eljárési jogokkal rendelkező bírói funkciót erősítő attitűdnek nevezett szemlélet előtérbe helyezésével⁶ – rendre korrigálták a formális elemeknek az indokoltnál nagyobb jelentőséget tulajdonító visszautasító végzéseket. A megoldás lehetett volna a határozott elmozdulás a differenciált perrend felé. Ennek nyomai a perrendtartás hatálybalépésekor annyiban megvoltak, hogy már a keresetlevél előterjesztése során több elvárás jelentkezett a jogi képviselővel, mint a jogi képviselő nélkül eljáró féllel szemben – lévén előbbi esetében a tartalmi hiányosságok már azonnal hiánypótlás nélküli visszautasításhoz vezettek⁷ –, és a törvény számos más ponton is fogalmazott meg enyhébb követelményeket a professzionális képviselőt nem alkalmazó féllel szemben.⁸ Az eltérő szabályok azonban eleve nem voltak olyan mértékűek, amelyek egyáltalán felvetették volna az egységes perrend eltérítését.

A jogalkotó azonban mégsem a kettős perrendet, hanem a méltányos értelmezés szempontjainak kodifikálását választotta, és összességében inkább visszalépett a jogi képviselővel szembeni szigortól, mintsem az általános-hoz képest egy további, egyszerűsített perrendet vezetett volna be. Mind a közvetlenül a Pp. hatálybalépése után elfogadott 2018. évi LXXXII. törvény, amely 2018. november 24-től az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 58. §-ának módosításával a keresetlevél visszautasítását illetékmentessé tette; mind a 2019. évi LXVI. törvény, amely 2019. július 10-től a személyi állapotot érintő perek egyes szabályait tette rugalmasabbá; mind a 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet, amelyet a jogalkotó eredetileg a veszélyhelyzet miatt vezetett be, de a későbbi szabályozásba is átemelt egyes, az igényérvényesítést egyszerűsítő előírásokat (formanyomtatvány-kényszer mellőzése, a hiánypótlásra felhívó végzésben a keresetlevél valamennyi hiányosságának kötelező feltüntetése); és különösen a perrendtartás első átfogó módosítása, a 2020. évi CXIX. törvény (első Pp. novella) 2021. január 1-jétől hatályos módosításai, a perrendtartás koncepcionális szerkezeti újításait nem érintve, az anyagi jogok hatékony érvényre juttatását még határozottabban kívánták érvényesíteni.

A bírói tapasztalatok becsatornázása az igényérvényesítés könnyítését eredményező reformot eredményezett, amely során ugyan – mint ahogy arra az

⁶ VIRÁG (2020) 14.

⁷ Pp. 176. § (1) bekezdés j) pont (2020. december 31-ig hatályos rendelkezés).

⁸ Pp. 244-253. §.

ezt értékelő jogirodalom is rámutatott – a jogalkotó kis részben feladta eredeti dogmatikai következetességét, de mindezt abból a célból, hogy a jogalkalmazói igényekhez igazodóan egyszerűsítse és rugalmasabbá tegye a szabályozást.⁹ Ez a törekvés pedig találkozott a jogkereső felek érdekeivel, a szakirodalom megfogalmazása szerint mindebből következően alkalmasként arra, hogy a nemkívánatos joggyakorlatnak gátat szabjon; és ezáltal talán a pereskedési kedv is új lendületet vegyen Magyarországon.¹⁰

A korrekció során azonban nem merült fel az osztott perszerkezet elvetése vagy a differenciált perrend bevezetése, ilyen igény alapvetően a jogalkalmazás részéről sem merült fel, a jogalkotó ilyen törekvést nem tanúsított. Ez alól a mai napig egyetlen kivételként jelentkezett a „gyorsított per” kísérlete.

3. A GYORSÍTOTT PER BEVEZETÉSE: ELMOZDULÁS A DIFFERENCIÁLT PERREND FELÉ?

2020. július 9-én lépett hatályba a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. törvény (Gyptv.), amely a törvényszék hatáskörébe – de elsőfokon nem kötelező jogi képviseletre – tartozó különleges eljárásra utalta a bűncselekménnyel okozott kár, illetve megvalósult személyiségi jogsértés miatti sérelemdíj megtérítése iránti olyan igény érvényesítését, amely esetében a bíróság jogerősen megállapította a bűncselekmény elkövetését, és nem került sor polgári jogi igény megítélésére, továbbá polgári per megindítására.¹¹ A gyorsított per különleges szabályaival – többek között – a jogalkotó az eljárás hatékonyságát kívánta elérni. Az eljárás gyorsítására szolgál, hogy az általános intézkedési határidő nyolc munkanap, de ezt célozzák egyes eljárási intézményeknek – a beavatkozásnak, a viszontkereset előterjesztésének, a beszámításnak, a felek meg egyezésén alapuló szünetelésnek, más keresettel összekapcsolhatóságnak – a tilalma.¹² Ugyancsak a hatékony igényérvényesítést célozza, hogy a bíróság a pert tárgyaláson kívül bírálja el – és ebben az esetben az ítéletet is tárgyaláson kívül hozza meg –, ha az okirati bizonyításon kívül egyéb bizonyítást nem kell lefolytatni, egyéb esetekben pedig a tárgyalást elsősorban elektronikus hírközlő hálózat vagy más elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján kell megtartani; ebből a célból a felperesnek a keresetlevélben, valamint az alperesnek az írásbeli ellenkérelemben azt is fel kell tüntetni, hogy az iratot

⁹ WOPERA (2021) 485.

¹⁰ ENDRÉDY (2021) 110.

¹¹ Gyptv. 2. § (1) bekezdés, 3. § (1) bekezdés.

¹² Gyptv. 6. § (1)–(2) bekezdés.

előterjesztő fél és jogi képviselője milyen elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz, illetve internetes hálózat igénybevételével elérhető alkalmazás útján képes személyes megjelenés nélkül is személyazonosítást lehetővé tevő módon kapcsolatot tartani a bírósággal, megjelölve a kapcsolatfelvétel biztosító elektronikus elérhetőséget.¹³ Hasonló célokat szolgál az egyezség tárgyaláson kívüli jóváhagyhatósága.¹⁴

A legnagyobb különbség az általános perrendtől azonban az eljárás különleges menetének meghatározása. A polgári perek közül egyedüliként az elsőfokú eljárás nem különül el perfelvételi és érdemi tárgyalási szakra. A jogvita kereteinek meghatározása szempontjából jóval nagyobb szerepet kap az általános-hoz képest az írásbeliség, visszaszorul a közvetlenség. A régi Pp. egységes perrendjével szemben azonban ténylegesen érvényesül a percezúra, csak az más-képp valósul meg. Az írásbeli ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő a keresetlevél kézbesítésétől számított, meg nem hosszabbítható harminc nap. Az írásbeli ellenkérelem előterjesztését követően a bíróság legfeljebb nyolcnapos határidő tűzésével írásbeli nyilatkozattételre hívja fel a felperest, aki legkésőbb ezen észrevételezési határidőn belül csatolhatja további okirati bizonyítékait, jelölheti meg bizonyítási indítványait és változtathatja meg a keresetét; majd a felperesnek az ellenkérelemre adott nyilatkozatát a bíróság ugyancsak legfeljebb nyolcnapos határidő tűzésével észrevételezésre az alperesnek megküldi, akinek a részére eddig az időpontig van lehetőség további okirati bizonyítékai csatolására, bizonyítási indítványai megtételére, az ellenkérelem megváltoztatására.¹⁵

Megfigyelhető, hogy az éppen a Covid-járvány időszakában bevezetett új pertípus számos rendelkezést vett át a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet által bevezetett veszélyhelyzeti per szükségszerűen a közvetlenséget háttérbe szorító, az írásbeli kommunikációt előtérbe helyező rendelkezéseiből, de meghaladva annak változatlanul osztott perszerkezetben gondolkodását, a jogvita kereteinek a meghatározását a per külön szakaszolása nélkül is el tudta képzelni. A közvetlenség változó megközelítése akár az eljárásjog olyan megújulását is hozhatta volna, amely a szükségszerűen bevezetett veszélyhelyzeti perrend tapasztalatain keresztül a koncentrált pervitel határozottabb érvényesülését eredményezheti.

Egy koncepcionálisan új különleges – mégsem a polgári perrendtartásban szabályozott – per bevezetésének jogalkotói indokai részben ismeretlenek maradtak, mivel erről a törvényjavaslat indokolása sem számolt be. Mindössze annyit mondott ki a jogalkotás céljáról, hogy eljárásjogi könnyítést kíván

¹³ Gyptv. 7. § (2) bekezdés, 11. § (1)–(2), (4)–(5) bekezdés.

¹⁴ Gyptv. 7. § (2) bekezdés, 11. § (3) bekezdés.

¹⁵ Gyptv. 8. § (1)–(4) bekezdés.

biztosítani azon sértettek számára, akiknek ügyében a büntetőeljárás már jogerősen befejeződött és a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránti igényüket polgári jogi igényként a büntetőeljárásban nem érvényesítették, valamint polgári pert sem indítottak ennek érdekében, és követelésük még nem évült el. Ebből következően az osztott perszerkezet elvetését is az eljárást könnyítő eszközként határozta meg.

Hangsúlyozandó, hogy a gyorsított perben megjelenő egységes perszerkezet semmiképpen nem azonosítható a régi Pp. megoldásával, hiszen továbbra is szem előtt tartotta a perkoncentráció feltétlen érvényesülését, elválasztani kívánta a felek állításait és a bizonyítást, a jogvita kereteinek a meghatározását az érdemi bizonyítás elé helyezte. Mindehhez azonban a közvetlenségnek a kizárólag a bizonyítás céljából történő, de még abban az esetben is alternatív lehetőségként megtartó modelljét vette alapul. Ennek alapján a „perfelvétel” a felek kétszeri iratváltása során, feltétlenül tárgyalás mellőzésével valósul meg akként, hogy bár nem formális végzéssel, de ennek során megtörténik – csak éppen külön-külön a felperes és az alperes vonatkozásában – a percezúra; majd ezt követi a per szerkezetében ugyan nem, de funkciójában elkülönült érdemi bizonyítás, amely a hármas sorrendet vesz alapul: elsődlegesen – csak okirati bizonyítás esetén – tárgyaláson kívül, másodlagosan e-tárgyalás formájában és csak harmadlagosan jelenléti tárgyalással történik.

Bár az előző megoldás jelentősége első ránézésre talán fel sem tűnhet, mégis a 2018. január 1-jétől bevezetett új perrendtartás koncepcionális céljaival összhangban valósítja meg az egységes perrendet. A régi Pp. szabályozása ugyanis azt a veszélyt hordozta magában, hogy az elsőfokú eljárás viszonylag kései szakaszában a felek olyan mértékben megváltoztathatták nyilatkozataikat, előadásait, kérelmeiket, amelyek következtében gyakorlatilag feleslegessé váltak az addig elvégzett cselekmények, ezáltal lehetőség volt a per minél hosszabb időtartamban való elhúzására. Az osztott perszerkezet ezt kívánta megakadályozni azzal, hogy sorrendet állít fel, mely szerint először a feleknek állítaniuk kell, majd másodsor az állításaikat ezt követően kell bizonyítaniuk – a bizonyítás eredményétől függően azonban az állításaikat utóbb már – minimális kivételektől eltekintve – nem változtathatják meg. A gyorsított perekben azonban a kérelem illetve ellenkérelem megváltoztatásának, az okirati bizonyítékok csatolásának, a bizonyítási indítványok megtételének a második irat előterjeszhetőségi határidejéhez kötése, azaz a „látszólagos” – mert bírósági végzéssel ki nem mondott – percezúra ugyanehhez az eredményhez vezet. Mivel pedig a percezúra a két ellenérdekű oldal számára nem egyszerre, hanem különböző időpontokban, a másik fél előző nyilatkozatának kézhezvételétől számított azonos idő elteltével valósul meg, ez a fegyveregyenlőség érvényesülését is kifejezetten elősegíti.

Ez a modell alapot adhatott volna a valódi differenciált perrend bevezetésére, ahol létezik egy osztott perszerkezetet, valamint egy egységes perszerkezetet alapul vevő pertípus. Kétségesnek látszott azonban már a gyorsított per megjelenése során, hogy a jogalkotónak valóban volt-e ilyen szándéka, vagy csupán egyszeri kísérletről volt szó. Ez utóbbi mellett látszott szólni, hogy az általános perhez képest a gyorsításra még a nevében is utaló, tehát elfogadhatóan ezt elsődleges célként megfogalmazó per egy nem kifejezetten egyszerű megítélésű jogvitához kapcsolódott, valamint a sommás jellegű eljárásokhoz képest szokatlanul háttérbe szorította a szóbeliséget, előtérbe helyezte az írásbeliséget. Ráadásul a percezúra tényleges megjelenése által sokkal inkább látszott formalitásnak az osztott perszerkezet elvetése, ellenkezőleg: utalt a veszélyhelyzeti perrend egyetlen, az írásbeliségen és a tárgyalás kötelező mellőzésén alapuló – a Gyptv. megjelenésekor a jogalkotó által feltehetően hatékonynak gondolt – perfelvételi útjának egy sajátos átvételére akként, hogy ehhez elégségesnek tartotta a törvény a „perfelvételi” nyilatkozatok időbeli korlátozását és szükségtelennek látszott – a tárgyalás lehetősége miatt funkcionálisan amúgy is elkülönülő bizonyítási szakasz figyelembevételével – a perfelvétel külön végzéssel lezárása.

Mindezzel együtt a gyorsított per, annak sikeressége esetén, alapot adhatott volna más hasonló jogviták ebbe a perrendbe bevonására. Az eltelt évek tapasztalatai alapján az jelenthető ki, hogy ilyen jogalkotói szándék nem volt; ezért nincs jelentősége egy olyan hatásvizsgálatnak, hogy ennek a pertípusnak a választása esetén mennyiben hatékonyabban érte el a fél a bűncselekménnyel okozott károk érvényesítését, mint a hagyományos polgári per által. Természetesen a bővítés szándéka esetén a hatásvizsgálat nem lett volna elkerülhető.

Az is akadályozta ugyanakkor a gyorsított per alkalmazásának kiterjesztését, hogy már alapvető értelmezési kérdésekre kellett a jogalkalmazásnak választ adnia, amely az új eljárási rend kevésbé átgondolására utalt. Kétségtelen, hogy – ahogy arra a kapcsolódó szakirodalom felhívta a figyelmet – az ügyek csekély számára tekintettel nagyobb részt ezek elméletben merültek fel, azonban a hatálybalépést követő nagyobb számú szakmai konzultáció ténye igazolta a koncepcionálisan nem felépített rendszert.¹⁶

4. A PERBELI LEGITIMÁCIÓ BIZONYTALANSÁGA

Bár a differenciált perrend megteremtése szempontjából csak másodlagos a jelentősége, jól mutatja az erre irányuló koncepció hiányát, hogy a gyorsított

¹⁶ SZEGHŐ (2021) 412.

per egyik leginkább alapvető kérdése, a perbeli legitimáció sem derült ki egyértelműen a törvény szövegéből, az a bírói gyakorlat értelmezésére szorult. Nem volt egyértelmű a jogszabályi rendelkezések alapján, hogy a gyorsított pert felperesként ki indíthatja és az sem, hogy ki lehet a per alperese. Egy ilyen hiányosság viszont gátja a jogintézmény esetleges kiterjesztésének.

A felperes tekintetében a törvény 2. § (1) bekezdésének szövegéből – törvényi szűkítő feltétel hiányában – az következne, hogy a pert bárki megindíthatja, akinek hivatkozása szerint a jogerős ítélettel megállapított bűncselekményből kára, személyiségi jogséremlme származott. A törvény szövege egyetlen alkalommal sem használja a „sértett” kifejezést, hanem az igény érvényesítését a jogerősen megállapított bűncselekmény elkövetéséhez köti, amelyből nem pusztán a büntetőeljárás sértettjének keletkezhet követelése. Ezzel szemben megfogalmazható volt olyan megközelítés is, hogy a gyorsított per felperese csak a keresetlevélben hivatkozott büntetőeljárás sértettje lehet. Erre utal, hogy a törvényjavaslat indokolása folyamatosan a „sértett” kifejezést használja. Így az általános indokolás szerint eljárásjogi könnyítést kíván biztosítani azon sértettek számára, akiknek ügyében a büntetőeljárás már jogerősen befejeződött; az 1–2. §-hoz fűzött indokolás szerint a törvény meghatározza, hogy mely sértettek számára, milyen igények megtérítésére áll rendelkezésre a gyorsított per; a 4. §-hoz adott indokolás értelmében a sértettnek nemcsak az illetéket, hanem az esetleges szakértői bizonyítás költségét sem kell megelőlegezni; a 11. §-hoz kapcsolódó indokolás szerint pedig a tárgyalást elsősorban elektronikus eszköz igénybevitelével kell megtartani. Ennek köszönhetően a felperesnek (sértett) fizikailag nem kell találkoznia az alperessel (a terhelttel), mellyel elkerülhető vagy jelentősen csökkenthető a sértett másodlagos viktimizációja; a 3–5. §-hoz írt indokolás az illetékességi szabályoknál kifejezetten a felperest azonosítja a sértettel. Bár értelmezhető lenne a „sértett” a sérelmet szenvedett fél általános megjelöléseként is, de az indokolás nem hagy kétséget afelől, hogy a fogalmat a büntetőeljárásban részvételhez köti. Ezt erősíti a tárgyi hatályt rendező 2. § (1) bekezdésének az „és nem került sor polgári jogi igény megítélésére” kitétele is. A szakmai konzultációk és a kis számban indult perek bírói gyakorlata egyértelműen alapvetően a felperest a sértettre szűkítő értelmezés irányába látszott fordulni, érdemes azonban hangsúlyozni, hogy az egyértelmű megfogalmazás a normaszövegre tartozott volna.

Hasonlóan vitára adhatott alapot az alperes személye is. A szűkítő értelmezés szerint csak az lehet a gyorsított per alperese, aki a büntetőeljárásban a terhelt volt, tekintettel arra, hogy az igényérvényesítés egyszerűsítését a törvény azokkal a kötelezettekkel szemben kívánta meghatározni, akiknek a büntetőjogi felelősségét jogerős ítélet már megállapította. A törvényjavaslat indokolásából a szűkítő értelmezés levezethető, mivel a 11. §-hoz fűződő rész kifeje-

zetten a terhelttel azonosítja az alperest, amikor úgy fogalmaz, hogy a tárgyalást elsősorban elektronikus eszköz igénybevételével kell megtartani. Ennek köszönhetően a felperesnek (sértett) fizikailag nem kell találkoznia az alperessel (a terhelttel). A kiterjesztő értelmezés alapján pedig a gyorsított per alperese lehet az is – mivel a büntetőeljárás terheltjére utalást a törvényi rendelkezések nem tartalmazzak –, aki az elkövető magatartásáért – ide nem értve a közlekedési káresemények során a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítót – felelősséggel tartozik, így a Polgári Törvénykönyvről szóló 2014. évi V. törvény (Ptk.) 6:540–6:543. §-ában szabályozott, más személy által okozott kárért való felelősség rendelkezései alapján. A törvény szövegéből következően csak az a perindítás feltétele, hogy az érvényesített igény jogerősen megállapított bűncselekményből származzék, de nincs olyan feltétel, hogy a követelést kizárólag az elkövetővel szemben lehetne érvényesíteni; az „elkövető”, a „terhelt” vagy az „elítélt” fogalom sem szerepel a törvény szövegében. A bírói gyakorlat többségében itt is a szűkítő, az alperest a terhelttel azonosító értelmezés látszik érvényesülni, itt is irányadó azonban a normaszöveg egyértelműségének hiányára utalás.

5. AZ ALTERNATÍV PERREND VÁLASZTHATÓSÁGA

A perbeli legitimációhoz képest azonban sokkal inkább akadálya volt a ketős perrend kialakításának, hogy a törvény elfelejtkezett annak a tisztázásáról, hogy mi az általános per és a gyorsított per viszonya. Ha ugyanis az igények érvényesítésének a könnyítése végett megjelenik egy eltérő perszerkezeti modell, úgy elsődleges annak a meghatározása, hogy az eltérő perrendnek fakultatív vagy kötelező-e az alkalmazása: választhat-e a fél vagy pedig a perbe vitt jogvitától függően a bírósági eljárásra vagy az egyik vagy a másik rend szerint kerül sor. Ehhez kapcsolódóan abban is állást kell foglalni, hogy van-e lehetőség az egyik perrendről a másikra való áttérésre, amennyiben igen, milyen feltételek és időkorlátok mellett. A gyorsított per esetében ezekre a kérdésekre határozott jogalkotói válasz nem született.

A bűncselekménnyel okozott kár, felmerült személyiségi jogsértés miatti sérelemdíj érvényesítése esetén ugyanis felvethető volt az általános per és a gyorsított per közötti választhatóság, de érvek szólhattak a gyorsított per kötelező igénybe vétele mellett is. Az előbbire utalt a törvény 2. § (1) bekezdése, amely úgy fogalmazott, hogy gyorsított perben az a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránti igény érvényesíthető (és nem kötelezően érvényesítendő), amely esetében a bíróság jogerősen megállapította a bűncselekmény elkövetését, és nem került sor polgári jogi igény meg-

ítélésére, továbbá polgári per megindítására. Ugyanennek a jogszabályhelynek a (2) bekezdése viszont ellenkező következtetésre adhat alapot, amikor azt írja elő, hogy a gyorsított perre tartozó igény fizetési meghagyásos eljárásban nem érvényesíthető – a kategorikus tilalom a gyorsított per kötelező igénybevitelére utal.

A választhatóság mellett szót, hogy nem indokolt a felekre rákényszeríteni az eljárás gyorsítását szükségszerűen a garanciális szabályok féltételével biztosító szigorú rendelkezéseket. A kötelező igénybevételt erősítette a kizárólagos illetékességi szabály, de különösen az is, hogy nincs a képmásperekhez hasonló, két pertípus közötti választhatóságot egyértelműen kimondó előírás, ott ugyanis ilyen az a rendelkezés, hogy a képmáspér megindításának joga nem érinti a felperesnek azt a jogát, hogy az általános szabályok szerint érvényesítse az igényét.¹⁷

A Gyptv. hatálybalépését követően fellelhető volt olyan értelmezés, amely szerint a bűncselekménnyel összefüggésben okozott vagyoni kár és személyiségi jogsérelem pénzbeli szankcióinak érvényesítésére egyedül a gyorsított per áll az érintett rendelkezésére, azaz az igényérvényesítés nem fakultatív.¹⁸ A jogirodalomban is fellelhető volt ilyen értelmezés.¹⁹ A későbbiekben azonban a jogfejlesztő értelmezés ezt a következtetést módosította és a Kúria a BH2022. 105 számon közzétett, Pkk.VI. 24.859/2021/2. számú végzésében már azt mondta ki, hogy bűncselekménnyel okozott kár vagy sérelemdíj megtérítése iránti igény érvényesítése esetén a felperes – és kizárólag a felperes – a perindítás joghatásának beállásáig választhat, hogy az általános szabályok vagy a gyorsított per szabályai szerint kívánja-e a fennálló követelését érvényesíteni.

Ez az értelmezés azon alapult, hogy a Gyptv. törvényi indokolása szerint speciális szabályozásával eljárásjogi könnyítést kíván biztosítani azok számára, akiknek ügyében a büntetőeljárás már jogerősen befejeződött és a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránti igényüket polgári jogi igényként a büntetőeljárásban nem érvényesítették, valamint polgári pert sem indítottak ennek érdekében, és követelésük még nem évült el. Azt azonban a Gyptv. nem írja elő, hogy ilyen jogcímen kizárólag gyorsított perben, a Gyptv. szabályai szerint lehet igényt érvényesíteni. A gyorsított perben történő igényérvényesítés tehát nem kötelező, csupán lehetőség.²⁰ Ugyanezt az értelmezést erősítette a Pécsi Ítéltábla BDT2021. 4394 számon közzétett Pkk. IV.25.108/2021/4. számú végzése is, azzal az indokkal, hogy az „igény érvényesíthető” kitétel választási lehetőséget biztosít a felperes számára, hogy a

¹⁷ Pp. 503. § (3) bekezdés.

¹⁸ Kúria Pkk.IV.24.750/2021/2.

¹⁹ PATAKY (2020) 5.

²⁰ Kúria Pkk.VI. 24.859/2021/2., megjelent: BH 2022.105.

bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránti igényét az általános szabályok szerinti, vagy gyorsított perben kívánja-e érvényesíteni.²¹

Ha viszont van választási lehetőség, akkor az is fontos értelmezési probléma volt, hogy megengedett-e illetve meddig engedett meg a gyorsított per és az általános per közötti „átjárás”, azaz a másik per szabályaira áttérés. A gyorsított perről az általános perre illetve az általános perről a gyorsított perre való korlátlan áttérés akadálya, hogy két gyökeresen eltérő perrend szerint folyik az eljárás, különös tekintettel az egységes illetve osztott perszerkezetre, a tárgyaláson kívüli elbírálhatóságra illetve kötelező tárgyaláson elbírálásra. Felmerülhetett a kérdésre az a válasz, hogy addig lehet áttérni a gyorsított perről az általános perre, illetve az általános perről a gyorsított perre, amíg a keresetváltoztatásra lehetőség van, ugyanis a keresetváltoztatás magában foglalhatja a keresettel érvényesített jog megváltoztatását is, azaz amíg megengedett, a felperes is hivatkozhat arra, hogy a követelése bűncselekménnyel vagy egyébként okozott káron alapul. A megváltoztatott kereset alapján pedig az eljárás az érvényesített igény szerint meghatározott eljárási rend szerint folytatódik tovább.

Ennek a megoldásnak viszont ellentmondani látszott, hogy a kereset megváltoztathatóságáig számos olyan eljárási cselekmény történhetett, amely a másik perrendbe nem illeszthető be. Olyan értelmezési lehetőség is volt, hogy a gyorsított perről az általános szabályok szerint folytatott perre, valamint az általános szabályok szerint folytatott perről a gyorsított perre addig lehet áttérni, amíg helye van a keresetlevél hiányai pótlásának. Megfogalmazható volt olyan értelmezés is, amely szerint a választás a keresetlevéllel rögzül, a későbbiekben nincs helye áttérésnek az egyik perrendről a másikra. Ezzel szemben alakult ki az a megoldás, amely szerint indokoltnak látszik az áttérést a perindítás hatályának a beálltához kötni, mivel az érvényesített igény eljárási meghatározása a keresetlevél perfelvételre alkalmassága tekintetében értelmezhető. Mindaddig lehet meghatározni, hogy a kereset alapja bűncselekménnyel okozott kár-e, amíg a bíróság a keresetet nem közli az alperessel, ezt követően – a hatáskör és illetékesség egyes eseteihez hasonlóan – ebben a részben már „rögzült” a jogvita, nem lehet eltérni az így lefolytatandó perrendtől. Ez utóbbi állásfoglalás jelent meg az előzőekben hivatkozott kúriai döntésben is: ennek értelmében a perindítás joghatásainak beállásáig választhat a felperes abban a kérdésben, hogy az általános szabályok vagy a gyorsított eljárás szabályai szerint kívánja-e a Gyptv.-ben meghatározott jogcímen fennálló követelését érvényesíteni, de kizárólag a felperes jogosult e választásra.²²

²¹ Pécsi Ítéletábra Pkk.IV.25.108/2021/4, megjelent: BDT 2021.4394.

²² Kúria Pkk.VI. 24.859/2021/2., megjelent: BH 2022.105.

Jelentkezik még ehhez kapcsolódóan az a jogalkalmazási kérdés, hogy mi a jogkövetkezménye annak, ha a felperes az igényét nem a megfelelő eljárásban érvényesíti, és a más eljárásra „áttérésre” már nincs lehetőség: így ha gyorsított perben érvényesíti azt a kártérítés, sérelemdíj iránti igényét, amely nem bűncselekményből származik, de az alperes felelőssége egyébként megállapítható lenne. (Fordítva ez a kérdés csak a gyorsított per kötelező jellege esetén merülhetne fel.) Amennyiben az az értelmezés, hogy a keresettel érvényesített jog része, hogy az igény bűncselekményből származik-e, úgy a téves jogalap folytán ezekben az esetekben a kereset elutasításának lenne helye azzal, hogy az anyagi jogerőhatás hiánya miatt annak nincs akadálya, hogy a felperes az igényét ezt követően egy új perben már megfelelően érvényesítse. Ezzel szemben az az értelmezés, amely szerint a bíróságnak hivatalból kell figyelembe venni az eljárás bármely szakaszában, hogy az igény érvényesítése gyorsított perre tartozhat-e, kizárja a kereset ebből az okból elutasításának jogkövetkezményét. Utóbbi – helytálló – megközelítés arra hivatkozik, hogy a gyorsított / általános per alkalmazása eljárási kérdés, nem teremt anyagi jogi jogalapot (a bűncselekménnyel okozott kár nem is jogalap), ezért fogalmilag kizárt a téves jog hivatkozása folytán a kereset elutasítása.

A bírói gyakorlat tehát megpróbálta megoldani a felmerült értelmezési nehézségeket, azonban a jogalkotói koncepció hiányosságára utalt, hogy mindezeket nem a jogszabály határozott normaszövege vagy legalább az Alaptörvény 28. Cikkének megfelelő iránymutatáshoz kapcsolódóan a törvényjavaslat indokolása rendezte. Ebből pedig csak arra a következtetésre lehet jutni, hogy a jogalkotó nem kívánta a gyorsított perek által a perrendtartás koncepcionális megújítását és a differenciált perrend bevezetését.

6. ÖSSZEGZÉS

Egy jól működő, a változásokra azonnal reagálni képes polgári perrendtartás alapvető feltétele a magánjogi konfliktusok eredményes és határozott rendezésének, és ez a társadalom valamennyi tagjának kiemelkedően fontos érdeke. A 2018. január 1-jén hatályba lépett perjogi kódex helyeselhetően a perkoncentráció érvényesülésére helyezte a hangsúlyt, amelyhez egy jól áttekinthető, következetes, az osztott perszerkezetet alkalmazó egységes perrendet valósított meg. Az alternatív vitarendezést ehhez képest a perekől függetlenül képzelte el. Nem vethető el azonban egy olyan törekvés sem, amely az általános pertípushoz képest kivételesen egyszerűsített peres igényérvényesítést tesz lehetővé, ezáltal a per garanciális szabályai mellett biztosít alternatív utat. Erre lett volna lehetőség a 2020-ban bevezetett gyorsított perek egyedi különleges sza-

bályainak a kiterjesztésén át. Egyelőre azonban úgy látszik, hogy ilyen irányú fejlődés nem fog megvalósulni – azonban a jövőben érdemes megfontolni ezt a lehetőséget is.

IRODALOM

- ENDRÉDY András: A perindítás megváltozott szabályai a polgári perrendtartás első novelláris módosítása alapján. *Miskolci Jogi Szemle*, 16 (2021) 1. szám 2. kötet 97–110.
- NAGY Adrienn: Egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perek. In.: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017. 798–823.
- PATAKY Tibor: *Néhány gondolat a gyorsított perről szóló törvényről*. *Kártérítési és Biztosítási Jog*, 2 (2020.) 3. szám.
- SZEGHŐ Katalin: A gyorsított per jogalkalmazási kérdései. *Magyar Jog*, 68 (2021) 7–8. szám 412–418.
- VIRÁG Csaba: Az új polgári perrendtartás alkalmazásának kihívásai. *Bírói attitűdök a perrend egyes új jogintézményeivel kapcsolatban*, *Bírósági Szemle*, 1 (2020) 1. szám 14–25.
- WOPERA Zsuzsa: A dogmatika vagy a gyakorlat elsőbbsége? In: HOMOKI-NAGY Mária (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Szabó Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, Forum Acta Juridica et Politica, Acta Universitatis Szegediensis, 2021. 477–485.
- WOPERA Zsuzsa: *Az új polgári perrendtartás elvi alapjai*. *Jogtudományi Közlemény*, 72 (2017) 4. szám, 153–161.
- Interjú Wopera Zsuzsa egyetemi tanárral, a polgári perrendtartás reformjával, az új szabályozási rendszer kialakításával, továbbá a kapcsolódó jogszabályok előkészítésével összefüggő feladatok irányítására és összehangolására megbízott miniszteri biztossal, <http://www.jogiforum.hu/hirek/36544>.
- WALLACHER Lajos: XII. fejezet. Perfelvételi szak. In.: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2017. 374–473.

II. ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK, ELSŐFOKÚ ELJÁRÁS

A PERFELVÉTELI SZAK TAPASZTALATAI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ANYAGI PERVEZETÉS GYAKORLATI MEGVALÓSULÁSÁRA

A tanulmány a perfelvételi szak során felmerülő legfontosabb értelmezési kérdéseket elemzi különös tekintettel az anyagi pervezetés szerepére és jelentőségére. Öt konkrét gyakorlati problémán keresztül mutatja be a perfelvételi szak és ezen keresztül az anyagi pervezetés kiemelt jelentőségét. Az első pontban a perfelvételi szak kezdetét határozza meg, ezt követően az anyagi pervezetés lehetséges kezdő időpontját, majd a perfelvételi szak és az anyagi pervezetés kapcsolatát mutatja be a következő kérdések alapján: miként lehet írásban, illetve szóban anyagi pervezetést gyakorolni; miként alakul a keresetváltogatás a perfelvételi szakban; mi a bíróság teendője, ha az alperes a kereset közlését követően az általa állított jognak nem megfelelő perfelvételi iratot terjeszt elő.

1. BEVEZETÉS

A perfelvételi szak az osztott perszerkezet legfontosabb része, ugyanis ezen szak keretében lefolytatott eljárási cselekmények által kerülnek meghatározásra a jogvita ténybeli és jogi keretei [vö. 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.) 183. § (1) bekezdés]. A jogvita kereteinek a meghatározásához a perkoncentráció elvének (Pp. 3. §) megvalósulása érdekében, a bíróság közrehatási tevékenysége (Pp. 6. §) révén a bíróság számára a Pp.-ben meghatározott legfontosabb eszköz az anyagi pervezetés (Pp. 237. §) jogintézménye.

A fentiek alapján tanulmányomban a perfelvételi szak során felmerülő legfontosabb értelmezési kérdéseket elemzem, különös hangsúllyal az anyagi pervezetés szerepére és jelentőségére. Céлом, hogy a jelen írásban bemutatott öt gyakorlati problémán keresztül megfelelően bemutassam a perfelvételi szak és ezen keresztül az anyagi pervezetés kiemelt jelentőségét.

* Bíró, Fővárosi Törvényszék; adjunktus, ELTE ÁJK.

Ennek mentén az első pontban a perfelvételi szak kezdetét határozom meg, ezt követően az anyagi pervezetés lehetséges kezdő időpontját, majd a perfelvételi szak és az anyagi pervezetés kapcsolatát mutatom be három konkrét kérdés mentén:

- a) miként lehet írásban, illetve szóban anyagi pervezetést gyakorolni;
- b) miként alakul a keresetváltoztatás a perfelvételi szakban;
- c) mi a bíróság teendője, ha az alperes a kereset közlését követően az általa állított jognak nem megfelelő perfelvételi iratot terjeszt elő?

2. A PERFELVÉTELI SZAK KEZDETE

A Pp. kifejezett törvényi szabállyal nem rendezi a perfelvételi szak kezdetét, éppen ellenkezőleg két értelmezésre is lehetőséget ad.

Az egyik megközelítés¹ szerint a perfelvételi szak az írásbeli ellenkérelem (és/vagy viszontkereset-levél, illetve beszámítást tartalmazó irat) előterjesztésével kezdődik. Ezen érvelést támaszthatja alá a Pp. 187. §-ának azon szabályozási modellje, amely szerint a perfelvételi módok meghatározására az írásbeli ellenkérelem beérkezését követően kerülhet sor, továbbá, hogy a törvény szerkezete a bírósági meghagyást – azaz az írásbeli ellenkérelem (beszámítást tartalmazó irat) hiányának eljárásjogi szankcióját – a perindítási szakban, azaz a XI. Fejezetben szabályozza.

A másik nézet² szerint a perfelvételi szak a kereset alperessel történő közlésével kezdődik, azaz a perfelvételi szak kezdetéhez nem szükséges az írásbeli ellenkérelem előterjesztése. Ezen érvelés szerint a perfelvételi szak kezdetének meghatározásához a perfelvétel céljából és tartalmából kell kiindulni: ez pedig a jogvita kereteinek meghatározása [Pp. 183. § (1) bekezdés].

A jogalkotó célitűzése szerint a perfelvételi szakban a perfelvétel körében a jogvita tartalmának és kereteinek meghatározása a cél. Az eljárás e meghatározott szakaszában az a feladat, hogy a bíróság irányítása és szükség szerinti közrehatása mellett a felek valamennyi tény- és jogállítást, az ellenfél által felhozott tények beismerésére vagy vitatásra vonatkozó nyilatkozatokat, kérelmet és ellenkérelmet, bizonyítékokat és bizonyítási indítványt, valamint ezek értékelésére vonatkozó nyilatkozatokat (perfelvételi nyilatkozatok) kölcsönösen előadjanak, és ezeket megvitassák (Javaslat³ 333–334. oldal).

Kérdés: azáltal, hogy a jogalkotó a jogvita kereteinek a meghatározását tekinti a perfelvétel céljának és tartalmának, abból kell kiindulni: ha nincs jog-

¹ HERÉDI (2018) 117–125.; BARTHA (2021) 19–35.

² ZSITVA (2019) 339.; SZIVÓS (2023) 222.

³ T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról.

vita, nincs értelme a perfelvételnek, hiszen az csak jogvita esetén értelmezhető. Jogvita, azaz peres eljárás pedig a kereset alperessel történő közlésével már bekövetkezik, hiszen a perindítás joghatásai a kereset közlésével állnak be [Pp. 180. § (1) bekezdés], azaz az addig kétoldalú (felperes és bíróság közötti) közjogi jogviszony háromoldalúvá alakul, az alperes is aktív részese, alakítója lesz a jogviszonynak, ezzel a jogvita létrejött. Az alperest ugyanis nyilatkozattételi kötelezettség terheli, hiszen, ha nem nyilatkozik, úgy ennek jogkövetkezménye a bírósági meghagyás [Pp. 181. § (1) bekezdés].

Ezt követően vizsgálendő: az írásbeli ellenkérelem hiánya hozzájárul-e bármilyen módon a jogvita kereteinek a meghatározásához, vagy ahhoz szükségképpen hozzátartozik-e az írásbeli ellenkérelem. Véleményem szerint az írásbeli ellenkérelem hiánya is hozzájárul a jogvita kereteinek a meghatározásához, hiszen érvényesül a Pp. 202. § (3) bekezdésében írt szabály, amely alapján, ha a fél az e törvényben vagy a bíróság felhívásában meghatározott valamely perfelvételi nyilatkozatot nem tüntet fel a perfelvételi iratban, úgy kell tekinteni – mindaddig, amíg nyilatkozatot nem tesz –, hogy

a) a fél az ellenfél érintett tényállítását, jogállítást, illetve bizonyítékát nem vitatja, az ellenfél érintett kérelme, illetve indítványa teljesítését nem ellenzi, kivéve, ha korábban ezzel ellentétes nyilatkozatot tett, és

b) a fél keresete vagy ellenkérelme megalapozásához nem kíván, illetve nem tud az érintett perfelvételi nyilatkozat szerinti tényállítást, jogállítást, kérelmet, bizonyítékot vagy bizonyítási indítványt előterjeszteni.

Mérlegelendő továbbá az is, ha az írásbeli ellenkérelem létehez kötnénk a perfelvételi szak kezdetét, úgy nehezen kezelhető helyzetek is kialakulhatnának azzal, hogy számos olyan per létezik, ahol kifejezetten tilalmazott bírósági meghagyás kibocsátása, így például: személyi állapotot érintő perek [Pp. 432. § (1) bekezdés d) pont], sajtóhelyreigazítás iránt indított perek [Pp. 500. § (2) bekezdés e) pont].

Megjegyzendő továbbá, hogy a törvény több helyen is tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyből levonható az a következtetés, hogy a perfelvételi szak kezdete nem az írásbeli ellenkérelem előterjesztéséhez kötődik. Így a Pp. 182. § (3) bekezdése alapján a 181. § (1) és (2) bekezdésnek megfelelően előterjesztett bírósági meghagyás elleni ellentmondás esetén a bírósági meghagyás hatályát veszti és a bíróság az eljárást a perfelvétel szabályai szerint *folytatja*. Azaz ez a rendelkezés is azt sugallja, hogy a bírósági meghagyást már a perfelvételi szakban bocsátotta ki a bíróság, ezért az ellentmondás esetén az eljárás a perfelvétel szabályai szerint folytatódik tovább.

Ide sorolandó továbbá a Pp. 322. § (8) bekezdése is, amely szerint a bíróság az irat-és adatbeszerzés iránt az ellenkérelem előterjesztését követően a perfelvétel során is intézkedhet a Pp. 322. §-ában írt feltételek esetén. Ha valóban

az írásbeli ellenkérelem léte lenne a döntő a perfelvételi szak kezdete vonatkozásában, úgy elegendő lett volna annyit rögzíteni a törvényben, hogy a perfelvétel során, hiszen akkor az szükségszerűen feltételezne az írásbeli ellenkérelmet, hiszen annak hiányában nem fordult volna át az eljárás a perfelvételi szakba. Azáltal, hogy a jogalkotó mind az ellenkérelem létét, mind a perfelvétellel hangsúlyozta annak tulajdonított jelentőséget, hogy a perfelvétel során is csak az ellenkérelem előterjesztését követően lehetséges irat-és adatbeszerzés a bíróság részéről, hiszen az írásbeli ellenkérelem hiánya vagy azonnali bírósági meghagyást eredményezne, vagy – azon perekben, ahol nincs helye bírósági meghagyásnak – ott a Pp. 203. § (2) bekezdésében írt szabály érvényesülne.

Mindezek alapján álláspontom szerint a másodikként bemutatott megközelítés a helyes, azaz a perfelvételi szak a kereset alperessel történő közlésével kezdődik, egyrészt ez áll összhangban a perfelvétel céljával és tartalmával, másrészt pedig dogmatikailag is ez a következetesebb.

3. MIKORTÓL LEHETSÉGES AZ ANYAGI PERVEZETÉS GYAKORLÁSA?

Az anyagi pervezetés lehetséges kezdete kapcsán az alapvető kérdés: lehet-e anyagi pervezetéssel élni már a perindítási szakban, vagy erre csak a perfelvételi szak kezdetétől kerülhet sor.

A kérdéshez kiindulás az anyagi pervezetés fogalma. A jogalkotó meghatározása szerint az anyagi pervezetésnek az eljárás irányítására vonatkozó azon bírói cselekmények minősülnek, melyek a felek nyilatkozatainak, perbeli cselekményeinek anyagi jogi, vagyis a jogvita érdeme szempontjából történő értékelésén alapulnak.

Az anyagi pervezetés olyan bírói aktivitást jelent, amelynek közvetlen vagy közvetett hatása van a peranyagra. A felek perfelvételi nyilatkozatai (jogállítások, tényállítások, kérelmek, bizonyítékok és indítványok) ellentmondásosságának, hiányosságának vagy következtelenségének bírói észlelését, és ennek tisztázására irányuló bírói cselekvést jelenti (Javaslat 355. oldal).

A fenti definícióból a legfontosabb elem, hogy az anyagi pervezetés a jogvita érdemére irányul, éppen ezért is nevezhető érdemi pervezetésnek is az anyagi pervezetés, szemben az alaki (formális) pervezetéssel (Pp. 233–236. §). Így eldöntendő kérdés: ha az anyagi pervezetés a jogvita érdemére irányul, egyrészt beszélhetünk-e jogvitáról a perindítási (dogmatikailag helyesen: keresetindítási) szakban, másrészt lehetséges-e bármilyen érdemi, a jogvita érdemére vonatkozó bírósági aktivitás a perindítási szakban.

A kérdésre a választ a 2. pontban kifejtettem: dogmatikailag és gyakorlati aspektusból sem értelmezhető a jogvita fogalma a perindítási szakban. A jogvita lényege ugyanis a felperesi jogállítás és az azzal szemben álló alperesi jogtagadás,⁴ amely kizárólag a kereset közlését követően lehetséges.

Továbbá a Pp. 176. § (6) bekezdése egyértelműen tiltja a hiánypótlást is az ügy érdemére vonatkozóan, azaz a keresetlevél perfelvételre való alkalmassága szempontjából nem vizsgálható a keresetlevél érdemi részében előadott azon kérelem, állítás, illetve érvelés, amelynek értékelése az ügy érdemére tartozik, valamint az sem, hogy a felperes által megjelölt bizonyítékok, bizonyítási indítványok alkalmasak-e, illetve elegendők-e a keresetlevélben foglaltak alátámasztására.

Mindezek alapján kizárt az anyagi pervezetés – funkciója alapján – a perindítási szakban.

4. A PERFELVÉTELI SZAK ÉS AZ ANYAGI PERVEZETÉS KAPCSOLATA

4.1. MIKÉNT LEHET ÍRÁSBAN, ILLETVE SZÓBAN ANYAGI PERVEZETÉST GYAKOROLNI?

Az anyagi pervezetés a bíróság közrehatási tevékenységének a legfontosabb eleme, hiszen a törvény egyik fő célkitűzése a perkoncentráció biztosítása, amely a felek oldaláról a fokozott eljárási felelősség előírásában ölt testet, melynek előmozdításához szükséges eszközöket ugyanakkor a bíróság számára is biztosítani kell az anyagi pervezetés formájában. Az anyagi pervezetés jogintézményével aktív közreműködési kötelezettséget telepít a bíróságra, amely elősegíti a felek jogérvényesítését és közrehat a peranyag mihamarabbi és koncentrált rendelkezésre állásában (Javaslat 245. oldal).

Az anyagi pervezetés, mint az korábban bemutatásra került, kizárólag a perfelvételi szaktól gyakorolható jogosultsága (és meghatározott esetben kötelezettsége) a bíróságnak. A Pp. 237. §-a nem határozza meg egyértelműen, hogy az anyagi pervezetést csak írásban, csak szóban vagy szóban és írásban egyaránt gyakorolható-e.

A jogalkotó szándéka szerint az anyagi pervezetés a bíró részére hatékony eszközt ad arra, hogy időt, költséget, energiát takarítson meg és a per elhúzását megakadályozza. Alkalmazása által az eljárás hatékonyabb, következetesebb és átláthatóbb, a jogilag releváns körülményekre koncentrálódik, ezáltal

⁴ Plósz (1876) 227–246.

tal a jogbiztonságot kellő időben helyreállítja, így a pergazdaságosságot szolgálja (Javaslat 245. oldal).

Ennek alapján a feltett kérdésre a válasz egyértelmű: szóban és írásban is gyakorolható az anyagi pervezetés. Ugyanakkor vizsgálható: melyik a hatékonyabb módja az anyagi pervezetésnek, illetve a bíróságok minden esetben – amikor a Pp. előírja – alkalmazzák-e az anyagi pervezetést.

Véleményem szerint a közvetlenség elve alapján egyértelműen hatékonyabb az anyagi pervezetés szóban történő megnyilvánulása, hiszen bármelyik eszközét is alkalmazza – kérdés, nyilatkozattételre felhívás, illetve tájékoztatás [Pp. 237. § (4) bekezdés] – a bíróság, az a leghatékonyabban a tárgyaláson (akár perfelvételi, akár érdemi) érvényesülhet.

A Pp. azonban több esetben kifejezetten előírja meghatározott perceselexplicitiókhoz az írásban történő anyagi pervezetést. Ennek eklatáns példája a további írásbeli perfelvétel elrendelésekor [Pp. 187. § a) pont] a válasziratra történő felhívás. Ennek keretében a felperesnek a válasziratban a bíróság felhívásának megfelelő körben fel kell tüntetni a bíróság anyagi pervezetése szerinti felhívásra vonatkozó nyilatkozatát [Pp. 201. § (1) bekezdés c) pont]. Tekintettel arra, hogy a Pp. 201. § (1) bekezdése az a)–c) pontok között az „és” szócskát használja, ezáltal a válasziratban a felperesnek mindhárom körben nyilatkozatot kell tennie

- azaz az alperesnek az ellenkérelemben szereplő tény-, illetve jogállításait, kérelmeit, továbbá a bizonyítékokra, bizonyítási indítványokra vonatkozó állításait vitatnia kell [Pp. 201. § (1) bekezdés a) pont],

- az alperes állítási, illetve bizonyítási szükséghelyzetre hivatkozással rögzített felhívására szükséges nyilatkozatot tennie [Pp. 201. § (1) bekezdés b) pont],⁵ valamint

- a bíróság által írásban gyakorolt anyagi pervezetésének megfelelő nyilatkozatot is meg kell tennie [Pp. 201. § (1) bekezdés c) pont].

Ha a felperes ezen felhívásokra nem nyilatkozik, úgy a Pp. 201. § (1) bekezdés a) pontja esetén a Pp. 203. § (2) bekezdése, a Pp. 201. § (1) bekezdés b) pontja során – attól függően, hogy állítási vagy bizonyítási szükséghelyzetre hivatkozik az alperes – a Pp. 184. § (2) bekezdése, vagy a Pp. 265. § (3) bekezdése, míg a Pp. 201. § (1) bekezdés c) pontjával összefüggésben a Pp. 183. § (6) bekezdése érvényesül.

Ez szükségképpen azt is jelenti, hogy a bíróságnak a válasziratra történő felhívás keretében nemcsak lehetősége, hanem kötelezettsége az anyagi pervezetés gyakorlása, ellenkező esetben a Pp. 201. § (1) bekezdés c) pontja funkciótlan lenne. Az anyagi pervezetés alkalmazását indokolja, hogy a további írás-

⁵ Értelemszerűen a Pp. 201. § (1) bekezdés b) pontja csak akkor releváns, ha az alperes állítási vagy bizonyítási szükséghelyzetre hivatkozik.

beli perfelvétellel, mint perfelvételi móddal a Pp. 187. § a) pontja megteremti a további írásbeli előkészítést (válaszirát, viszontválasz) egy bonyolultabb, a kereset és a védekezés tartalma alapján ténybelileg vagy jogilag szerteágazóbb jellegű ügyben, lehetőséget biztosítva arra, hogy a felek – a bíróság közrehatása mellett – megfelelően előkészítsék a perfelvételi tárgyalást (Javaslat 337. oldal).

A Pp. 201. § (1) bekezdés c) pontja azt is kifejezetten meghatározza, hogy a bíróság az anyagi pervezetés melyik eszközét használja: a nyilatkozattételre történő felhívást [vö. Pp. 237. § (4) bekezdés]. Ezt erősíti a jogalkotói célkitűzés is, amely szerint a válasziratra való felhívással a bíróság az anyagi pervezetés eszközeivel irányítja a perfelvételi nyilatkozatok megfelelő és teljes körű előterjesztését (Javaslat 343. oldal).

Az anyagi pervezetés alkalmazása nélkül pedig a perfelvételi tárgyalás megfelelő módon történő előkészítése nem valósulhatna meg, hanem éppen ellenkezőleg a perfelvételi szak lezárásához köthető preklúziók miatt az eventualitás elve érvényesülne. Az eventualitás lényege

- a felek percselekményeinek sorrendisége;
- a teljeskörűség és a megfelelő időbeliség (gondossági követelmények);
- az eventualiter szükségesség és a
- kizárás mint jogkövetkezmény.⁶

Mindezek alapján, ha a felperes a válasziratban bírói közrehatás nélkül nyilatkozna, számtalan esetben indokolatlanul növelve az iratmennyiséget. Ráadásul a válasziratra történő felhívás anyagi pervezetés hiányában kifejezetten a perkoncentráció ellen hatna, növelné a pertartamot. Egyetértek ÉLESS Tamás azon gondolatával, hogy „az írásbeliség előretörése szükségszerűen magával vonja az eventualitás gondolatát.”⁷

A koncentrált per lefolytatását csak akkor szolgálja a további írásbeli perfelvétellel elrendelése, ha a bíróság a válasziratra történő felhívás keretében – értékelve a keresetlevélbe és az írásbeli ellenkérelembe foglalt perfelvételi nyilatkozatokat, azok esetleges inkompatibilitását – a szükséges anyagi pervezetést elvégzőné, ezáltal is közrehatva abban, hogy a felperes a perfelvételi nyilatkozatát teljeskörűen előadja, illetve annak hibáit kijavítsa [Pp. 237. § (1) bekezdés].

Ha ugyanis nem indokolt anyagi pervezetés alkalmazása, úgy a bíróságnak kifejezetten a perkoncentrációra tekintettel vagy rögtön a perfelvételi tárgyalást kell kitérnie [Pp. 187. § b) pont], vagy a perfelvételi tárgyalás mellőzésével [Pp. 187. § c) pont] kell a perfelvételt lezárnia. Azaz a bíróságnak az ügy konkrét sajátosságaihoz igazodóan (Javaslat 336. oldal) kell a megfelelő perfelvéte-

⁶ A jelen tanulmányban részletesen nem foglalkozom az eventualitás fogalmával, azt rendkívül alaposan feldolgozza és elemzi: Szívós (2023) Phd-értekezésében. Az eventualitás lényegi ismérveit Szívós munkájának 28. oldalán foglalja össze.

⁷ ÉLESS (2017) 17.

li módot meghatározni, de minden esetben figyelemmel kell lennie a koncentrált per lefolytatásának alapelvi szintű követelményére is.

A Pp. 201. § (5) bekezdése alapján a fentebb írtak az alperes kapcsán a viszontválaszra történő felhívás során is megfelelően irányadók.

4.2. MIKÉNT ALAKUL A KERESETVÁLTOZTATÁS A PERFELVÉTELI SZAKBAN?

A perfelvételi szakban történő keresetváltoztatást a Pp. 185. §-a rendezi. A Pp. 185. §-a formai és tartalmi szempontból szabályozza a keresetváltoztatást. Ennek során a Pp. 185. § (2) bekezdése rögzíti: a keresetváltoztatást tartalmazó nyilatkozatot a keresetlevélre vonatkozó szabályoknak megfelelő tartalommal kell megtenni. Szorosan ehhez a normához kapcsolódik a Pp. 185. § (3) bekezdés első mondata is, amely alapján: a bíróság visszautasítja a keresetváltoztatást tartalmazó nyilatkozatot, ha a benne foglalt kereset esetében e törvény szerint a keresetlevél visszautasításának lenne helye; a hiánypótlási felhívás kiadásának szükségességére a keresetlevél visszautasítására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Értelmezendő kérdés: mivel a perfelvételi szak során történik a keresetváltoztatás, ez egyben azt is jelenti-e, hogy a perfelvételi szakban alkalmazható anyagi pervezetés is érvényesül, avagy akként kell ezt a szabályt értelmezni, hogy a perfelvételi szakban előterjesztett keresetváltoztatás hiánypótlása esetén az eljárás „visszakerül” a perindítási szakba, ugyanis a hiánypótlási felhívás kiadásának szükségességére a keresetlevél visszautasítására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A kérdés azért is jelentős, mert a választól is függ, alkalmazható-e anyagi pervezetés a keresetváltoztatás hiánypótlása esetén vagy sem.

Ha ugyanis az az álláspont a helyes, hogy a Pp. 185. § (3) bekezdés első mondata visszahelyezi az eljárást a hiánypótlás – mint eljárási cselekmény – kapcsán a perindítási szakba, úgy kizárt anyagi pervezetés, hiszen a perindítási szakban nem lehetséges anyagi pervezetést gyakorolni. Ugyanakkor ezt a törvény explicit nem rögzíti, holott, ha ez elsőfokú szakasz egyes szakjai között visszalépés történik, akkor ezt kifejezett normával egyértelműsíti a törvény, így a Pp. 222. §-ában, a perfelvétel kiegészítése körében. Ebből levonható az a következtetés, hogy a keresetváltoztatás hiánypótlása kapcsán is a perfelvételi szakban folyik az eljárás, azzal, hogy a keresetlevél hiánypótlási szabályait kell alkalmazni. A bírói gyakorlat szerint a keresetváltoztatással az eljárás nem lép vissza a perindítási szakba (BDT 2022.4532. Indokolás [15]).

Így a másik megközelítés szerint az eljárás továbbra is a perfelvételi szak szabályai szerint folyik, azzal, hogy a perindítási szakból egy szabályrendszert kell csak alkalmazni: a keresetlevél hiánypótlására vonatkozó normákat. Ennek része a Pp. 176. § (6) bekezdés, amely értelmében kizárt a keresetváltoztatást tartalmazó nyilatkozat érdemi részében foglaltaknak az ügy érdeme szempontjából történő értékelése, azaz a hiánypótlás nem irányulhat érdemi kérdésre.

Ez azt is jelenti, hogy a keresetváltoztatást tartalmazó nyilatkozat hiánypótlásával összefüggésben fogalmilag kizárt anyagi, azaz érdemi pervezetés, hiszen az is a perfelvételi nyilatkozatok érdemi szempontú értékelését feltételezi.

4.3. MI A BÍRÓSÁG TEENDŐJE, HA AZ ALPERES A KERESET KÖZLÉSÉT KÖVETŐEN AZ ÁLTALA ÁLLÍTOTT JOGNAK NEM MEGFELELŐ PERFELVÉTELI IRATOT TERJESZT ELŐ?

A kereset közlését követően az alperes három eltérő tartalmú és funkciójú perfelvételi iratot terjeszthet elő:

- írásbeli ellenkérelem;
- viszontkereset-levél, illetve
- beszámítást tartalmazó irat.

Míg az írásbeli ellenkérelem a keresettel szembeni klasszikus védekezési eszköz, addig a viszontkereset-levél az alperes hagyományos támadásra szolgáló eljárási cselekménye, addig a beszámítást tartalmazó iratban – éppen a beszámítás⁸ sajátos eljárási szerepe miatt⁹ – az alperes egyszerre védekezik és támad is.

A három perfelvételi iratban az alperesnek eltérő jogállításokat is kell tennie: míg az írásbeli ellenkérelem az alperesi jogállítás csak és kizárólag anyagi jogi kifogás lehet [Pp. 7. § (1) bekezdés 1. pont], addig a viszontkereset-levélben és a beszámítást tartalmazó iratban már érvényesíteni kívánt jogot [vö. Pp. 7. § (1) bekezdés 11. pont] kell előadni, azaz a viszontkereset-levéllel és a beszámítást tartalmazó irattal azt az anyagi jog rendelkezései által biztosított alanyi

⁸ A beszámítás anyagi és eljárásjogi vetületének részletes elemzésére lásd VÖLCSEY (2018) 5–13.; VÖLCSEY (2021) 181–200.

⁹ A beszámítás esetében azonban az alperes egy, a vele szemben érvényesített kereseti követeléshez képest önálló, saját (esetleg mástól engedményezéssel szerzett) anyagi jogi igényt érvényesít a perben, amely anyagi jogi igényének perbevitelét bejelentő nyilatkozata eljárásjogilag a kereseti vagy viszontkereseti igény perbevitelét bejelentő nyilatkozathoz hasonlatos A Pp. mindezek miatt a beszámítást tudatosan egyrészt külön, nem csupán ellenkérelemként és annak részét képező anyagi jogi kifogásként kezeli, másrészt a kereset, viszontkereset, illetve hasonlóan önálló eljárásjogi jogintézményként szabályozza, ideértve az alaki, tartalmi követelményeket, korlátokat és szankciókat is. Nem változat azonban a Pp. azon, hogy a beszámítás a kereset eljárásjogi sorsát osztja (Javaslat 345–346. oldal).

jogosultságot lehet érvényesíteni, amely által valamely személynek valamilyen igény támasztására joga van (Javaslat 247. oldal). Ez ugyanakkor azt is jelenti szükségszerűen, hogy az alperesi jogállítások determinálják, hogy melyik perfelvételi iratot terjesztheti elő.

A jogállítások különbözőzése azért is releváns, mert a Pp. 342. § (3) bekezdése bevezette az állított joghoz kötöttséget, azaz az érdemi döntés nem terjedhet ki olyan jogra, amelyet a fél a perben nem állított, továbbá az anyagi pervezetés egyik legfőbb korlátja a felek jogállítása [Pp. 237. § (5) bekezdés].

Éppen ezért kérdéses: mi a bíróság teendője, ha az alperes írásbeli ellenkérelmet terjeszt elő, azonban az abban állított jog (például: elbirtoklás) az adott tényállás mellett kizárólag viszontkereset-levél benyújtásával lenne érvényesíthető. Azaz az alperes nem a jogállításának megfelelő perfelvételi iratot terjesztett elő.

A bíróság ugyanis az írásbeli ellenkérelemben állított joghoz – az anyagi jogi kifogáshoz – kötve van, ugyanakkor számtalan esetben az alperesek téves jogértelmezése miatt nyújtanak be rossz perfelvételi iratot. A kérdés azért is összetett, mert teljes eltérően alakul a perfelvétel további szabályai attól függően, hogy miként értékeli a bíróság ezt az ellenkérelmet. Például: ha azonnal viszontkereset-levélnek tekinti, úgy kötelező bírósági meghagyást kibocsátani, illetve teljesen eltérőek az egyes perfelvételi módok szabályai ellenkérelem és viszontkereset-levél esetén (vö. Pp. 187. és 213. §).

Lehetséges az a megközelítés, hogy a bíróság a Pp. 110. § (3) bekezdésében szereplő tartalom szerinti elbírálás elvét alkalmazza, azaz a fél által előadott kérelmeket, nyilatkozatokat nem alakszerű megjelölésük, hanem tartalmuk szerint veszi figyelembe. Álláspontom szerint azonban a tartalom szerinti elbírálás – mint polgári perjogi alapelv – nem értelmezhető olyan tágan, hogy az alperes által egyértelműen írásbeli ellenkérelemként benyújtott beadványt és abban foglalt perfelvételi nyilatkozatokat viszontkereset-levélként és így viszontkeresetként értékelje.

Másik értelmezési lehetőség, hogy a bíróság az ellenkérelemként benyújtott beadványt ellenkérelemként kezeli, így ennek mentén határozza meg a további perfelvételi módot. Ha ezt követően a felperes kiemeli, hogy rossz az alperesi perfelvételi irat és az abban szereplő jogállítás, azaz a helyes megoldás viszontkereset-levél benyújtása lenne, úgy az alperesnek ezt követően kell viszontkereset-levelet előterjesztenie, amelyre lehetőséget ad a Pp. 204. § (5) bekezdése. Ez esetben az önhiba hiányát az alperes téves jogértelmezése jelentheti. Ha az alperes – felperesi észrevétel ellenére – nem kíván viszontkereset-levelet előterjeszteni, úgy a bíróságot anyagi pervezetési kötelem nem terheli, hiszen az anyagi pervezetés korlátja a felek és így az alperes jogállítása [Pp. 237. § (5) bekezdés], azaz a bíróság kötve lesz az alperesi – egyebekben téves

– jogállításhoz, amelynek következményeit az érdemi döntésben, az ítéletben kell a bíróságnak levonnia.

Az esetben ugyanakkor, ha a felperes sem észleli, hogy az alperes rossz perfelvételi iratot terjesztett elő, és így téves jogállítást érvényesít, úgy már megnyílik a bíróság anyagi pervezetési kötelme, hiszen a felek tudomására hozza, hogy az általuk hivatkozott jogszabályi rendelkezést eltérően értelmezi, és lehetőséget biztosít a feleknek nyilatkozataik megtételére [Pp. 237. § (3) bekezdés a) pont]. Ezen érvelés kapcsán eldöntendő kérdés: melyik az a jogszabályi rendelkezés, amelyet a bíróság a felektől eltérően értelmez? A válasz a Ptk. megfelelő §-a, így a példa szerint az elbirtoklás – mint tulajdonszerzési jogcímet – megalapozó törvényhely [Ptk. 5:44. § (1) bekezdés], amely nem egyszerűen védekezésként, a felperes által érvényesített jog érvényesíthetőségét kizáró, megszüntető vagy gátló anyagi jogi rendelkezésre történő hivatkozás [vö. anyagi jogi kifogás – Pp. 7. § (1) bekezdés 1. pont], hanem önálló igény támasztására feljogosító norma, hiszen olyan alanyi jog, amelynek érvényesítését anyagi jogi jogszabály biztosítja [vö.: (vizont)keresettel érvényesített jog – Pp. 7. § (1) bekezdés 11. pont].

Ez esetben ugyancsak a Pp. 204. § (5) bekezdése teszi lehetővé a vizontkereset utólagos előterjesztését a perfelvétel lezárásáig, azzal, hogy az alperes oldalán az önhiba hiánya a téves jogértelmezése, amelyről a bíróság anyagi pervezetése miatt szerzett tudomást.

Ha azonban az alperes a bíróság anyagi pervezetését követően sem terjeszt elő vizontkeresetet, úgy a Pp. 342. § (3) bekezdése alapján érvényesül az állított joghoz kötöttség, amelynek következményeit a bíróság az ítéletben vonja le.

5. ÖSSZEGLÉS

Konklúzióként megállapítható, hogy

1. a dogmatikailag, illetve a perfelvétel tartalma és célja alapján a perfelvételi szak kezdete a kereset alperessel történő közlése;

2. anyagi pervezetést – kifejezetten az anyagi pervezetés érdemi jellege miatt, valamint a Pp. szerkezetével összhangban – kizárólag a perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakban gyakorolhatja a bíróság;

3. anyagi pervezetés mind szóban, mint írásban gyakorolható, azzal azonban, hogy a közvetlenség elve miatt sokkal hatékonyabb a szóban történő anyagi pervezetés. Ez ugyanakkor nem zárja ki, hogy a bíróság írásban is éljen az anyagi pervezetés valamely eszközével, sőt további írásbeli perfelvétel elrende-

lésekor, a válaszirat benyújtására történő felhívás keretében ez kifejezett kötelessége is [vö. Pp. 201. § (1) bekezdés c) pont].

4. ha a felperes a perfelvételi szakban él, terjeszt elő keresetváltoztatást tartalmazó nyilatkozatot, úgy az ezzel kapcsolatos hiánypótlás miatt a keresetváltoztatás elbírálása nem kerül vissza a perindítási szakba, ugyanakkor a Pp. 185. § (3) bekezdés első mondata, valamint a Pp. 176. § (6) bekezdése alapján kizárt az anyagi pervezetés;

5. ha az alperes nem a jogállításának megfelelő perfelvételi iratot nyújt be, úgy a bíróságnak a felperesi nyilatkozattól függően nyílik meg az anyagi pervezetési kötelme.

IRODALOM

BARTHA Bence: „A perfelvételi szak egyes szerkezeti kérdései a polgári perben.”

Közjegyzők Közlönye (2021) 3: 19–35.

ÉLESS Tamás: „A tárgyalás szerkezete, perfelvétel, perhatékonyság.” *Közjegyzők Közlönye* (2017) 5: 17.

HERÉDI Erika: „A preklúzió jelentősége a megújult polgári perben.” *Jogtudományi Közlöny* (2018) 3: 117–125.

PLÓSZ Sándor: „A keresetjogról: Két közlemény.” *Magyar Igazságügy* (1876) 1–6: 227–246.

SZÍVÓS Kristóf: Az eventualitás fejlődéstörténete és hatása az írásbeli perfelvételre. Phd-értekezés, 2023.

VÖLCSEY Balázs: „A beszámítás új perjogi fogalma.” *Eljárásjogi Szemle* (2018) 2: 5–13.

VÖLCSEY Balázs: Az anyagi jogerőhatás tárgyi terjedelmének összehasonlító elemzése a magyar, a német és a svájci polgári perjog alapján. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2021.

ZSITVA Ágnes: Perfelvételi szak. In WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartáshoz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019.

AZ ÍRÁSBELI ELLENKÉRELEM FORMAI ÉS TARTALMI KÖVETELMÉNYEI, A HIÁNYOS ÉS ELKÉSETT ALPERESI ELLENKÉRELEM JOGKÖVETKEZMÉNYEI

Az alperes írásbeli ellenkérelmének jogintézménye kapcsolódik az öt körülvevő jogszabályi közegehez, szabályozási környezethez is, megte-remtve ezáltal az intézmény rendszertani és történeti vizsgálatának szé-leskörű és átfogó lehetőségét. A hazai polgári perjog több évszázados tör-ténete bizonyítja, hogy az alperes számára a keresettel szembeni véde-kezés lehetősége, még ha különböző megjelölések alatt is, de mindvégig biztosított volt. Az írásbeli ellenkérelem széleskörű, tág fogalom az új Pp. struktúrájában, bármely igénnyel (keresettel, beszámítási kifogás-sal, viszontkeresettel) szemben az ellenérdekű fél védekezésének meg-jelölésére szolgál. Az alperesi írásbeli ellenkérelem és annak a kereset-levél formai és tartalmi követelményeivel való azonossága, a szabályo-zás egyezőségéből és az ügyfélegyenlőség következetes érvényesítéséből fakadóan – a régi Pp.-hez képest hangsúlyosabban – alkotmányos-sági (alaptörvényi) szempontokat is kifejezésre juttat. A tanulmány az írásbeli ellenkérelem szabályozásának jogtörténeti bemutatást követően részletesen elemzi az új Pp. vonatkozó változtatásait.

1. BEVEZETÉS

A polgári peres eljárás korai hazai jogtörténeti hagyományaiiban is fellelhető az ókori eredetű, Senecától származó *audiatur et altera pars* alapelv polgári perbeli érvényesülése. Ezen alapelv szellemében az eljárást kezdeményező fél ellenfelét is megillette a keresettel, a bíróság előtt érvényesíteni kívánt igény-nyel szembeni (szóbeli, írásbeli) védekezés lehetősége. A magyar alkotmány-és jogtörténetben a bíró („bíróság”) előtti magánjogi tárgyú jogvitához kötő-dő alperesi „ellenkérelem” (és annak különböző elnevezéssel felbukkanó, de az alperes perbeli védekezését kifejező formája) a középkor ezredfordulót köve-tő időszakára vezethető vissza.¹ A középkori magyar jogban a magánjogi írá-

* Címzetes törvényszéki bíró, Tatabányai Törvényszék; adjunktus, KRE GESZK.

¹ A régi, az Árpád-házi királyok korában irányadó magyar jog szerint az „alperes a felperes panasza

nyultságú jogvitában az alperes keresettel szembeni védekezésének lehetséges irányai bizonyos mértékben a jelenleg hatályos szabályozásban is fennmaradtak. A bíró előtti magánjogi tárgyú jogvita a felperes és az alperes kérelmének előadását, bizonyítékainak előterjesztését és a bizonyítási eljárás lefolytatását követően – ha istenítéletekre és bajvívásra nem került sor² – a bírói hatalommal felruházott személy (iudex) döntéséből állt. Az ellenkérelem fogalmához kapcsolódóan említést érdemelnek már a polgári kori Magyarország jogtörténeti előzményei között az 1868. évi LIV. tc. 128. §-a, és az 1911. évi I. tc. (a továbbiakban: Plósz-féle Pp.) 185. §-a e tárgyhoz kötődő előírásai.³ Az 1952. június 6-án kihirdetett és 1953. január 1-án hatályba lépett polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (régii Pp.) szövege eredetileg is az „ellenkérelem” meghatározást tartalmazta.⁴ A régi Pp. ellenkérelem fogalma tekintetében az 1999. évi CX. tv. (a továbbiakban: VIII. Ppn.)⁵ az „ellenkövetelés (vizontkereset, beszámítás)” kifejezés bevezetése eredményezett lényeges változást, kiegészítést (ugyanakkor az „ellenkérelem” kifejezés továbbra is a jogszabályszöveg részét képezte). Az ellenkérelem a régi Pp. és az írásbeli ellenkérelem a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) által megvalósítani kívánt jogalkotói koncepcióba, és a törvény ezen megfontolás alapján kialakított szerkezeti-logikai rendjébe illeszkedett. Az alperes írásbeli ellenkérelmének jogintézménye kapcsolódik az őt körülvevő jogszabályi közeghez, szabályozási környezethez is, megteremtve ezáltal az intézmény rendszertani és történeti vizsgálatának széleskörű és átfogó lehetőségét.⁶ A hazai polgári

ellenében kifogással élhetett, pl. hivatkozva jogérvényes elévülésre, vagy ha arra alapos oka, vagy esetleg arra szóló királyi parancsa volt, kérhetett perhalasztást. Különben felelni (respondere) tartozott, mégpedig felperes állítását szóról szóra vagy elismerve vagy tagadva”. HAJNIK (1899) 217–218.

² ECKHART (1946) 394–396.

³ A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában született 1868. évi LV. törvénycikk 128. §-a szerint az alperesnek a rendes eljárásban – a törvény megfogalmazása szerint – két perirat „engedtetett meg”: az ellenirat és a viszonzás (a felperes számára a kereset és válasz benyújtására volt lehetőség). A Polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. 185. §-a szerint a törvényszéki eljárásban az alperes az érdemleges ellenkérelmet írásból (volt) köteles felolvasni. Az irat a felolvasást követően a tárgyalási jegyzőkönyvhöz mellékelendő volt.

⁴ A régi Pp. 139. § (1) bekezdésének szövege a VIII. Ppn. hatálybalépésig nem változott, akkor változott a régi Pp. 139. § (1) bekezdés törvényszöveg régi Pp. 139. §-ra.

⁵ Lásd a 2000. január 1-től hatályos, az Országos Ítéletábra székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény Második Rész 25. §-t.

⁶ Az új polgári eljárási törvény megalkotása nem függetleníthető attól a jogalkotási folyamatától, amelybe a Pp. is illeszkedik. A magánjogot érintő anyagi jogi előírásokat tartalmazó, az Országgyűlés által 2013. február 11-i ülésnapján elfogadott Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 2014. március 15-i hatálybalépését alig négy évvel követte a magánjog körébe tartozó jogvita érvényesítésére vonatkozó új alaki (eljárási) szabályozás, az Országgyűlés 2016. november 22-i ülésnapján elfogadott Pp. 2018. január 1-ei hatálybalépésével. A büntetőjog területén is az anyagi jogi szabályváltozást követte az új büntetőeljárási törvény megalkotása, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 2013. július 1-én lépett hatályba, a hazai büntetőeljá-

perjog több évszázados története bizonyítja, hogy az alperes számára a keresettel szembeni védekezés lehetősége, még ha különböző megjelölések alatt is, de mindvégig biztosított volt.

2. AZ ÍRÁSBELI ELLENKÉRELEM FORMAI ÉS TARTALMI KÖVETELMÉNYEI

1. A Pp. hatálybalépését megelőzően a régi Pp. 1953. május 1-től 2017. december 31-ig volt hatályban. Ezen időszakban a törvény ellenkérelem szabályozására vonatkozó szövegében a VIII. Ppn. hatálybalépéséig jelentős változás nem következett be. A korabeli egyetemi tankönyv megfogalmazása szerint „az ellenkérelem kétágú. Az alperes ellenkérelmében kérheti a per megszüntetését, vagy a kereset érdemére vonatkozó védekezését terjeszti elő.”⁷ A korábbi jogszabályi előíráshoz képest lényeges eltérés az „ellenkövetelés (vizontkereset, beszámítás)” szófordulat törvényszövegbe való bevezetése. A polgári perrendtartás magyarázata szerint a jogalkotó az ellenkövetelés fogalma alatt összekapcsolja a vizontkereset és a beszámítás egymástól lényegesen eltérő intézményét is.⁸ Az alperesi ellenkérelem a régi Pp.-ben főszabály szerint szóbeli formához kötötten az első bírósági tárgyaláson volt előterjeszthető (ez a szabály nem zárta ki, hogy az alperes az ellenkérelmét korábban írásban is benyújthassa a bíróságra).⁹ Ha az alperes az első tárgyalási határnapon szóban adta elő a felperesi keresettel szembeni ellenkérelmét, a felperes és a bíróság is ott és akkor ismerhette meg hallás útján való észlelés alapján annak tartalmát.

Az írásbeli ellenkérelemre vonatkozó szabályozás a Pp.-ben a korábbi rendelkezésekhez képest teljesen újszerű a kérelem előterjesztésének határideje, formája és tartalma tekintetében is. Az írásbeli ellenkérelem elnevezés is nóvum a jogszabály szövegében, a régi Pp. a Pp. hatálybalépését megelőzően az „ellenkérelem” kifejezést használta.¹⁰ Az elnevezésből is kirajzolódni látszik a két szabályozás közötti különbség: míg a régi Pp. alapján szóban, a Pp.

rásról a 2017. évi XC. törvény rendelkezik, amely főszabály szerint 2018. július 1-én lépett hatályba. A közigazgatási eljárásjog területén is megfigyelhető a jogalkotási aktivitás, mert 2016. december 6-i ülésnapján fogadta el az Országgyűlés az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CV. törvényt, amely a Pp.-vel megegyezően 2018. január 1-én lépett hatályba.

⁷ BACSÓ et al. (1959) 230.

⁸ NÉMETH–KISS (2007) 851.

⁹ A régi Pp. Nagykomentár szerint az ellenkérelem előterjesztésére kivételesen máskor is sor kerülhetett, nemcsak az első tárgyaláson, a felperesi nyilatkozat után. Előfordulhatott, hogy az alperes ellenkérelmét (érdemi védekezését) a keresetlevél kézhezvétele után, de még az első tárgyalás előtt, írásban terjeszti elő. Bonyolultabb ügyekben a bíróság kötelezheti is az alperest érdemi védekezése írásbeli előterjesztésére (KISS–NÉMETH (évszám és oldalszám nélkül).

¹⁰ Régi Pp. 139. §.

alaján viszont már kizárólag írásban kell(ett) a keresetlevéllel szembeni alperesi nyilatkozatot előterjeszteni (mindazonáltal a szóbeli forma nem zárta ki az ellenkérelem írásban történő benyújtását). A Pp. által megkövetelt írásbeliség a formai követelmények érvényre juttatását, míg a régi Pp. szóbeli formát preferáló megoldása a merev formai szabályozás hiányát jelenti.¹¹ A meghatározásból fakadó eltérés kifejezi a két egymást követő polgári peres eljárást szabályozó törvény jogalkotó polgári peres eljárással összefüggő nyilatkozatok megjelenése formája szóbeliségével vagy írásbeliségével kapcsolatos álláspontját is.¹² A régi Pp. az ellenkérelem előterjesztése (végső) ideje tekintetében az első tárgyalást határozta meg („a felperes nyilatkozata után az alperes terjeszti elő ellenkérelmét”), míg a Pp. egzaktan és egyértelműen az általános rendelkezések körében (a nem fizetési meghagyással indult eljárások tekintetében) meghatározza annak időtartamát a keresetlevél kézbesítésétől számított negyvenöt napon, amely indokolt esetben, kivételesen további negyvenöt nappal volt meghosszabbítható.¹³

A korábbi eljárási törvény nem tartalmazott az ellenkérelem kapcsán részletes formai és tartalmi követelményeket, ellentétben a Pp. írásbeli ellenkérelemre vonatkozó 199. § (1)–(6) bekezdéseivel és a Pp. 200. §-ban foglaltakkal.¹⁴ A Pp. hatálybalépésével a kísértékű perek kivezetésre kerültek a hazai jogból, ugyanakkor a jogszabály az írásbeli ellenkérelem benyújtása határideje tekintetében azonos időtartamot határozott meg a fizetési meghagyásos előzmény nélküli, és a fizetési meghagyásos eljárásból perré alakult eljárásban,¹⁵ amelyen a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény (a továbbiakban: első Pp. Novella) változtatott.¹⁶ Ez a szabályozás – mint ahogy később látni fogjuk – a különböző típusú polgári peres eljárások alperesei eljárásjogi helyzetében is változást idézhetett elő.

¹¹ A német szövetségi polgári perrendtartás (ZPO – De.) § 277 szerint az alperesnek az érdemi védekezését az ellenkérelemben kell előterjeszteni, amelynek előterjesztési határideje a § 275 (1) és (3) bekezdése szerinti eljárásokban legalább két hét (gesetze-im-internet.de). Az osztrák szövetségi polgári perrendtartás (ZPO – Öst.) § 239 (1) bekezdése szerint az alperesi ellenkérelemnek tartalmaznia kell konkrét kérelmet a kereset vitatása esetén, az annak alapjául szolgáló tényeket és azok bizonyítékait, az alperes esetleges kifogásait (<https://www.jusline.at/gesetz/zpo/paragraf/239>). A svájci szövetségi polgári perrendtartásban a bíróság határoz meg a kereset kézbesítésével egyidejűleg határidőt az alperesnek a válaszadásra, amelyben az alperesnek részletesen ki kell fejtenie, hogy felperes mely tényállításait vitatja vagy ismeri el.

¹² A konferencia első napján, 2023. november 23-án elhangzott előadások és hozzászólások kapcsán megjelentek kritikai nézetek – az ellenkérelem tekintetében is – a Pp. írásbeliség elvére épülő koncepciójával szemben.

¹³ Pp. 179. § (1) és (5) bekezdés.

¹⁴ A polgári perrendtartás magyarázata szerint „az ellenkérelmet indokolni nem kell(ett), azonban elő kell(ett) adni az alapul szolgáló tényeket és a bizonyítékokat. Ez indokolásnak is felfogható.” SZILBEREKY–NÉVAI (1967) 555.

¹⁵ Pp. 262. § (1) bekezdés.

¹⁶ Lásd a Pp. 262. § (1) bekezdésének 2021. január 1-től hatályos normaszövegét.

2. A Pp. írásbeli ellenkérelmet érintő szabályozási logikája – a Pp. régi Pp.-hez képest eltérő szerkezetéből fakadóan is – a korábbi polgári eljárásjogi törvényhez képest teljesen más jogalkotói elképzelést kívánt érvényesíteni. A tanulmányban vizsgált kérdéskörre is kihatóan Pp. szerkezeti-szabályozási változásai több újítást is eredményeztek:

1. A Pp. bevezette a perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakot a régi Pp. „egységes polgári peres eljárás” koncepciójával szemben. A Pp.-ben új fogalomként jelenik meg a keresetlevél „perfelvételre alkalmassága”, amelynek „bevezetése az elsőfokú eljárás két részre tagolásával függ össze, és azzal összefüggésben értelmezhető.”¹⁷

2. A keresetlevél kézbesítése (közlése) – annak perfelvételre való alkalmassága esetén – különül az ügyben az első perfelvételi tárgyalási határnap kitűzésétől, a keresetlevél alperessel való közlése és az alperes írásbeli ellenkérelem benyújtására való felhívása már megtörténik minél előbb, az első tárgyalási határnap írásbeli előkészítése céljából. A törvény miniszteri indokolása szerint ennek az a célja, hogy az első tárgyalás „ne a kereset, az ellenkérelem, esetleges ellenkövetelés (vizontkereset, beszámítás) előadásával teljen, valamint az ellenfélnek és a bíróságnak ezeket ne ott kelljen megismerni, értékelni. A változtatás folytán a perfelvételi tárgyalásra a felperesnek és a bíróságnak legalább az ellenkérelem – és az esetleges vizontkereset, beszámítás esetén is – az írásbeli előkészítés eredményeként ismert lesz. Ez biztosítja, hogy a perfelvételi tárgyalás a jogvita tartalmának és kereteinek tisztázására és véglegesítésére szolgáljon, valamint a megfelelő felkészülés és értékelés érdekében a tárgyalás elhalasztására lehetőleg ne legyen lehetőség.”¹⁸ Plósz Sándor szavai szerint a perfelvételnek két lényeges, elengedhetetlen cselekménye: a kereset előadása és az ellenkérelem.¹⁹ Magyary Géza a perfelvételi tárgyalás kettős célja körében az alperes kötelességeként határozza meg – ha az alperes nem hoz fel pergátló kifogást – a perbebocsátkozást (a keresetre vonatkozó érdemleges válasz) céljából történő nyilatkozattételt.²⁰ A Plósz – féle Pp. –Magyary Géza megállapítása szerint – csak egyetlen egy perbebocsátkozó nyilatkozatot, az ellenkérelmet ismerte, amely kizárólag az alperes egyoldalú, bíróság felé irányuló perbeli cselekménye volt.²¹ Az alperes kereset előadása utáni nyilatkozata a Plósz-féle Pp. alapján vagy pergátló kifogás emelése vagy perbebocsátko-

¹⁷ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény miniszteri indokolása – a 179. §-hoz fűzött részletes indokolás.

¹⁸ Uo.

¹⁹ PLÓSZ: A polgári per szerkezete az új (korabeli helyesírás szerint) perendtartásban 118–138., 122. (Az írás alapjául szolgáló előadás elhangzott a Magyar Jogászegylet 1911. évi február 11-én megtartott teljes-ülésén.) PLÓSZ (1927).

²⁰ MAGYARY (1898) 184.

²¹ MAGYARY (1924) 376–377.

zás: a kereseti jog tagadása, vagy elismerés, a kereseti jog létének beismerése (ez utóbbit némelyek szintén perbebocsátkozásnak tartják).²²

3. A keresetlevél alperessel való közlése teljes mértékben összekapcsolódik az alperes írásbeli ellenkérelem benyújtására vonatkozó felhívást tartalmazó végzés kézbesítésével. A régi Pp. ezzel szemben azt a megoldást alkalmazta, amely szerint a keresetlevél kézbesítése és a tárgyalás kitézése egyidejűleg történt meg, az alperes számára az ellenkérelem benyújtására konkrétan meghatározott időintervallumon belüli benyújtásra vonatkozó felhívás nélkül.²³ 4. A Pp.-ben lényeges változás, hogy az ellenkövetelés érvényesítését (viszontkeresetet, beszámítást) külön szabályozza, külön kiemeli, hogy a beszámítást (mint anyagi jogi kifogást) a beszámítást tartalmazó iratban kell benyújtani, és nem az írásbeli ellenkérelem részeként.²⁴

3. A szabályozás vezérlő elve, hogy az alperes a keresetlevél alapján teljes körű ellenkérelmet terjesszen elő.²⁵ A jogalkotó szándéka szerint az írásbeli ellenkérelem a keresetlevél ellenpárjaként, tükörképeként került szabályozásra a Pp.-ben, a szerkezeti felépítése (bevezető rész, érdemi rész, zárórész) is ezt fejezi ki.²⁶ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) Szabadság és felelősség fejezet XXVIII. cikk (1) bekezdése az igazságszolgáltatással összefüggő alkotmányos jogok között az igazságszolgáltatás bírói monopóliuma mellett rögzíti a tisztességes (és nyilvános) tárgyalás követelményét, amelyhez kötődő alkotmánybírói joggyakorlat²⁷ kialakította a tisztességes eljárásból való jogot és fegyverek egyenlősége (*equality of arms*) elvét, amely a polgári peres eljárásban a teljeskörű ügyfélegyenlőséget jelenti.²⁸ Ezen, Alaptörvényben szabályozott alapjogok szerint – a két perirat sajátosságaiból fakadó eltérésre figyelemmel – az alperes írásbeli ellenkérelme formai és tartalmi követelményére sem vonatkozhatnak eltérő szabályok, mint a felperes keresetlevélnek formájára és tartalmára.

4. Az írásbeli ellenkérelem – ha azzal a fél védekezni kíván – érdemi részre két részre osztható: 1. alaki védekezésre és/vagy 2. érdemi védekezésre, illetve ezen nyilatkozatok hiányában: 3. elismerést (a keresetet nem vitató előadást)

²² SÁRFFY (1946) 205.

²³ Lásd régi Pp. 125. § (1) bekezdés.

²⁴ Pp. 199. § (2) bekezdés b., ba., 204. § (1)–(3) bekezdés, 209. § (1)–(9) bekezdés.

²⁵ WOPERA (2017) 304.

²⁶ Pp. 199. § (1)–(3) bekezdés.

²⁷ Lásd 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, 6/1998. (III. 11.) AB határozat, 32/2021. (XII. 20.) AB határozat, 2/2021. (I. 7.) AB határozat.

²⁸ Ez az ügyfélegyenlőség, azaz jog (előtti) egyenlőség következik az Alaptörvény Szabadság és Felelősség Fejezet a törvény előtti egyenlőséget szabályozó XV. cikk (1) bekezdéséből is. Lásd továbbá: 3206/2014. (VII. 14.) AB határozat indokolását (23), 2/2021. (I. 7.) AB határozat indokolását (105).

tartalmazhat.²⁹ A korábbi törvény szabályozási koncepciójától eltérően a Pp. részletesen kitér az alperes érdemi és az alaki védekezésének esetköreire. A Pp. az alaki védekezés fogalmát nem definiálja, de annak következtében az eljárás megszüntetésére kerülhet sor,³⁰ az értelmező rendelkezések körében meghatározza az érdemi védekezés körében nevesített³¹ anyagi jogi kifogás fogalmát.³² Az alaki védekezés – „a jogvita érdemi eldöntésének kérdését nem érintő – olyan eljárásjogi védekezés, amely az ügy érdemi eldöntését gátló perakadályra (pergátló kifogás) hivatkozással az eljárás megszüntetésére irányul.”³³

Az alperes minden olyan tagadása, amely „a kereset ténybeli alapját képező tényálláselemre, felperesi tényállításra irányul, önálló, relevanciával bíró érdemi védekezésnek minősül és az állított jog, a felperes jogi minősítése, a kereset elemei következtetésségének vitatása nélkül is alkalmas lehet a kereset elutasítására.”³⁴ Az alaki és az anyagi védekezés az írásbeli ellenkérelemben össze is mosódhat egymással.³⁵ Az alaki és az érdemi védekezés az írásbeli ellenkérelemben együttesen és vagylagosan is előterjeszhető. Az írásbeli ellenkérelem benyújtására vonatkozó törvényes határidőn belül az alaki védekezést követően érdemi védekezés benyújtása sem kizárt.³⁶ Az alperes rendelkezési joga eldönteni, hogy milyen tartalmú írásbeli ellenkérelmet kíván benyújtani a bíróságra, a védekezés melyik módját választja. Közös szabály az alaki és az érdemi védekezés esetében is, hogy fel kell tüntetni mindkét esetben „a tényeket alátámasztó és rendelkezésre álló bizonyítékokat, (illetve) bizonyítási indítványokat az e törvényben meghatározott módon.”³⁷

5. A keresethalmazat esetén az érdemi védekezésnek valamennyi, halmazatban érvényesített keresetre ki kell terjednie, a védekezés azonos tartalmi elemeit elegendő egyszer előadni.³⁸ Ha az alperes nem nyilatkozik a felperes valamely kereseti kérelmével kapcsolatban, a Pp. 203. § (2) bekezdés a.

²⁹ Pp. 199. § (6) bekezdés.

³⁰ Pp. 199. § (2) bekezdés a., aa.

³¹ Pp. 199. § (2) bekezdés b., ba.

³² Anyagi jogi kifogás: a keresettel – ideértve a viszontkeresetet és beszámítást is – érvényesített jog érvényesíthetőségét kizáró, megszüntető vagy gátló anyagi jogi rendelkezésre történő hivatkozás [értelmező rendelkezések: Pp. 7. § (1) bekezdés 1.]. Az anyagi jog érvényesíthetőségét kizáró anyagi jogi kifogást tartalmaz a Ptk. 6:108. § (1) bekezdés és a 6:299. § a. pont. Az anyagi jogot megszüntető anyagi jogi kifogásról rendelkezik a Ptk. 6:89. § (5) bekezdés és a 6:164. §. Az anyagi jog érvényesíthetőségét gátló anyagi jogi kifogás jogszabályi alapja: Ptk. 6:419., 6:23. és 6:139. §.

³³ WOPERA (2019) 550.

³⁴ VARGA (2018) 773.

³⁵ NAGY–WOPERA (2018) 264.

³⁶ Új Pp. KT. 57. sz. állásfoglalás I. A régi Pp. is hasonlóan rendelkezett az alaki és az érdemi ellenkérelem egymáshoz való viszonyáról: azok egyidejűleg is eshetőlegesen is előterjeszhetőek voltak, az alperes érdemi ellenkérelmet (védekezést) is előterjesztette, arra az esetre, ha a bíróság az alperes alaki védekezésének nem adna helyt. SZILBEREKY–NÉVAI (1967) 556.

³⁷ Pp. 199. § (2) bekezdés ab., Pp. 199. § (2) bekezdés bc. pont.

³⁸ Pp. 199. § (4) bekezdés.

pontja alapján úgy kell tekinteni, hogy az alperes „az ellenfél érintett kérelme, illetve indítványa teljesítését nem ellenzi, kivéve, ha korábban ezzel ellentétes nyilatkozatot tett.” A Pp. szabályozási koncepciója azonos a keresethalmazattal szembeni érdemi védekezés és több eltérő fajtájú perfelvételi irat egy beadványban való előterjesztése között atekintetben, miszerint (a védekezés és az egyes perfelvételi iratok) „azonos tartalmi elemeit elegendő egyszer előadni.”³⁹

6. Ha a fél a vele szemben érvényesített jogot és kérelmet elismeri, az alaki és az érdemi védekezés helyett elegendő e nyilatkozatát feltüntetni.⁴⁰ Főszabály szerint az írásbeli ellenkérelem benyújtása a bírósági meghagyás kibocsátását megakadályozza,⁴¹ de „elismerést tartalmazó ellenkérelem esetén bírósági meghagyás kibocsátásának nincs helye, a bíróság célszerűen a perfelvételt a perfelvételi tárgyalás mellőzésével tárgyaláson kívül lezárja és az érdemi tárgyalást kitérzi, ahol az elismerésen alapuló ítélet hozható.”⁴²

3. AZ ÍRÁSBELI ELLENKÉRELEM ÉS BESZÁMÍTÁST TARTALMAZÓ IRAT HIÁNYA

1. A Pp. általános rendelkezései szerinti, fizetési meghagyásos előzmény nélküli polgári peres eljárásban és a fizetési meghagyásos eljárási előzménnyel bíró polgári peres eljárásban a keresetlevéllel (keresetet tartalmazó irattal) szemben írásbeli ellenkérelem benyújtása az alperes védekezésének eszköze.⁴³ A két különböző eljárásban az írásbeli ellenkérelem benyújtására azonos, majd az első Pp. Novella hatálybalépését követően már eltérő szabályok vonatkoztak.⁴⁴ A Pp. az írásbeli ellenkérelem, valamint a beszámítást tartalmazó irat elmulasztását és a bírósági meghagyás szabályozását összekapcsolja. Újszerű megoldás a Pp.-ben a régi Pp.-hez képest: az írásbeli ellenkérelem elmulasztásának jogkövetkezménye: a főszabály szerint hivatalból, tárgyaláson kívül, a kereseti kérelemmel megegyező tartalmú bírósági meghagyás kibocsátása.⁴⁵

Az írásbeli ellenkérelem (beszámítás) benyújtása elmulasztása esetére ipso iure jogkövetkezményként alkalmazott bírósági meghagyás kibocsátása a perkoncentrációt erősítő, az eljárás ésszerű időn belüli befejezését előmozdító jogalkotói intézkedés. A bíróság a bírósági meghagyás kibocsátása tekintetében

³⁹ Pp. 203. § (4) bekezdés.

⁴⁰ Pp. 199. § (6) bekezdés.

⁴¹ Pp. 181. § (1) bekezdés.

⁴² WOPERA (2019) 557. Ezt az álláspontot képviseli a CKOT 2018. június 20–21. 15. sz. állásfoglalása.

⁴³ Pp. 179. § (1)–(5) bekezdés és 262. § (1)–(2) bekezdés.

⁴⁴ Pp. 179. § (1)–(5) bekezdés és 262. § (1)–(2) bekezdése. Az első Pp. Novella 2021. január 1-ei hatálybalépését megelőzően a Pp. 179. §-ban foglalt rendelkezéseket kellett megfelelően alkalmazni.

⁴⁵ Pp. 181. § (1) bekezdése.

nem vizsgálja (vizsgálhatja) a keresetet érdemben, annak alaptalansága vagy „aggályossága” miatt nem mellőzhető a bírósági meghagyás kibocsátása.⁴⁶ Ha a bíróság visszautasította az írásbeli ellenkérelmet tartalmazó beadványt, de az annak előterjesztésére vonatkozó határidő még nem telt el, és bírósági meghagyás kibocsátására még nem került sor, a törvényes határidőben ismételt előterjesztett írásbeli ellenkérelem hatályos perceseleménynek minősül.⁴⁷ A bíróságnak a jogkövetkezmény megállapításáról az írásbeli ellenkérelem benyújtására vonatkozó határidő leteltét követően célszerű rendelkeznie. Ugyanakkor, ha a bíróság szerint a kereset teljesítése jogszabályba ütközik, bírósági meghagyás nem bocsátható ki.⁴⁸

A megváltoztatott kereset tekintetében bírósági meghagyás kibocsátásának nincs helye, ha az alperes nem nyújt be erre vonatkozó ellenkérelmet.⁴⁹ Ha az alperes a keresettel szemben a törvényes határidőn belül nem terjeszt elő írásbeli ellenkérelmet és beszámítást, azonban viszontkeresettel él, a kereset tárgyában a bírósági meghagyás kibocsátásának van helye, a viszontkereset alapján pedig a bíróságnak le kell folytatnia az eljárást.⁵⁰ A bíróságok polgári kollégiumait vezető igazgatási vezetők szerint mind tárgyaláson kívül, mind tárgyaláson lehetséges a viszontkeresettel szembeni ellenkérelem, illetve beszámítást tartalmazó előterjesztésének elmulasztása esetén a viszontkeresettel azonos tartalmú bírósági meghagyás kibocsátása.⁵¹

A korábbi bírói joggyakorlatban általánosan érvényesülő szabály szerint a fizetési meghagyás ellen benyújtott ellentmondás alapján kitűzött tárgyalás elmulasztása esetén nem volt kibocsátható bírósági meghagyás.⁵² A kísértékű perek bevezetését követő joggyakorlatban (2009. május 22-től kezdődő hatállyal) „a fizetési meghagyás ellen benyújtott ellentmondás alapján kitűzött tárgyalás elmulasztása esetén – mind a kísértékű, mind a kísértékűnek nem minősülő perekben – kizárt a bírósági meghagyás kibocsátása, ha a fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás érdemi ellenkérelmet (védekezést) tartalmaz.”⁵³ Az általános védekezést tartalmazó írásbeli ellenkérelmet nem kell a bíróságnak visszautasítania, annak jogkövetkezménye bírósági meghagyás kibocsátása.⁵⁴ A bírósági meghagyás kibocsátását csak a jog-

⁴⁶ WOPERA (2019) 463. Vö. Legf. Bír. P. törv. I.21.306/1977. sz. bírósági határozattal (BH 1978.385.), valamint Új Pp. KT. 48. sz. állásfoglalás.

⁴⁷ CKOT 2018. június 20–21. 17. számú állásfoglalás.

⁴⁸ Új Pp. KT 5. számú állásfoglalás I. Vö. Legf. Bír. Gf. V. 30.012/1995. – BH 1995.661.

⁴⁹ CKOT 2019. április 15. 16. számú állásfoglalás.

⁵⁰ CKOT 2019. április 15. 15. számú állásfoglalás.

⁵¹ CKOT 2018. november 19–21. 32. sz. állásfoglalás.

⁵² PK. 172. szám b. pont.

⁵³ Lásd 2/2009. Polgári jogegységi határozatot a Legfelsőbb Bíróság PK. 172. kollégiumi állásfoglalása felülvizsgálatáról, 1.b.

⁵⁴ Pp. 181. § (2) bekezdés.

hatályosan előterjesztett írásbeli ellenkérelem, illetve beszámítást tartalmazó irat hátrítja el.

2. A joggyakorlatban elhatárolási nehézségek merültek fel azzal kapcsolatban, hogy az írásbeli ellenkérelem, illetve beszámítási kifogás valamely hiányosságát miként kell kezelni.⁵⁵ A jogalkalmazó bíróság számára a Pp. alapján több eljárási lehetőség is rendelkezésre áll: a. hiánypótlásra történő felhívás, b. anyagi pervezetés alkalmazása, c. a törvény erejénél fogva alperesi nyilatkozat hiányában a felperesi előadás, tényállítás elismerésként, nem vitatásként történő értelmezése, d. a hatálytalanság megállapítása (a nyilatkozat hatálytalanaként történő értékelése), ezért a Pp. hatálybalépése óta eltelt rövid időszakban a bírói joggyakorlatban több esetben nem volt teljesen egyértelmű, hogy mely esetkörben, mely jogintézmény alkalmazása indokolt.

4. A HIÁNYOS ÉS ELKÉSETT ELLENKÉRELEM JOGKÖVETKEZMÉNYEI

4.1. A VÉDEKEZÉS FORMAI HIÁNYOSSÁGÁNAK KÖVETKEZMÉNYEI

1. Ha az ellenkérelem nem felel meg a beadványokra vonatkozó általános alaki kellékeknek, és e hiány az elintézészt gátolja (például nem tartalmaz aláírást, a meghatalmazott nem csatolt meghatalmazást), az eredménytelen hiánypótlást követően az ellenkérelem visszautasításának,⁵⁶ majd ezt követően bírósági meghagyás kibocsátásának van helye. A bírósági meghagyással szemben ellentmondás benyújtására van jogszabályi lehetőség, ezáltal a fél számára a jogorvoslati lehetőség is biztosított.

2. Ha a beszámítást tartalmazó irat nem felel meg az általános alaki, tartalmi és előterjeszhetőségi feltételeire vonatkozó előírásoknak, annak visszautasításának van helye, majd a végzés jogerőre emelkedését követően bírósági meghagyás kibocsátására kerülhet sor.⁵⁷ A beszámítással szembeni írásbeli ellenkérelem tartalmi elemeire és mellékleteire a keresettel szembeni írásbeli ellenkérelem szabályait kell alkalmazni.⁵⁸ A beszámítást tartalmazó iratra, ha az az írásbeli ellenkérelem általános alaki, tartalmi és előterjeszhetőségi feltételeire vonatkozó előírásoknak nem felel meg, ugyanazok a jogkövetkezmé-

⁵⁵ A joggyakorlatban a Pp. 115. §-a szerinti hiánypótlás, Pp. 237. §-a szerinti anyagi pervezetés, azok kapcsolata a Pp. 203. § (2) bekezdés szerinti törvényi előírásokkal, valamint a Pp. 203. § (1) bekezdésén alapuló perfelvételi irat hatálytalansága alkalmazásával összefüggésben merültek fel kérdések.

⁵⁶ Pp. 115. § (6) bekezdés a.

⁵⁷ Pp. 211. §, Pp. 206. §.

⁵⁸ Pp. 212. §.

nyek alkalmazandóak, mint az írásbeli ellenkérelemre. Ugyanakkor a beszámítással szembeni írásbeli ellenkérelem szabályai is megegyeznek, a keresettel szembeni írásbeli ellenkérelem szabályaival, azzal a különbséggel, hogy az előbbire vonatkozó szabályok a felperesre, az utóbbira vonatkozó előírások az alperesre irányadóak.

4.2. AZ ABSZOLÚT TARTALMI HIÁNYOSSÁG – ÁLTALÁNOS, FORMAI VÉDEKEZÉS

1. Ha az alperes a keresetet általánosságban vitató, általános védekezést tartalmazó érdemi ellenkérelmet terjeszt elő, annak jogkövetkezménye: bírósági meghagyás kibocsátása (csak olyan ellenkérelem tekinthető a bírósági meghagyás kibocsátása akadályának, amelyből egyértelműen és konkrétan megállapítható a védekezés iránya – alaki vagy érdemi – és a vitatás oka). A törvény miniszteri indokolása szerint „a törvény kizárja az ún. általános (formális) védekezést. A törvény fokozza az ellenkérelemmel szembeni követelményeket, amelyben teljes körű perfelvételi nyilatkozat megtételét várja annak érdekében, hogy a jogvita tartalma minél előbb tisztázódjon. Ezzel a céllal, de a fél eljárás-támogatási kötelezettségével, a jóhiszeműség elvével is ellentétes az, a gyakorlatban nem ritkán előforduló eset, amikor az alperes továbblépésre alkalmatlan, a keresetet csupán általánosságban vitató, formális ellenkérelmet terjeszt elő.”⁵⁹ Az írásbeli ellenkérelem tartalmával szemben feltétel, hogy a vitatás oka beazonosítható, az kellően részletezett legyen, annak érdekében, hogy megállapíthatóvá váljék, hogy az alperes konkrétan mit és milyen okból vitat, mi a felek közötti jogvita tárgya. Az általános vagy formális védekezés tipikus megjelenési formái, mint például „vitatom a kereset jogalapját, összességét”, „vitatom a követelés fennállását”, „nem tartozom”, „kérem a tárgyalás kitűzését” nem eredményezhetik a bírósági meghagyás kibocsátásának elhárítását.⁶⁰

2. Az ellenkérelem bevezető részének hiányossága jogkövetkezménye aszerint változik, hogy az az érdemi elintézést gátolja vagy sem: az előbbi esetben az írásbeli ellenkérelem visszautasítása,⁶¹ az utóbbi esetben pénzbírság szankció alkalmazása lehet.⁶² Az ellenkérelem hiányosságainak megítélése

⁵⁹ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 181. §-hoz fűzött részletes indokolás.

⁶⁰ WOPERA (2019) 467. A CKOT 2018. június 20–21. 13. sz. állásfoglalása. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 181. §-hoz fűzött részletes indokolás.

⁶¹ Pp. 115. § (6) bekezdés.

⁶² Pp. 115. § (5) bekezdés, Pp. 5. § (2) bekezdés.

kapcsán általános jogelv, hogy annak fennállása az ellenkérelem érdemi elintézését gátolja-e vagy sem.

3. Az ellenkérelem záró részének tartalmi hiányossága (például állítási vagy bizonyítási szükséghelyezettel kapcsolatos nyilatkozat hiánya) semmilyen jogkövetkezésménnyel nem jár, tekintettel arra, hogy az alperes a konkrét helyzetből fakadó védekezése nem feltétlenül igényelheti az állítási vagy bizonyítási szükséghelyezetre vonatkozó szabályok alkalmazását.

4. Az ellenkérelem érdemi részének tartalmi hiányosságai körében kell említeni a csak alaki védekezés benyújtását: a csak alaki védekezést tartalmazó írásbeli ellenkérelem is írásbeli ellenkérelemnek minősül, amely gátját képezi a bírósági meghagyás kibocsátásának (akkor is, ha a kereseti kérelem benyújtásakor megalapozatlannak tűnhet).⁶³ A Pp. megszüntette a régi Pp. 139–140. §-ában foglalt azon rendszert, mely az alaki és az érdemi védekezést vaglyagosnak tekintette, és csak alaki védekezés esetén a bíróság felhívásához kötötte az érdemi védekezés előterjesztését.⁶⁴

5. Az ellenkérelem érdemi részének tartalmi hiányosságai kapcsán érdemel kiemelés a hiányos érdemi védekezés: Az érdemi, anyagi szempontból fogyatékos tartalmú beadványra, a perfelvételi nyilatkozatokra alapvetően a Pp. 237. §-a szerinti anyagi pervezetés intézménye került bevezetésre és tölti be a (bíróság általi) „hiánypótlás” szerepét. A régi Pp. alapján – speciális szabályozás hiányában – a gyakorlat az érdemi szempontból hiányos, hibás beadványokat is alapvetően a régi Pp. 95. §-ában szabályozott (fél általi) hiánypótlás jogintézményével kezelte. Ha az írásbeli ellenkérelemben előterjesztett érdemi védekezés nem tartalmaz valamilyen fajta perfelvételi nyilatkozatot (erre figyelemmel nincs szükség a fogyatékoság kiküszöbölésére), a bíróságnak sincs intézkedési kötelezettsége.

6. Keresetváltogatás esetén előterjesztendő perfelvételi nyilatkozat: Nincs a Pp.-nek olyan szabálya, amely alapján a keresetváltogatásra írásbeli ellenkérelmet kellene, negyvenöt napos (harminc napos) határidővel előterjeszteni, amely előterjesztés hiányában a megváltoztatott keresettel megegyező tartalmú bírósági meghagyást lehetne kibocsátani.⁶⁵ A keresetváltogatás nem nyitja meg sem a beszámítás, sem a viszontkereset előterjeszthetőségét.⁶⁶

⁶³ Új Pp. KT 48. számú állásfoglalás.

⁶⁴ Új Pp. KT 57. sz. állásfoglalás.

⁶⁵ CKOT 2019. április 15. 12. számú állásfoglalás.

⁶⁶ CKOT 2019. április 15. 16. számú állásfoglalás.

4.3. A HATÁLYTALANSÁG

Az elkésett írásbeli ellenkérelem hatálytalan beadványnak minősül, amellyel kapcsolatban a bíróságnak a hatálytalanság tényének megállapításáról kell rendelkeznie,⁶⁷ és azzal egyidőben (ha ez korábban még nem történt meg) bírósági meghagyást kell kibocsátania. Ha az alperes írásbeli ellenkérelme hatálytalan, annak visszautasításáról külön végzésben a bíróságnak rendelkeznie nem kell. A hatálytalanság úgy értelmezhető, mintha a fél eredetileg sem teljesített volna perbeli cselekményt, az írásbeli ellenkérelem tekintetében konkrétan azt jelenti, hogy az fizikailag igen, de jogilag nem létezik. Ha az elkésett írásbeli ellenkérelem egyidejűleg igazolási kérelmet is tartalmaz: annak elbírálása eredményétől függ az eljárás további alakulása. Ha a bíróság a fél igazolási kérelmének helyt ad, az írásbeli ellenkérelmet úgy kell tekinteni, mintha már eredetileg is határidőn belül nyújtotta volna be.⁶⁸ Ha a bíróság az igazolási kérelmet visszautasítja vagy elutasítja, amely végzéssel szemben fellebbezésnek van helye, a bíróság a bírósági meghagyást csak annak jogerőre emelkedését követően bocsáthatja ki.⁶⁹ Az új Pp. Konzultációs Testület szerint az elkésetten teljesített perceselemény önmagában hatálytalan, de létező perceselemény önmagában hatálytalan, de létező perceselemény, amely a mulasztás hátrányos következményeinek orvoslása érdekében benyújtott igazolási kérelem folytán hatályossá válik, feltéve, hogy a bíróság az igazolási kérelemnek helyt ad.⁷⁰

5. KÖVETKEZTETÉSEK – BEFEJEZŐ GONDOLATOK

1. Az írásbeli ellenkérelem széles körű, tág fogalom az új Pp. struktúrájában (nemcsak az alperes nyújthatja be, és nemcsak a keresetlevéllel kapcsolatban kerülhet benyújtásra). A régi Pp. az ellenkérelem kifejezést kizárólag az alperes keresetlevéllel szembeni védekezése megjelöléseként használta/alkalmazta. A felperes az alperes viszontkeresetével és beszámításával szemben is írásbeli ellenkérelmet terjeszthet elő.⁷¹ Az írásbeli ellenkérelem a Pp. struktúrájában bármely igénnyel (keresettel, beszámítási kifogással, viszontkeresettel) szemben az ellenérdekű fél védekezésének megjelölésére szolgál.

2. Az alperesi írásbeli ellenkérelem és annak a keresetlevél formai és tartalmi követelményeivel való azonossága, a szabályozás egyezőségéből és az ügy-

⁶⁷ Pp. 149. § (1) bekezdés.

⁶⁸ Pp. 153. § (4) bekezdés.

⁶⁹ Pp. 154. § (1) bekezdés.

⁷⁰ Új Pp. Konzultációs Testület állásfoglalása 75.

⁷¹ Pp. 207. §, Pp. 212. §.

félegyenlőség következetes érvényesítéséből fakadóan – a régi Pp.-hez képest hangsúlyosabban – alkotmányossági (alaptörvényi) szempontokat is kifejezésre juttat.⁷² Az írásbeli ellenkérelem keresetlevél tükörpárjaként való felfogása egyben felperes és alperes törvény előtti egyenlősége, a felperes és alperes jog szerinti egyenlősége hangsúlyozását is jelenti, Magyarország Alaptörvénye Szabadság és felelősség című fejezetében az igazságszolgáltatással összefüggő jogok között, és a régi Pp.-ben már korábban is szabályozott és alkalmazott tisztességes (fair) eljárás és fegyveregyenlőség elve mellett.⁷³

3. Az írásbeli ellenkérelem benyújtása az alperes számára kényszerhelyzetet jelent: annak elmaradása a kereseti kérelemmel megegyező tartalmú határozat meghozatalával jár. Ha az alperes szeretné elkerülni a bírósági meghagyás kibocsátását joghatályos beszámítást vagy írásbeli ellenkérelmet kell a törvényes határidőn belül benyújtania, vagyis eljárási cselekményt kell teljesítenie (eljárási aktivitás). Az alperes számára a törvény általános szabályai alapján folytatott polgári peres eljárásban nem áll rendelkezésre más lehetőség a bírósági meghagyás elkerülésére.⁷⁴ A jogalkotó polgári peres eljárás hatékony és gyors végbemenetelével szembeni várakozásának is az alperes eljárási passzivitásának a hiánya felel meg. A jogalkotó által elérni kívánt szabályozási cél a polgári peres eljárásban a perkoncentráció elvének érvényre juttatása és peres felek eljárást támogató magatartása által az eljárás ésszerű határidőn belüli érdemi befejezése.⁷⁵ A jogalkotó Pp.-vel kapcsolatos elgondolása szerint az eljárás írásbeli előkészítése elősegíti az eljárás koncentrált és célirányos előrehaladását. Ennek szellemében az alperes által szabályosan benyújtott írásbeli ellenkérelem a jogalkotó ezirányú jogpolitikai törekvéssel összhangban az eljárás mielőbbi befejezését mozdítja elő.⁷⁶

4. A polgári peres eljárások közvetlenül a bíróság előtt indulhatnak vagy fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem előterjesztését követően törvényes határidőn belül előterjesztett ellentmondás folytán perré alakulhatnak, vagy a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem benyújtásához és a fizetési meghagyás kézbesítéséhez fűződő joghatályok fennmaradása mellett is folytatódhatnak a bíróságon (fizetési meghagyásos előzménnyel rendelkező polgári peres eljárások). Ez utóbbi esetkörben a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem – a fizetési meghagyás kötelezett belföldi címére való kéz-

⁷² Lásd a törvény előtti egyenlőséget deklaráló Magyarország Alaptörvénye – Szabadság és felelősség fejezet XV. cikk (1) bekezdését.

⁷³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XXVIII. cikk (1) bekezdése 2012. január 1-től, Magyar Köztársaság Alkotmánya 57. § (1) bekezdése 2011. december 31-e előtt.

⁷⁴ A személyi állapotot érintő perekben bírósági meghagyás kibocsátása kizárt [Pp. 432. § (1) bekezdés d.].

⁷⁵ Pp. 3. §, 4. § (1) bekezdés.

⁷⁶ Pp. 4. § (1)–(2) bekezdés.

besítésének eredménytelensége miatt történő – visszautasítása után⁷⁷ a kérelem kibocsátásához fűződő joghatások fenntartása mellett a bíróságon előterjesztett keresetlevél alperese és a fizetési meghagyásos eljárás közjegyző által meghozott végzéssel való megszüntetését követően a kérelem kibocsátásához és kézbesítéséhez fűződő joghatások fenntartása mellett előterjesztett keresetlevél folytán indult eljárás alperesének eljárásjogi helyzetéből fakadhatnak eltérések (mindkét esetben harminc nap az írásbeli ellenkérelem benyújtására).⁷⁸ A különbség ezen alperesek eljárásjogi helyzetében a keresetlevél hatályával bíró fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem tartalmáról való hivatalos tudomásszerzésben, illetve annak hiányában mutatkozik meg: a fizetési meghagyás iránti kérelem kötelezett belföldi címére való kézbesítésének sikertelensége miatt történő visszautasítása esetén a kérelem tartalmáról szabályszerű kézbesítés hiányában nem áll rendelkezésre hivatalos információ, a fizetési meghagyásos eljárás megszüntetése esetében viszont az alperes (kötelezett) részére a kérelem szabályszerű kézbesítése már korábban megtörtént.⁷⁹

5. A fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem – a fizetési meghagyás kötelezett belföldi címére való kézbesítésének eredménytelensége miatt történő – visszautasítása után⁸⁰ a kérelem kibocsátásához fűződő joghatások fenntartása mellett a bíróságon előterjesztett keresetlevél alperese és fizetési meghagyásos előzmény nélkül kezdeményezett polgári peres eljárás alperese eljárásjogi helyzete között is mutatkozhatnak különbségek: az előbbi eljárás alperese számára harminc nap időtartam, az utóbbi eljárás alperes számára negyvenöt nap időtartam áll rendelkezésre az írásbeli ellenkérelem benyújtására.⁸¹ A két különböző típusú eljárás alperese a kereseti kérelem tartalma tekintetében hivatalosan rendelkezésre álló információ tekintetében azonos eljárási helyzetben van: szabályszerű kézbesítés hiányában egyik sem ismeri annak tartalmát, az írásbeli ellenkérelem előterjesztésére azonban mégis különböző időintervallum áll rendelkezésére (harminc nap, illetve negyvenöt nap). E két különböző típusú eljárás alperesének eljárásjogi helyzete közötti különbség (egyenlőség hiánya) az írásbeli ellenkérelem benyújtására vonatkozó határidő meghosszabbítása esetén, a törvény szerinti határidők közötti egyenes arányosság

⁷⁷ A fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény (Fmhtv.) 24. § (1) bekezdés h.

⁷⁸ Pp. 255. § (3) bekezdés, 262. § (1) bekezdés.

⁷⁹ Legf. Bír. Mfv. II.10133/1998. sz. – BH1999.182. A bírósági határozat idején hatályos jogszabályi előírások analóg alkalmazása alapján a keresetlevél kézbesítése hiányában a keresetlevél elutasításáról (visszautasításáról) kell rendelkezni. A fizetési meghagyásos eljárásról szóló Nagykommentár idézett bírósági határozattal egybehangzó megállapítása szerint: „Az Fmhtv. 34. § (1) bekezdésének egyértelmű rendelkezéséből következően az eljárás megszüntetésére csak a meghagyásnak a kötelezett részére való szabályszerű kézbesítése, tehát a perindítás jogi hatályainak beállta után van lehetőség.” SZÉCHENYI–NAGY (évszám és oldalszám nélkül).

⁸⁰ Fmhtv. 24. § (1) bekezdés h.

⁸¹ Pp. 262. § (1) bekezdés, 179. § (1) bekezdés.

hiánya miatt még inkább tovább fokozódik (harminc nap + tizenöt nap, illetve negyvenöt nap + negyvenöt nap).⁸²

IRODALOM

- ÁRVA Zsuzsanna: (elektronikus) Nagykomentár Magyarország Alaptörvényéhez.
- BACSÓ Ferenc – BECK Salamon – MÓRA Mihály – NÉVAI László: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1959.
- ECKHART Ferenc: *Magyar alkotmány – és jogtörténet*. Politzer Zsigmond és fia, Budapest, 1946.
- HAJNIK Imre: A bírósági szervezet és a perjog az Árpád- és vegyes-házi királyok alatt. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1899.
- KISS Daisy-NÉMETH János (szerk.): (Új Jogtár elektronikus) Nagykomentár a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez.
- MAGYARY Géza: A magyar polgári peres eljárás alaptanai (A perbeli cselekvények tana). Budapest, Franklin Társulat, 1898.
- MAGYARY Géza: *Magyar polgári perjog*. Második, teljesen átdolgozott kiadás. Budapest, Franklin Társulat, 1924.
- NÉMETH János – KISS Daisy (szerk.): *A Polgári perrendtartás magyarázata I.* második (átdolgozott) kiadás. Budapest, Complex 2007.
- NAGY Adrienn – WOPERA Zsuzsa: *Polgári eljárásjog I.* második, átdolgozott kiadás. Budapest, Wolters Kluwer 2018.
- PLÓSZ Sándor *Összegyűjtött dolgozatai*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1927.
- SÁRFFY Andor: *Magyar polgári perjog*. Budapest, Grill, 1946.
- SZÉCHENYI-NAGY Kristóf: (Új Jogtár elektronikus) Nagykomentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvényhez.
- SZILBEREKY Jenő – NÉVAI László (szerk.): *A Polgári perrendtartás magyarázata*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1967.
- VARGA István (szerk.): *A Polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*. I/III. Budapest, HVG-ORAC 2018.
- WOPERA Zsuzsa (szerk.): A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata. Budapest, Wolters Kluwer 2017.
- WOPERA Zsuzsa (szerk.): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez. Budapest, Wolters Kluwer Hungary. 2019.

⁸² Pp. 179. § (5) bekezdés, 255. § (3) bekezdés, 262. § (1) bekezdés.

VÁLTOZATLAN A VÁLTOZÓK KÖZÖTT

A FIZETÉSI MEGHAGYÁSSAL SZEMBENI ELLENTMONDÁS NEM AKADÁLYA A BÍRÓSÁGI MEGHAGYÁS KIBOCSÁTÁSÁNAK

A polgári perrendtartás 262. § (2) bekezdésében a fizetési meghagyásos eljárással összefüggő perek szabályozása körében megállapítja, hogy „a 181. §-ban meghatározott esetekben a fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának”.

A polgári perben amennyiben az alperes írásbeli ellenkérelem előterjesztését elmulasztja és beszámítást tartalmazó iratot sem terjeszt elő, vagy azt a bíróság visszautasítja, valamint ha előterjeszt írásbeli ellenkérelmet, de csak a keresetet általánosságban vitató nyilatkozatot tesz, amely nem tartalmaz sem alaki védekezést, sem érdemi védekezést, a bíróság hivatalból bírósági meghagyást bocsát ki [Pp. 181. § (1) és (2) bekezdés]. Az alperes szabályszerűen előterjesztett írásbeli ellenkérelem akadályozza meg a mulasztási ítélet alkalmazását.

A fizetési meghagyásos eljárásból perré alakult eljárásban a fent idézett szabály további elemzést igényel. Mit érthet a jogalkotó az alatt, hogy az ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásnak? Jelentheti, hogy független a nemperes eljárás és a per e tekintetben, és az alperes részéről csak az írásbeli ellenkérelem értékelhető, a fizetési meghagyásos eljárásban előterjesztett ellentmondása figyelmen kívül marad? Ha ekként lenne, nem került volna be a Pp. 262. § (2) bekezdésébe ez a mondat. A Pp. XVI. fejezete a fizetési meghagyásos eljárással összefüggő perek kapcsán – kifejezetten a nemperes előzmény-eljárásra tekintettel – a keresetlevél előterjesztésével indult per általános szabályaitól eltérő, sajátos rendelkezéseket kívánta összegyűjteni.

Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy feltárja a fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás és a bírósági meghagyás közötti kapcsolatot, valamint a jogirodalom és a joggyakorlat segítségével

* Egyetemi docens, DE ÁJK.

értelmezze a jogalkotó azon kijelentését, hogy a fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás nem akadályozza a bírósági meghagyás kibocsátásának.

1. A FIZETÉSI MEGHAGYÁSSAL SZEMBENI ELLENTMONDÁS ÉS A BÍRÓSÁGI MEGHAGYÁS KAPCSOLATA

A bírósági meghagyás intézménye 1973. január 1-jétől jelent meg a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényben (régi Pp.).¹ A 136. §-ban az alperes mulasztásának következő esetét és annak következményét ekként rögzítette a jogalkotó: Ha az első tárgyalást az alperes mulasztja el, és írásbeli védekezést nem terjesztett elő, a bíróság a felperes kérelmére az alperest az idézéssel közölt kereseti kérelemnek megfelelően bírósági meghagyással kötelezi, egyben marasztalja a felperes költségeiben [(2) bekezdés].

A fizetési meghagyással szemben a kötelezett által előterjesztett ellentmondás, és az abban megjelenő kötelezetti nyilatkozat azonban tovább élt a polgári perben, ha a fenti, bírósági meghagyás kibocsátását előidéző alperesi mulasztás megvalósult. Az ellentmondást a – perben már alperesként megjelenő – kötelezett részéről a per tárgyára vonatkozó nyilatkozatként értékelték, így a bírósági meghagyás alapfeltétele – a kötelezett mulasztása és hallgatása – nem állt fenn. Ezt elsőként a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának 172. számú állásfoglalása szögezte le, egységesítve a joggyakorlatot, és 1996. január 1. napjától behatárolta az első tárgyalást elmulasztó alperessel szemben alkalmazható szankciót. Az állásfoglalás kivételt nem tűrve mondta ki, hogy „a fizetési meghagyás ellen benyújtott ellentmondás alapján kitűzött tárgyalás elmulasztása esetén nem bocsátható ki bírósági meghagyás”.² Indokolásában a Polgári Kollégium rámutatott, hogy a fizetési meghagyásnak bármilyen címen történő megtámadása ellentmondásnak minősül.³ A bírósági meghagyás kibocsátásának akadályozása, ha az alperes írásbeli védekezést terjeszt elő.⁴ E két rendelkezés közötti összefüggés pedig abban áll, hogy az ellentmondást az alperes keresettel szembeni védekezésének kell tekinteni, mely kizárja a bírósági meghagyás kibocsátását.⁵

¹ 1972. évi 26. törvényerejű rendelet a polgári perrendtartás módosításáról.

² PK 172. számú állásfoglalás b. pont.

³ 1952. évi Pp. 319. § (1) bekezdés (hatályos 1996. 01. 01.-től).

⁴ 1952. évi Pp. 136. § (1) bekezdés (hatályos 1996. 01. 01.-től).

⁵ PK 172. számú állásfoglalás Indokolás a b. ponthoz.

2009 májusában a Legfelsőbb Bíróság jogegységi tanácsa felülvizsgálta a fenti állásfoglalást, ugyanis a fizetési meghagyással szembeni kötelezett nyilatkozat perbeli minősítése kapcsán megváltozott a szabályozási környezet. 2009. január 1-én lépett hatályba a 2008. évi XXX. törvény (VIII. Novella), és bevezette a kisértékű perekre vonatkozó különleges peres szabályozást. A kisértékű perek lefolytatása során az eljárás gyorsításának alapgondolata eredményezte azt, hogy ezen perekben az első tárgyalást érdemi cselekmények színterévé kívánták tenni, amely már nem tehetette lehetővé, hogy az alperes mulasztással, hallgatással megghiúsítsa a kitűzött célt.⁶ Mindezek eszközéül megjelent a régi Pp. 390. § (1) bekezdésében azon rendelkezés, hogy „a fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának”.

Ehhez kapcsolódott a jogegységi tanács azon döntése, hogy a peres cél elérése érdekében szigorítja a kötelezett fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondásának felhasználhatóságát az első tárgyalások elmulasztása körében. Ennek érdekében a bírósági meghagyás kibocsátásához kapcsolódóan sajátos szempontrendszerrel vezetett be: „A fizetési meghagyás ellen benyújtott ellentmondás alapján kitűzött tárgyalás elmulasztása esetén – mind a kisértékű, mind a kisértékűnek nem minősülő perekben – kizárt a bírósági meghagyás kibocsátása, ha a fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás *érdemi* ellenkérelmet (védekezést) tartalmaz”.⁷

A jogegységi határozattal tehát minőségi különbséget kívántak tenni az egyszerű és az érdemi védekezést tartalmazó ellentmondások között. Csak az utóbbi ellentmondások esetében maradt fenn a kötelezett ellentmondás polgári peres mulasztást elhárító hatása. Az érdemi védekezést nem tartalmazó ellentmondások már nem feleltek meg az alperes által tett írásbeli védekezés feltételének, és a bírósági meghagyás kibocsátható volt az első tárgyalást elmulasztó alperessel szemben mind a kisértékű, mind az általános szabályok szerint lefolytatott polgári perekben.⁸

Így a jogalkotó 2009. január 1. napjától a 172. számú kollégiumi állásfoglalásában foglaltakra tekintettel – és azzal szemben – mondja ki a régi Pp. 390. § (1) bekezdésében, hogy a fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás *nem akadály* bírósági meghagyás kibocsátásának.⁹

A 2018. január 1-jén hatályba lépett új polgári perrendtartás (2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról, Pp.) fenntartotta a bírósági meg-

⁶ Lásd ehhez: HORVÁTH (2018) 89–90.; WOPERA (2011) 216.

⁷ 2/2009. PJE 1. b. pont.

⁸ 2/2009. PJE Indokolás az 1. b. ponthoz; SZÉCSÉNYI-NAGY (2010) 894.; WOPERA (2011) 216.; PALLÓS (2011) 168–169.

⁹ Lásd ehhez SIMON (2011) 349–362.

hagyás intézményét, azonban az alkalmazhatóságához kapcsolódó eljárásjogi előzményeken jelentősen változtatott. A 181. §-ában ekként rendelkezik, hogy amennyiben az alperes az *írásbeli* ellenkérelem előterjesztését elmulasztja és beszámítást tartalmazó iratot sem terjeszt elő, vagy azt a bíróság visszautasítja, a bíróság hivatalból, tárgyaláson kívül, az alperest a vele közölt kereseti kérelemnek megfelelően bírósági meghagyással kötelezi, kivéve, ha az eljárás megszüntetésének van helye.¹⁰ A Pp. tehát a bírósági meghagyást a perelő-készítési szakba léptette vissza, az alperes számára formailag és tartalmilag kötött írásbeli ellenkérelem előterjesztését írja elő.¹¹

A Pp. hatálybalépésével a polgári peres szabályozásunk megújult, mely magával hozta a régi Pp.-hez kapcsolódó elvi iránymutatások felülvizsgálatának szükségességét. A Kúria jogegységi tanácsa az 1/2017. polgári jogegységi határozatával¹² – többek között – a 2/2009. PJE további alkalmazásától is eltekintett.¹³

A fenti változások mellett különösen érdekes, hogy a Pp. 262. § (2) bekezdésében változatlanul megtalálható az a szabályozás, hogy „a 181. §-ban meghatározott esetekben a fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás nem akadályozza a bírósági meghagyás kibocsátásának”.

2. HOGYAN ÉRTELMEZHETŐ 2018. JANUÁR 1. NAPJÁTÓL A PP. 262. § (2) BEKEZDÉSÉBEN TALÁLHATÓ SZABÁLYOZÁS?

A Pp. 262. §-ához fűzött részletes indokolása szerint az új törvény fenntartja a régi Pp. azon szabályozását, hogy a fizetési meghagyással szembeni ellentmondás nem akadályozza a bírósági meghagyás kibocsátásának. Abban az esetben azonban, ha az ellentmondás tartalmaz érdemi védekezésnek vagy beszámítást tartalmazó iratnak megfelelő nyilatkozatot, a bírósági meghagyás kibocsátásának már nincs helye akkor sem, ha az alperes írásbeli ellenkérelmet nem nyújtott be.¹⁴

A fentiek előzményeként a polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete 2016 áprilisában akként rendelkezett, hogy „az írásbeli ellenkérelem benyújtásának elmulasztása vagy hatálytalansága esetén a fizetési meghagyással szem-

¹⁰ Pp. 181. § (1) bekezdés.

¹¹ Lásd erről Pp. 199–200. §.

¹² 1/2017. PJE az eljárásjogi tárgyú elvi iránymutatásoknak az új Pp. hatálybalépése folytán történő felülvizsgálatáról.

¹³ „Az új Pp. alapján elbírálandó ügyekben nem irányadók; azok csak a régi Pp. alapján elbírálandó ügyekben alkalmazhatók.” 1/2017. PJE VI. pont.

¹⁴ A 2016. évi CXXX. törvény indokolása a polgári perrendtartásról. Részletes indokolás a 262. §-hoz.

ben előterjesztett ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának”.¹⁵ A Tervezet indokolása e rendelkezés kapcsán kifejti, hogy „a Javaslat a perfelvétel szabályait megfelelően rendeli alkalmazni, így a közjegyző felhívására benyújtott felperesi előkészítő irat lényegében a keresetlevélnek felel meg, amelyre – az alperesi ellentmondás ellenére – írásbeli ellenkérelem benyújtását írja elő”.¹⁶ Ezáltal valóban követi a régi Pp. szabályozási rendszerét, és önmagában az ellentmondást nem tekinti bírósági meghagyást elhárító kötelezetti nyilatkozatnak. Mindez teljesen összhangban van a még Tervezet formájában létező Pp. rendszerével is, amely a felek eljárás-támogatási kötelezettségét hangsúlyozza, és az alperestől írásbeli ellenkérelem előterjesztését követeli meg.¹⁷

Ezt követően azonban a Tervezet indokolása kiegészíti álláspontját azzal a kitételrel, hogy „abban az esetben, ha az ellentmondás tartalmaz az érdemi védekezés valamely tartalmi elemének megfelelő nyilatkozatot vagy beszámítást, a bírósági meghagyás kibocsátásának már nincs helye akkor sem, ha az alperes írásbeli ellenkérelmet nem nyújtott be”.¹⁸ Azaz fenntartja a 2009. január 1. napjától élő tartalmi elkülönítést is az ellentmondások kapcsán. A fizetési meghagyással szemben előterjesztett kötelezetti ellentmondás önmagában tehát nem alkalmas a perbeli mulasztás következményének elhárítására, azonban az írásbeli ellenkérelem elemeit megvalósító ellentmondások továbbra is kivételt képeznek. A Tervezet indokolása a továbbiakban kifejti, hogy az alperes által elmulasztott írásbeli ellenkérelmet az eljárás-támogatási kötelezettség megsértésének tekinti, és azzal szankcionálja, hogy a per írásbeli előkészítésében mulasztó alperes az érdemi védekezésében a továbbiakban nem léphet ki azon tartalmi körből, amelyet ellentmondása magában foglalt.¹⁹

A polgári perrendtartásról szóló T/11900 számú törvényjavaslat 262. § (2) bekezdése is tartalmazza a fentebb már többször is idézett rendelkezést, miszerint a 181. §-ban meghatározott esetekben a fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának.²⁰ Ezen rendelkezéséhez fűzött indokolás úgy szól, hogy „a Javaslat fenntartja a hatályos (1952. évi) Pp. azon szabályozását, hogy a fizetési meghagyással szembeni ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának. Abban az esetben azonban, ha az ellentmondás tartalmaz az érdemi védeke-

¹⁵ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete 269. § (2) bekezdés, <https://2015-2019.kormany.hu/hu/dok?page=11&source=5&year=2016#!DocumentBrowse>.

¹⁶ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete. Részletes indokolás 370.

¹⁷ Lásd ehhez uo. 237–238.

¹⁸ Uo. 370.

¹⁹ Uo.

²⁰ Előterjesztés a polgári perrendtartásról 262. § (2) bekezdés, <https://2015-2019.kormany.hu/hu/dok?page=7&source=5&year=2016#!DocumentBrowse>.

zésnek vagy beszámítást tartalmazó iratnak megfelelő nyilatkozatot, a bírósági meghagyás kibocsátásnak már nincs helye akkor sem, ha az alperes írásbeli ellenkérelmet nem nyújtott be”.²¹ Látható, hogy a „nem akadály” kifejezés hátterét nem világítja meg pontosan, nem jelöli meg az alperessel szemben általában támasztott követelményként az írásbeli ellenkérelem előterjesztését, amely miatt maga a fizetési meghagyással szembeni ellentmondás semmilyen szerepet nem kaphat az alperessel szemben alkalmazandó bírósági meghagyás kapcsán. Emellett fenntartja az ellentmondások érdemi volta esetén a fizetési meghagyással szembeni ellentmondás bírósági meghagyás alkalmazására történő kihatását. A 2016. évi CXXX. törvény indokolása már ezt a szövegváltozatot viszi tovább a 262. § (2) bekezdésre vonatkozó indokolás kapcsán.

Visszatekintve a Pp. jogalkotási fázisaira, azokban a fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás és a bírósági meghagyás közötti kapcsolatra, kimutatható az a jogalkotói szándék, hogy a 2018. január 1. napjától hatályos Pp. a polgári peres eljárásokban a keresetlevélre írásbeli ellenkérelem formájában vár választ az alperestől. A fizetési meghagyásos eljárásban tett kötelezett ellentmondás nem kap szerepet. Ez kifejezetten kiolvasható a Tervezet szerinti indokolásból. Ezt az egyszerű helyzetet azonban nem tartja fenn a jogalkotó, mivel nyomban kiegészíti a fentieket a 2/2009. PJE 1. b) nyomán meghonosodott gyakorlattal, és kiemeli az érdemi védekezést tartalmazó ellentmondások esetét, amelyeket már a bírósági meghagyás akadályaként kezel az írásbeli ellenkérelem elmulasztása esetén.

Ennek háttérében állhat az 1/2017. PJE VI. pontjában megtalálható jogegységi tanácsi álláspont, amely szerint az új Pp. hatálybalépését követően indult ügyekben nem irányadó elvi iránymutatásokban foglalt – az új Pp. szabályai szellemével nem ellentétes – jogi okfejtések, érvek, elvi megállapítások továbbra is figyelembe vehetők. Az új Pp. normaszövegének értelmezésében, a jogi érvelés alátámasztásában ezek tehát felhasználhatók.²²

A törvényi indokolást megerősítő értelmezés jelenik meg több, a polgári perrendtartáshoz készült kommentárban is. Álláspontjuk szerint a hatályos Pp. – a 2/2009. PJE-nek megfelelő pontosítással – fenntartja a régi Pp. rendelkezését. A fizetési meghagyással szembeni ellentmondás tehát „nem akadály” a bírósági meghagyás kibocsátásának, ha az ellentmondás érdemi ellenkérelmet (védekezést) nem tartalmaz, tehát a perben a 181. § alkalmazásának lenne helye. Ha az ellentmondás tartalmaz érdemi védekezést vagy beszámításnak megfelelő nyilatkozatot, a bírósági meghagyás kibocsátásának nincs helye akkor sem, ha az alperes írásbeli ellenkérelmet nem nyújtott be.²³

²¹ Előterjesztés a polgári perrendtartásról. Részletes indokolás 352.

²² 1/2017. PJE VI. pont.

²³ PULINKA (2017) 466.; SZÉCSÉNYI-NAGY (2018) 1088.; SZÉCSÉNYI-NAGY (2020) 369–370.

Alapvető kérdésünk ezek után, hogy az indokolások, kommentárok összhangjának alapjául is szolgáló 1/2017. PJE által tett kiterjesztő értelmezés megalapozott-e a 2/2009. PJE 1. b) esetében. Meg kell tehát vizsgálnunk, hogy az ellentmondások tartalmi megkülönböztetése, az érdemi védekezést tartalmazó ellentmondások perbeli szerepe az új Pp. szabályainak szellemével nem ellentétes-e; a Pp. 262. § (2) bekezdésének értelmezésében ezek felhasználhatók-e.

3. TOVÁBBÉLHET A 2/2009. PJE 1. B) IRÁNYMUTATÁSA A BÍRÓSÁGI MEGHAGYÁSOK KAPCSÁN?

A jelenlegi szabályozás „szellemére” fokozottan jellemző, hogy az alperes hallgatását, passzív magatartását szankcionálni kívánja, alapvető érdeke mindkét fél álláspontjának ismerete, a perfelvétel – tárgyaláson vagy tárgyaláson kívül történő – mielőbbi megvalósítása.²⁴ Az új Pp. a perkoncentráció elvének érvényre juttatása érdekében²⁵ az alperestől előzetes írásbeli nyilatkozatot vár el,²⁶ és a per lefolytathatóságához a felek eljárás-támogatási kötelezettségét²⁷ fokozottan kívánja érvényre juttatni. A peres eljárás el sem jut a perfelvételi szakba, ha az alperes határidőn belül nem nyújtja be írásbeli ellenkérelmét, melyben részletes (alaki és érdemi) védekezését fogalmazza meg a felperesi keresettel szemben.²⁸

Az új Pp. szellemében cselekszünk, ha a Pp. 262. § (2) bekezdésének értelmezése során a 2/2009. PJE által tett elkülönítést vesszük alapul, és az érdemi ellentmondást az alperes elmaradt írásbeli ellenkérelme pótlására használjuk fel?

Amennyiben válaszunk igen, és a törvény indokolása és a kommentárok által is közvetített értelmezést követjük, akkor a fizetési meghagyásos eljárásból ellentmondás folytán perré alakult eljárásokban elvárásként támasztjuk a bíróval szemben, hogy az írásbeli ellenkérelem elmulasztása esetén a bírósági meghagyás kibocsátását megelőzően vizsgálja meg a kötelezetti ellentmondást, és annak érdemi volta esetén tekintsen el a bírósági meghagyás kibocsátásától.

Az új Pp. szellemével való összhang vizsgálata során a következő kérdések vizsgálatát látja különösen fontosnak a tanulmány szerzője:

1. Az alperesi oldal számára az ellentmondásra vonatkozó szabályozás megalapozta-e, hogy érdemi ellentmondásokkal alakuljon perré egy eljárás?

²⁴ Pp. 187. §.

²⁵ Pp. 3. §.

²⁶ Pp. 199–200. §.

²⁷ Pp. 4. § (1) bekezdés.

²⁸ Pp. 181. § (2) bekezdés.

2. A bíróság számára jelent-e többlet-terhet az ellentmondás vizsgálata, amikor az alperes ellenkérelme hiányzik?

3. Az érdemi ellentmondás kivételezett helyzete elbillentheti-e az alperes oldalára a felek közötti perbeli egyensúlyt?

3.1. AZ ALPERESI OLDAL SZÁMÁRA AZ ELLENTMONDÁSRA VONATKOZÓ SZABÁLYOZÁS MEGALAPOZZA-E, HOGY ÉRDEMI ELLENTMONDÁSOKKAL ALAKULJON PERRÉ EGY ELJÁRÁS?

Mint fentebb megállapíthattuk, 1996. január 1. napjától 2008. december 31-ig az ellentmondás az alperes írásbeli nyilatkozata és kizárja a bírósági meghagyás alkalmazását. 2009. január 1-jétől az ellentmondások tartalmi megkülönböztetése jelenik meg, és kizárólag az érdemi ellentmondással hárítható el az írásbeli ellenkérelem hiányához kapcsolt bírósági meghagyás.

Az ellentmondások tartalmi követelményeire vonatkozó szabályozás áttekintése²⁹ alapján megállapítható, hogy 1973. január 1. és 2008. december 31. között élt tartalmi, különösen a bizonyítékok előterjesztésére vonatkozó kötelezettség a kötelezetti ellentmondás esetében, amely meghatározta a kötelezetti nyilatkozat tartalmát.³⁰ Jelen volt azonban a megengedő szabályozás is, hogy a hiányos kérelem nem utasítható el.³¹

2009. január 1-jét követően a kötelezettség lehetőséggé szelídült,³² majd az Fmhtv. hatálybalépésével minden kötelezettség-lehetőség eltűnt.³³ A fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmet sem kötelező indokolással ellátni, az érvényesített igény alátámasztásául szolgáló bizonyítékokat megjelölni, így a kötelezett részéről érkező jogorvoslatot is áthatja annak egyszerű volta, elvárásként a követelés tekintetében megjelenő vitató nyilatkozat áll fenn.³⁴

²⁹ Lásd ehhez MOLNÁR (2021) 275–277.

³⁰ A kötelezettnek a követelésre az ellentmondásban nyilatkoznia kellett, elő kellett adnia a védekezésének alapjául szolgáló tényeket, valamint ezek bizonyítékait; okirati bizonyítékait eredetiben vagy másolatban csatolnia kellett. Lásd erről: 1952. évi Pp. 320. § (1) bekezdés (hatályos 1973. január 1-jétől).

³¹ 1952. évi Pp. 320. § (1) bekezdés (hatályos: 1973. január 1-jétől).

³² A kötelezettnek a követelésre az ellentmondásban nyilatkoznia kell. A kötelezett előadhatja a védekezésének alapjául szolgáló tényeket, valamint ezek bizonyítékait; okirati bizonyítékait eredetiben vagy másolatban csatolhatja. 1952. évi Pp. 319. § (2) bekezdés (hatályos: 2009. január 1-jétől).

³³ 2010. június 1-től az Fmhtv. 28-33. §-ai rendelkeznek az ellentmondás intézményéről. Itt egyértelműen kimutatható, hogy az ellentmondás tartalmát illetően nem jelenik meg pozitív meghatározás. A 28. § akként rendelkezik a kötelezetti védekezésről, hogy „a fizetési meghagyás ellen a kötelezett annak kézbesítésétől számított tizenöt napon belül a közjegyzőnél ellentmondással *élhet*”.

³⁴ Lásd ehhez: BDT 2001.457.; SZÉCSÉNYI-NAGY (2020) 369.

Az ellentmondás perbeli hatására és az nyilatkozat tartalmi követelményeire vonatkozó vizsgálat eredményeit összevetve megállapítható, hogy a PK 172. számú állásfoglalás hatálya alatt a perben eljáró bíróság egy tartalmilag látszólag kötött kötelezetti ellentmondást tekintett egyenértékűnek az írásbeli védekezéssel a bírósági meghagyás kibocsáthatósága szempontjából. Ez az ellentmondás automatikusan kizárta a bírósági meghagyás kibocsátását.

A 2/2009. PJE hatálya alatt az ellentmondás tartalmi követelményei elsőként csökkentek, mivel már csak lehetőség volt a bizonyítékokkal való alátámasztás, majd 2010. június 1-jét követően a kötelezettségre vonatkozó vitató nyilatkozaton túl nem volt tartalmi elvárás. Mindeközben a PJE tartalmi követelményeket támasztott, és elkülöníteni rendelte a jogkövetkezmények szempontjából az érdemi védekezést tartalmazó ellentmondásokat a pusztán vitató nyilatkozatokat tartalmazó kötelezetti kérelmekről.

Az Fmhtv. az ellentmondások tekintetében 2018. január 1. napjától nem változott, az ellentmondás tartalmára vonatkozó megengedő rendelkezések konzekvensen élnek tovább.³⁵ Egyértelműen kimutatható, hogy az ellentmondás tartalmát illetően nem jelenik meg pozitív meghatározás.³⁶ A kibocsátott fizetési meghagyás a kötelezettnek szóló tájékoztatási részében az ellentmondás kapcsán ugyancsak annyi jelenik meg, hogy a kötelezett – ha a követelést alaptalannak tartja – a meghagyás ellen a 28. § szerint ellentmondással élhet.³⁷ A 28. szakaszhoz fűzött kommentár úgy foglalja össze, hogy az ellentmondás a kötelezettnek a közjegyzőhöz címzett nyilatkozata, amelyben vitatja (támadja, tagadja) a jogosult követelését. A meghagyás bármilyen címen történő megtámadása ellentmondásnak minősül.³⁸ Az ellentmondást nem kell megindokolni, a kötelezett akár egy szavas nyilatkozata is elég az eljárás perré alakításához. Mindezek indoka, hogy a kötelezettel szemben sem lehet magasabb eljárásjogi követelményeket támasztani, mint a jogosulttal szemben, találjuk bírósági döntésekben, kommentár-irodalomban.³⁹

A MOKK nem biztosít sem papír alapú, sem elektronikus formában nyomtatványt a kötelezetti ellentmondásokhoz, ezáltal nem áll rendelkezésre olyan keret, amely a kötelezett nyilatkozatának részletesebb kifejtésére, tények és bizonyítékok megjelölésére biztatná az ellentmondás előterjesztőjét.

Ezáltal az láthatjuk, hogy nem áll fenn olyan általános követelmény az ellentmondások tartalmát illetően, amely kapcsolatban állna a 2/2009. PJE által meghonosított tartalmi elvárásokkal. A kötelezett számára nem teremtettek

³⁵ Fmhtv. 28–33. § (hatályos: 2018. január 1-jétől).

³⁶ Fmhtv. 28–33. §.

³⁷ Fmhtv. 27. § g. pont.

³⁸ SZÉCSÉNYI-NAGY (2020) 368–369.

³⁹ BDT 2001.457.; SZÉCSÉNYI-NAGY (2020) 369.

kötelezettséget érdemi nyilatkozat tételére, ekként az egyes kötelezetti nyilatkozatok széles skálán mozoghatnak. Egyik végpont a tények és bizonyítékok megjelölése nélküli pusztá vitatás, míg a másik az írásbeli ellenkérelem eleméit szerepeltető, alaki és érdemi védekezést is magába foglaló részletes kötelezetti nyilatkozat.

3.2. A BÍRÓSÁG SZÁMÁRA JELENT-E TÖBBLETTERHET AZ ELLENTMONDÁS VIZSGÁLATA, AMIKOR AZ ALPERES ELLENKÉRELME HIÁNYZIK/HIÁNYOS?

Az eljáró bíró a Pp. 179. §-a alapján a kereset közlésével felhívja a fizetési meghagyásos eljárásban ellentmondást előterjesztő kötelezettet immár alperesként írásbeli ellenkérelem előterjesztésére. Az írásbeli ellenkérelem tartalmában és formájában is szabályozott alperesi beadvány a polgári perben.⁴⁰ Amennyiben az ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló 45 napos határidő alperesi írásbeli ellenkérelem előterjesztése nélkül telik el, a bíró megállapítja az alperesi mulasztást, és a 181. § (1) bekezdés alapján kibocsátja a bírósági meghagyást. Ugyanígy jár el, ha az alperes ellenkérelmében csak a keresetet általánosságban vitató nyilatkozatot terjeszt elő, amely nem tartalmaz sem alaki, sem érdemi védekezést.⁴¹

Amennyiben a pert fizetési meghagyásos eljárás előzte meg, és a nemperes eljárás a kötelezett ellentmondása folytán alakult perré, a bíró oldalán – amennyiben a 2/2009. PJE rendelkezései valóban összeegyeztethetők a Pp.-nk szellemével – feladatként jelentkezik a hiányzó, illetve nem megfelelő írásbeli ellenkérelem esetén egy további eljárási lépés: a kötelezett ellentmondásának áttekintése, és a 2/2009. PJE által kidolgozott érdemi és nem érdemi tartalom elkülönítése.

Mindez a bíró számára írásbeli ellenkérelem hiányában számszerűen nem jelenik meg teherként, mert egy kötelezetti/alperesi nyilatkozatot kell megvizsgálnia. Amennyiben az írásbeli ellenkérelem általánosságban vitató, akkor a bíró számára már többtefeladat az alperesi oldalon egy további, korábbi nyilatkozat vizsgálata, az írásbeli ellenkérelemből hiányzó elemek kinyerése a kötelezett ellentmondásából.

⁴⁰ Lásd ehhez Pp. 199–200. §.

⁴¹ Pp. 181. § (2) bekezdés.

3.3. AZ ÉRDEMI ELLENTMONDÁS KIVÉTELEZETT HELYZETE ELBILLENTHETI-E AZ ALPERES OLDALÁRA A FELEK KÖZÖTTI PERBELI EGYENSÚLYT?

Az alperes által elkövetett mulasztás (írásbeli ellenkérelem hiánya, hiányossága) esetére a Pp. mentőövet biztosíthat – amennyiben elfogadjuk a 2/2009. PJE „továbbélését” – az ellentmondás perbeli értékelése által. A fizetési meghagyásos eljárás jogosultjához, a per felpereséhez képest nem jelent ez többletjogot az alperes számára? Egy nyilvánvaló, bírósági meghagyással szankcionálható mulasztása hárulhat el a nemperes eljárásban tett nyilatkozat által.

A jogosult számára – a per előkészítése érdekében – az Fmhtv. 37. § (3) bekezdése határozza meg a feladatokat, melyek közül kiemelendő a keresetet tartalmazó irat előterjesztése. A Pp. 257. §-a keresetet tartalmazó iratként határozza meg azon beadványt, amely a felperesi keresetet a keresetlevélre, valamint mellékleteire vonatkozó rendelkezéseknek megfelelően tartalmazó irat. Amennyiben a felperes elmulasztja a kötelezettség teljesítését (keresetet tartalmazó iratot a közjegyző felhívásában megjelölt bíróságon nem terjeszti elő), a bíróság a Pp. 259. § (1) bekezdése alapján az eljárást megszünteti.

Ha a felperes a keresetet tartalmazó iratban nem tünteti fel annak kötelező tartalmi elemeit vagy nem csatolja annak kötelező mellékleteit, a bíróság tizenöt napos határidővel, a mulasztás következményére történő figyelmeztetés mellett a felperest hiánypótlásra hívja fel, és ha e határidő eredménytelenül telik el, az eljárást megszünteti. Nincs helye az eljárás megszüntetésének, ha a keresetet tartalmazó irat hiányzó eleme – ide nem értve a képviselő képviseleti jogának igazolását – a közjegyzői iratanyagból megállapítható.⁴²

Látható, hogy a felperes oldalán a teljes mulasztás esetén nincs fizetési meghagyásos eljárásos előzmény irat (kérelem), amelynek tartalma megmenthetné a felperest a per megszüntetésétől. Részbeni teljesítés, azaz hiányos keresetet tartalmazó irat esetén emeli be a Pp. a közjegyzői iratanyagot, mint mentőövet a felperes számára. Tehát míg a kötelezett/alperesi oldalon a teljes mulasztás, valamint a hiányos ellenkérelem esetén is belép a fizetési meghagyásos eljárásbeli előzmény-nyilatkozat, addig a felperesi oldalon csak akkor nyílik ki a közjegyzői akta, ha a felperes beadványa beérkezik határidőn belül, azonban hiányos.

A kérdéseinkre adott válaszok együttesen azt mutatják, hogy az ellentmondások általános tartalmi követelménye és az írásbeli ellenkérelem pótlására felhasználható érdemi ellentmondás egy széles skála két egymástól legtávolabb eső végpontjaira mutathatnak. Ezért amikor az írásbeli ellenkérelem elmarad, és a bíró a bírósági meghagyás kibocsátását megelőzően visszanyúl a köz-

⁴² Pp. 259. § (2) bekezdés.

jegyzői iratokhoz, nem tudhatja, hogy munkája milyen irányba viszi tovább az előtte fekvő ügyet. Ha egy pusztán vitató nyilatkozatot talál az ellentmondásban, akkor tevékenysége felesleges időtöltés volt, ezt ő teherként éli meg. A felek perbeli egyenjogúsága is sérül az ellentmondások megkülönböztette szerepe kapcsán, mivel az alperes teljes perbeli mulasztása kiküszöbölhető lehet az ellentmondás bíró részéről, azaz hivatalból történő bevonása által. A felperesi oldal kizárólag hiányos keresetet tartalmazó irat esetén „javíthat” hiánypótlási felhívásnak eleget téve, illetve a bíró is megnézheti a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmet a hiányzó adat pótlása iránt.

4. KONKLÚZIÓ

A tanulmány legfontosabb kérdése, hogy a Pp. 262. § (2) bekezdésében található szabályozásban hogyan értelmezhető „az ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának” fordulata, valamint biztosítható-e az ellentmondásnak – a perré alakító hatás mellett – további mentőöv szerep a polgári perben.

A „nem akadály” kifejezés, mint ahogyan a tanulmányban is bemutattuk, 2009. január 1-jétől jelent meg, és egyértelműen a korábbi, PK 172. számú állásfoglalás által követett elvekkkel – az ellentmondás bírósági meghagyást kizáró szabályával – kívánt szembe helyezkedni. A kísértékű perek szabályozása keretében már megjelent az a jogalkotói cél, hogy mindkét fél perbeli aktív magatartását előmozdítsák, és ez akkor az alperes – a fizetési meghagyásos eljárás kötelezetti – oldalán az első tárgyaláson való megjelenést kívánta meg. A joggyakorlat azonban nem zárkózott el kategorikusan a 2009. január 1. napját megelőző rendszertől, és az alperes oldalán pozitívként kívánták értékelni, ha már az előzmény fizetési meghagyásos eljárásban tett nyilatkozata érdeminek tekinthető. Ezáltal kettősség alakult ki a régi Pp. 390. § (1) bekezdése és a 2/2009. PJE 1. b) pontja által. A Pp. egy nyilvánvaló szembenállást tükröz a PK. 172. állásfoglalás alapján működő gyakorlattal, ezt a „nem akadály” kifejezés használatával ki is nyilatkoztatja. A 2/2009. PJE 1. b) azonban visszacsempészi a korábbi gyakorlat egy részét az érdemi ellentmondások kapcsán.

2018. január 1. napjától a Pp. 262. § (2) bekezdésében, a fizetési meghagyásos eljárással összefüggő perek eltérő szabályai körében találjuk meg a fenti szabályozást. Ebben a fejezetben tehát minden olyan eltérést kiemel a jogalkotó, amely a fizetési meghagyásos eljárást – ellentmondás vagy önálló keresetlevél előterjesztése nyomán – követő polgári perekben alkalmazni kell. Az ellentmondás és a bírósági meghagyás viszonya látszólag változatlan, azaz a 181. §-ban meghatározott esetekben a fizetési meghagyással szemben előter-

jesztett ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának. Mindeközben a polgári perre vonatkozó alapelvek, a peres eljárás szerkezete, a szabályozási célok megújultak. A polgári peres eljárás jogalkotó által kialakított, rendelkezési és perkoncentráció elvein nyugvó célja és szerkezete egyértelmű a perindítás szakaszában: A felperes perfelvételre alkalmas keresetlevele mellett az alperes részéről írásbeli ellenkérelem előterjesztése várható el, és e két beadvány alapján következhet a perfelvételi szak. A fizetési meghagyásos eljárásból ellentmondás folytán perré alakult eljárásban a felperes keresetet tartalmazó iratot terjeszt elő, amelyre az alperes írásbeli ellenkérelemmel köteles válaszolni. Az írásbeli ellenkérelem elmulasztása, hiányos volta esetén a bíróság bírósági meghagyást bocsát ki.

Minden változott. Kizárólag az általunk vizsgált intézmények közötti kapcsolatot nem érintette változás?

A hatályos Pp. „szelleme” ugyanolyan magatartást vár az alperesi oldalon egy fizetési meghagyásos előzményeljárásból perré alakult eljárásban, mint a keresetlevél előterjesztésével induló polgári perben. A tanulmányban értelmezésre tűzött 262. § (2) bekezdésében szereplő „nem akadály” kifejezés ezért a fentiekre is tekintettel a tanulmány szerzőjének véleménye szerint akként értelmezendő, hogy a fizetési meghagyásos eljárást perré alakító kötelezett ellentmondás semmilyen hatással nem bír a polgári perben írásbeli ellenkérelem előterjesztését elmulasztó alperes helyzetére. Nem akadályozhatja meg vele szemben a bírósági meghagyás kibocsátását. Ezáltal fenntartja a már 2009. január 1. napjától megjelent jogalkotói célkitűzést, az alperesi oldal együttműködési/eljárás-támogatási kötelezettségének érvényre juttatását. E tekintetben egyetértünk Szécsényi-Nagy Kristóf azon álláspontjával, hogy a 2/2009. PJE megalkotásának kiváltó oka, a XII. Pp. Novella éppen azt célozta, hogy a fizetési meghagyásos eljárásból ellentmondás folytán perré alakult eljárásokban (kisértékű perekben) mindig – tehát akkor is, ha az ellentmondás érdemi védekezést tartalmaz – szankcionálható legyen az első tárgyalást elmulasztó alperes.⁴³

Azon kérdés tekintetében, hogy vajon a Pp. általi kinyilatkoztatás mellé társulhat-e 2018. január 1. napjától a 2009. január 1. és 2017. december 31. között élő érdemi ellentmondások perbeli szerepét elismerő gyakorlat, válaszunk egyértelműen nemleges. „Az új Pp. szabályai szellemével nem ellentétesség”, amely az 1/2017. PJE VI. pontja alapján a 2/2009. PJE 1. b) által képviselt jogi okfejtések, érvek, elvi megállapítások továbbalkalmazását lehetővé tehetnék, véleményünk szerint nem állnak fenn. A fizetési meghagyással szemben előterjesztett kötelezett ellentmondás és a bírósági meghagyás kibocsátás közötti kapcsolatot már nem határozhatják meg.

⁴³ SZÉCSÉNYI-NAGY (2020) 370.

Megállapíthatjuk, hogy a Pp. 262. § (2) bekezdése olyan különlegesnek tűnő szabályozást jelez a fizetési meghagyásos eljárással összefüggésben indult polgári peres eljárásokban, amely valójában semmilyen különlegességet nem tartalmaz. Ha az alperes – korábbi kötelezett – írásbeli ellenkérelemmel nem reagál határidőn belül a felperes keresetet tartalmazó iratára, vagy e beadványa nem tartalmaz sem alaki, sem érdemi védekezést, a Pp. 181. §-a mint általános szabály alkalmazása az irányadó. A fizetési meghagyásos eljárásból ellentmondás folytán perré alakult eljárásokban nem kell az általánostól eltérő szabályozással érinteni ezt a kérdést. Mind a Pp. „szellemének”, mind a jogértelmezés és jogalkalmazás egységének érdeke, hogy a Pp. 262. § (2) bekezdését a jogalkotó a közeli jövőben hatályon kívül helyezze.

IRODALOM

- HORVÁTH Edit Írisz: *Ösztönzők és korlátok a kisértékű követelések perbeli érvényesítése során hazánkban és egyes európai államokban*. Doktori értekezés. Budapest, 2018.
- MOLNÁR Judit: „A fizetési meghagyással szembeni ellentmondás nem akadályozza a bírósági meghagyás kibocsátását”. *Forum, Acta Juridica et Politica* 3, 2021, 271–278.
- PALLÓS Nikolett: *A kisértékű perek szabályainak perrendi kompatibilitása, Dogmatikai elemzés jogtörténeti és európai kitekintéssel*. Doktori értekezés. Szeged, 2011.
- PULINKA Mihály: *A fizetési meghagyásos eljárással összefüggő perek*. In: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Budapest, Magyar Lap-és Könyvkiadó, 2017, 453–466.
- SIMON Károly László: „A kisértékű perek hazai szabályozásának jogalkalmazási nehézségei”. *Magyar Jog*, (2011) 6: 349–362.
- SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf: *A fizetési meghagyásos eljárás*. In: VARGA István (szerk.): *Polgári nemperes eljárások joga*. Budapest, ELTE Eötvös, 2010, 844–944.
- SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf: *A fizetési meghagyásos eljárással összefüggő perek*. In: VARGA István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III. Pp. 1. §-262. §*. Budapest, HVG-ORAC, 2018, 1059–1088.
- SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf: *Nagykommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020.
- WOPERA Zsuzsa: „Az alfától az ómegáig: a kisértékűtől a kiemelt jelentőségű perekig”. *Miskolci Jogi Szemle*, (2011) különszám: 211–227.

III. PERORVOSLATOK

A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁS ÚJ RENDELKEZÉSEINEK BÍRÓI GYAKORLATA

A fellebbezési eljárást csak érintőleges alakította át az új Pp., elsősorban a megváltozott, osztott perszerkezet által megkövetelt változásokat vezetve át ebben a perorvoslatban is. A törvény hatálybalépése óta a Kúria két jogegységi határozatot hozott az új Pp. másodfokú eljárásban alkalmazandó rendelkezéseinek a kötelező értelmezéséről. Az egyik az 1/2019. Polgári jogegységi határozat a másodfokú bíróság felülvizsgálati jogköre terjedelmének értelmezéséről, a másik a külön törvényben szabályozott eljárásjogi rendelkezések alapján meghozott határozatok elleni jogorvoslati jogról szóló 3/2022. jogegységi határozat. A tanulmány az ezekben felmerült jogértelmezési kérdéseket és válaszokat elemzi.

1. BEVEZETÉS

Egy új törvény hatálybalépéséhez kapcsolódóan érdemes felidézni Harmathy Attila professor emeritus szavait, aki a bírói gyakorlat szerepét így foglalta össze: „A történelmi fejlődés sajátossága következtében a magyar magánjogra még a II. világháború után is az volt jellemző, hogy a bírói gyakorlatnak meghatározó szerepe volt. A bíró alkotta jog rendszerének törvényi alapja az 1912. évi LIV. törvénycikk 75. §-a volt, amely kimondta, hogy a Kúria jogegységi és teljes ülési határozatait a bíróságok kötelesek követni (ezeket a határozatokat közzé kell tenni)”¹

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 2018. január 1-jén lépett hatályba. A korlátozott precedensrendszer 2020. április 1-jei bevezetésével² a Kúria közzétett határozataiban írt jogértelmezés – a régi magánjogi hagyományokhoz hasonlóan – a meghatározó szerepet kapott a Pp. egyes rendelkezéseinek az értelmezésében is. A korlátozott precedens rendszer alapján

* Bíró, kollégiumvezető-helyettes, Kúria.

¹ HARMATHY (2019) 10.

² Az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény 62–74. §.

az egységes és az Alaptörvénnyel összhangban álló joggyakorlatot elsősorban nem igazgatási eszközök, hanem a Kúria döntéseinek kötelező ereje biztosítja.³

A Pp. hatálybalépése óta eltelt öt évre tekintettel tanulságos áttekinteni a Pp. – területi korlátok miatt csupán néhány – egyes („régí-új”) rendelkezésének alkalmazása tárgyában kialakult kúriai joggyakorlatot, arra is figyelemmel, hogy ugyanaz a rendelkezés a megváltozott szabályozási környezetben megváltoztatta-e az ahhoz fűződő joggyakorlatot.

2. A FELLEBBEZÉSI ELJÁRÁS A SZÁMOK TÜKRÉBEN

Ha a másodfokú eljárást szabályozó paragrafusok számából indulunk ki, látványosan nincs jelentős változás: a Pp. hatálybalépése előtt alkalmazandó, a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényben (régí Pp.) 26,⁴ míg a Pp.-ben 27 paragrafus⁵ rendelkezik a fellebbezésről. A fellebbezési eljárás gyökeres átalakításának hiányára utal a Pp. törvényjavaslatának⁶ az indokolása is, amely szerint „A törvény alapvetően nem változtat a hatályos Pp. fellebbezési szabályain, ugyanakkor a megváltozott, osztott perszerkezet által megkövetelt változásokat következetesen végrehajtja.” A Pp. hatálybalépése óta a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény (a továbbiakban: Pp. Novella.) 45–49. §-a a Pp. hatálybalépése után felmerült jogalkalmazási problémák miatt módosította a másodfokú eljárás egyes rendelkezéseit (is). Ezekre területi okok miatt külön nem térek ki, a Pp. néhány hatályos rendelkezését és az ahhoz kapcsolódó bírói gyakorlatot ismertetem.

Fontos arra is kitérni, hogy a Kúria két jogegységi határozatot hozott a Pp. másodfokú eljárásban alkalmazandó rendelkezéseinek a kötelező értelmezéséről. Az egyik az 1/2019. Polgári jogegységi határozat a másodfokú bíróság felülvizsgálati jogköre terjedelmének értelmezése tárgyában (2.2.pont). A másik a külön törvényben szabályozott eljárásjogi rendelkezések alapján meghozott határozatok elleni jogorvoslati jogról szóló 3/2022. jogegységi határozat (Jpe. III.60.013/2022/8.), amelyet a 3. pontban ismertetek.

³ Pp. 346. § (5) A jogi indokolás tartalmazza azokat az okokat is, amelyek miatt a bíróság jogkérdésben eltért a Kúriának a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától (a továbbiakban: a Kúria közzétett határozata), vagy az arra irányuló indítványt elutasította.

⁴ Régi Pp. 233–259. §.

⁵ Pp. 364–391. §.

⁶ T-11900. törvényjavaslat.

3. A FELLEBBEZÉS TARTALMA

3.1. A fellebbezés – főszabály szerint – teljes átszarmaztató hatályú rendes perorvoslat. A perrendtartásnak a fellebbezés elbírálását szabályozó rendelkezései alapján a másodfokú bíróság a jogszabálysértéseket főszabály szerint kérelemre⁷ veszi figyelembe,⁸ kivételt a kötelező hatályon kívül helyezési okok képeznek, amiket hivatalból kell észlelni és figyelembe venni.⁹

A másodfokú bíróság a felülbírálati jogkörét alapvetően – a felek rendelkezési jogával összhangban – kérelemre gyakorolhatja. E vonatkozásban a kérelemnek nemcsak azt a részét kell figyelembe venni, amelyben a fellebbező fél előadja, hogy a másodfokú bíróságtól milyen döntés meghozatalát kéri, hanem azt is, hogy fellebbezését mely indokok alapján milyen jogszabálysértésre alapítja. A másodfokú bíróság tehát főszabály szerint – a régi Pp. szabályozásától eltérően – a fellebbezés indokaihoz is kötve van.¹⁰

A fellebbezés tartalmát szabályozó rendelkezések módosításával¹¹ a fellebbezésben elegendő megjelölni, hogy az elsőfokú határozat kifogásolt rendelkezését vagy részét a másodfokú bíróság mennyiben és milyen okból változtassa meg, vagy helyezze hatályon kívül, továbbá meg kell jelölni azt az anyagi, illetve eljárási jogszabálysértést, amelyre a fellebbező a fellebbezését alapítja, kivéve, ha a felülbírálati jogkör gyakorlásának nem feltétele a jogszabálysértés. Annak megítélése pedig, hogy a fél által a fellebbezésben előadott állítások, kifejezések és indokok kielégítik-e a Pp. 371. § (1) bekezdés d) pontjában foglaltakat, szükséges-e hiánypótlás kiadása, mindig csak az adott ügyben, az eljáró bíróságok által és egyedileg ítéltető meg.¹²

A másodfokú bíróság felülbírálati jogkörének szabályozása abból indul ki, hogy a fellebbezésben állított jogszabálysértés¹³ lehet eljárási,¹⁴ anyagi jogi,¹⁵ a kettő között helyezkedik el az anyagi pervezetéssel kapcsolatos hiba, amely

⁷ A Pp. 172. § (3) bekezdése alapján hivatalból kell vizsgálni a nem sui generis megállapítási kérések törvényes feltételeinek a fennállását.

⁸ Pp. 371. § (1) A fellebbezésben – a beadványra vonatkozó alaki kellékek mellett – fel kell tüntetni a) a fellebbezéssel támadott ítélet számát, valamint az ítéletnek a fellebbezéssel támadott rendelkezését vagy részét, b) határozott kérelmet arra, hogy az elsőfokú ítélet kifogásolt rendelkezését vagy részét a másodfokú bíróság mennyiben és milyen okból változtassa meg, vagy helyezze hatályon kívül, d) azt az anyagi, illetve eljárási jogszabálysértést, amelyre a fellebbező a fellebbezését alapítja, kivéve, ha a felülbírálati jogkör gyakorlásának nem feltétele a jogszabálysértés.

⁹ Pp. 370. § (2) bekezdés.

¹⁰ Kúria Gfv.VI.30.370/2022/5.

¹¹ 2020. évi CXIX. törvény 47. §.

¹² Kúria Gfv.V.30.556/2022/2.

¹³ Pp. 371. § (1) bekezdés d) pont.

¹⁴ Pp. 369. § (1) bekezdés.

¹⁵ Pp. 369. § (3) bekezdés a), b), c) pont.

azonban csak az anyagi jogi felülbírálat részeként vizsgálható,¹⁶ továbbá lehetséges jogszabálysértés nélküli anyagi jogi felülbírálat is.¹⁷ A megsértett konkrét jogszabályhely megjelölése 2021. január 1-jétől nem kötelező tartalmi eleme a fellebbezésnek: abban elegendő e körben az állított jogszabálysértés tartalmi körülírása és a fellebbező arra vonatkozó jogi álláspontjának ismertetése.¹⁸ A fellebbezésben megjelölt felülbírálati jogkör és a fellebbezési kérelem egymásnak ellentmondó jellege a fellebbezés tartalmát ellentmondásossá teszi, ami a hiányos fellebbezés fogalmába beleértendő és hiánypótlás elrendelését teszi szükségessé az ellentmondás kiküszöbölésére.¹⁹

3.2. A Pp. utaló rendelkezése alapján a végzés elleni fellebbezésre az ítélet elleni fellebbezésre vonatkozó rendelkezéseket a 109. alcímben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.²⁰ Az ítélet elleni fellebbezés tartalmi követelményei – az utaló rendelkezés ellenére – „egy az egyben” nem alkalmazhatóak a végzés elleni fellebbezésekre, ami a keresetlevelet visszautasító végzések elleni fellebbezéseknél szétartó bírósági gyakorlatot eredményezett. A jogértelmezési problémát az okozta, hogy a Pp.-ben a fellebbezés tartalmára vonatkozó szabályok²¹ alapvetően az érdemi döntés elleni fellebbezésre modellezettek. A felülbírálati jogkör megjelölése körében a fellebbező félnek pontosan meg kell határoznia, hogy az elsőfokú ítéletet vagy eljárást milyen szempontból tartja sérelmesnek, melyek azok a kérdések, amelyekben a másodfokú bíróságtól jogvédelmet kér; mindezekhez kapcsolódóan részletes indokolást is elő kell terjesztenie.

A másodfokú bíróság felülvizsgálati jogköre terjedelmének értelmezése tárgyában kezdeményezett jogegységi eljárásban az indítványozó egyrészt azt a kérdést tette fel, hogy hogyan kell a másodfokú bíróságnak a Pp. 371. § (1) bekezdésében foglalt felülbírálati jogkörét értelmezni, ha a fél a visszautasító végzés elleni fellebbezésében helyesen, az alapul szolgáló indokok kifejtésével megjelöli a másodfokú bíróságtól gyakorolni kért felülbírálati jogkört, de a határozott kérelme nem megváltoztatásra, hanem hatályon kívül helyezésre irányul. Másrészt kérdésként vetette fel azt is, van-e akadálya annak, hogy a másodfokú bíróság a fellebbezés egyértelmű céljának megfelelően megváltoztatásról döntsön annak ellenére is, hogy a fél kérelme hatályon kívül helyezésre irányult, vagy ha a fél megváltoztatást kért, a fellebbezés indokaira figyelemmel dönthet-e a hatályon kívül helyezésről.

A jogegységi határozat szerint „Ha a keresetlevél visszautasításáról rendelkező végzés ellen benyújtott fellebbezés elbírálása során egyértelműen meg-

¹⁶ Pp. 369. § (4) bekezdés.

¹⁷ Pp. 371. § (1) bekezdés d) pont, 369. § (3) bekezdés d), e) pont.

¹⁸ Kúria Pf.VI.24.583/2022/2.

¹⁹ Kúria Gfv.VI.30.181/2021/5.

²⁰ Pp. 389. §.

²¹ Pp. 371. § (1) bekezdés a)–d) pont.

állapítható, hogy a visszautasítás feltételei nem állnak fenn, és a keresetlevél perfelvételre alkalmas, a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzését megváltoztatja, és a keresetlevél visszautasítását mellőzi. A másodfokú bíróság akkor is így rendelkezik, ha a felperes a fellebbezésében a végzés hatályon kívül helyezését kéri, de a fellebbezés tartalma szerint azt állítja, hogy a keresetlevele perfelvételre alkalmas.

A Kúria Jogegységi Tanácsa a vizsgált jogkérdés értelmezésénél abból indult ki, hogy mi a fellebbező fél „akarata,” célja a fellebbezéssel: amennyiben abból félreérthetetlenül megállapítható, hogy a keresetlevele perfelvételre való alkalmasságának kimondását és erre tekintettel a visszautasítása mellőzését kívánja elérni, a másodfokú bíróság eljárása akkor felel meg az Alaptörvény 28. cikke szerinti értelmezési követelménynek, ha a bíróság a fellebbező fél által előadott kérelmet a tartalma szerint, a fellebbezés előterjesztésével elérni kívánt célnak megfelelően veszi figyelembe [Pp. 110. § (3) bekezdés]. Ha viszont a fél kérelme az elsőfokú végzés megváltoztatására irányul, de a fellebbezés indokaira figyelemmel hatályon kívül helyezésnek van helye, ugyanez a helyzet.

Amikor a rendelkezésre álló adatokból nem állapítható meg, hogy a keresetlevél visszautasításának feltételei fennállnak-e, vagyis a másodfokú bíróság álláspontja szerint a keresetlevél további vizsgálata szükséges a perfelvételre való alkalmasságának megállapításához, a végzést „hatályon kívül helyezi,” és e perjogi helyzet sajátosságát is figyelembe véve arról rendelkezik, hogy „az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja”.

A Kúria jogértelmezése szerint az 1/2019. Polgári jogegységi határozatban foglaltak irányadóak a fellebbezés visszautasítása ellen előterjesztett fellebbezés elbírálására is. Ha a fél a fellebbezést visszautasító végzés ellen benyújtott fellebbezésében azt állítja, hogy a fellebbezése érdemi elbírálásra alkalmas, azonban nem jelöli meg egyértelműen, hogy a végzés megváltoztatását vagy hatályon kívül helyezését kéri, egyéb ok hiányában a fellebbezés alkalmas az érdemi elbírálásra.²²

4. A VÉGZÉSEK ELLENI PERORVOSLAT

A Pp. a gyakorlati nehézségek megoldása céljából egyértelmű, mindenre kiterjedő szabállyal rendelkezik a végzések elleni fellebbezési jogról. Az a jogalkotói megoldás, hogy a végzések elleni fellebbezés megengedhetősége a Pp. konkrét rendelkezésétől függ, – a régi Pp.-vel szemben – egyszerűsíti a jogalkalmazást. A szabályozási modell abból indul ki, hogy valamennyi, polgári perben

²² Kúria Gfv.VII.30.067/2020/2., megjelent: BH 2021.18.

hozható bírósági végzés a Pp. rendelkezésén alapul, és a Pp. szabályanyaga dönti el, hogy ad-e – kivételesen – a végzés ellen fellebbezési jogot. Ez a koncepció jelenik meg a Pp.-ben annak kimondásával, hogy akkor megengedett a végzés elleni fellebbezés, ha *e* törvény azt külön megengedi. Példaként említhető, hogy a Pp. 218. § (1) bekezdésében a keresetváltoztatás engedélyezése iránti kérelmet visszautasító végzéssel szemben nem enged külön fellebbezést, ezért az ilyen kérelmet visszautasító végzés ellen nincs helye fellebbezésnek.²³

Az új szabályozás azonban nyitva hagyja azonban azt a kérdést, hogy mi a perorvoslati jog helyes értelmezése abban az esetben, ha a bírósági határozat nem a Pp., hanem más, különösen egy anyagi jogi jogszabály rendelkezésén alapul.

Abból, hogy a Pp. koncepcionális megközelítésével szemben a Ptk. nem egy végzés elleni fellebbezhetőséget, hanem a fellebbezés kizártságát mondta ki, alapvető értelmezési nehézségek származtak. A Kúria 3/2022. jogegységi határozatában (Jpe.III.60.013/2022/8.) értelmezte a Pp.-nek a külön törvényben szabályozott eljárásjogi rendelkezések alapján meghozott határozatok elleni jogorvoslati rendelkezései alkalmazhatóságának kérdését. A Jogegységi panasz Tanács kimondta, hogy

1. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvénynek a fellebbezési jog biztosítására meghatározott rendelkezései – utaló rendelkezés hiányában – nem alkalmazhatóak a külön törvényben szabályozott speciális eljárásjogi rendelkezésekre.

2. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 3:36. § (4) bekezdése alapján a jogi személy határozata végrehajtásának felfüggesztése iránti kérelmet elutasító végzés ellen nincs helye fellebbezésnek.

A jogegységi határozat indokolása szerint az a bírói jogértelmezés, amely szerint a Pp.-nek a jogorvoslati jog biztosításáról szóló rendelkezései a külön törvényben szabályozott speciális eljárásjogi rendelkezések alapján meghozott végzésekre is alkalmazandóak, ellentmond az észszerűség és a józan ész alaptörvényi követelményének. Ellenkező jogértelmezés esetén ugyanis a külön törvényekben szükségtelen lenne annak kimondása, hogy mely esetekben nincs helye fellebbezésnek, a Pp. 365. § (2) bekezdés b) pontjából ugyanis ez következne.²⁴

Azokban az ügyekben viszont, amelyekben az utaló rendelkezés alapján a Pp. perorvoslati rendelkezései megfelelően alkalmazandóak, amennyiben a külön jogszabály nem rendelkezik a végzés elleni fellebbezésről, a Pp. szabályai irányadóak. Ezért a Pp. hatálya alá tartozó felszámolási ügyekben a fel-

²³ Kúria Pkf.I.24.541/2024/2.

²⁴ 3/2022.JPE, Indokolás [20].

számloló felmentése iránti kérelmet elutasító elsőfokú végzés ellen nincs helye fellebbezésnek.²⁵

A végzések elleni perorvoslat szabályozási rendszere azonban nem „teljesen zárt.” Példaként említhető a szakértő kizárása tárgyában hozott végzés, amely ellen nincs helye fellebbezésnek, a Pp. 301. §-a ugyanis erről nem rendelkezik. A bíróságnak a szakértő kizárása tárgyában hozott végzését²⁶ nem kell indokolnia, ezért a Pp. 365. § (3) bekezdése alapján a szakértő kizárása tárgyában hozott végzést elvileg a fél az ítélet elleni fellebbezésben sem támadhatja. Ez a szabályozási „hiányosság” a többségi álláspont szerint úgy hárítható el, hogy mivel az elsőfokú bíróságnak az ítélet indokolásában a szakvélemény mint bizonyíték mérlegelésénél irányadónak vett körülményeket meg kell jelölnie a Pp. 346. § (5) bekezdése alapján, ennek körében a szakértővel szemben bejelentett kizárási okról is nyilatkoznia kell abban a tekintetben, hogy a szakvéleményt milyen okból ítélte aggálymentesnek.²⁷ Mindezekről pedig az ítélet ellen előterjesztett fellebbezés alapján a másodfokú bíróságnak is állást kell foglalnia.²⁸

A végzés elleni fellebbezés tárgyában jogértelmezési kérdésként merült fel az is, hogy van-e helye fellebbezésnek, amennyiben az eljárás megszüntetésének oka már az elsőfokú eljárás alatt fennállt, de arról az elsőfokú bíróság nem döntött, vagy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság döntését felülbírálván az elsőfokú határozatot hatályon kívül helyezi és megszünteti az eljárást.²⁹ A Kúria már állást foglalt ebben a kérdésben is: e végzés ellen nincs helye fellebbezésnek, az felülvizsgálati kérelemmel támadható.³⁰ A jogértelmezési problémát az okozta, hogy az eljárásjogi tárgyú elvi iránymutatásoknak az új Pp. hatálybalépése folytán történő felülvizsgálatáról szóló 1/2017. Polgári jogegységi határozat a Pp. alapján elbírálandó ügyekben nem tekintette irányadónak az egyes, polgári eljárásban meghozott végzések elleni fellebbezés lehetőségéről szóló 2/2008. (V. 19.) PK véleményt, amelynek VI. pontja értelmében a másodfokú bíróság által hozott permegszüntető végzés fellebbezéssel abban az esetben támadható, ha a permegszüntetés oka a másodfokú eljárás alatt következett be. A Kúria jogértelmezése szerint a szabályozás tartalmi változatlansá-

²⁵ Kúria Fpkf.III.30.558/2022/2., megjelent: BH 2023.275.

²⁶ Pp. 349. § (3) bekezdés.

²⁷ Pp. 316. §.

²⁸ A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásán 2017. július 7-én elfogadott 14. állásfoglalás.

²⁹ Pp. 379. § A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét végzéssel – teljes egészében vagy abban a részében, amelyre a megszüntetés oka fennáll – hatályon kívül helyezi, és az eljárást megszünteti, ha a 240. § (1) bekezdése vagy a 241. § (1) bekezdése szerinti ok az elsőfokú vagy a másodfokú eljárásban fennáll. Ha az eljárás megszüntetésének alapjául szolgáló hiány pótolható vagy az eljárás jóváhagyásával orvosolható, a felet erre az eljárás megszüntetése előtt – megfelelő határidő tűzésével – fel kell hívni.

³⁰ Kúria Gfv.VI.30.192/2022/4., megjelent: BH 2023. 13.

gára tekintettel az iránymutatásban megfogalmazott szempontok a Pp. 379. § értelmezése és alkalmazása körében változatlanul figyelembe veendő.³¹

5. A CSATLAKOZÓ FELLEBBEZÉS

5.1. A régi Pp. 244. § (1) bekezdése értelmében, ha a fellebbezés nem érinti a per főtárgyát, nincs helye a per főtárgyára vonatkozóan csatlakozó fellebbezésnek. A korábbi szabályozástól eltérően a Pp. 372. § (1) bekezdése szerint csatlakozó fellebbezéssel az ítéletnek csak az a része támadható, amelyet a fellebbezés érint. A Pp. 372. § (1) bekezdése alkalmazásában tehát nem annak van jelentősége, hogy a fellebbezés a per főtárgyát érinti-e, hanem annak, hogy a fellebbezés az elsőfokú ítéletnek melyik részét támadja.

Az a változás nem okoz gyakorlati nehézséget, amely szerint a kizárólag a hatályon kívül helyezésre irányuló fellebbezéssel szemben a csatlakozó fellebbezés nem irányulhat megváltoztatásra, hiszen mindez jól igazodik a Pp. 371. § (1) bekezdés b) pontjában és 382. §-ában szabályozott, a hatályon kívül helyezést kérő fellebbezési kérelem egyértelműsített perrendi előírásaihoz. Értelmezési kérdésként merül fel azonban, hogy mi a következménye a csatlakozó fellebbezés kizártságát a per főtárgya helyett az ítélet meghatározott részére szorító fellebbezés hatályához kötésének.

A jogértelmezési nehézséget alapvetően az okozza, hogy míg a per főtárgyának meghatározása egyértelmű volt, a régi Pp. 271. § (1) bekezdés c) és d) pontjában rendezett, a felülvizsgálatból kizárt rendelkezéseket jelentette – nem a per főtárgyát képezték az ítéletnek a kamatfizetésre, a perköltségre, a teljesítési határidőre, a részletfizetésre vonatkozó rendelkezései, valamint az indokolása – addig annak meghatározása, hogy mi az ítélet „fellebbezéssel érintett része”, nem minden esetben egyértelmű. A perrendtartás nem határozza meg ennek fogalmát, az azonban nyilvánvaló, hogy a csatlakozó fellebbezés tekintetében nem azonosítható a Pp. 346. §-ában az ítélet tartalmával szemben meghatározott formai részekkel. A problémát az okozza, hogy az ellenérdekű felek az ítéletnek soha nem az azonos részét támadják (például a keresetnek részben helyt adó döntés esetén a felperes az ítéletnek a keresetet elutasító részét fellebbezi, ezt viszont az alperesnek nincs oka fellebbezéssel támadni; az alperes csatlakozó fellebbezéssel nyilván csak a keresetnek részben helyt adó rendelkezését támadja).

A Pp. törvényjavaslatának indokolása külön nem tér ki az eltérő szabályozás indokára, csupán azt tartalmazza, hogy a csatlakozó fellebbezés megengedé-

³¹ Kúria Gfv.VI.30.187/2022/3.

se azon a megfontoláson alapul, hogy az elsőfokú ítélet rendelkezéseit magára nézve ugyan sérelmesnek tartó, de a per mielőbbi befejezése érdekében nem fellebbező félnek az elsőfokú ítélet megtámadására vonatkozó jogát fenn kell tartani arra az esetre, ha az elsőfokú ítélet jogerőre emelkedése az ellenfél fellebbezése folytán nem következett be. Mivel a törvényjavaslat indokolása a csatlakozó fellebbezés megengedését egyértelműen a jogerőhöz kapcsolja, érdemes figyelemmel lenni a részjogerő szabályozására is.³² A Kúria több ügyben is értelmezte már a Pp.-nek a csatlakozó fellebbezést szabályozó új rendelkezését, érdemes áttekinteni ezeknek a megállapításait.

5.2. A Kúria Pf. III. 24.694/2023/2. számú, közzétett határozatában kimondott elvi tartalom szerint a fél csatlakozó fellebbezéssel, annak járulékos jellege miatt csak abban a körben támadhatja az elsőfokú ítéletet, amelyben azt a fellebbezés is érintette. Ebben az ügyben azt vizsgálta a Kúria, hogy mit kell érteni a „fellebbezéssel érintett rész” alatt abban az esetben, ha a felperesnek egy keresete van, amelynek csak részben ad helyt a bíróság, ezért a felperes csak részben fellebbezi meg az elsőfokú bíróság döntését.

A konkrét ügy tényállása szerint közérdekű adat kiadása iránti perben a felperes fellebbezésében az elsőfokú ítéletnek az alperes javára megítélt 96.000 forint költségtérítésről szóló rendelkezését támadta, az alperes csatlakozó fellebbezésében annak 240 000 forintra való felemelését kérte. Az ítéletábra végzésével az alperes csatlakozó fellebbezését visszautasította. A határozata indokolásában a Pp. 372. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés értelmezése körében rámutatott arra, hogy a csatlakozó fellebbezés tartalmával szemben felállított törvényi korlát nem a per főtárgyához kötődik, hanem a fellebbezés általi érintettséghez; az adott esetben pedig az alperes csatlakozó fellebbezésével érintett rész fellebbezéssel nem volt támadott.

Az alperes fellebbezése alapján eljáró Kúria az ítéletábra végzését megváltoztatta és mellőzte a csatlakozó fellebbezés visszautasítását. Rámutatott, hogy a csatlakozó fellebbezés jogi természete szerint fellebbezésnek minősül, de járulékos jellegű, amennyiben tartalmában, hatályában és az előterjesztésre jogosultak személye körében feltételhez kötött, illetőleg korlátozott. A csatlakozó fellebbezés tartalmát a fellebbezés egyebek mellett annyiban korlátozza, hogy ha az elsőfokú ítéletnek csak egyes rendelkezéseit érinti a fellebbezés, akkor a csatlakozó fellebbezés sem érintheti az elsőfokú ítélet egyéb rendelkezéseit. A Pp. 372. § (1) bekezdés alkalmazásában tehát nem annak van jelentősége, hogy a fellebbezés a per főtárgyát érinti-e, hanem annak, hogy a fellebbezés az elsőfokú ítéletnek melyik részét támadja.³³

³² Követelésrész érvényesítése esetén az anyagi jogerőhatás érvényesüléséről szóló 6/2022. jogegységi határozat (Jpe.III.60.027/2022/15.).

³³ Kúria Pf.I.24.933/2022/2., megjelent: BH 2023.70.

Az adott esetben a felperes az elsőfokú ítélet ellen előterjesztett fellebbezésében az elsőfokú ítéletnek az alperest megillető 96.000 forint költségtérítésről szóló rendelkezését támadta, arra hivatkozással, hogy az alperes a pert megelőzően egyáltalán nem állapított meg költségtérítést. Sérelmezte, hogy az elsőfokú bíróság ítéletének indokolásában nem rögzítette, hogy a közérdekű adat iránti igény teljesítéséért megállapítható költségtérítés mértékéről szóló 301/2016. (IX. 30.) Korm. rendelet alkalmazásában mely tevékenységet mekkora óraszámban, milyen bérköltséggel végezne el az alperes az adatigénylés teljesítésekor.

Az alperes a határidőben előterjesztett csatlakozó fellebbezésében az elsőfokú ítélet megváltoztatását és a részére megítélt költségtérítés 240 400 forintra történő felemelését kérte. Hivatkozott arra, hogy a perfelvétel során, a védekezése körében terjesztett elő igényt a költségtérítéssel kapcsolatban, ezért az elsőfokú bíróság helyesen bírálta el ezt a kérelmét, azonban annak összegéről helytelenül rendelkezett, ezért kérte annak a magasabb összegben történő megállapítását.

A Kúria megítélése szerint az alperes csatlakozó fellebbezése a Pp. 372. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően, abban a körben (a költségtérítés összege) támadta az elsőfokú ítéletet, amelyben azt a felperes fellebbezése is érintette, ezért nincs helye a csatlakozó fellebbezés visszautasításának.

5.3. A Kúria egy másik ügyben³⁴ kifejtett jogértelmezése szerint csatlakozó fellebbezésnek van helye, ha egy keresettel összefüggésben jut a bíróság arra a következtetésre, hogy az részben alapos, részben alaptalan, így annak részben helyt ad, részben elutasítja, a fellebbezés pedig az erre vonatkozó egyik rendelkezést támadja. A fellebbezésében a felperes a keresetét részben elutasító ítéleti rendelkezést sérelmezte, míg az alperes az őt marasztaló rendelkezéseket támadta csatlakozó fellebbezéssel. Mivel a fellebbezés az ítélet megbízási szerződés alapján követelt megbízási díjra vonatkozó elutasító rendelkezését érinti, megengedett az ugyanezen jogviszonyból eredő követelésre vonatkozó marasztaló rendelkezéssel szembeni csatlakozó fellebbezés.

Más megítélés alá esik viszont az az eset, ha a fellebbezés a valódi tárgyi keresethalmazatban előterjesztett két kereset közül csak az egyik elbírálását tartalmazó részében támadja az elsőfokú bíróság ítéletét. Ilyen esetben ugyanis a másik keresetet elbíráló rész nem támadható csatlakozó fellebbezéssel (az egyik kereset vételár visszafizetésére, a másik kereset kötbér megfizetésére irányult).³⁵

5.4. A Kúria a Pf.V.24.747/2023/2. számú határozatában a viszontkereset-hoz kapcsolódóan értelmezte a csatlakozó fellebbezést. A határozat elvi tartal-

³⁴ Kúria Gfv.V.30.250/2021/5.

³⁵ Kúria Pf.I.24.933/2022/2., megjelent: BH 2023. 70.

ma szerint, a Pp. 204. § (1) bekezdése lehetővé teszi a keresettől eltérő jogviszonyból eredő, a kereset előkérdésének minősülő vagy a keresettől függő alperesi igény viszontkereset útján való érvényesítését. Az elsőfokú ítélet meghozatala ilyen esetben nem szünteti meg a kereset előkérdés jellegét. Ilyen jellegű viszontkereset esetén a Pp. 372. § (1) bekezdését a Pp. 371. §-ával és 204. § (1) bekezdésével együttesen, az Alaptörvény 28. cikke szerinti értelmezései elvekre is figyelemmel akként kell értelmezni, hogy a felperesnek az elsőfokú ítélet keresetét elutasító rendelkezésének a megváltoztatására irányuló fellebbezése – a kereset előkérdési jellege miatt – érinti a viszontkereseti döntést is és ezzel megnyitja az alperesnek azt a jogát, hogy az attól függő viszontkeresetét elutasító elsőfokú ítéleti rendelkezést a felperes fellebbezésének alapossága esetére – csatlakozó fellebbezés útján – a másodfokú eljárás tárgyává tegye. Ettől eltérő értelmezés ahhoz vezetne, hogy az alperes Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdésében biztosított jogorvoslati joga sérül, mert a viszontkeresete előkérdését képező keresetet számára kedvezőtlenül eldöntő, így lényegében a viszontkereseti igény alaposságát is eredményezhető másodfokú döntés esetén a viszontkeresetét elutasító döntés elleni jogorvoslati joga kizárt lenne.

6. A MÁSODFOKÚ BÍRÓSÁG FELÜLBÍRÁLATI JOGKÖRE ÉS ANNAK KORLÁTAI

A Pp. törvényjavaslatának indokolása szerint „a Pp. megteremti az elsőfokú ítélet jogszabálysértéseinek orvoslásához szükséges eszközt, amely a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörében jelenik meg. Ez alatt a jogszabálysértő döntések vizsgálatának és minősítésének joga (lehetősége) értendő, amely magában foglalja az elsőfokú bíróság döntésének megváltoztathatóságát (vagy éppen a döntés helybenhagyhatóságát).”

A bíróság alapelveként megfogalmazott közrehatási tevékenységének (Pp. 6. §) konkrét normában való egyik megfogalmazása az anyagi pervezetés.³⁶ Ez aktív közreműködési kötelezettséget telepít a bíróságra a felek magánautonómiából fakadó önrendelkezési joga érvényesülésének hatékony elősegítése érdekében; olyan bírói aktivitást jelent, amelynek közvetlen vagy közvetett hatása van a peranyagra, a bíróság ugyanakkor nem avatkozhat bele olyan kérdésekbe, amelyek a felek magánautonómiájába tartoznak.³⁷ A bíróság – a fél rendelkezési joga folytán – anyagi pervezetés esetén az anyagi jogi felülbírálat során a felperes által a keresetben megjelölt jогalaptól nem térhet el.³⁸ Ha az

³⁶ Pp. 237. §.

³⁷ T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról 245. és 355.

³⁸ Kúria Pfv.20117/2022/4.

anyagi pervezetés alkalmazásának feltételei fennállnak, akkor akár az első-, akár a másodfokú bíróságnak anyagi pervezetést kell alkalmaznia.³⁹

E feltételek megvalósulása hiányában viszont a bíróság nem avatkozhat bele a peranyag szolgáltatásába, mert a tárgyalási elv alapján a perben jelentős tények állítása és az alátámasztásukra szolgáló bizonyítékok rendelkezésre bocsátása a feleket terheli.⁴⁰ A bíróság a felek kérelmének és jogállításának korlátain belül gyakorolja az anyagi pervezetést. A felek tényállításaitól a bizonyítás eredményeként eltérhet.⁴¹

Az anyagi pervezetés az eljárás irányítása tartalmi szempontból. A bíróság közreműködik abban, hogy a fél az ellentmondást feloldja, ha kérelme és a jogállítása nem áll összhangban, ha a tényállítása és a jogállítása egymásnak ellentmond.⁴² Mindez nem jelenti azt, hogy a perbeli rendelkezés joga – a Pp. 2. § (1) és (2) bekezdéseinek alapelvi jellegű rendelkezései alapján – a tény-, jogállítás és kérelem tekintetében ne a feleket illetné meg. Az anyagi pervezetés nem a fél pernyertessége érdekében adott bírói utasítás, nem használható az ügy érdemében való állásfoglalásra, nem lehet útmutatás a bíróság által helyesnek tartott jogszabályi rendelkezés felhívására; az anyagi pervezetés nem a professzionális pervitel pótlása.⁴³ Mindezekből következően az érvényesített jog (a jogi érveléssel együtt) kiindulópontja és egyben határa is az anyagi pervezetésnek. Az anyagi pervezetés – a hivatalból észlelendő tény kivételével – nem terjedhetett ki a kereseti kérelmet meghaladó anyagi jogi iránymutatást magában foglaló tájékoztatásra, így arra sem, hogy a bíróság a felperes tudomására hozza: mely alanyi jog érvényesítése vezethetne a keresete eredményességéhez.⁴⁴

A Kúria a másodfokú bíróság anyagi pervezetési feladatait is értelmezte már egyes ügyekben. Kimondta, hogy a másodfokú eljárásban csak olyan semmisségi ok észlelhető hivatalból, amelyet az elsőfokú bíróság nem észlelt. Ha ugyanis az elsőfokú bíróság az ítéletében az adott semmisségi okkal már foglalkozott, és döntését a fél fellebbezéssel nem támadta, a fellebbezési kérelem és ellenkérelem korlátaiba ütközne, illetve a rendelkezési elvet sértené, ha a másodfokú bíróság erre vonatkozóan más döntést hozhatna.⁴⁵

Önmagában az, hogy a fél a Pp. 370. § (4) bekezdése szerinti tájékoztatást és a Pp. 369. § (4) bekezdés b) pontja szerinti felhívást követően az anyagi pervezetés hibájára, mint eljárási szabálysértésre hivatkozik, az anyagi perveze-

³⁹ Pp. 237. §, 369. § (4) bekezdés.

⁴⁰ Pp. 4. § (2) bekezdés.

⁴¹ Kúria Pfv.20.097/2023/7., Pfv.II.21.218/2021/4.

⁴² Kúria Pfv.I.20.432/2023/13.

⁴³ Kúria Pfv.II.20.207/2022/6.

⁴⁴ Kúria Pfv.V.21.188/2023/5.

⁴⁵ Kúria Pfv.20.666/2021/6. (megjelent: BH 2022. 156.), Kúria Pfv.III.20.611/2022/10.

téssel egyetért, illetve az ellenfél jogi álláspontját vitatja, nem jelenti egyben az anyagi pervezetés alapján esetlegesen szükségessé váló keresetváltoztatás megtörténtét is. A Pp. 373. § (5) bekezdése éppen az ilyen esetekben nyitja meg a másodfokú eljárásban a felek részére a kereset, ellenkérelem változtatás lehetőségét, a Pp. 369. § (4) bekezdés b) pontja szerinti felhívásra, ha a felperes a jogvita elbírálását a felmerült újabb jogcímen is kívánja, keresetváltoztatást is elő kell adnia.

A szerződés érvénytelenségének a megállapítása iránti perben a semmisség hivatalbóli észlelésére alapított anyagi pervezetés esetén az anyagi jogi felülbírálat során a hivatalból észlelt semmisségi ok alapján a keresetnek helyt adó döntés meghozatalát jelentő, a keresetet elutasító elsőfokú ítéletet megváltoztató vagy a keresetnek helyt adó ítéletet helybenhagyó döntés meghozatalának feltétele, hogy a felperes a keresetét megváltoztassa. A bíróság – a fél rendelkezési joga folytán – ugyanis a felperes által a keresetben megjelölt jogalaptól nem térhet el.⁴⁶

7. ÖSSZEGZÉS

A Pp. néhány új (megújult) rendelkezése tárgyában kialakult bírósági gyakorlat ismertetése alapján az állapítható meg, hogy a látszólag egyértelmű rendelkezések is számos új jogértelmezési kérdést vetettek fel. Ezek egy részének „megnyugtató” rendezéséhez az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése alapján valamennyi bíróságra kötelező jogegységi határozattal került csak sor, míg más esetekben a Kúria közzétett határozatain keresztül biztosítja azok egységes értelmezését. Ezen nincs mit csodálkozni, hiszen „A jog élete nem logika, hanem tapasztalat. Az idők szava [...] A jog egy nemzet több évszázadon keresztül fejlődését testesíti meg, nem kezelhető csupán egy matematikakönyv axiómáinak és következtetéseinek összességéeként.”⁴⁷

IRODALOM

HARMATHY Attila: A Polgári Törvénykönyv és a jogrendszer változása. In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – MENYHÁRD Attila: *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*. Budapest, TK JTI, 2019, 9–22.

HOLMES, Oliver Wendell Jr.: *The Common Law*. Boston, Little, Brown, and Company, 1881, 1.

⁴⁶ Kúria Pfv.VI.20.724/2020/11., megjelent: BH 2022. 48.

⁴⁷ WENDELL HOLMES (1881) 1.

JOGEGYSÉG ÉS JOGORVOSLAT A KORLÁTOZOTT PRECEDENSRENDSZERBEN

KÉRDÉSEK ÉS GONDOLATOK A JOGEGYSÉGI PANASZRÓL

A jogegységi panasz a korlátozott precedensrendszer részeként – „zároköveként” – került bevezetésre 2020-ban. Mind a korlátozott precedensrendszer, mind a jogegységi panasz szabályozása és gyakorlati alkalmazása számos jogértelmezési kérdést vetett fel, kihívás elé állítva a jogszolgáltatókat és a jogkeresőket. A tanulmányban a jogegységi panaszszal kapcsolatos gyűjtésen alapuló statisztikák kerülnek bemutatásra, majd három kérdést vizsgál: mi az a jogegységi panasz; milyen hatás fűződik a Kúria közzétett határozataihoz; mi az ügyazonosság. A szerző a Kúria gyakorlatának és a jogegységi panasz bevezetése óta lezajlott szakmai vitáknak a figyelembevételével keresi a választ ezekre a dogmatikai jelentőségű kérdésekre a polgári peres eljárások szemszögéből.

1. BEVEZETÉS

A jogegységi panasz a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvénynek (Pp.) mindössze egyetlen rendelkezésében szerepel: a Pp. 405. § (3) bekezdésében, amely szerint „[a] felülvizsgálati eljárással összefüggésben jogegységi panasz iránti eljárásnak a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvényben foglaltak szerint van helye”. E rendelkezésből egyértelműen következik, hogy a jogegységi panaszt nem a Pp. szabályozza, az nem (kifejezetten) polgári perjogi jogintézmény, így kérdésként merül fel az, hogy a polgári perrendtartás első öt évéről szóló konferencián helye van-e egy jogegységi panaszról szóló előadásnak.

* Adjunktus, ELTE ÁJK; ügyvéd.

A jogegységi panasz a korlátozott precedensrendszer részeként – „záróköveként” – került bevezetésre 2020-ban.¹ A Pp. 2018. január 1-jén történt hatálybalépését követően a korlátozott precedensrendszer bevezetése az ítélkezésben egy olyan jelentős, koncepcionális változást hozott, amely mellett a polgári perrendtartás első öt évéről szóló konferencián nem lehet szó nélkül elmenni. Ez annál is inkább így van, mivel a korlátozott precedensrendszer és azon belül is a jogegységi panasz szabályozása és gyakorlati alkalmazása számtalan kérdést vet fel, és sok tekintetben kihívás elé állítja a jogszolgáltatókat és a jogkeresőket.

Az alábbiakban először a jogegységi panasszal kapcsolatos, nem hivatalos, saját indíttatásból végrehajtott gyűjtésen² alapuló statisztikák kerülnek bemutatásra, amelyek a jogegységi panasz eljárásokban született, nyilvánosan elérhető határozatokon alapulnak.³ A statisztikákat követően három alapvető kérdés vizsgálata következik:

- Mi az a jogegységi panasz?
- Milyen hatás fűződik a Kúria közzétett határozataihoz?
- Mi az az ügyazonosság?

A jelen tanulmány a Kúria gyakorlatának és a jogegységi panasz bevezetése óta lezajlott szakmai vitáknak a figyelembevételével keresi a választ a fenti, dogmatikai jelentőségű kérdésekre a polgári peres eljárások szemszögéből.

2. STATISZTIKÁK

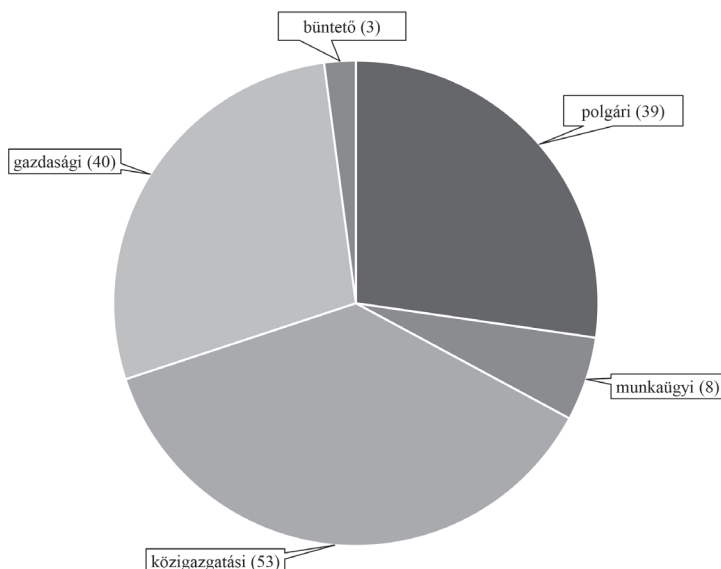
Ha a jogegységi panasz eljárásokban hozott, nyilvánosan elérhető határozatokat szakágak szerint csoportosítjuk (lásd az *1. ábrát*), akkor az állapítható meg, hogy eddig a közigazgatási szakágban került sor a legtöbb jogegységi panasz benyújtására (53 közzétett határozat). A közzétett határozatok számát illetően a következő helyen a gazdasági ügyek szerepelnek (40 közzétett határozat), majd a polgári ügyek következnek (39 közzétett határozat). Ehhez képest a munkaügyi és különösen a büntető szakágban elenyésző a jogegységi panasz eljárások száma (8, illetve 3 közzétett határozat).

¹ Lásd az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvényt (a továbbiakban: Módtv.).

² A gyűjtésben való értékes közreműködéséért külön köszönet jár Bakos Bendegúzknak, a Baranyi-Timár Ügyvédi Iroda ügyvédjelöltjének.

³ A 2. pontban közölt statisztikák a 2024. szeptember 26. napján nyilvánosan elérhető határozatokat (összesen 143 határozat) foglalják magukban.

Jogegységi panasz eljárások bírósági szakágak szerint)

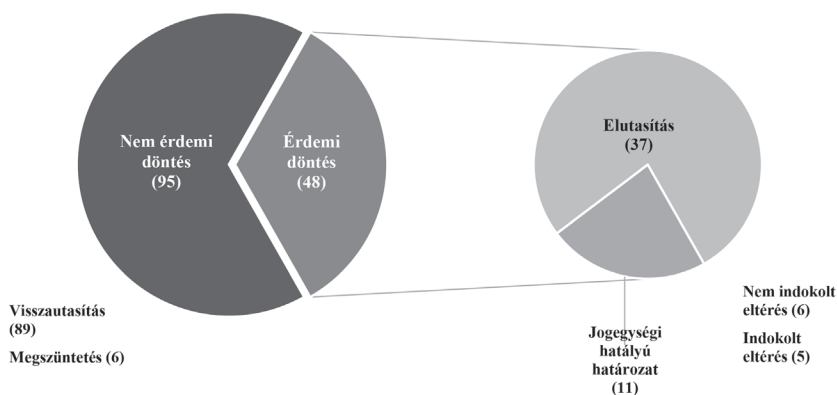

Azt, hogy az egyes szakágakban kezdeményezett jogegységi panasz eljárások – és az azokban született, közzétett határozatok – számának eltérései mögött mely okok húzódnak meg, nem könnyű megállapítani. Minden bizonnyal szerepet játszik az a körülmény, hogy az egyes szakágakban eleve eltérő számban indulnak eljárások – közigazgatási, gazdasági és polgári perből lényegesen több indul, mint ahány vádemelésre sor kerül büntető ügyekben, vagy ahány munkaügyi per indul. Ettől függetlenül az eltérő számok arra is utalhatnak, hogy melyik szakágban mennyire jellemző az, hogy jogegységi kérdés – a Kúria közzétett határozatától való eltérés, vagy legalábbis annak gyanúja – merül fel, ami egyúttal indikátora lehet az adott szakágban a bírói gyakorlat kiforrottságának és egységességének is. Mindezek alapján talán nem meglepő, hogy a legtöbb jogegységi panasz eljárásra eddig a közigazgatási ügyszakban került sor.

A közzétett határozatok tartalmát megvizsgálva (lásd a 2. ábrát) az állapítható meg, hogy jóval több eljárás fejeződött be nem érdemi döntéssel (95 közzétett határozat), mint érdemi döntéssel (48 közzétett határozat). Az eljárást befejező, nem érdemi döntések túlnyomó többsége a jogegységi panaszt visszautasító végzés (89 közzétett határozat), és csak néhány esetben került sor a jogegységi eljárás megszüntetésére (6 közzétett határozat). Az érdemi dön-

tések nagy része a jogegységi panaszt elutasító határozat (37 közzétett határozat), és igen kevés ügyben született jogegységi hatályú határozat (11 közzétett határozat). Ezen a ponton fontos kiemelni, hogy a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.) 41/D. § (1) bekezdés a) és c) pontja alapján⁴ jogegységi hatályú határozat akkor születik, ha a Kúria a jogegységi panasz eljárásban megállapítja azt, hogy a támadott határozat jogkérdésben eltért a Kúria közzétett határozatától. Ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy a jogegységi panasz – a panasz előterjesztőjének a szemzőgéből nézve – sikeres, a Kúria ugyanis akkor is jogegységi hatályú határozatot hoz, ha az eltérést indokoltnak találja.⁵ A 11 jogegységi hatályú határozat közül a Kúria 6 esetben találta nem indokoltnak az eltérést,⁶ és 5 esetben találta indokoltnak.⁷

2
k

A feltűnően sok jogegységi panaszt visszautasító döntés mögött jelentős részben az áll, hogy a Kúria a jogegységi panasz eljárást nem tekinti a megelőző eljárás – a Pp. hatálya alá tartozó ügyekben a per, illetve a nemperes eljárás –

⁴ A Bszi. 41/D. § (1) bekezdés b) pontja szerinti döntés – az eltéréssel okozott jogsértés megállapítása, de a panasszal támadott határozat hatályában történő fenntartása olyan ügyben, amelyben törvény a bíróság eljárására legfeljebb ötnapos határidőt állapít meg, vagy amelyben más törvény így rendelkezik – eddig még nem született.

⁵ Lásd FICSOR-PATYI (2022) 1313.

⁶ Lásd Jpe.I.60.003/2023/16., Jpe.II.60.040/2023/8., Jpe.II.60.018/2023/13., Jpe.II.60.027/2021/8., Jpe.I.60.009/2022/10. és Jpe.I.60.003/2022/9.

⁷ Lásd Jpe.II.60.054/2022/14., Jpe.II.60.060/2023/7., Jpe.I.60.015/2021/15., Jpe.II.60.040/2022/7., Jpe.I.60.041/2022/12.

részének,⁸ nem tekinti perorvoslatnak,⁹ a jogegységi panaszt előterjesztő felek nevében eljáró jogi képviselők azonban eredendően ennek az ellenkezőjéből indultak ki. Ennek megfelelően például nem csatoltak kifejezetten a jogegységi panasz eljárásra (is) kiterjedő meghatalmazást, vagy azt gondolták, hogy a fél a megelőző eljárásban érvényesülő költségkezdvényben minden további nélkül részesülni fog a jogegységi panasz eljárás során is, és ezért nem rótták le a jogegységi panasz eljárás illetékét.¹⁰

Az ugyanakkor, hogy a Kúria határozatától való nem indokolt eltérést megállapító határozat mindössze 6 esetben született, arra utal, hogy a bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységét alapvetően az ítélezés egységessége jellemzi, és a jogegység csak nagyon ritka esetekben bomlik meg azáltal, hogy a bíróságok jogkérdésben indokolatlanul eltérnek a Kúria közzétett határozatától.¹¹

3. DOGMATIKAI KÉRDÉSEK

A statisztikák áttekintése után mindenképpen szükséges megvizsgálni a jogegységi panasz jogintézményével kapcsolatban azokat az alapvető dogmatikai kérdéseket, amelyek a gyakorlatban is meghatározó jelentőségűek.

3.1. MI AZ A JOGEGYSÉGI PANASZ (ELJÁRÁS)?

A jogegységi panasz eljárás a Kúria következetes gyakorlata szerint egy sajátos, *sui generis* eljárás.¹² A jogegységi panasz, illetve az annak alapján lefolytatásra kerülő eljárás hibrid természetű: egyrészt jogegységesítő eszköz, másrészt jogorvoslat.¹³

Ami a jogorvoslati jelleget illeti, rendkívüli jogorvoslatról van szó, hiszen a Bszi. 41/B. § (1) bekezdése alapján csak jogerős határozatokkal – a pervezetésre vonatkozó végzések kivételével a Kúriának a Pp. szerint további felülvizsgálá-

⁸ Lásd pl. Jpe.I.60.005/2021/5.

⁹ Lásd Jpe.I.60.031/2022/3.

¹⁰ Lásd pl. Jpe.I.60.017/2021/4., ahol az eljáró jogi képviselő azért nem róttá le a jogegységi panasz illetékét, mert a panaszos az alapeljárásban személyes költségmentességben részesült, emellett a jogi képviselő arra is hivatkozott – sikertelenül – hogy az alapeljárásban kapott meghatalmazása kiterjed a jogegységi panasz eljárásra is. Ez utóbbihoz lásd továbbá Jpe.I.60.026/2021/5., Jpe.I.60.034/2021/3., Jpe.I.60.031/2022/3.

¹¹ Lásd hasonlóképpen CSIBOR (2023) 35.

¹² Lásd pl. Jpe.I.60.005/2021/5., Jpe.I.60.017/2021/4., Jpe.I.60.032/2021/5., Jpe.I.60.001/2022/3.

¹³ Lásd pl. Jpe.I.60.005/2021/5., Jpe.II.60.025/2021/14. A jogegységi panasz kettős természetét a jogintézményt bevezető törvény miniszteri indokolása is egyértelműen alátámasztja, lásd a Módtv. végső előterjesztői indokolását (általános indokolás és részletes indokolás a 65-74. §-hoz). Lásd továbbá Kis (2022) 24–28. bekezdés, FICSOR–PATYI (2022) 1313. és CSIBOR (2023) 24.

lattal nem támadható határozataival – szemben vehető igénybe.¹⁴ A jogegységi panasz nem halasztó hatályú jogorvoslat: önmagában a panasz benyújtásának nincs a végrehajtást felfüggesztő hatása, ugyanakkor a Kúriának a Bszi. 41/C. § (1) bekezdése szerint lehetősége van arra, hogy a végrehajtást – a panaszban előterjesztett kérelemre – felfüggeszse. A jogegységi panasz nem fellebbevite-li jogorvoslat, mivel a jogorvoslati kérelmet a támadott határozatot hozó bírósággal azonos szintű, sőt azzal azonos bíróság – a Kúria – bírálja el. A jogegységi panasz önálló jogorvoslat: az előterjesztésének, illetve elbírálásának nem feltétele egy másik jogorvoslat előterjesztése, illetve elbírálása – úgy, ahogyan a csatlakozó fellebbezésnek, illetve csatlakozó felülvizsgálati kérelemnek előfeltétele az ellenfél által benyújtott fellebbezés, illetve felülvizsgálati kérelem. Ugyanakkor azt fontos rögzíteni, hogy a jogegységi panasz az azt megelőző felülvizsgálati eljárás nélkül nem képzelhető el – ahogyan általában a felülvizsgálati eljárás sem képzelhető el az azt megelőző fellebbezési eljárás nélkül.¹⁵

A jogegységi panasz csak meghatározott határozatok ellen vehető igénybe: tárgyát kizárólag a Kúria olyan határozata képezheti, amely további felülvizsgálatlal nem támadható, és amely nem pervezetésre vonatkozik. A jogegységi panasz tisztán kasszációs jellegű jogorvoslat.¹⁶ Ez azt jelenti, hogy amennyiben a jogegységi panasz tanács a panaszt megalapozottnak találja – azaz megállapítja azt, hogy a támadott határozat jogkérdésben eltért a Kúria közzétett határozatától, és az eltérés nem volt indokolt –, a Bszi. 41/D. §-a szerint nem hozhat az ügyben maga döntést, hanem a támadott határozatot hatályon kívül kell helyezni, és az eljárást kúriai tanácsot új eljárásra és új határozat hozatalára, illetve – a felülvizsgálatot vagy a felülvizsgálati kérelem befogadását megtagadó határozat ellen benyújtott jogegységi panasz esetében¹⁷ – a felülvizsgálati eljárás lefolytatására kell utasítania.¹⁸

A jogegységi panasz jogorvoslati jellegét tehát maga a Kúria sem tagadja, bár a jogegységesítő jelleget tartja elsődlegesnek.¹⁹ Azt a kérdést azonban,

¹⁴ A jogegységi panasz rendkívüli – „jogerő utáni” – jogorvoslati jellegét a Kúria számos határozatában megerősítette, lásd pl. Jpe.I.60.023/2022/7., Jpe.I.60.025/2022/13., Jpe.II.60.046/2022/6., Jpe.II.60.008/2023/10. Lásd továbbá OSZTOVITS (2020) 77., WELLMANN (2020) 648., 653., KIS (2022) 39. bekezdés és SZABÓ (2022) 47.

¹⁵ Lásd a Pp. 407. § (1) bekezdés a) pontját, amely szerint az első fokon jogerőre emelkedett határozatokkal szemben főszabály szerint nincs helye felülvizsgálatnak, valamint b) pontját, amely szerint az a fél, aki maga nem fellebbezett a határozat ellen, felülvizsgálatlal nem élhet, ha a másik fél fellebbezése alapján a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta.

¹⁶ Lásd OSZTOVITS (2020) 78.

¹⁷ A jogegységi panaszra vonatkozó szabályok felülvizsgálatot megtagadó végzés elleni jogegységi panaszra való alkalmazásának nehézségeiről lásd DETVAY (2022) 39–40. és NAGY (2022) 49–51.

¹⁸ Lásd Jpe.II.60.018/2023/13. Jelenleg ez az egyetlen olyan – nem indokolt eltérést megállapító – jogegységi hatályú határozat, amely egy felülvizsgálatot megtagadó végzés ellen benyújtott jogegységi panasz alapján született.

¹⁹ A Kúria szerint „[a] jogegységi panasz eljárás, mint ahogy a nevében is tükröződik, a közzétett

hogy a jogegységi panasz perorvoslatnak minősül-e, a Kúria egyértelműen nemleges választ adott. Azt, hogy a jogegységi panasz nem perorvoslat, a Kúria mindössze egy esetben mondta ki *expressis verbis*.²⁰ Azokból a határozatokból is azonban, amelyekben a Kúria azt hangsúlyozta, hogy a jogegységi panasz eljárás nem része az alapeljárásnak („nem a per folytatása”), nem eredményezheti a kereseti kérelem, az ellenkérelem, illetve a korábban előterjesztett perorvoslati kérelmek újbóli elbírálását, a jogerős ítéletben megállapított tényállás felülbírlását, a bizonyítékok újbóli értékelését vagy a jogegységi panasszal támadott kúriai határozat jogszerűségének átfogó, általános érvényű vizsgálatát,²¹ illetve a már érvényesített jog- és érdeksérelmek orvoslására nem nyit újabb jogorvoslati (sic!) fórumot,²² az következik, hogy a Kúria tagadja a perorvoslati jellegét.

A Németh János által kidolgozott és a perjogtudomány által általánosan elfogadott perorvoslat-definíció szerint „[a] perorvoslat az a bírósághoz intézett kérelem, amely a polgári peres eljárás során hozott [...], a törvénynek meg nem felelő vagy meg nem felelőnek vélt bírósági határozat ellen irányul abból a célból, hogy az okozott jogsérelmet egy újabb bírósági határozat, közvetlenül a sérelmezett határozatra visszaható módon megszüntesse”.²³

A jogegységi panasz eljárás kizárólag kérelemre indul, a jogegységi panasz bírósághoz – a Kúriához – intézett kérelem. A jogegységi panasz tárgyát ugyan nemcsak a polgári peres eljárás során hozott határozat képezheti – hanem a Kúria által büntetőeljárás vagy a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (Kp.) hatálya alá tartozó bírósági eljárás során hozott határozat is –, de polgári peres ügyekben a perorvoslatnak egyértelműen ez a definíciós eleme is teljesül. A jogegységi panasz alapja a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való indokolatlan eltérés. Noha az eltérés tilalma törvényben kifejezetten nincs kimondva,²⁴ a korlátozott precedensrendszer bevezetésekor a Pp.-be, valamint a

határozattól eltérés feloldását, a jogegység biztosítását célozza, nem nyit a panaszosnak újabb jogorvoslati fórumot, a megelőző eljárások során szükségszerűen már érvényesített jog-, és érdeksérelmének orvoslására”, lásd Jpe.I.60.011/2021/2., Jpe.I.60.001/2022/3., Jpe.I.60.015/2022/3., Jpe.II.60.016/2022/3., Jpe.I.60.014/2021/5. Lásd továbbá DETVAY (2022) 37. és FICSOR-PATYI (2022) 1313.

²⁰ Lásd Jpe.I.60.031/2022/3.

²¹ Lásd mindenekelőtt Jpe.I.60.005/2021/5., továbbá Jpe.II.60.025/2021/14., Jpe.I.60.023/2022/7., Jpe.I.60.025/2022/13., Jpe.II.60.046/2022/6., Jpe.II.60.008/2023/10.

²² Lásd Jpe.I.60.011/2021/2., Jpe.I.60.001/2022/3., Jpe.I.60.015/2022/3., Jpe.II.60.016/2022/3., Jpe.I.60.014/2021/5. A jogorvoslati jelleg tagadása ezekben a határozatokban éles ellentétben áll azokkal a határozatokkal (lásd pl. Jpe.I.60.005/2021/5., Jpe.II.60.025/2021/14.), amelyekben a jogegységessítő funkció elsődlegességének a hangsúlyozása mellett ugyan, de a Kúria is elismeri a jogorvoslati funkciót.

²³ NÉMETH (1996) 143.

²⁴ Lásd OSZTOVITS (2020) 75., BASSOLA-CŠILIK (2023) 52. bekezdés és BORONKAY (2022) 18–25. bekezdés.

Bszi.-be iktatott jogszabályi rendelkezésekből levonható az a következtetés, hogy a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben indokolatlanul eltérő határozat nem felel meg a törvénynek.²⁵ A jogegységi panasz eljárás során egy újabb bírósági határozat születik, amely a panasz sikeressége esetén a támadott határozatot hatályon kívül helyezi – ezáltal a sérelmezett határozatra közvetlenül visszahat –, és az eljárt kúriai tanácsot új eljárásra és új határozat hozatalára, illetve a felülvizsgálati eljárás lefolytatására utasítja. Noha a jogegységi panasz eljárásban hozott határozat önmagában nem orvosolja a jogegységi panasszal támadott, jogegységet sértő határozattal a panaszosnak okozott jogsérelmet, a jogsérelem orvoslásának a lehetősége azonban az új eljárásban biztosított.²⁶

Mindezek alapján – még ha kétségbe is vonható az, hogy a jogegységi panasz megfelel-e a perorvoslat egyes fogalmi elemeinek – a panaszos szemszögéből nézve, akinek a jogorvoslati kérelme nélkül nem kerülhet sor jogegységi panasz eljárásra, a jogegységi panasz perorvoslatként funkcionál:²⁷ a jogegységi panasz eljárás nem pusztán a jogegység biztosításáról, hanem azon keresztül, illetve azzal együtt a panaszos érdekeinek a védelméről – a jogegységet sértő jogértelmezés és jogalkalmazás folytán a panaszost ért jogsérelem orvoslásáról – is szól azáltal, hogy a panasz sikeressége esetén megnyitja az utat azelőtt az eljárás előtt, amelyben a jogsérelem orvoslására ténylegesen lehetőség nyílik.

3.2. MILYEN HATÁS FŰZŐDIK A KÚRIA KÖZZÉTETT HATÁROZATAIHOZ?

A jogegységi panasz szempontjából alapvető jelentőségű kérdés az, hogy a Kúria közzétett határozatai – mint referenciahatározatok – mely határozato-

²⁵ Ennek valamelyest ellentmondani látszik az, hogy az ügy érdemére kiható jogszabálysértés és a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való (indokolatlan) eltérés két külön felülvizsgálati ok [lásd Pp. 406. § (1) bekezdés], ami azt sugallja, hogy a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való (indokolatlan) eltérés nem minősül jogszabálysértésnek. Az is tény ugyanakkor, hogy „a törvénynek meg nem felelő” fordulat nemcsak a jogszabálysértést foglalja magában [lásd a fellebbezés körében a másodfokú bíróság anyagi jogi felülbírálati jogkörei közül a jogszabálysértés megállapítása nélküli felülmérlegelési lehetőséget az elsőfokú bíróságnak az anyagi jogszabályok szerinti mérlegelési jogkörben hozott döntése esetén, Pp. 369. § (3) bekezdés d) pontja]. Arról, hogy a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérés az ügy érdemére kiható jogszabálysértés mellett valójában nem önálló felülvizsgálati ok, lásd részletesen BASSOLA–CSILLIK (2023) 48–71. bekezdés. Boronkay kifejezetten úgy foglal állást, hogy a Kúria közzétett határozatától indokolatlanul eltérő jogerős határozat egyben jogszabálysértő is, lásd BORONKAY (2022) 36. bekezdés. Varga Zs. szerint a bírósági határozat „törvényesség[é]nek [...] része a Kúria korábbi döntéseinek tiszteletben tartása is”, lásd VARGA ZS. (2020) 82.

²⁶ Lásd KIS (2022) 26–27. bekezdés. és CSIBOR (2023) 25., 31.

²⁷ Lásd OSZTOVITS (2020) 77–78., aki a jogegységi panaszt rendkívüli perorvoslatnak minősíti.

kat foglalják magukban, és ezekhez a határozatokhoz pontosan milyen hatás fűződik.

A Kúria közzétett határozatai kifejezés a Pp. 346. § (5) bekezdése szerint a Kúriának a Bíróági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatait foglalja magában. A határozatok körét a Bszi. határozza meg pontosabban: a Bszi. 41/B. § (1) bekezdése szerint a Kúria 2012. január 1. után hozott és a Bíróági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatairól van szó,²⁸ azt pedig, hogy a Kúria mely határozatait kell, illetve lehet közzétenni, a Bszi. 163. §-a határozza meg.²⁹ A Kúria közzétett határozatainak a köre mindezek alapján pontosan meghatározható. Ha egy 2012. január 1. után született kúriai határozatot a rá irányadó közzétételi szabályok szerint közzé kellett volna tenni, de erre törvénysértő módon nem került sor, akkor a Kúria gyakorlata szerint a jogegységi panaszban az ilyen határozatra is lehet hivatkozni.³⁰

A Kúria közzétett határozataihoz fűződő hatás – ami a korlátozott precedensrendszer alapja és lényege – nehezebben ragadható meg. Erre a hatásra általában „kötelező erő”-ként³¹ (esetleg „kötelező hatályként”³²) vagy „kötőerőként”³³ hivatkoznak. A „kötelező erő” pontatlan – túlságosan tág – fogalom, hiszen többféle kötelező erő fűződhet egy bírósági határozathoz.³⁴ A „kötőerő” sem szerencsés szóválasztás, mivel a polgári perjogban a kötőerőnek pontosan meghatározott jelentéstartama van. Az egyszerű kötőerő azt jelenti, hogy a bíróság a saját határozatához abban a perben, amelyben hozta, kötve van, azaz a határozatot ő maga nem változtathatja meg és nem helyezheti hatályon kívül. A minősített kötőerő a jogerőt jelenti, normatív – az egyedi ügyön túlmutató, a jogszabályokéhoz hasonló, törvény által megállapított – kötőereje pedig csak

²⁸ Arról, hogy a Kúria közzétett határozatainak a Pp. szerinti rövidebb és a Bszi. szerinti hosszabb meghatározása azonos jelentéssel bír, az 1/2021. (VII. 12.) PK vélemény 5. pontjára hivatkozással lásd BORONKAY (2022) 12. bekezdés.

²⁹ A közzéteendő határozatok köre a Bszi. (nagy részének) 2012. január 1-ján történt hatálybalépését követően többször változott, először a korlátozott precedensrendszer bevezetésekor 2020. április 1-jével, amikor az elvi bírósági határozat és az elvi bírósági döntés kikerült a közzéteendő határozatok köréből, mivel ezek a kategóriák egyébként is megszűntek, majd 2021. január 1-jével, amikor a közzéteendő határozatok köre jelentősen bővült (pl. a jogegységi panasz eljárásban hozott határozatokkal).

³⁰ Lásd Jpe.I.60.018/2021/10. Lásd továbbá BORONKAY (2022) 16. bekezdés és DzsULA (2022) 304–305.

³¹ Lásd a Módtv. végső előterjesztői indokolását (általános indokolás és részletes indokolás a 65–74. §-hoz). Lásd továbbá DzsULA (2022) 288–330., WELLMANN (2020) 648–655., VIRÁG–VÖLCSEY (2020) 125–135. és REINES (2023) 6., 12. bekezdés.

³² Lásd VARGA (2021) 48–55.

³³ Lásd a Módtv. végső előterjesztői indokolását (részletes indokolás a 65–74. §-hoz). Lásd továbbá CsIBOR (2023) 20–38., valamint REINES (2023) 14. bekezdés.

³⁴ Arról, hogy a Kúria közzétett határozataihoz valójában miért nem fűződik kötelező erő, lásd BORONKAY (2022) 17–25. bekezdés. A határozatokhoz fűződő „kötelező erő” sokrétűségével kapcsolatban lásd SZABÓ (2023) 33–48. bekezdés.

a Kúria jogegységi, valamint jogegységi hatályú határozatainak van.³⁵ Annak rögzítése mellett, hogy nem az angolszász jogrendszerekben érvényesülő, ún. szabályozó precedensről van szó,³⁶ a jogegységi és a jogegységi hatályú határozatok kivételével a Kúria közzétett határozataihoz fűződő hatásra a legmegfelelőbb kifejezés talán mégis a precedens – ideértve annak a származékait is (precedensjelleg, precedenshatás,³⁷ precedensképesség,³⁸ precedenserő,³⁹ precedensérték stb.). Ez a – hangsúlyozottan magyar jog szerinti – precedenshatás tartalmilag az alábbiak szerint írható le, azaz az alábbi elemekből épül fel:

- a Kúriánál alacsonyabb fokú bíróságok indokolás nélkül jogkérdésben nem térhetnek el a Kúria közzétett határozataitól,

- a Kúria jogegységi eljárás indítványozása nélkül jogkérdésben nem térhet el saját közzétett határozataitól, és

- a jogegységi, valamint jogegységi hatályú határozatok normatív kötőerővel rendelkeznek, vagyis az azokban foglalt jogértelmezés minden bíróságra nézve kötelező.⁴⁰

3.3. MI AZ AZ ÜGYAZONOSSÁG?

Amint azt a Kúria több alkalommal is rögzítette, „a jogegység követelménye feltételezi annak vizsgálatát, hogy mikor áll fenn az ügyek (bírói döntések) közötti azonosság”.⁴¹ Az ügyazonosság ennek megfelelően a korlátozott precedensrendszer meghatározó jelentőségű, központi eleme – kulcsfogalma:⁴² ügyazonosság hiányában az előző pontban tárgyalt precedenshatás nem érvényesül, a jogegység sérelme ennek megfelelően fel sem merülhet. A jogegységi panasz az ügyazonosságra való hivatkozás, illetve az ügyazonosság bemutatása (kifejtése) nélkül – amelynek hiányában a Kúria közzétett határozatától való eltérés

³⁵ A Kúria közzétett határozataihoz fűződő precedenshatás, valamint a jogegységi és a jogegységi hatályú határozatok kötelező ereje (normatív kötőereje) közötti különbségtételhez lásd FICSOR-PATYI (2022) 1318.

³⁶ Az angolszász jogrendszerek és a magyar jog precedensrendszere közötti különbségekkel kapcsolatban lásd részletesen SZABÓ (2023) 10. bekezdés. Lásd továbbá TAHIN (2020) 271. és REINES (2023) 4–5., 8., 10. bekezdés.

³⁷ Lásd pl. KIS (2022) 7., 14. bekezdés, WALLACHER (2023) 3., 9., 28–29., 31–33., 35. bekezdés és VARGA Zs. (2020) 81–87.

³⁸ Lásd SZABÓ (2023) 62. bekezdés.

³⁹ Lásd a Módtv. végső előterjesztői indokolását (részletes indokolás a 65-74. §-hoz és a 88. §-hoz). Lásd továbbá NAGY (2022) 7., 11–13. bekezdés.

⁴⁰ A Kúria közzétett határozataihoz fűződő hatás részletes elemzéséhez lásd BORONKAY (2022) 41–47. bekezdés és SZABÓ (2023) 51–62. bekezdés. Lásd továbbá DzsSULA (2022) 302–303., valamint CSIBOR (2023) 23.

⁴¹ Lásd Jpe.I.60.003/2022/9., Jpe.I.60.007/2022/6., Jpe.I.60.019/2022/9.

⁴² REINES (2023) 5., 16. bekezdés.

nem értelmezhető – nem befogadható, azaz visszautasítandó,⁴³ ügyazonosság nélkül pedig alaptalan, azaz érdemben elutasítandó.⁴⁴

Az ügyazonosság egyértelműen nem a jogegységi panasszal támadott határozattal és a referenciahatározattal elbírált ügyek azonossága, hiszen az ügyek azonossága (tény-, jog- és félazonosság) esetén a korábban született jogerős ítélethez nem precedenshatás, hanem anyagi jogerőhatás fűződik.⁴⁵ Ennyiben az „ügyazonosság” kifejezés nem szerencsés, félrevezető. Az ügyazonosság valójában a jogegységi panasszal támadott határozatban és a referenciahatározatban megválaszolt jogkérdés azonosságát – a Kúria megengedőbb szóhasználatában „a döntések jogkérdésben való hasonlóságát”⁴⁶ – jelenti,⁴⁷ és a jogegységi panaszban azt kell bemutatni, hogy ezt a jogkérdést a két ügyben eltérően válaszolták meg. A jogkérdés ebben a kontextusban csak konkrét jogkérdés lehet, vagyis egy jogszabálynak az ügy konkrét körülményei fényében történő értelmezése.⁴⁸ A jogkérdés azonosságához a tényállásoknak nem kell teljesen azonosnak, illetve ugyanolyannak lenniük, de lényegileg összevethetőeknek kell lenniük⁴⁹ – ha a lényegi összevethetőség teljesül, akkor a tényállások közötti esetleges különbségeket a döntésekben alkalmazott jogértelmezések közötti eltérések körében kell értékelni.⁵⁰

Az ügyazonossághoz az alkalmazott jogi normáknak sem kell azonosnak lenniük – ez különösen az eljárásjogi jogkérdések esetében lényeges, ahol az összevethetőséget nem zárja ki az, hogy a rereferenciahatározat és a támadott határozat eltérő eljárási kódexek (például az egyik a Pp., a másik a Kp.) hatálya alá tartozó ügyekben született. Az azonban feltétel, hogy a különböző eljárási

⁴³ A visszautasítás jogalapja a Bszi. 41/C. § (6) bekezdés h) pontja, a 41/C. § (3) bekezdésében foglaltakra tekintettel („A jogegységi panaszban – a beadványra vonatkozó általános szabályokon túl – meg kell jelölni: a) azt a határozatot, amellyel szemben a fél a panaszt előterjeszti, b) azt a közzétett kúriai határozatot, amelytől jogkérdésben való eltérést állít a fél.”). Lásd pl. Jpe. II.60.044/2023/3., Jpe.II.60.068/2023/4., Jpe.I.60.001/2024/4. Ezzel kapcsolatban lásd továbbá Kis (2022) 42. bekezdés.

⁴⁴ Lásd pl. Jpe.I.60.002/2021/7., Jpe.I.60.005/2023/6., Jpe.I.60.009/2023/22.

⁴⁵ Lásd Pp. 360. § (1) bekezdés.

⁴⁶ Lásd Jpe.I.60.003/2022/9.

⁴⁷ Lásd BORONKAY (2022) 37. bekezdés és DZSULA (2022) 323.

⁴⁸ Lásd CSIBOR (2023) 34. Az általános jogértelmezések precedenshatás kiváltására való alkalmatlanságával kapcsolatban lásd WALLACHER (2023) 29–35. bekezdés. A konkrét jogértelmezés ugyanakkor nem lehet annyira konkrét, hogy csak egyetlen ügyre vonatkozzon, „ekkor ugyanis a jogkérdésnek nincs az adott konkrét ügyön túlmutató jelentősége, mondanivalója, az más ügyekben használhatatlan”, lásd BORONKAY (2022) 29. bekezdés.

⁴⁹ Vö. DETVAY (2022) 38., aki az ügyazonosságot az alábbiak szerint túl szűken értelmezi: „Ha akár a tényállás, akár a jogkérdés különbözik az adott határozatban és a felhívott közzétett kúriai határozatban, [...]” akkor az ügyazonosság már nem állapítható meg. Lásd ugyanakkor Kis (2022) 46–48. bekezdés, aki helyesen hívja fel a figyelmet arra, hogy „két egymással tökéletesen egyező tényállás bizonyosan nem létezik”. Lásd hasonlóképpen WALLACHER (2023) 17. bekezdés és CSIBOR (2023) 24.

⁵⁰ Lásd Jpe.I.60.005/2021/5., Jpe.II.60.025/2021/14.

törvények az adott eljárási kérdést azonosan rendezzék, azaz tartalmilag azonos szabályokról legyen szó.⁵¹ A Kúria ugyanezt a követelményt – hasonlóság, összevethetőség – fogalmazta meg az érintett ügyekben előterjesztett, releváns kérelemmel (például kereseti kérelem, felülvizsgálati kérelem) szemben.⁵²

Összességében tehát az állapítható meg, hogy az ügyazonosság sokkal inkább jelent összevethetőséget, mint a szó szoros értelmében vett azonosságot a referenciahatározattal és a jogegységi panasszal támadott határozattal elbírált ügyek, az azok alapjául szolgáló tényállások, az azokban alkalmazott jogi normák és az elbírált kérelmek között.⁵³

4. KÖVETKEZTETÉSEK

A fent kifejtettek alapján megállapítható, hogy a jogegységi panasz a jogegységesítő funkciója mellett jogorvoslati funkcióval is rendelkezik, és – noha a Kúria a perorvoslati jelleget konzekvensen tagadja – a perorvoslat definíciójának is megfeleltethető. A jogegységi panaszt a bírói gyakorlatban és a szakirodalomban fogalmi pontatlanságok övezik. A Kúria közzétett határozataihoz fűződő hatást gyakran kötelező erőnek vagy kötőerőnek nevezik, sokkal helyesebb lenne azonban egy a kérdéses hatást a határozatokhoz fűződő egyéb hatásoktól megkülönböztető terminológia használata – a jelen tanulmány erre a célra a precedenshatás kifejezés használatát javasolja. Az ügyazonosság kifejezés sem szerencsés. A Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérés megállapításának a feltétele nem az ügyek azonossága, hanem a jogkérdés azonossága, ami alapvető különbség: a jogkérdés azonosságához nem szükséges az ügyek azonossága, elegendő azok összevethetősége.

A fenti dogmatikai kérdések vizsgálata tudományos „szörszálhasogatásnak” tűnhet, azonban gyakorlati vonatkozása is van: ahhoz, hogy egy jogintézményt a gyakorlatban megfelelően alkalmazzanak – azaz a jogintézmény megfelelően betöltse a funkcióját –, elengedhetetlen az, hogy a jogintézményt övező dogmatikai alapkérdések mind a jogalkalmazók, mind pedig a jogkeresők számára tisztázottak legyenek.

⁵¹ Lásd Jpe.I.60.002/2021/7., Jpe.I.60.005/2021/5.

⁵² Lásd Jpe.I.60.005/2021/5., Jpe.II.60.027/2021/8., Jpe.I.60.003/2022/9.

⁵³ Az ügyazonosság és az összevethetőség kifejezetten egymás szinonimájaként jelennek meg az alábbi határozatokban: Jpe.I.60.019/2022/9., Jpe.I.60.009/2023/22. Azzal kapcsolatban, hogy az ügyazonossághoz, azaz a jogkérdés azonossághoz a tényállásoknak és az alkalmazandó jogi normáknak nem kell azonosnak lenniük, hanem elegendő, ha lényeges tekintetben hasonlóak, lásd BORONKAY (2022) 38–39. bekezdés. Az ügyazonosság (összevethetőség) vizsgálatának részletes elemzéséhez lásd FICSOR–PATYI (2022) 1316–1317.

IRODALOM

- BASSOLA Bálint – CSILLIK Kristóf: „Koherenciazavar a korlátozott precedensrendszerben? – A Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre hivatkozással benyújtott felülvizsgálati kérelem szabályozásának egyes anomáliái”. *Polgári Jog* (2023) 9–10: 52. bekezdés.
- BORONKAY Miklós: A „korlátozott precedensrendszer ügyvédi szemmel”. *Polgári Jog* (2022) 11–12: 18–25. bekezdés.
- CSIBOR Ferenc: „Reflexiók a jogegységi panasz kezdeti működésére, különös tekintettel az első indokolatlan eltérést megállapító jogegységi panasz határozatra”. *KözgazgatásTudomány* (2023) 1: 20–38.
- DETVAY Lúcia: „A jogegységi panasz eljárás szabályozásának eddigi tanulsága”. *Polgári Jog* (2022) 5–6: 35–41.
- DZSULA Marianna: A korlátozott precedensrendszer és a polgári perrendtartás szabályainak kapcsolódása. In: BODZÁSI Balázs (szerk.): *Jogászegyleti értekezések 2022*. Budapest, Magyar Jogász Egylet, 2022, 288–330.
- FICSOR Krisztina – PATYI András: „A jogegységi panasz eljárás mint a jogegység biztosításának eszköze a Kúria gyakorlatában”. *Kúriai Döntések* (2022) 8: 1311–1320.
- KIS Roxána: „A jogegységi panasz eljárás mint ultima ratio”. *Polgári Jog* (2022) 7–8: 52–57.
- NAGY András: „Jogegységi panasz a felülvizsgálatot megtagadó végzés ellen”. *Polgári Jog* (2022) 7–8: 49–51.
- NÉMETH János (szerk.): *Magyar polgári perjog 2. k.* Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest 1996, 143.
- OSZTOVITS András: „Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés?”. *Magyar Jog* (2020) 2: 72–80.
- REINES János: „Beszámoló a Mi a jog? – A korlátozott precedensrendszer és első tapasztalatai Magyarországon” című konferenciáról”. *Polgári Jog* (2023) /7–8: 6–12. bekezdés.
- SZABÓ Patrik: „A törvény szövedéke – Adalékok a korlátozott precedensrendszer előkérdéseire”. *Magyar Jog* (2022) 1: 47–52.
- TAHIN Szabolcs: „Korlátozott precedensrendszer – alulnézetből”. *Magyar Jog* (2020) 5: 266–275.
- VARGA Zs. András: „Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról”. *Magyar Jog* (2020) 2: 81–87.
- VARGA Zsófia: „A precedensrendszer és az EU jog”. *Európai Jog* (2021) 5: 48–55.

VIRÁG Csaba – VÖLCSEY Balázs: „A korlátozott precedensrendszer és a polgári perjog kapcsolata”. *Magyar Jog* (2020) 3: 125–135.

WALLACHER Lajos: „A ténybeli ügyazonosság szerepe a precedensrendszerben”. *Polgári Jog* (2023) 5–6: 3–35. bekezdés.

WELLMANN György: „Kritikai észrevételek a jogegység biztosításának új rendszerével kapcsolatban”. *Magyar Jog* (2020) 11: 648–655.

IV. KÜLÖNLEGES
PEREK, NEMZETKÖZI
IGAZSÁGÜGYI
EGYÜTTMŰKÖDÉS

AZ ELTŰNŐ MUNKAÜGYI PEREK NYOMÁBAN

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Munkajogi Tanszéke a Friedrich Ebert Alapítvány támogatásával a munkaügyi perek eltűnésének lehetséges okairól végzett kutatást. A tanulmányban az Országos Bírósági Hivatal által évenként közzétett statisztikai és ügyforgalmi adatok értékelése mellett megvizsgáljuk a szóba jöhető anyagi és eljárásjogi okokat, valamint „jogon túli” tényezőket, mint a szervezetátalakítás és hatáskörelvonás hátrányos következményeit. Mindezek jelentős mértékben közrehatottak a munkaügyi perek számának 2010 és 2021 közötti meredek csökkenésében. A jogi indokok feltárása mellett olyan megoldási javaslatokat is teszünk, amelyek alkalmasak lehetnek a munkaügyi ügyszakot érintő helyzet orvoslására. A kutatásban résztvevők interjúkat készítettek olyan, a saját szakterületükön kiemelkedő tudással és tapasztalattal bíró szakemberekkel, akik nemcsak az egyes problémákra világítottak rá, hanem meglátásaikkal és javaslataikkal hozzájárultak a megoldási javaslatok értékeléséhez. A tanulmány ezeknek az interjúknak a tapasztalataira is épít.

1. BEVEZETÉS

Az Országos Bírósági Hivatal (OBH) statisztikái szerint 2010 és 2021 között 80%-ot meghaladó mértékben csökkent a munkaügyi perek száma. 2022. szeptember és 2023. június között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Munkajogi Tanszéke és a Friedrich Ebert Stiftung budapesti irodája kutatást folytatott abból a célból, hogy feltérképezze a munkaügyi perek számának drasztikus visszaesése mögötti lehetséges jogi okokat, és javaslatokat fogalmazzon meg a perindítási hajlandóság növelése érdekében.¹ A kutatás során 20 személyes interjút készítettünk a munkaügyi perekben jártas szakemberekkel (ügyvédek, egyetemi oktatók, nyugalmazott bírák), amit online kérdőívvel gyűjtött vála-

* Habilitált egyetemi docens, PPKE JÁK Munkajogi Tanszék.

** PhD-hallgató, PPKE JÁK Munkajogi Tanszék.

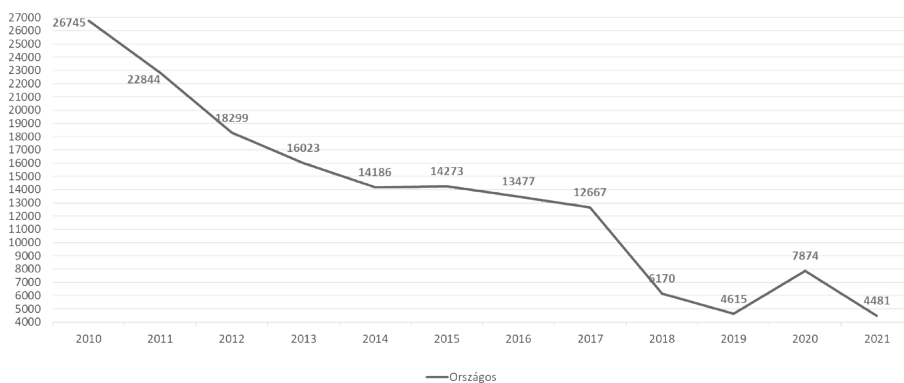
¹ GYULAVÁRI–KÁRTYÁS (2023) 4. A kutatásban részt vettek: Gyulavári Tamás, Halmos Szilvia, Kártyás Gábor, Krajecz Laura és Petri Dávid.

szokkal egészítettünk ki. A jelen tanulmány célja, hogy tömör összefoglalását adja e kutatás megállapításainak, és értékelje a kutatás lezárása után bekövetkezett változásokat. A tanulmány a statisztikai háttér áttekintésével indul, ezt követi a lehetséges közreható jogi okok feltérképezése, végül elemzésünk egy rövid összegzéssel zárul.

2. A MUNKAÜGYI PEREK CSÖKKENÉSE AZ ADATOK TÜKRÉBEN

Az OBH a bíróságok központi igazgatási feladatainak ellátása körében minden évre vonatkozóan pontos statisztikát készít az ügyforgalmi adatokról,² amelyet a statisztikai évkönyvekben³ is közzétesznek. Jelen kutatás az OBH által a www.birosag.hu weboldalon közzétett statisztikai évkönyvekben található adatokon alapul.

1. ábra
Összesen érkezett munkaügyi peres ügyek (országosan)

Ahogy az az 1. ábrán is látható, 2010-ben Magyarország valamennyi közigazgatási és munkaügyi bíróságára 26 745 munkaügyi peres ügy érkezett. Ez az adat 2010-től 2014-re közel 47%-kal esett vissza. Ezen a tendencián a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.) hatálybalépése nem változtatott. A 2014-től 2017-ig terjedő időszakban mérsékelt csökkenés volt tapasztalható, amikor az országosan érkezett munkaügyi perek száma 14 186-ról 12.667-ra apadt.

² <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/ugyforgalmi-adatok>.

³ <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/statisztikai-evkonyvek>.

2018-ban a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (Kp.), illetve a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) hatálybalépésével egy meredek lejtmenet tapasztalható, amikor is a munkaügyi peres eljárások száma országos viszonylatban a felére esett vissza, 12 667-ről 6170-re, amely szám 2019-ben tovább csökkent 4615-re. E jelentős csökkenés hátterében elsősorban a hatásköri szabályok változása áll, hiszen 2018-tól kerültek a munkaügyi bíróságoktól a közigazgatási ügyszak elé a társadalombiztosítási és a foglalkoztatáshoz kapcsolódó közigazgatási határozatok felülvizsgálatával összefüggő perek (lásd még a 7. pontban). Ezek 2017-ben 20%-ot jelentettek az érkezett ügyek adataihoz viszonyítva. Szintén ekkor kerültek ki a munkaügyi bíróságok hatásköréből a közszolgálati perek.

2020-ban, éppen a koronavírus okozta járványhelyzet és annak minden nehézségével együtt járó évében több mint 40%-os növekedés tapasztalható, 4615-ről 7874-re ugrott az érkezett peres ügyek száma, amely aztán 2021-ben visszazuhant a 2020-as adatnál is rosszabb értékre, 4481-re. A 2020-as növekedés azonban rendkívül megtévesztő. Ennek indoka, hogy a szervezeti átalakulás során a még különálló közigazgatási és munkaügyi bíróságokon 2020. március 31-én folyamatban maradt ügyeket technikailag, ügyviteli befejezéssel kivezették, ami egyúttal azzal járt, hogy április 1-jét követően a törvényszékeken elsőfokon átvett ügyek száma új érkezést is jelentett, amelyet hozzászámítottak a 2020-as tárgyévben rögzített érkezési adatokhoz.

A munkaügyi perek számának csökkenése tehát rendkívüli a vizsgált időszakban, hiszen ha összevetjük a 2010-es és 2021-es adatot, akkor megállapítható, hogy a kettő közötti csökkenés 83,25%-os. A legfrissebb statisztikai adatok szerint 2022-ben országszerte 3520 munkaügyi per érkezett, míg ez a szám 2023-ban ennél némileg több, összesen 3937, ami hosszú idő után egyfajta mérsékelt, természetes növekedést jelentett a tavalyi évben az azt megelőző évhez képest.

Meg kell ugyanakkor jegyeznünk, hogy ugyanebben az időszakban két kivétellel minden ügyszakban jelentős mértékben visszaesett az összesen érkezett ügyek száma. Ezzel együtt a munkaügyi ügyszakban csökkentek a legdrasztikusabb mértékben az ügyszámok. Második helyen a munkaügyi nemperes eljárások visszaesése áll 76,76%-kal, harmadik helyen szerepel 66%-kal a büntető peres ügyszak, azt követi a maga 51%-ával a gazdasági peres ügyszak, végül pedig a polgári peres ügyszak áll, 39,21%-os csökkenéssel. A jelzett hatásköri változások miatt a közigazgatási ügyszakban viszont az esetszám növekedése volt tapasztalható. A másik kivételt a büntető nemperes ügyszak megemelkedett érkezési adatai szolgáltatták. Ennek indoka, hogy az új büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény rendelkezései alapján egyre több egyszerű megítélésű büntetőügy kerül elbírálásra tárgyalás tartása nélkül, büntetővégzés meghozatalával, ha a büntetés célja ilyen módon is elérhető, és a vádlott szabadlábon van, vagy más ügyben tartják fogva.

3. NÉHÁNY ELVETETT MAGYARÁZAT

A munkaügyi perek számának csökkenése semleges jelenség, és önmagában nem vonható le belőle következtetés a jogrendszer állapotára. A peres eljárások visszaesése ugyanis kifejezetten kedvező folyamat is lehet, ha ezt a munkaügyi konfliktusok csökkenése, vagy korábbi típusperek rendeződése, a jogértelmezési kérdések tisztázódása, esetleg más, bíróságon kívüli, de ugyanúgy szakszerű és hatékony vitarendeződési eljárások felértékelődése okozza. Negatív tendenciával állunk szemben viszont akkor, ha a vitás helyzetek valójában nem csökkennek, és más alternatív útra sem terelődnek, hanem feloldatlanul maradnak.

Ugyanakkor nem látunk olyan változást a munkajogi szabályozás rendszerében vagy a joggyakorlatban, amely a korábbiakhoz képest jelentősen visszavetné a munkaügyi konfliktusok számát. Ilyen tényezőt sem az áttekintett szakirodalom, sem az empirikus vizsgálatunk nem tárt fel. A személyes interjúkon partnereink egybehangzó tapasztalata volt, hogy a vitás helyzetek nem csökkentek, csak ezek egyre kisebb töredéke jut el a bíróságokhoz.

Arra sincs bizonyíték, hogy a bírói út szerepét valamilyen hatósági jogérvényesítés venné át, vagy a felek az alternatív vitarendezés eszközeivel élnek. Az első kapcsán nemzetközi tendencia, hogy a bíróságon kívül egy sor alternatív vitarendezési fórum, illetve közigazgatási jellegű vitarendező, panaszkezelő, „békéltető” testület, szervezet, hatóság jelent meg. Ennek oka, hogy az adminisztratív szervezetek gyorsabban képesek dönteni, hatékonyabbak, mivel az adott területen jóval komolyabb szakmai tudással rendelkeznek, mint a bíróságok.⁴

Ugyanakkor álláspontunk szerint ez a jelenség a magyar munkaügyi viták kapcsán nem figyelhető meg, mivel Magyarországon nincs olyan adminisztratív szerv, amely átvehetné a bírói út szerepét. A munkajogi szabályok betartását hatósági úton ellenőrző foglalkoztatás-felügyelet ehhez nem rendelkezik megfelelő infrastruktúrával, személyi állománnyal. E hatóság jelenleg egyfokú eljárásban jár el, szervezetileg a kormányhivatalok egyik osztályát jelenti.⁵ Az ellenőrzésekkel érintett munkavállalók száma folyamatosan csökken, 2014-ben 101 628 fő, 2017-ben 75 576 fő, míg 2022-ben csupán 46 632 fő volt.⁶ Ez a munkaerőpiac 1,5%-át sem érte el. Még sokkal alacsonyabb ügyszámokkal találkozunk az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala részeként működő Egyenlő Bánásmódot Felelős Főigazgatóság esetében, amely 2021-től ellátja a diszkriminációs panaszokkal kapcsolatos hatósági feladatokat. A Főigaz-

⁴ ZÓDI–KISS (2022) 155.

⁵ 320/2014. (XII. 13.) Korm. rendelet az állami foglalkoztatási szerv, a munkavédelmi és munkaügyi hatóság kijelöléséről, valamint e szervek hatósági és más feladatainak ellátásáról 2. §.

⁶ http://www.ommf.gov.hu/index.php?akt_menu=563.

gatóság 2022-ben 265 hatósági ügyben járt el. Ebből a foglalkoztatás területén mindössze négy ügy végződött a jogsértés megállapításával.⁷ Már ezekből az ügyszámokból is látható, hogy a hatósági út Magyarországon nem válik a bírósági igényérvényesítés alternatívájává.

Arról nem rendelkezünk adatokkal, hogy az alternatív vitarendezés mennyire elterjedt a hazai munkaügyi gyakorlatban. Személyes interjúink során a megkérdezett szakértők egybehangzó tapasztalata szerint ezek a technikák kivételesen vannak csak jelen a munkáltatóknál (például belső vállalati vitarendező fórum működtetése, illetve „vállalati ombudsman” egy külföldi tulajdonú cégnél).

Összegezve, nem találtunk arra utaló jelet, hogy a munkaügyi konfliktusok száma érdemben változna, vagy azokat egyre nagyobb arányban a bírói úttól eltérő technikákkal oldanák fel a felek. Valószínűbbnek tartjuk, hogy egyszerűen csak a viták egyre kisebb része jut el a munkaügyi per szakaszába, ehelyett a viták „beragadnak a munkahelyekre”.⁸

Álláspontunk szerint a munkaügyi hatósági ellenőrzésnek komoly gyakorlati szerepe van a munkáltatók jogkövető magatartásának előmozdításában, az alárendeltségben teljesítő munkavállalók jogai védelmében. Különösen azon kisebb súlyú jogsértések feltárásában fontos ez a funkció, amelyet maga a jogsérelmet szenvedett munkavállaló aligha vinne bíróság elé (például a munkaidővel, pihenőidővel kapcsolatos viták, alacsonyabb összegű bérviták). Ezért mindenképpen szerencsés volna, ha a foglalkoztatás-felügyeleti hatóság a jelenleginél nagyságrenddel több munkavállalót érne el ellenőrzési tevékenységével. Hasonlóan erősíteni lehetne az önkéntes alternatív vitarendezés gyakorlatát az egyéni munkaügyi jogvitákban, ami annak ellenére lehet hasznos, hogy az elmúlt évtizedek e téren nem hoztak előrelépést.

4. A SZAKSZERVEZETEK SZEREPE, A KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS LEHETŐSÉGE

A szakszervezeti tagok számának és általánosságban a szakszervezetek lefedettségének, szervezettségének csökkenése kedvezőtlenül hat a munkaügyi jogviták számára. A szakszervezet általános érdekképviselési feladatai körében „őrkutya” szerepet lát el a munkahelyen: nem csak figyelemmel kíséri a munkajogi szabályok megtartását, de jogsértés gyanúja esetén képes a vitás helyzetet artikulálni, formális útra terelni, szükség esetén pedig támogatni a munkavállalót a bíróság előtti eljárásban. Ezért jelent problémát, hogy az országos

⁷ <https://www.ajbh.hu/eves-beszamolok>.

⁸ KUN (2018) 262–263.

adatok alapján a teljes szakszervezeti tagság már nem éri el a munkavállalók 10%-át, és folyamatosan, erőteljesen csökken. A KSH 2020-as felmérésén a munkavállalók mindössze 7,4%-a nyilatkozott úgy, hogy tagja valamely szakszervezetnek, ami még a 2015-ös adathoz (9,0%) képest is jelentős visszaesés.⁹

Az alacsony szervezettség mellett a 2018 óta hatályos eljárásjogi szabályok jelentősen szűkítik a szakszervezetek képviseleti jogát,¹⁰ ami egyébként az anyagi jogból nem következne. Az Mt. szerint a szakszervezet jogosult a tagját – meghatalmazás alapján – gazdasági és szociális érdekeinek védelme céljából bíróság, hatóság és egyéb szervek előtt képviselni.¹¹ Ehhez képest – a professzionális pervitel érdekében – a Ptké.¹² előírja, hogy a szakszervezet részéről csak jogi szakvizsgával rendelkező személy járhat el meghatalmazottként (tag, tisztségviselő, vagy alkalmazott), és csak ha az adott eljárásban a jogi képviselet nem kötelező. Ez a kisebb, gyengébb anyagi teljesítőképességű szakszervezetek esetén aligha teljesíthető. Végül, a Pp. világossá teszi, hogy a szakszervezet csak saját tagjainak munkaügyi perében léphet fel képviselőként.¹³ Ezért összességében az anyagi jog által adott, meglehetősen tág képviseleti jog a munkaügyi perekre szűkül, és csak olyan szakszervezet számára nyitott, amelynek van jogi szakvizsgával rendelkező tagja, tisztségviselője vagy alkalmazottja.¹⁴ Álláspontunk szerint ez a szűkítés nem indokolt. A szakszervezetek képviseleti joga hatékonyabbá tételéhez célszerű volna visszatérni a régi Pp. megoldásához, amely általában – jogi szakvizsga előírása nélkül – biztosította a szakszervezetnek, hogy meghatalmazottként a tagja képviselében eljárjon.¹⁵ Ez nem feszítené szét a Pp. hatályos rendszerét, hiszen munkaügyi perben – főszabály szerint – jelenleg sem kötelező a jogi képviselet.¹⁶ Az egyéb perekben is indokolt lehet a szakszervezet képviseleti jogát megnyitni azért, hogy a szakszervezet ezt a szolgáltatást közvetlenül is tudja nyújtani tagjainak, ne csak egy vele szerződést kötő ügyvédi irodán keresztül.

Emellett megfontolandó lehetővé tenni, hogy a szakszervezetek közérdekű igényérvényesítéssel éljenek a munkaviszonyból eredő igény esetén, ha a jogsértés vagy annak közvetlen veszélye személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érinti. Ilyen lehetőséget a hatályos jog kizárólag az

⁹ 2015: https://www.ksh.hu/stadat_evkozi_9_1?lang=hu; 2020: https://www.ksh.hu/stadat_evkozi_9_18?lang=hu.

¹⁰ SZABÓ (2022) 209–210.

¹¹ Mt. 272. § (7) bekezdés.

¹² 2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről.

¹³ Pp. 514. § (3) bekezdés.

¹⁴ KRAJECZ (2018) 232–233.

¹⁵ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 67. § (1) bekezdés f) pont.

¹⁶ Pp. 514. § (2) bekezdés.

egyenlő bánásmód esetén ad.¹⁷ Ugyanakkor számos olyan munkajogi jogsértés képzelhető el, ahol az egyéni jogsérelem csekély súlyú, viszont a munkáltatóval munkaviszonyban álló munkavállalók nagyobb csoportját érintheti (például bérelszámolási viták, munkaidő-beosztással kapcsolatos és személyiségi jogsértések). Ezeknek a vitáknak a kezelésére a közérdekű igényérvényesítés hatékony jogi eszköz lehetne.

5. A MUNKAJOG ANYAGI JOGI SZABÁLYAI, A MUNKAVISZONY JOGELLENES MEGSZÜNTETÉSÉNEK SZANKCIÓI

A munkaügyi perek számának csökkenésére kézenfekvő magyarázatnak tűnik a munkajogi anyagi jogszabályok megváltozása, az Mt. 2012. július 1-jei hatálybalépése. Ugyanakkor, a bemutatott statisztikai adatokból látszik, hogy a perszámok visszaesése már az Mt. hatálybalépése előtt megkezdődött, illetve a következő években sem változott érdemben a csökkenés üteme. A statisztikák tehát nem utalnak a munkajogi reform és a perindítási hajlandóság visszaesése közötti direkt összefüggésre. Egy ügycsoport tekintetében mégis világosnak tűnik a negatív befolyás. A személyes interjúk során minden megkérdezett szakértő egyetértett abban, hogy a jogellenes munkaviszony megszüntetés szankcióinak drasztikus átalakítása közrehat a perek csökkenésében. Ezért ezt az alábbiakban részletesen is megvizsgáljuk, terjedelmi okokból csak a munkáltatói megszüntetésre koncentrálva.

Az Mt. jelentős mértékben enyhítette a munkáltatói jogellenes megszüntetés jogkövetkezményeit.¹⁸ Az egyik lényeges különbség az, hogy a munkáltatói jogellenes megszüntetésnél a munkavállaló csak rendkívül szűk körben kérheti a munkaviszony helyreállítását. A többi esetben a munkavállaló kártérítésként elmaradt jövedelmet kérhet, ami azonban nem haladhatja meg a munkavállaló tizenkét havi távolléti díjának összegét. Ha a munkavállalónak nincs kára, azt nem tudja bizonyítani, akkor dönthet úgy is, hogy kártérítés helyett – kompenzációs átalánnyként – a munkáltatói felmondás esetén irányadó felmondási időre járó távolléti díjnak megfelelő összeget követeli. A munkavállaló a kártérítési igényen, illetve a kompenzációs átalánnyon felül jogosult a végkielégítés összegére is, ha abban még nem részesült.

¹⁷ 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról 20. § (1) bekezdés, GELENCSÉR (2016) 35.

¹⁸ Mt. 82–83. §.

Kritikaként fogalmazható meg, hogy a döntő részében kártérítésre épülő rendszerben hiányzik a jogsértés súlyára reagáló büntető jellegű szankció.¹⁹ Ennek hiányában a rendszer aligha képes visszatartani a munkáltatót az önkényes megszüntetéstől, és nem képes kellő súllyal kifejezni az ehhez kapcsolódó társadalmi rosszallást sem. Így a jogellenes megszüntetés kalkulálható gazdasági döntéssé alakul át, és az esetek túlnyomó többségében a munkáltatónak érdemes vállalnia a jogellenes megszüntetés kockázatát. Az igényérvényesítés sikere esetén elérhető kompenzáció korlátozott összege és a pereskedés költsége nem teszi érdekeltté a munkavállalót az igényérvényesítésben.²⁰

További probléma, hogy a bíróságnak nincs mérlegelési jogköre abban a tekintetben, hogy a szankció arányosan visszatükrözze a jogsértés súlyát. Bár a cselekmény súlya megjelenhet a munkajogviszony helyreállításában és a sérelemdíj összegében, de ezen túl a munkáltató által elkövetett legapróbb alaki hiba és a megszüntetésre vonatkozó joganyag legdurvább megsértése is ugyanazt a szankciót eredményezi. Az Mt. ugyan lehetőséget biztosít arra, hogy a munkavállaló a munkáltatói felmondás esetén járó felmondási időre járó távolléti díjnak megfelelő kompenzációs átalányt követeljen, de ez csupán a kártérítési igény előterjesztésének alternatívájaként jelenik meg, összege pedig nem arányosítható a jogsértés súlyával.²¹

Az elmaradt jövedelem címén igényelt kártérítés tizenkét havi távolléti díjban történő limitálása ellentmond a teljes kártérítés elvének.²² A limit távolléti díjban történő meghatározása különösen hátrányosan érinti azokat a munkavállalókat, akik jelentős összeget kapnak olyan bérelem formájában, amelyet nem kell figyelembe venni a távolléti díj számításánál.²³ Összességében az új szankciórendszer mellett a munkavállaló potenciális anyagi igénye fele-egy-harmada lehet az 1992. évi Mt. szerint követelhető összegnek.²⁴

Mindezek alapján javasoljuk, hogy a szankciórendszer egészüljön ki olyan, a jogsértés súlyával arányos büntető jellegű jogkövetkezménnyel is, amellyel garantálható a visszatartó hatás, és amelynek alkalmazása során mérlegelési jogkört kellene biztosítani a bíróságnak. A kártérítés alapjául nem a távolléti díjat, hanem valamennyi – a munkaviszonyban és azon kívül kapott – rendszeres jövedelmet kellene alapul venni.²⁵ Bővíteni kellene a helyreállítás kötelező eseteinek körét.

¹⁹ PETROVICS (2015) 377.

²⁰ PETROVICS (2016) 264.

²¹ Uo.

²² PETROVICS (2015) 378.

²³ PETROVICS (2016) 266.

²⁴ PETHŐ (2015) 356.

²⁵ PETROVICS (2016) 267.

6. A MEGSZŰNŐ MUNKAÜGYI BÍRÓSÁGOK

A munkaügyi perek csökkenésére kiható egyik tényező lehet a munkaügyi ítélkezés szervezeti átalakulása, illetve az önálló munkaügyi bíraskodás megszűntetése 2020. április 1-jétől.²⁶ Jelenleg a munkaügyi perekben a törvényszék jár el, a fellebbezéseket az ítélőtábla bírálja el.²⁷ Bár a munkaügyi bíraskodásnak nincs egységesnek tekinthető nemzetközi modellje,²⁸ általános célok kimutathatóak: a munkaügyi ítélkezés időszerűsége és szakszerűsége.²⁹ Az ügyfél számára az a fontos, hogy igényét gyorsan és szakszerűen bírálják el. Ugyanakkor álláspontunk szerint a különbíraskodás felszámolása éppen e vonatkozásban hat kedvezőtlenül a munkaügyi ítélkezési gyakorlatra, így – közvetve – a perindítási hajlandóságra is, az alábbi okokból.

A szervezeti különállás nélkül kétségessé válik, mennyire tartható fenn a munkaügyi karrierbíraskodás.³⁰ Ez azt biztosítja, hogy az igazságszolgáltatási pályára lépők – a szakvizsgától akár a nyugdíjazásig – a munkaügyi ügyszakban dolgozhassanak, folyamatos előrelépési lehetőséggel, ezzel garantálva, hogy a másodfokon, vagy a felülvizsgálati eljárásokban eljáró bírák a legfelkészültebb, legtöbb tapasztalattal rendelkező munkaügyi szakbírók legyenek. Az elkülönülő munkaügyi ítélkezés hiányában ehhez képest kétséges, hogy akár első-, akár magasabb fokon van-e lehetősége a bírónak elmélyülni a munkajogban, vagy ezzel a területtel csak számos más jogág mellett, esetleg csak kivételesen találkozik. Különösen az hathat a szakmaiság ellen, ha a joggyakorlatot formáló felsőbbíróságokon vegyes referádájú tanácsok bírálják el a munkaügyi ügyeket. A munkaüggyel csak érintőlegesen, „egyebek mellett” foglalkozó bírák között nehezebb szakmai kapcsolatokat kiépíteni és folyamatos továbbképzésre motiválni őket.

Ezeket a szempontokat azért tartjuk fontosnak, mert a munkajog sajátos dogmatikája, a polgári jogtól eltérő jogintézményei, a jogviszony alá-fölérendelt jellege igényli az önálló szaktudást. Éppen a korábbi szervezeti önállóság teremtette meg a lehetőséget arra, hogy a munkaügyi ítélkezés jogegysége ne olvadjon fel a civilisztikai perek tengerében.³¹

Kétségtelen ugyanakkor, hogy a csökkenő ügyszám mellett egyre nehezebbé vált a különbíraskodás fenntartása mellett érvelni.³² Így igazgatási szem-

²⁶ Az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény 61–63. §.

²⁷ Pp. 20. § (2) bekezdés, 8. § (2) bekezdés d) pont.

²⁸ WOPERA–PRUGBERGER (2008) 667–673.; RADNAY (1997) 176–178.

²⁹ HANDÓ (2015) 159–160.

³⁰ LÓRINCZ (2020) 1–3.

³¹ HANDÓ (2015) 162.

³² Uo.

pontból észszerű döntésnek tűnt 2020-ban a munkaügyi bíróságok önállóságának megszüntetése. Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy ebben a folyamatban a munkaügyi ügyszak saját szempontjai, a minőségi szakmai munka követelményei egyáltalán nem kaptak hangsúlyt. Beszédes, hogy a megszüntetésről rendelkező törvény előterjesztői indokolása egyetlen gondolat erejéig sem tér ki a munkaügyi különbíráskodás felszámolásának indokaira, hanem ezt magától értetődőnek veszi a közigazgatási bíráskodás kétszintű rendszerének – később meg nem valósult – kialakítása miatt.³³

Összegezve, e szervezeti reform a munkaügyi ítélkezésen kívüli tényezőre – az önálló közigazgatási bíráskodás megteremtésére – vezethető vissza, amely a munkaügyi bíráskodás saját szakmai szempontjait nem, csak csökkenő ügyszámait vette figyelembe, ezzel viszont maga is éppen ezt a káros tendenciát erősítette fel. Ráadásul – amint a következő pontban látni fogjuk – a jogalkotó maga is jelentősen közrehatott az ügyszámok alakulásában, a munkaügyi perek körének – a „felduzzasztandó” közigazgatási ügyszak javára történő – szűkítésével.

7. VÁLTOZÓ HATÁSKÖRÖK, MUNKAJOGI ÉS TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI TÁRGYÚ VITÁK A KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁGOK ELŐTT

A munkaügyi perek csökkenésének a legjobban számszerűsíthető oka a munkaügyi per fogalmának szűkítése. Ahogy azt az ügyforgalmi adatok bemutatásánál láthattuk, 2018. január 1-jétől valamennyi közigazgatási per kikerült a munkaügyi bíróság hatásköréből és közigazgatási perré vált a közszolgálati per is.³⁴ Mindkét változás nagyban hozzájárult a munkaügyi perek drasztikus csökkenéséhez. Az előző pontban bemutatott szervezeti reformot fontos ennek fényében értékelni. A hatáskörök érintetlenül hagyásával ugyanis már közel sem lett volna indokolt a munkaügyi különbíráskodás megszüntetése. Ugyanakkor erre a portfólióra nyilvánvalóan szüksége volt a közigazgatási ügyszaknak, amelynek az önállóságát e nélkül ügyforgalmi adatokkal aligha lehetett volna indokolni.

Ezt a hatásköri szűkítést kifejezetten elhibázottnak tartjuk. A közszolgálati perek tekintetében, ezeket az eljárásokat a munkáltató személyén kívül semmi nem fűzi a közigazgatáshoz. E szervezeti kötődés nem jelenti azt, hogy e foglalkoztatási viszonyok elbírálásához a közigazgatás szervezeti vagy eljárási sza-

³³ 2019. évi CXXVII. törvény indokolása, 61. §.

³⁴ Pp. 508. §, Kp. 5. § (4) bekezdés.

bályainak elmélyült ismeretére lenne szükség.³⁵ Önmagában az, hogy a foglalkoztatottakon keresztül történik a közhatalmi jogkör gyakorlása, nem teszi a közhatalom gyakorlása körében, kívülállókkal szemben alkalmazandó szabályokat irányadóvá a szervezeten belüli foglalkoztatásra.³⁶ Ellenkezőleg: a közszolgálat anyagi joga a munkajogon alapul, lényegi részében pedig megegyezik vele, elegendő az általános magatartási szabályokra, a munkaidő és pihenőidő, vagy a kártérítési felelősség szabályaira gondolni. Az ítélezés szakmaisága tehát sokkal inkább azzal lenne biztosítható, ha munkaügyi, és nem közszolgálati specialisták járnának el ezekben az ügyekben.

Emellett további érv, hogy a Kp. nyilvánvalóan nem a közszolgálati perek elbírálására íródott. Az a törvényi fikció, hogy ebben az esetben a munkáltató döntését és intézkedését kell közigazgatási cselekménynek tekinteni,³⁷ még nem teszi a kódexet alkalmassá arra, hogy ezeknek az eljárásoknak is megfelelő kereteket adjon. Amint arra Cséffán József rámutatott tanulmányában,³⁸ a közigazgatási szerv mint munkáltató döntései nem tekinthetők közigazgatási döntésnek, ezért azok felülvizsgálata – a Kp.-t megelőzően – az Alkotmánybíróság és a Kúria értelmezése szerint is munkaügyi perre tartozott. A közszolgálati perek leválasztása a munkaügyi ítélezkésről emellett azzal járhat, hogy az anyagi jog azonossága ellenére is eltérő joggyakorlat alakulhat ki a munkaügyben és a közigazgatási perekben. Ennek veszélyét fokozhatja, hogy a közszolgálati és munkaügyi perek más eljárási szabályok alá esnek.

A fenti ellenérvek okán kifogásolható az is, hogy kikerültek a munkaügyi perek köréből a munka világához kötődő közigazgatási perek. Ezekben az eljárásokban ugyanis szintén szoros a kötődés a munkajoghoz. A társadalombiztosítási jogviszonynak nincs önálló dinamikája, a jogviszony létét a munkavégzésre irányuló alapjogviszony határozza meg, ami a biztosítottak legnagyobb része tekintetében munkaviszony jellegű jogviszony. További kapcsolódási pontot jelent a járulékalapot képező jövedelem és a munka díjazására vonatkozó szabályok összefüggései, vagy a pénzbeli ellátások és a fizetés nélküli távollétek, a keresőtevékenység korlátozására vonatkozó előírások.

Még nyilvánvalóbb az összefüggés a munkaügyi (foglalkoztatás-felügyeleti) hatósági határozatok felülvizsgálata kapcsán. Ezekben az ügyekben szinte kizárólag a munkajogi szabályok értelmezése képezi a vita tárgyát. Némi túlzással az is állítható, hogy a munka- és pihenőidőre vonatkozó jogszabályi ren-

³⁵ Az ellenkezőjét már önmagában az is cáfolja, hogy a közigazgatási szervvel munkaviszonyban álló személyek eljárásai továbbra is munkaügyi perre tartoznak. Kp. 4. § (7) bekezdés 3. pont.

³⁶ Fuhrmann Gábor gondolatát idézi MÉLYPATAKI (2015) 36–37.

³⁷ Kp. 5. § (4) bekezdés.

³⁸ CSÉFFÁN (2019) 23–24.

delkezésekkel kapcsolatos bírói gyakorlat döntően a munkaügyi hatóság határozatával szemben indult perekben alakult ki.³⁹

Összegezve, a munkaügyi perek csökkenésére kiható, jelen tanulmányban vizsgált tényezők közül a legvilágosabban megfogható, egyben egyik legjelentősebb ok a munkaügyi per fogalmának szűkítése. A kifejtettek miatt ezt szakmailag teljesen indokolatlannak tartjuk. A közszolgálati perek és a munka világhoz kötődő közigazgatási perek átcsoportosítása a közigazgatási ügyszakhoz az ítélezés szakmai színvonalának csökkenése irányába hathat, ami a joggyakorlat egységének megtörésével, az eltérő eljárási szabályok okozta ellentmondásokkal hosszabb távon még tovább csökkentheti a perindítási hajlandóságot.

Megjegyezzük, hogy ebben a folyamatban végképp indokolatlan a közoktatást érintő, 2024-től hatályos változás, amely a köznevelési foglalkoztatási jogviszonyból eredő pereket is közigazgatási perré nyilvánítja.⁴⁰ A köznevelési intézmények foglalkoztatási viszonyait nyilvánvalóan semmi nem köti a közigazgatáshoz, sem anyagi jogi, sem szervezeti oldalról.

8. A MUNKAÜGYI PEREK SZABÁLYAI

A kutatásban vizsgált időszakban nemcsak az anyagi jogi szabályok, hanem az eljárásjogi szabályok is jelentős változáson mentek keresztül: a több mint hat évtizedig hatályos, a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényt (régii Pp.) a Pp. váltotta fel, amely 2018. január 1-jén lépett hatályba. Az eljárásjogi reform – ideértve a Pp. 2021. évi novelláris módosítását is – nem változtatott a statisztikán, hiszen ezek után is folyamatosan csökkent a munkaügyi perek száma. A Pp. fenntartotta azt a kodifikációs módszert, miszerint a munkaügyi pereket a „Különleges perek” kategóriájában nyilvántartva, külön fejezetben szabályozza.⁴¹ Az alábbi elemzésünk során elsősorban azokat a speciális szabályokat vizsgáljuk, ahol aggályos, hogy valóban elősegítik-e, hogy a munkavállaló – a munkaviszonyban jellemző alárendelt pozíciójának kompenzációjaként – hatékonyan, a munkáltatói oldallal egyenlő esélyekkel élvezhesse az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez fűződő jogát.

Bár munkaügyi perekre a törvényszékek (mint munkaügyi bíróságok) rendelkeznek hatáskörrel,⁴² amelyek előtt a jogi képviselőt kötelező lenne,⁴³ a törvény ez alól kivételt tesz, és megengedi, hogy a fél személyesen járjon el.⁴⁴ A sze-

³⁹ LŐRINCZ (2020) 4.

⁴⁰ 2023. évi LII. törvény a pedagógusok új életpályájáról 127. § (1) bekezdés.

⁴¹ Régi Pp. XXIII. Fejezet, Pp. XXXIX. Fejezet.

⁴² Pp. 20. § (2) bekezdés.

⁴³ Pp. 72. §.

⁴⁴ Pp. 509. § (1) bekezdés.

mélyes eljárás kétségtelen előnye, hogy olcsóbb, hiszen a jogi képviselő munkadíjának megfizetésére nincs szükség. A Pp. továbbá különféle eljárási könnyítéseket tartalmaz a jogi képviselő nélkül eljáró fél részére (például a bíróság köteles felet eljárási jogairól tájékoztatni,⁴⁵ a keresetet, az ellenkérelmet és egyéb perbeli nyilatkozatokat a bíróságon szóban, jegyzőkönyvbe foglaltan is elő lehet terjeszteni⁴⁶). Összességében azonban a pereskedés által jelentett teljes teherterhelés képest mindez nem jelent nagyságrendi könnyebbséget a jogi képviselővel való eljáráshoz képest. Nem bizonyos, hogy a személyesen történő eljárás összességében megéri, hiszen az ezzel járó potenciális anyagi veszteség (például egy óvatlan eljárás következtében kapott pénzbírság vagy a per érdemét érintő kudarc, számítási hiba) nagyobb is lehet, mint a Pp. útvésztoiben jártas ügyvédre költött összeg.

A munkaügyi perek tárgyi költségfeljegyzési jogosak,⁴⁷ kisebb részben pedig költségkedvezmény hatálya alá esnek.⁴⁸ Ezenkívül a munkaügyi perekben alkalmazandó sajátos jogintézmény a munkavállalói költségkedvezmény, amelyet akkor élvezhet a munkavállaló, ha az irányadó időpontban az ellenérendű munkáltatónál fennállt vagy fennálló munkaviszonyában szerzett távolléti díja a megelőző második évben érvényben volt bruttó nemzetgazdasági átlagkereset kétszeresét nem haladja meg.⁴⁹ Az első látásra nagyvonalú költségkedvezmények azonban kockázatot is jelenthetnek a munkavállalóra nézve. Az előlegezés kötelezettségének hiányában azonban gyakran megfigyelhető, hogy a munkavállaló „tolla vastagon fog” keresete összecszerűségének meghatározásakor: túlzott mértékű kártérítést, sérelemdíjat, megalapozatlan összegű elmaradt jövedelmet, túlmunkaigényt stb. jelöl meg. Mivel az illeték – előlegezési kötelezettség hiányában – a per végéig „virtuális” marad, sokan nem számolnak azzal, hogy ezt egyszer majd esetleg ki is kell fizetni. Ráadásul az illetékalapot a kereset leszállítása sem csökkenti, így az eredetileg túlzottan magas összegű pertárgyérték lesz e szempontból irányadó.⁵⁰ Ugyanígy megfeledezhet arról a pert indító munkavállaló, hogy pervesztesség esetén az ellenfél jogi képviselőjének díját, költségeit is viselnie kell, illetve a saját jogi képviselő munkadíja sem feltétlenül térül meg még pernyertesség esetén sem, mert az jelentősen eltérhet a bíróság által megtérítendőnek ítélt összeg-

⁴⁵ Pp. 111. §.

⁴⁶ Pp. 247. §.

⁴⁷ A költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról szóló 2017. évi CXCVIII. törvény 3. § (1) bekezdés d) pont; Pp. 95. § (2) bekezdés, 170. § (3) bekezdés c) pont.

⁴⁸ Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 59. § (1) bekezdés, 62. § (1) bekezdés a) pont; Pp. 95. § (2) bekezdés, 170. § (3) bekezdés c) pont.

⁴⁹ Pp. 525. §, 73/2009. IRM r., 2/2013. (IV. 8.) KMK vélemény a munkaügyi perekben az illetékre és a munkavállalói költségkedvezményre vonatkozó szabályok alkalmazásáról, Ia. pont.

⁵⁰ Itv. 41. § (2) bekezdés.

től. Ez különösen alacsony pertárgyértékkel jellemezhető, de magas munkai igényű perekben fordul elő.

A költség- illetve illetékfeljegyzési joggal kapcsolatban a kockázatokat csökkentené, ha a bíróságnak külön tájékoztatási kötelezettsége lenne a jogi képviselő nélkül eljáró fél felé a feljegyzett illeték és állam által előlegezett költség összegét meghatározó tényezők, valamint viselésük alapvető szabályaival kapcsolatban. A tájékoztatásnak arra is fontos lenne kitérnie, hogy a költségkedvezmények – (részleges) pervesztesség esetén – nem mentesítenek az ellenfél jogi képviselője munkadíjának megfizetése alól. A munkaügyi perben előterjesztett követelések mértékének racionális meghatározását elősegítené továbbá, ha az a szabály, miszerint az illeték alapját a pertárgy értékének leszállítása nem érinti,⁵¹ akként módosulna, hogy a perfelvétel lezárásáig bejelentett leszállításokat e vonatkozásban figyelembe kellene venni.

Feltétlenül korrekcióra szorulna az ügyvédi költségek megtérítésének szabályozása is. A bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről szóló 32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet szabályain már jelentősen túlhaladt az élet. A pertárgy értéke mint a bírói mérlegelés alapján megállapítható jogi képviselői munkadíj alapja ugyan tükrözi az ügyvédi felelősség mértékét, de az ügy munkai igényével nagyon gyenge korrelációban van, így az óraalapú elszámolással dolgozó jogi képviselő díjkalkulációjának nem képezi észszerű bázisát. Indokolt fenntartani a bíróságok számára a mérlegelési jogot a jogi képviselői munkadíj meghatározásánál annak érdekében, hogy ne születhessen döntés esetleg visszaélészerű módon eltúlzott díjazásokról. Azonban a mérlegelés szempontjait fontos lenne elsősorban – vagy legalább a pertárgy értékével azonos súllyal – a jelenlegi piaci árakhoz, óraalapú elszámolás rendszeréhez igazítani. Ennek hiányában az ügyvédek perképviseletet érintő motivációja jelentősen csökken, továbbá jó eséllyel a pereskedést fontolgató ügyfél sem fog ügyvédet megbízni, mivel alacsonyabb pertárgyérték esetén pernyerteség esetén sem térül meg számára a jogi képviseletre fordított összeg. Mindez összeegyeztethetetlen a Pp. által megkívánt professzionális pervitel szemléletével, ugyanis szakszerű képviselet hiányában a pereskedésből kiszorulnak, akik anyagilag rászorultabbak lennének, vagy kisebb értékű, kockázatosabb megítélésű igényeket kívánnának érvényesíteni.

A bíróságnak több munkaügyi pert soron kívül kell tárgyalnia.⁵² Soron kívüli eljárás esetén a bíróság és a felek munkájára igen szoros határidők vonatkoznak,⁵³ ami kétségtelenül jelentősen lendíthet a munkaügyi perek időtartamán.

⁵¹ Uo.

⁵² Pp. 516. § (1) bekezdés.

⁵³ Pp. 516. § (2) bekezdés, 148. § (1) bekezdés; 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól 33/A. § (1) bekezdés.

Azonban ez egyben nem kevés nehézséggel jár, különös tekintettel a havonta tartandó tárgyalásokra (még az ítélezési szünetekben is). Ezenkívül a soronkívüli perben észszerűtlen, az egyéb eljárási szabályokkal (például kézbesítési szabályok, tárgyalási időköz) összeegyeztethetetlenül rövid határidőket kell tartani, adott esetben a perben nem érdekelt résztvevőnek (például felszámolóbiztos) is. Javasolt lenne a felek rendelkezési jogát érvényesíteni abban a kérdésben is, hogy legyen lehetőségük közös kérelem útján eltérni a soronkívüliség szabályaitól. A soron kívül folytatandó eljárások során pedig szükséges lenne egyes speciális szabályok bevezetése, például kötelező elektronikus kapcsolattartás vagy kötelező jogi képviselő bevezetésére, a kézbesítés megghiúsulásának szorosabb szabályozására.

A kutatás alapján úgy tűnik, jelenleg nincs Magyarországon igazán hatékony fóruma a „minor” jogsértéseknek, amikor az érvényesíteni kívánt jog értéke nem jelentős (például amikor a felek között egy-egy bérpótlékra való jogosultság a vitás, vagy a munkavállaló a késedelmes bérfizetésért kíván kamatot érvényesíteni, vagy valamilyen kisösszegű károkozás az ügy alapja). Ilyen esetben általában „egyszerű ökonómiai megfontolás”, hogy a fél nem fordul bírósághoz, ha a költségek messze meghaladnák az esetlegesen megnyerhető összeget.⁵⁴ A kisértékű perek körében különösen figyelembe kell venni, hogy a perköltségek és általában a költségek magas volta a jogérvényesítés megnehezülését, adott esetben ellehetetlenülését vonzza magával, s nem utolsósorban a (per)hatékonyság ellen hat.⁵⁵

Ezért felvethető egy olyan sajátos, „sommás” munkaügyi per kidolgozása, amely kifejezetten az ilyen igények elbírálására szolgál. A jelen tanulmány kéréseit meghaladja ennek a jogintézménynek a részletes kidolgozása, ám vitaindító jelleggel felvázoljuk ennek lehetséges körvonalait. A sommás munkaügyi per alapja az lenne, hogy munkaviszonyból eredő kisértékű igények esetén egyfokú, szóbeli eljárásban biztosítana gyors bírósági igényérvényesítést. Kulcskérdés ebben a „kisértékű” igény meghatározása, amit lehetne a mindenkori minimálbér összegéhez kötni. Alacsony pertárgyérték esetén az eljárás azt kínálná a feleknek, hogy gyorsan, egy tárgyalás alatt jutnának végrehajtható, jogerős döntéshez, ami egyben azt kívánná meg tőlük, hogy egy viszonylag egyszerű írásbeli előkészítő szakasz után a tárgyaláson terjesszék elő összes nyilatkozatukat, bizonyítékaikat. A bíróság pedig a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján hozná meg jogerős döntését, amit csak lényeges eljárási szabályszegés esetén lenne vitatható (például ha az adott ügyben sommás eljárásnak nem lett volna helye).

⁵⁴ TRENYSÁN (2022) 245–256.

⁵⁵ HORVÁTH E. (2013) 163.

9. ÖSSZEGZÉS: FORDULAT VAGY KÁRMENTÉS?

2010 és 2021 között Magyarországon a munkaügyi perek drasztikusan, 80%-ot meghaladó mértékben csökkentek. Ez ugyanakkor nem elszigetelt jelenség, hiszen más ügyszakokban is jelentős a visszaesés. Tanulmányunkban kísérletet tettünk a munkaügyi perek csökkenését kiváltó jogi tényezők összefoglalására, egyben javaslatokat fogalmaztunk meg ahhoz, hogy a bíróság előtti munkajogi igényérvényesítésnek ne legyenek felesleges jogi akadályai. Összességében a munkaügyi perek számának csökkenése egy sokösszvetevős folyamat eredménye, amely tényezők nem csak a munkaügyi területen, hanem általában is negatívan hatnak a perindítási hajlandóságra. Álláspontunk szerint a jelenlegi helyzetben az az elsődleges cél, hogy megszűnjenek azok a jogi okok, amelyek visszatartathatnák a feleket a bírósági igényérvényesítéstől. Megítélésünk szerint javaslatainkkal jelentős lépés tehető ebbe az irányba, még ha azt nem is remélhetjük, hogy az évtizedes tendencia rövidtávon megforduljon, és újra a 2010 körüli számban induljanak munkaügyi perek Magyarországon.

IRODALOM

- CSÉFFÁN József: A közszolgálati jogviszonnyal kapcsolatos munkajogi igények érvényesítése a közigazgatási perben. *Munkajog* 2019/2., 23–38.
- GELENCSÉR Dániel: Közérdekű igényérvényesítés Magyarországon I. – a gyakorlat tükrében. *Eljárásjogi Szemle* 2016/3., 31–45.
- GYULAVÁRI Tamás – KÁRTYÁS Gábor (szerk.): *A munkaügyi perek számának csökkenése Magyarországon: okok és lehetséges megoldások*. Budapest, Friedrich Ebert Stiftung, 2023.
- HANDÓ Tünde: A munkaügyi bírászkodás jövője, avagy a közigazgatási és munkaügyi bíróságok. In: Horváth István (szerk.): *Tisztelgés. Ünnepi tanulmányok dr. Hágelmayer Istvánné születésnapjára*. Budapest, ELTE Eötvös, 2015., 159–165.
- HORVÁTH E. Írisz: A kisértékű perek hatékonysága. *Magyar jog* 2013/3., 157–164.
- KRAJECZ Laura: Circulus vitiosus: a szakszervezetek képviseleti joga a munkaügyi perben az új polgári perrendtartás tükrében. In: BANKÓ Zoltán – BERKE Gyula – TÁLNÉ MOLNÁR Erika: *Quid Juris?: Ünnepi kötet a Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete megalakulásának 20. évfordulójára*. Budapest, Pécs, Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Kúria, Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete, 2018., 225–233.

- KUN Attila: A Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat (MTVSZ) szerepe a munkaügyi vitamegoldás rendszerében. In: BANKÓ Zoltán – BERKE Gyula – TÁLNÉ MOLNÁR Erika (szerk.): *Quid Juris?: Ünnepi kötet a Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete megalakulásának 20. évfordulójára*. Budapest, Pécs, Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Kúria, Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete, 2018, 257–270.
- LŐRINCZ György: In memoriam munkaügyi bíróság (szubjektív emlékezés). *Munkajog* 2020/2., 1–4.
- MÉLYPATAKI Gábor: A munkaügyi bíráskodás jelenéről és jövőjéről. *HR&Munkajog* 2015/7–8., 35–37.
- PETROVICS Zoltán: A munkaviszony megszűnése és megszüntetése. In: GYULAVÁRI Tamás (szerk.): *Munkajog*. Budapest, ELTE Eötvös, 2012., 171–231.
- PETROVICS Zoltán: *A biztonság árnyékában: a munkajogviszony megszüntetésével szembeni védelem alapkérdései*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2016.
- PETROVICS Zoltán: A jogellenes munkajogviszony-megszüntetés jogkövetkezményeinek margójára. In: Horváth István (szerk.): *Tisztelgés: ünnepi tanulmányok Dr. Hágelmayer Istvánné születésnapjára*. Budapest, ELTE Eötvös, 2015., 367–380.
- RADNAY József: *Munkajog*. Budapest, Szent István Társulat, 1997.
- SZABÓ Imre Szilárd: A szakszervezetek jogállása a magyar munkajogban. Budapest, Novissima, 2022.
- TRENYISÁN Máté: Jogértelmezési kérdések a munkaügyi perekben. A „mikrokárok” problematikája. In: PÁL Lajos – PETROVICS Zoltán (szerk.): *Visegrád 19.0 – A XIX. Magyar Munkajogi Konferencia szerkesztett előadásai*. Budapest, Wolters Kluwer, 2022., 234–248.
- WOPERA ZSUZSA – PRUGBERGER Tamás: Gondolatok a munkaügyi perek szakbírósági vagy általános bírósági hatásköréről. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2008/2., 665–679.
- ZÓDI Zsolt – Kiss Rebeka: Hová tűntek a perek? A hazai bíráskodás kvantitatív vizsgálata 2010 és 2020 között. In: GÁRDOS-Orosz Fruzsina (szerk.): *A magyar jogrendszer rezilienciája 2010-2020*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont – HVG-ORAC, 2022., 138–159.

KOLLEKTÍV IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A TÁRSULT PEREK „KIHASZNÁLATLANSÁGÁRA” ÉS ENNEK LEHETSÉGES OKAIRA

A közérdekű pereknek az új polgári perrendtartás hatálybalépését megelőző időszakban is kiforrott szabályai voltak, az új törvény lényegében keretezte csak ezeket a szektorális törvényekben már meglévő eljárási mechanizmusokat. A tanulmány elsősorban az újonnan bevezetett társult perek intézményére fókuszál, mivel ez a fejezet tűnik több problémával terheltnek. A Pp. hatálybelépése óta eltelt immár több, mint öt év alatt egyértelműen megmutatkozott, hogy a társult perek nem töltik be azt a szerepet, amit a jogalkotó szánhatott nekik, nincs vonzerejük, a peres eljárás intézményei közül ilyen fokú kihasználatlanságot az utóbbi évtizedek során talán csak az ugró fellebbezés esetében volt tapasztalható. Ennek okai nagyon komplexek. Első lépésben a tanulmány arra törekszik, hogy bemutassa a ki nem használt intézményhez a gyakorlat által fűzött reflexiókat, majd második lépésben egy nagyobb áttekintés keretei között próbál rámutatni azokra a szabályozási hibákra, amelyek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a jogkeresők az intézményt ne vegyék igénybe.

1. BEVEZETÉS

A kollektív igényérvényesítés tekintetében Magyarországon hagyományosan a szektorális jellegű szabályozás a jellemző, mely – az új polgári perrendtartás hatálybalépését megelőzően sokáig – főképp a fogyasztóvédelem, az esélyegyenlőség, az egyenlő bánásmód, a versenyjog, a környezetvédelem és az általános szerződési feltételek megtámadásának területeire koncentrált. A hazai előzmények közül említést érdemel még a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról szóló T/11332. számú törvényjavaslat (2009 decemberéből), amely a csoportos keresetindítás esetén történő eljárást

* Egyetemi tanár, PPKE JÁK.

szabályozta volna. A köztársasági elnök által a parlamentnek megfontolásra visszaküldött törvény kitérítette volna a kollektív jogérvényesítés lehetőségét, megadva a keresetindítási jogot bármely magánszemélynek, illetve jogi személynek is. Ez a javaslat más – indokolt – okból később nem került elfogadásra. Az utóbbi évek tapasztalatai (súlyosabb környezetszennyezési ügyek, sokasodó fogyasztóvédelmi problémák) arra sarkallták a szakembereket, hogy a kollektív igényérvényesítés kapcsán újragondolják a jelenlegi jogszabályok megfelelőségét. A szabályozás ugyan differenciálódott, a tárgyi hatály is változott valamelyest, de a társult perekre vonatkozó szabályrendszer tárgyi hatálya is korlátozott, tehát a szektorális jelleg a jövőben is fennmarad.

Az új Pp. kollektív igényérvényesítésre vonatkozó fejezete a következő szerkezetet alakította ki. Az eljárásra vonatkozó szabályokat külön fejezetben látta célszerűnek elhelyezni a jogalkotó az új polgári perrendtartásban „Kollektív igényérvényesítéssel kapcsolatos perek” főcím alatt (Nyolcadik rész). A Nyolcadik rész tartalmaz egyfelől egy fejezetet (XLII. fejezet), mely a már a magyar jogban korábban is létező ún. közérdekből indított per (*actio popularis*) eddig jellemzően különféle jogszabályokban szétszórta, koordinátlanul megtalálható szabályaihoz rendel közös eljárásjogi szabályokat, s gyűjti ezáltal őket egy csokorba. Így keretet ad neki, és megkönnyíti a jogalkalmazók helyzetét azzal, hogy valamelyest enyhít a szabályozás jelenlegi szétszórtságán, áttekinthetetlenségén. Másfelől egy másik fejezetében (XLIII.) az újonnan bevezetendő társult perek szabályait tartalmazza, mely az aggregált magánérdek érvényesítési eszköze lehet.

A polgári perrendtartásról szóló T/11900. számú törvényjavaslat (2016. szeptember) Általános indokolás „Az új törvényi szabályozás legfontosabb újításai” című (III.) fejezetének 9. pontja a szabályozni kívánt két kollektív igényérvényesítési módozatot (közérdekből indított perek és a társult perlés) a következőképpen határolja el egymástól: „A társult per szabályai szélesebb körben engedik meg az egyedi igények összevont, kollektív érvényesítését, akkor, amikor a közérdek nem indokolja a közhatalom (például ügyész, hatóságok) beavatkozását, viszont az igények nagy száma és hasonlósága miatt a kollektív elbírálás hatékonysági előnyöket nyújt.” Az egy évvel későbbi, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló T/17165. számú törvényjavaslat általános indokolása is csupán ezeket a gondolatokat tartalmazza az elhatárolás tekintetében.

2. A KÖZÉRDEKBŐL INDÍTOTT PEREK

A közérdekű pereknek az új polgári perrendtartás hatálybalépését megelőző időszakban is kiforrott szabályai voltak, az új törvény lényegében keretezte csak ezeket a szektorális törvényekben már meglévő eljárási mechanizmusokat. Kihívást itt elsősorban a képviseleti keresetekről szóló irányelv¹ jelentett, melynek az átültetése során a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvénybe iktattak egy új fejezetet „A fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti keresetek” címmel (38–38/G. §).

A közérdekből indított perek területén az új Pp. – a Szakértői Javaslatot követve² – csak közös szabályok kidolgozására vállalkozott, a meglévő szektorális szabályozási rendszert azonban alapvetően változatlan formában hagyta. A Pp. 571. § egyetlen mondatából a közérdekű perekre nézve fogalom-meghatározást nem olvashatunk ki. Ennek hiányát a T/11900. számú törvényjavaslat 571. és 572. §-hoz fűzött indokolása a perindítási felhatalmazások „sokrétságára” (számos jogterületre való kiterjedésére) vezeti vissza, ami miatt az egységes definícióalkotás nem célszerű. A sokféleség elsősorban a következőkben ragadható meg a T/11900. számú törvényjavaslat indokolásának összegzése szerint: egyrészt a perindításra jogosultak köre igen különböző lehet, másrészt a közérdekű perek között találunk olyanokat, melyek „megállapítási vagy jogalakítási típusú jogkövetkezményeket céloznak, ismét mások – törvényi felhatalmazás alapján – akár pénzügyi követelés érvényesítésére is alkalmasak.” Közérdekű pert kizárólag olyan személyek, illetve szervezetek indíthatnak, akiket törvény erre feljogosít. Ezeket a felhatalmazásokat jellemzően anyagi jogi jogszabályok tartalmazzák. A T/11900. számú törvényjavaslathoz fűzött *általános* indokolása hangsúlyozza, hogy a „a jogalkotó csak gondosan mérlegelt esetekben teszi elérhetővé a közérdekű per szabályait”, mert például a magánérdek védelmére szolgáló egyedi perben a perindítási dinamikát nem tartja az adott ügyre, ügycsoportra nézve (annak jellegére tekintettel) kielégítőnek.

3. A TÁRSULT PEREK

Jelen írás keretei között elsősorban az újonnan bevezetett társult perek intézményére fókuszál a szerző, mivel ez a fejezet tűnik több problémával terheltnek. A Pp. hatálybelépése óta eltelt immár több, mint hat esztendő alatt egyér-

¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1828 irányelve (2020. november 25.) a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti keresetekről és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

² HARSÁGI (2016a) 753–754.

telműen megmutatkozott, hogy a társult perek nem töltik be azt a szerepet, amit a jogalkotó szánhatott nekik, nincs vonzerejük, a peres eljárás intézményei közül ilyen fokú kihasználatlanságot az utóbbi évtizedek során talán csak az ugró fellebbezés esetében tapasztalhattunk.

Ha az okokat keressük, látnunk kell, hogy a kérdés nagyon komplex. Első lépésben e tanulmány arra törekszik, hogy bemutassa a ki nem használt intézményhez a gyakorlat által fűzött reflexiókat, majd második lépésben egy nagyobb áttekintés keretei között próbál rámutatni a olyan a jogszabályban rejlő hibákra, melyek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a jogkeresők az intézményt ne vegyék igénybe.

3.1. A GYAKORLAT REFLEXIÓI

Az egyébként nem alkalmazott társult perlési szabályok értelmezése kapcsán egyfelől a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos tanácsa tett kísérletet néhány nem egészen egyértelmű szabály vagy összefüggés értelmezésére, másfelől az Új Pp. Konzultációs Testület fűzött hozzá állásfoglalást. Ezek többséges a társult perlési szerződés témája köré sűrűsödik, ami valóban a szabályozás talán legvitathatóbb megoldásai közé tartozhat (lásd következő fejezet).

A Civilisztikai Kollégiumvezetők 2017. július 7-ei Országos Tanácskozásának 30. állásfoglalása a fizetési meghagyásos eljárások és a társult perek viszonyát vizsgálja. Arra a kérdésre keres választ, hogy megelőzi-e fizetési meghagyásos eljárás a társult pert, ha a pertárgyérték a hárommillió forintot nem haladja meg? A válaszát a következőkben foglalta össze. Fizetési meghagyásos eljárással összefüggésben társult per nem indulhat. Ez utóbbi jogértelmezés a következő indokokkal egészíthető ki: A társult per fogalmát és annak megindítását a Pp. külön határozza meg (Pp. 580. §-a szerinti társult per az e fejezet szabályai szerint indított és lefolytatott per), amelyben speciális szabályok érvényesülnek az engedélyezésre és a visszautasításra. A Pp. XVI. Fejezete a fizetési meghagyásos eljárással összefüggő perekre írt speciális rendelkezései a társult perekben alkalmazandó speciális rendelkezések egy részével ellentétes; például a Pp. 256. § (2) bekezdés, amely szerint a fizetési meghagyás kézbesítésének ugyanaz a hatálya, mint a kereset közlésének. A társult pert ugyanis a bíróságnak kell engedélyezni, a fizetési meghagyásos eljárásban erre az igény érvényesítéséhez kapcsolódóan a közjegyző által nem kerülhet sor. A társult per engedélyezése iránti kérelmet a keresetlevélben kell előterjeszteni, fizetési meghagyásos eljárás esetén ez sem alkalmazható, a közjegyzőnek nincs hatásköre ennek elbírálására (az fmh. kérelemhez nem is csatolható). A kérelemhez

melléklet nem csatolható, így az sem ellenőrizhető, hogy a reprezentatív felperes kéri-e kibocsátani, van-e társult perlési szerződés stb. A perben kötelező a jogi képviselőt, továbbá speciális szabályokat ír elő a Pp. már a perindításhoz és a perfelvételi szakhoz kapcsolódóan, míg ez a fizetési meghagyással indult de az ellentmondás folytán perre alakult eljárásokban a járásbíró előtt indult perekben ezek nem alkalmazhatóak. Társult per csak a fogyasztói szerződésből eredő követelés érvényesítése céljából, a XXXIX. Fejezet szerinti munkaügyi perben, vagy emberi tevékenységen vagy mulasztáson alapuló, előre nem látható környezetterhelés által közvetlenül okozott egészségkárosodásból fakadó igények vagy vagyoni kárigények érvényesítése esetén indítható, míg az Fmhtv. 3. § (2) bekezdése kizárja a pénzkövetelés érvényesítését, ha az munkaviszonyból ered.

A Civilisztikai Kollégiumvezetők 2017. július 7-ei Országos Tanácskozásának 31. sz. állásfoglalása arra a kérdésre kívánt választ adni, hogy visszautasítható-e a keresetlevél a Pp. 176. § (1) bekezdés j) pontja alapján, ha az elektronikus kapcsolattartásra köteles jogi képviselő a társult perben a keresetlevélhez elektronikus úton nem csatolja a társult perlési szerződést. Az állásfoglalás értelmében a bíróságnak kötelező elektronikus kapcsolattartás esetén is zártan kell kezelnie a társult perlési szerződést. Azonban – mivel a Pp. 584. § (2) bekezdése alapján a társult perlési szerződést kötelező csatolni a felperesnek a keresetleveléhez – ha azt nem csatolja, a bíróság a keresetlevelet a Pp. 176. § (1) bekezdés j) pontja alapján visszautasítja. Ha azonban a felperes a keresetlevelében utal arra, hogy a társult perlési szerződést a Bűsz. 5. § (2a) bekezdése alapján papíralapon vagy adathordozón külön nyújtotta be, a keresetlevél visszautasításának hiánypótlás nélkül nincs helye, csak akkor, ha ez a melléklet ténylegesen nem került benyújtásra.

Az Új Pp. Konzultációs Testület 24. sz. állásfoglalása rögzítette a jogalkotó által nem szabályozott helyzetre vonatkozóan, hogy amennyiben a társult perlési szerződés a társult perlés engedélyezése után szűnik meg, és a felperes nem áll el a keresetétől, a felperes perbeli legitimációjának hiánya miatt a kereset elutasításának van helye. Ha a kereset elutasításának indoka a társult perlési szerződés megszűnése, akkor az elutasító ítélet nem eredményez ítélt dolgot a felperesek által érvényesített igény tekintetében, így nem képezi akadályát ugyanazon felperesek által újabb per megindításának. Az állásfoglalás kifejti, hogy a társult perlési szerződés megszűnhet a társult per engedélyezése előtt és azt követően. Ha a megszűnés oka a társult per engedélyezése előtt következik be, akkor a bíróság nem engedélyezi a társult perlést, és az eljárást a Pp. 585. § (4) bekezdése alapján megszünteti. Problémát jelent viszont az állásfoglalás szerint, ha a szerződés az engedélyezést követően szűnik meg, amelyre a Pp. nem ad külön szabályozást. A probléma megoldására három alternatívát

vázol fel. Abból kiindulva, hogy a felek magánjogi aktusa, így például a társult perlési szerződés közös megegyezéssel történő megszüntetése nem módosíthatja a közjogi aktussal beállt perjogi állapotot, az következne, hogy a bíróság elbírálja a keresetet a társult perlési szerződés megszűnésére tekintet nélkül. A permegszüntetés analógiaként való alkalmazása is megoldást jelenthetne az állásfoglalás szerint, figyelemmel arra, hogy ha az engedélyezést követően szűnik meg a társult perlési szerződés, szerencsésebb, ha olyan eljárásjogi megoldás születik, amihez nem fűződik anyagi jogerőhatás. A konzultációs testület a harmadik alternatívát fogadta el és úgy foglalt állást, hogy ha a társult perlési szerződés megszűnését követően a felperesek a keresettől nem állnak el és a permegszüntetés sem alkalmazható, a felperesek keresetét el kell utasítani. Ezt arra vezeti vissza, hogy ha a társult perlési szerződés megszűnik, akkor megszűnik a reprezentatív jog is. A reprezentatív jogosultság megszűnése a felperesek perbeli legitimációjának elvesztését eredményezi, amelynek szükségképpen következménye a kereset érdemi elutasítása. Így amennyiben a bíróság a felperesek keresetét a fentiek szerint elutasítja, az nem eredményez res iudicata-t, figyelemmel arra, hogy ebben az esetben az elutasítás indoka csupán a társult perlést megalapozó közös felperesi legitimáció megszűnése. A felperesek így nincsenek elzárva attól, hogy akár egy újabb társult perben, akár külön-külön újból megkíséreljék peres úton érvényesíteni igényeiket.

A nagy költségigény miatt minden kollektív igényérvényesítési mechanizmus egyik kényes pontja a költségek előlegezésének és viselésének kérdése. Ezzel a témakörrel foglalkozott a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2017. november 20–21-ei Országos Tanácskozásának 59. állásfoglalása a bírák helyi képzéseinek felmerült jogértelmezési problémá(k)ra utalva. A Pp. 589. § (1) bekezdése alapján a felperest megillető jogokat kizárólagosan a reprezentatív felperes gyakorolhatja. A perköltség tekintetében kötelezésre és jogosításra az ítéletben kizárólag a reprezentatív felperes vonatkozásában kerül sor, ezért a nem reprezentatív felperes nem kérheti a bíróságtól költségkedvezmény engedélyezését.

A Pp. 589. § (1) bekezdése alapján a felperest megillető jogokat kizárólagosan a reprezentatív felperes gyakorolhatja. A perköltség tekintetében kötelezésre és jogosításra az ítéletben kizárólag a reprezentatív felperes vonatkozásában kerül sor, ezért a nem reprezentatív felperes nem kérheti a bíróságtól költségkedvezmény engedélyezését.

3.2. A TÁRSULT PER LÉNYEGESEBB JELLEGZETESSÉGEI

A társult perek speciális szabályait az új polgári perrendtartás XLIII. fejezete tartalmazza. Társult per az e fejezetben meghatározott feltételek esetén indít-

ható, és alapvetően ennek a fejezetnek a szabályai alapján kell lefolytatni. Speciális rendelkezés hiányában a Pp. általános rendelkezései kerülnek alkalmazásra (vö. Pp. 581. §).

Az új polgári perrendtartás által bevezetett szándékozott társult per opt-in rendszerű, figyelemmel a 213/396/EU Bizottsági ajánlásának (2013. június 11.) is. Az új eljárás lényegét leginkább az 583. § rendelkezései juttatják kifejezésre: a felperes egy vagy több olyan jogát, amely tartalmában azonos valamennyi felperes vonatkozásában (reprezentatív jog), társult per formájában érvényesítheti, ha a reprezentatív jogot megalapozó tények érdemben valamennyi felperes vonatkozásában azonosak (reprezentatív tények), és a társult pert a bíróság engedélyezi.

A társult perlést alapvetően az különbözteti meg a pertársaságtól, hogy a felperesek kvázi lemondanak a jogukról, hogy önállóan nevezzenek meg jogi képviselőt, és vegyenek részt a tárgyaláson, vigyenek végbe perbeli cselekményeket. Az így képződött csoportnak egy képviselője van, „egy hangon szólal meg”. A társult per lényege az ügyek „egy csokorba fogása”, koordinálása. A csoport opt-in rendszerben alakul ki, vagyis annak tagjává csak kifejezett nyilatkozata alapján válhat valamely felperes. Minden érdekeltnek magának kell eldöntenie, hogy belép-e a társult perbe. A társult perkénti elbírálás is kérelemre történik, hivatalbóli minősítésre, illetve egyedi ügyeknek a társult perhez való rendelésére nincs lehetőség.

Ugyan a társult perkénti minősítés kapcsán a kezdeményezés a reprezentatív felperes privilégiuma, ám a bíróságnak kell döntenie a társult per engedélyezésének kérdéséről, tehát a minősítést tekintetében a végső döntést a bíróság hozza meg. A csoport tagjai ugyan félnek tekinthetők, de eljárásjogi jogosítványaik korlátozottak. Függetlenül a társult perbe belépett egyének számától minden egyes eljárásjogi cselekményt csak egyszer kell megtenni a perben, ez nemcsak a felperesek javát szolgálja, hanem az alperesét is.

Az opt-in rendszerű eljárások célja – a külföldi tapasztalatok alapján – az lenne, hogy gyors, hatékony és arányos módszert biztosítson az ügyek megoldására, ahol az egyedi kár van annyira nagy, ami indokolná ugyan az egyedi per indítását, de a felperesek száma és a felmerülő jog- és ténykérdések természeténél fogva ezek az ügyek nem menedzselhetők kielégítően egyedi eljárásokban. Ám társult perek tárgyi hatályát áttekintve arra juthatunk, hogy míg a munkaügyi és a környezetterhelés által közvetlenül okozott egészségkárosodásból fakadó igények esetén egy opt-in rendszer hatékony lehet a fentiek miatt, addig a fogyasztói ügyek többségében – az ösztönzés hiánya miatt – előreláthatóan nem jelent majd a társult per kielégítő eljárási keretet.

A T/11900. számú törvényjavaslat az eredeti formájában (2016. szeptember) a tárgyi hatályt még a fogyasztói szerződésből eredő követelés érvényesíté-

sére, valamint a törvényjavaslat XXXIX. fejezete szerinti munkaügyi perekre korlátozta. A törvény szövegében a tárgyi hatály jelentős bővülését tapasztalhatjuk, amely bővítés üdvözlendő, de valószínűleg nem elegendő. Erre egyébiránt az Alapvető Jogok Biztosa és a Jövő Nemzedékek Érdekeinek Védelmét Ellátó Biztoshelyettes módosító javaslata nyomán került sor. Így az elfogadott szabályozás hatálya már kiterjed a környezetterheléssel összefüggő igények meghatározott körére (pontosabban fogalmazva az „emberi tevékenységen vagy mulasztáson alapuló, előre nem látható környezetterhelés által közvetlenül okozott egészségkárosodásból fakadó igények vagy vagyoni kárigények” érvényesítésére) is [583. § (2) bekezdés c) pont], ám sajnos még ezzel a változtatással együtt sem fedi le mindazokat a területeket, amelyek szabályozást igényelnének.

A T/11900. számú törvényjavaslat 583–585. §-hoz fűzött indokolásában a tárgyi hatály szűkítését a következőképpen indokolja a jogalkotó: „A Javaslattal nem teszi lehetővé bármely érvényesített jog tekintetében a társult perlést, csak a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos jogvitákban, illetve a munkaügyi perekben. E szűkítés indoka az, hogy jellemzően a fogyasztói, munkaügyi jogviták azok, melyekben a kollektív jogérvényesítés által biztosított hatékonysági előnyök nélkül a jogvédelem meghiúsulhatna, mivel egyéni perindításra valószínűleg nem kerülne sor.” Ezen érvelés nem igazán következetes (főképp, ha a későbbi hatálybővítéssel egybevetjük), hiszen a hatály alá tartozó ügytípusok az egyedi pertárgyértékek tekintetében igen különbözőek lehetnek, egyáltalán nem mutatnak homogenitást ebben a vonatkozásban, így egységesen sem kezelhetők.

A fogyasztói ügyek tekintetében a Pp. 7. § (5) bekezdés csak egy utaló szabály tartalmaz, ennél fogva önálló eljárásjogi értelmezés nem fűzhető hozzá. Ez az utaló szabály a Ptk. szabályaira mutat, a Ptk. 8:1. § (1) bekezdés értelmében a fogyasztónak kell tekinteni a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személyt.

A polgári perrendtartásról szóló T/11900. számú törvényjavaslat (2016. szeptember) Általános indokolás „Az új törvényi szabályozás legfontosabb újításai” című (III.) fejezetének 9. pontjából kitűnően „ebben a modellben a felperesek személyükben ismertek, azonosítottak. Ennek ellenére a társult per lényege, hogy nem a felperesek egyedi igényeinek összességét (mindegyikét), hanem egyetlen, tipikus igényt, azaz egy érvényesített jogot és egy hozzá tartozó tényalapot bírál el a bíróság. Csak így lehet a társult performának hatékonysági előnye az egyedi igények aggregált elbírálásához képest. Ezért a társult per alapvető előkérdése ennek az egyetlen igénynek a megkonstruálása, leírása, másfelől annak igazolása, hogy a felperesek egyedi körülményei alapján az így megkonstruált tipikus igény illik rájuk, azzal valóban rendelkeznek.” A T/11900.

számú törvényjavaslat 583–585. §-hoz fűzött indokolása hangsúlyozza, hogy e perek alapfeltétele a perbe vitt igények azonossága (jog- és tényazonosság), melynek fennállásáról a bíróságnak a perelőkészítés döntenie kell. Ennek hiányában ugyanis, aminek következménye, hogy a társult performa nem alkalmazható, vagyis a pert meg kell szüntetni. Ez nem akadály a felperesek egyéni igényérvényesítésének.

Az azonos érvényesített jogot az 583. § (1) bekezdés reprezentatív jognak nevezi, míg az ezt megalapozó tényeket reprezentatív tényeknek. Az egyes felperesek és az érvényesített reprezentatív jog közötti kapcsolatot az ún. összekapcsolással teremtik meg.

A pertársaságtól a társult perlést – sok más mellett – alapvetően a felek nagy száma különböztetheti meg. Az igényeket jellemzően egyedileg is érvényesítik, ám ez a jelenlegi rendszerben nem hatékony, vagy nehezen menedzselhető.

Célszerűnek látszott az ügyek minimális számát – a Szakértői Javaslattal összhangban³ – tízben limitálni. Ez alatt már valószínűleg nem biztosítana a társult per nagyobb hatékonyságot vagy az ügyek jobb kezelhetőségét, mint a pertársasági forma. Az alsó küszöb beépítése nem jelenti természetesen azt, hogy előlött bizonyos esetekben ne lenne választható a pertársaság a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok helyett, ha az ügy természetére tekintettel az tűnik jobb megoldásnak. Azokban az országokban, ahol nem szabtak ilyen alsó küszöböt, ott is találunk – legalább a bírói gyakorlat vagy a jogirodalom szintjén – olyan meghatározásokat, hogy ugyan nincs minimális létszám meghatározva, de elég soknak kell lennie ahhoz, hogy igazolja az eljárásjogi eszköz igénybevételét [Austin v Miller Argent (South Wales) Ltd. (2011) EHV LR 32.]

Előfordulhat, hogy a keresetindítás időpontjában a csoport létszáma a küszöbérték felett van, ám később csökken tíz alá. Ilyen esetben a társult per engedélyezése iránti kérelmet elutasítja a bíróság. Tekintettel arra, hogy az engedélyt a keresetlevél benyújtása után leghamarabb 60 napon belül lehet, így kizárt, hogy a kilépések miatt az engedély megadását követően álljon elő a fenti helyzet.

A T/11900. számú törvényjavaslat 586. §-hoz fűzött indokolásában a Pp.-ben szokatlan szerződési szabályok létjogosultságát igyekszik alátámasztani a jogalkotó. Azzal érvel, hogy e szabályoknak a perrendtartásba való beiktatásának „oka az, hogy a társult per alappillére a jogosultak (majdani felperesek) konszenzusa, szerződése. Ez a szerződés atipikus, és szorosan kapcsolódik a Pp. közjogi természetű eljárási szabályaihoz. E szerződés megkötése befolyásolja mind a peres eljárás lefolytatásának módját, mind a perbeli jogok és kötelezettségek gyakorlásának mikéntjét, továbbá tartalmában eljárási típusú rendelkezéseket tartalmaz abban az értelemben, hogy az eljárási jogoknak és köte-

³ HARSÁGI (2016b) 771.

lezettségeknek a reprezentatív felperes általi gyakorlása hátterét, felhatalmazás-rendszerét teremti meg. Minderre tekintettel nem rendszeridegen és indokolt e szerződési szabályok Javaslatban történő elhelyezése.”

A forma tekintetében a törvény az írásbeliséget irányozza elő (további formai megkötések nélkül) és egy listát tartalmaz arra nézve, mely kérdéseket kell a szerződő feleknek okvetlenül rendezniük a társult perlési szerződésben. Ezek alapvetően három kérdéskör köré csoportosulnak: a költségviselés, a reprezentatív felperes jogosultságai és ellenőrizhetősége és a felpereseket megillető pénzösszeg felosztása.

A modell – a Szakértői Javaslatlal ellentétben – nem a bírói kontrollra épít, ezt a nézetet reprezentálja az a szabály is, miszerint a bíróságnak nem feladata ellenőrizni, hogy a reprezentatív felperes a társult perlési szerződésnek megfelelően jár-e el a perben. A jogalkotó a T/11900. számú törvényjavaslat 586. §-hoz fűzött indokolásából kitűnően abban látja a felperesek jogainak védelmét, hogy ugyan „nem kógens szabály, mégis a szabályozási kötelezettség előírásával bizonyos védelmet nyújt a Javaslat a feleknek azzal a szabállyal, hogy a szerződésben rendelkezni kell arról, hogy a reprezentatív felperes milyen módon tájékoztatja perviteléről a feleket, illetve hogyan biztosítja a felek tájékozódási lehetőségét, a pervitel ellenőrzését. [...] A per bírósága a társult perlési szerződés tartalmát ellenőrzi, a törvényi követelmények teljesítését azzal kényszeríti ki, hogy ha a szerződés nem tartalmazza a törvényben előírt kötelező elemeket, illetve az egyetlen kógens szabállyal ellentétes rendelkezést tartalmaz, akkor a keresetlevelet visszautasítja.”

Aggodalomra adhat továbbá okot, hogy számos lényeges eljárási kérdés törvényi szabályozását mellőzve a jogalkotó ezek rendezését egy ún. társult perlési szerződésre hagyja. Ugyan a T/11900. számú törvényjavaslat indokolása a szerződési szabadságot hangsúlyozza, ám félő, hogy nem életszerű az az elképzelés, miszerint a szerződő felek komolyabb befolyással bírnának majd a gyakorlatban e szerződés tartalmának kialakítására.

A Pp. 588. § az iratok megtekintésére, másolatkészítésre vonatkozó 162. §-hoz képest speciális szabályt jelent. Ez a gyakorlatban a társult perlési szerződés zártan kezelését kell, hogy jelentse. A T/11900. számú törvényjavaslat 587–589. §-hoz fűzött indokolása ezt az *általánostól* eltérő szabályt arra vezeti vissza, hogy a társult perlési szerződés tartalmának ismerete az alperes perviteléhez nem szükséges, de tartalmazhat olyan információkat (például egyezségkötésre felhatalmazás esetén a minimum összeget), melyek tekintetében az alperes tudomásszerzése a társult per felpereseinek érdekeit sértheti.

Ennek a pertípusnak alapvető jellemzője, hogy az azonosítható és nevesíthető felek koordináltan perelnek. A társult per felperesi csoportja a részvétel kinyilvánításán alapulva szerveződik (opt-in rendszerű), tehát a társult perbe

lépéshez aktivitás szükséges a potenciális felperes részéről. Aktivitást reálisan akkor feltételezhetünk a jogosultak részéről, ha – főként a pertárgyértékre tekintettel – motiváltak abban, hogy a társult perbe belépjenek, ennek költségvonzatát is felvállalva. A nagyszámú igény egy eljárásban való kezelhetősége azt feltételezi, hogy a felperesek „egy hangon” szólaljanak meg, éppen ebben áll a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok lényege. Ennélfogva a társult per során ők ugyan felek, de eljárási jogaik terén bizonyos korlátozásokat szenvednek. Így például ki lehetnek zárva a perbeli cselekmények befolyásolásából, a szakértők személyének megválasztásából és a bizonyításból. Az egyezségi tárgyalások és az egyezség megkötése akár az ő inputjaik nélkül történhet. Utóbbi tekintetében a társult perlési szerződés rögzítheti azt a minimum összeget és egyéb feltételt, amelynek az egyezségben szerepelnie kell; illetve a felek azt is kiköthetik, hogy az egyezségkötéshez az egyezségtervezet megküldésével hozzájárulásukat kell kérni.

A felperesek eljárási jogainak gyakorlását alapvetően a reprezentatív felperesre telepíti az 589. §, annak tudatában, hogy a kötelező jogi képviseletre tekintettel ez a gyakorlatban várhatóan a jogi képviselő útján valósul meg. Egyfelől a bíróság a reprezentatív felperes eljárási cselekményeit, jognyilatkozatait bírálja el, ugyanakkor a kötelező jogi képviselet előírása miatt a Pp. 74. § (1) bekezdés alapján a jogi képviselő közreműködése nélkül eljáró fél perbeli cselekménye és nyilatkozata hatálytalan volna. A pervitelre meghatalmazást a reprezentatív felperes ad, a jogi képviselő személyéről azonban a felpereseknek kell dönteniük [vö. 586. § (1) bekezdés d) pont].

A reprezentatív felperes azonban nem gyakorolhatja a Pp.-ből fakadó eredő jogait kontroll nélkül. Ennek a kontrollnak a kereteit a társult perlési szerződés adná a jogalkotó elképzelése szerint. A Pp. 586. § (1) bekezdés g) pontja értelmében a reprezentatív felperes felelősségére vonatkozó szabályokat, különösen a szakszerűtlen pervitelből következő károkért való helytállás módját, eszközt a társult perlési szerződésben kötelezően rögzíteni. Mit kell azonban ezen érteni annak fényében, amit fentebb a jogi képviselő és a reprezentatív felperes viszonyáról már kifejtettünk? A szakszerűtlen pervitelért a reprezentatív felperes olyan értelemben felelős, hogy a jogi képviselőnek ő ad megbízást, a per vitelére vonatkozóan utasításokat.

Felmerül azonban a kérdés, hogy ez a helytállásra kötelezés mennyire hatékonyan valósítható meg, egyáltalában mennyire életszerű egy ilyenfajta megoldás, ha figyelembe vesszük, mekkora volumenű ügyekről lehet szó, s ilyenformán milyen mértékű kár okozható. A szerződésszegésből eredő felelősség kérdéséről, esetleges kártérítésről külön perben kellene döntenie a bíróságnak,⁴

⁴ Vö. SZALAI (2017) 23–24, 31.

ez újabb társult pert eredményezhetne akár. A folyamat és a közvetett hatások nem beláthatóak. Ennél hatékonyabb védelmet jelenthet a felperesek számára, ha a bíróság kontrollfunkciója erősebb.

A T/1900. számú törvényjavaslat Általános indokolásának a III. számú „Az új törvényi szabályozás legfontosabb újításai” c. fejezet 9. pontja szerint a társult per másik hatékonysági előnye abból származik, hogy a jogosultak ugyan mindannyian felperesek a perben, de perbeli jogokat egyedileg, külön-külön nem gyakorolhatnak. Ebből következően viszont a társult per másik fontos szabályozási tárgya annak meghatározása, hogy a csoport nevében ki jár el, illetve a csoport befolyásolhatja-e a pervitelt. Az 589. § (1) bekezdés kimondja, hogy a társult perben a felpereseket megillető jogokat kizárólagosan a reprezentatív felperes gyakorolhatja. Ez alól kivételt a következők jelentenek: a felperesek jogosultak a tárgyaláson történő részvételre a nyilvánosság kizárása esetén is, továbbá az iratokba betekinhetnek. A reprezentatív felperes e jogainak szerződéssel való bármely korlátozása a reprezentatív felperes nyilatkozatainak, perbeli cselekményeinek érvényességét és hatályosságát nem érinti. A felpereseket megillető perbeli jogok egységesek és csak egységesen gyakorolhatók, például a reprezentatív felperes nem módosíthatja a keresetét csak egyes felperesek vonatkozásában, vagy nem fellebbezhet csak egyes felperesek nevében.

A kollektív igényérvényesítési módozatok egyik legfőbb kérdésével foglalkozik az 590. §. A társult per indításának következménye, hogy az ügyben hozott ítélet kötelezi a feleket a reprezentatív jog és reprezentatív tények tekintetében. Az egységes döntés követelménye azt is magában foglalja egyes felperesek keresete tárgyában részítélet nem hozható.

Azok a felperesek élvezik a társult per „gyümölcsseit” és osztoznak a terheiben, akik vonatkozásban az összekapcsolás tényleges igazolása az előírt határidőben megtörtént. A T/1900. számú törvényjavaslatnak e §-hoz fűzött indokolása szerint az egységes döntés „viszont nem zárja ki, hogy a per központi kérdése szempontjából nem létfontosságú kérdésekben az azonosság ne legyen teljes, másképpen, a társult per felpereseinek igénye tekintetében apróbb, az ügy lényegét nem érintő kivételek, mint példáulösszecszerű eltérések a marasztalásban, fennmaradhatnak.” Itt arra volt tekintettel a jogalkotó, hogy a közös jog- és ténykérdések (reprezentatív jog és reprezentatív tények) kapcsán hozott ítélet hatálya kiterjed az egész felperesi csoportra, de ez sok esetben várhatóan csak a jogalap kérdését érinti majd, azösszecszerűség tekintetében egyéniesítésre lehet szükség, így egyéni (származékos) perek követhetik az eljárást.

Az akaratnyilvánításon alapuló rezsimmel összhangban volna, ha közvetlenül a felperesekre hárítanánk a költségek előlegezését, illetve viselését. Ugyanis annak tudatában döntenek a potenciális tagok a belépésükről, hogy a dön-

tésüknek költség vonzata lehet. Ám azt, hogy végső soron ők miként vesznek részt a költségek előlegezésében, illetőleg viselésében, a törvény maga nem szabályozza, sok más mellett ezt is a perlési szerződésre hárítja. Az 586. § (1) bekezdés e) pontja szerint a társult perlési szerződés tartalmazza e szerződés megkötésével és a társult per előkészítésével kapcsolatos költségek, továbbá a társult per perköltsége előlegezésének, viselésének, megosztásának szabályait. Ennélfogva az 590. § (3) bekezdés mindössze arra tér ki, hogy a perköltség tekintetében a reprezentatív felperest kell kötelezni.⁵ Egységesen kezeli tehát a költségelőlegezés-, és viselés kérdését. Hogy a felperesek egymás közötti viszonylatában ez majd hogyan rendeződik, arra nézve csak a társult perlési szerződés igazít el.

A T/11900. számú törvényjavaslatnak az 590. §-hoz fűzött indokolása hangsúlyozza, hogy ez a költségelőlegezési és -viselési rendszer az alperes érdekét is szolgálja, mivel világossá teszi a reprezentatív felperes felelősségét a pervesztesség esetére. Ám ez a megoldás hordoz magában némi rizikót a pernyertes alperes számára, hiszen ő a törvény alapján ugyan világos, hogy a reprezentatív felperestől jogosult követelni a költségeinek megtérítését. De ez azt is jelenti, hogy a többi felperes ilyen irányú – a társult perlési szerződésből és nem a törvényen alapuló kötelezettsége – viszont csak a reprezentatív felperes és az ő viszonylatukban érvényesíthető. Ennek várható volumenét és a Szakértői Javaslatban⁶ már felmerült perköltségbiztosíték fizetésére kötelezés mellőzését, illetve a reprezentatív felperesek teljesítőképességének különbségét is figyelembe véve igen sok kérdést vehet fel a fenti költségviselési szabályrendszer.

A bíróságnak nem feladata ellenőrizni, hogy a reprezentatív felperes a társult perlési szerződésnek megfelelően jár-e el [Pp. 586. § (4) bekezdés]. Ennélfogva nem ellenőrzi, hogy a szerződés tartalmaz-e arra vonatkozó kikötést, hogy a reprezentatív felperes meghatározott perbeli nyilatkozatainak, perbeli cselekményeinek megtételéhez (így a fellebbezés előterjesztéséhez is) a felek előzetes jóváhagyása szükséges [Pp. 586. § (1) bekezdés j) pont].

3.3. ÉRTÉKELÉS: A HATÁLY ÉS A MODELLVÁLASZTÁS PROBLEMATIKÁJA

Az új Pp. társult pere alapvetően olyan esetekre modellezett eljárás, ahol – már az eljárás kezdetén azonosítható, nevesíthető – meghatározott személyek meghatározott igénye kerül egy eljárásban érvényesítésre.

⁵ Vö. SZALAI (2017) 25.

⁶ HARSÁGI (2016b) 780–781.

Az opt-in rendszerű (a felek akaratnyilvánításán alapuló) perlés – a külföldi tapasztalatok alapján – alkalmas volna a termékfelelősségi ügyek (például gyógyszer cégek elleni perek), vasúti vagy repülőbalesetekből eredő kártérítési igények, környezetszennyezésből, ipari katasztrófákból eredő kárigények érvényesítésére. Ezekből csak keveset ölel fel a jelenlegi szabályozás tárgyi hatálya, ilyen értelemben visszalépést jelent a Szakértői Javaslatban kidolgozott megoldáshoz képest.⁷ A Szakértői Javaslat szerint az új polgári perrendtartásnak egy kifinomultabb megközelítéssel élve kellene vegyítenie a két eljárási rendszert annak érdekében, hogy a bevezetőben említett mindkét típusú problémakörre választ találjunk. Ennek érdekében a Szakértői Javaslat azt az Európában sem gyakori megoldást választotta, hogy a két modellt (opt-in és opt-out) ötvözi. A szabályozásában a differenciálás alapja a következő: ahol az egyéni kártérítési igény várhatóan magas, a törvényhozó az opt-in rendszert preferálja, megkívánva, hogy a csoport tagjai nevesíthetők legyenek. Az önállóan „nem életképes” ügyek tekintetében jellemzően nagy az inaktivitás a potenciális felperesek oldalán. Ez a két eljárástípus egészítené tehát ki a jelenlegi rendszert (lényegében az *actio popularis* intézményét). A közérdek érvényesítésére szánt *actio popularis* fenntartása mellett jelennek meg a fent vázolt új eljárásjogi eszközök. A régi és az új egymás mellett élve, alapvetően jól elválasztható módon jelenhetne meg a Pp. rendszerében.⁸ A Szakértői Javaslatban foglalt szabályrendszert részben a horizontális megközelítés (lásd társult perlés), részben pedig a szektorális megközelítés jellemzi (osztályos perek hatályának a fogyasztói ügyekre szűkítése).

Ám az új polgári perrendtartás az opt-out rendszerű osztályos perlést elvetette. A Szakértői Javaslat alapvetően az opt-in modellel épült, de azoknál az ügyeknél, ahol a várható pertárgyérték olyan alacsony (a szinguláris ügyekre vetítetten), hogy az opt-in rendszer magasabb adminisztratív költsége miatt nem lenne arányos, ki kell egészíteni a rendszert egy opt-out alapú modellel. Az utóbbiba olyan ügyeket lehetne becsatornázni, melyek eddig nem jelentek meg az igazságszolgáltatás rendszerében (eltekintettek érvényesítésüktől). Ebből következően ez a megoldás nem érintené a fizetési meghagyás hatékonyan működő rendszerét sem, onnan nem vonna el ügyeket, tekintettel arra is, hogy annál gyorsabb eszközt nem tudunk nyújtani az igényérvényesítő számára. Kifejezetten azokat az ügyeket lehet az opt-out rendszerbe internalizálni, melyeknek érvényesítéséről jelenleg jellemzően lemondanak a jogkeresők, hatékony eljárásjogi eszközök hiányában. Az előbbi (opt-in) rendszer olyan igények érvényesítésére szolgálna, melyek most is jelentkeznek a rendszerben, ám a jelenlegi eljárásjogi keretek között nem eléggé hatékonyan érvényesíthetők.

⁷ HARSÁGI (2016a) 751–754.

⁸ Uo.

A fentiekből kiderül, hogy a kollektív igényérvényesítés esetében nem megfelelő a „one size fits all” gondolkodásmód. Ha azokat az igényeket vesszük sorra, ahol a jelenlegi rendszer nem biztosít hatékony igényérvényesítési lehetőséget, lényegében két alapszituációt kell elkülönítenünk egymástól: a.) egyfelől a nagyobb főként kártérítési ügyeket, ahol nagyszámú károsult próbál egyenként is „életképes” igényt érvényesíteni, és b.) másfelől pedig az ún. „szórványos igények”, melyek esetében az egyéni követelés triviális, ám az aggregált igény jelentős lehet.⁹ Ezek túl messze vannak egymás ahhoz, hogy lehetővé tennék az egységes megközelítést, kezelést. Ennélfogva a kollektív igényérvényesítés magyarországi szabályrendszerének kialakítása során is kompromisszumra volna szükség, mely a mindkét ügytípus problémáira megfelelően reagál. Ezért az új eljárásjogi mechanizmusok kialakításánál a differenciálás volna a célravezető.

A külföldi tapasztalatok szerint az opt-in eljárásokkal kapcsolatos nehézség az attraktivitás hiánya, kisebb pertárgyérték esetén ösztönzési problémák merülnek fel a csoportba való belépés tekintetében. (Ilyenek lehetnek sok esetben a fogyasztói ügyek.) Ezért volna célszerű kiegészíteni a kollektív igényérvényesítés magyar szabályozását egy opt-out rendszerű eljárással.

4. Értékelés: a reprezentatív felperes felett gyakorolt kontroll kérdése

A nagyszámú igény egy eljárásban való kezelhetősége azt feltételezi, hogy a csoport tagjai „egy hangon” szólaljanak meg, éppen ebben áll a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok lényege. Ennélfogva a társult per során az egyes csoporttagok ugyan felek, de eljárási jogaik terén bizonyos korlátozásokat szenvednek. Így például nem választhatják meg, és nem instruálhatják szabadon a jogi képviselőt. Ki lehetnek zárva az eljárási cselekmények befolyásolásából, az közös kérdések meghatározásából, az egyezségi tárgyalásból.

A felperesek eljárási jogainak gyakorlását alapvetően a reprezentatív felperesre telepíti a jogalkotó. A csoportképviselő azonban ezt nem gyakorolhatja kontroll nélkül. Erre több technika létezik: egyfelől a csoporttag, ha nem elégedett a pervittel kiléphet a csoportból, másfelől bizonyos eljárási jogosítványokat csak részlegesen von el a törvény a felektől az eljárásnak abban a fázisában, ahol a kilépésre már nincsen lehetőség (például a csoport nevében a csoport tagjai legalább egyszerű többségének jóváhagyását követően a csoportképviselő nyújtja be a fellebbezést). Harmadsorban a felek korlátozott eljárási jogosítványai miatt indokolt lehet az egyezségek feletti bírói kontrollt növelni (vagy esetleg szélesebb körben is). Fontos egyensúlyt teremteni a felperesek és alperesek azon jogosultságai között, melyek az egyedi perlés során lennének meg, és a csoport azon érdeke között, hogy az ügyet egy egészként effektív

⁹ Vö. WAGNER (2011) 78.

módon terelje bírói útra. A fentiekre tekintettel az eljárásban az általános részi perekhez viszonyítva erősebb bírói kontroll lehet indokolt, erre a felek redukált eljárási jogai miatt garanciális szempontból volna szükség.

A T/11900. számú törvényjavaslat 586. §-hoz fűzött indokolásából kiolvasható, hogy a kérdéssel foglalkozott a jogalkotó, de azt elvetette a szerepek tisztább szétválasztásának szükségességére hivatkozással. Azonban nem tudott olyan módon érvelni, ami a hazai realitásokat is szem előtt tartva megnyugtatónak tűnhetne a tekintetben, hogy a fenti – külföldön már részben vagy egészben bevált – kontrollmechanizmusokat miként tudja a perlési szerződéssel és az ahhoz fűződő felelősségrendszerrel megfelelő módon kiváltani. Illusztrációképpen álljon itt egy hosszabb idézet az indokolásból: „Természetesen a jogi képviselő szakmai kamarai kontrollja, ebben az irányban fennálló felelőssége közvetett biztosítékot jelent az érintettek számára a megfelelő pervitelre. (A kamara például speciális felelősségbiztosítási szabályokkal erősítheti a társult perek felpereseinek védelmét.)

Ez a megközelítés megfelel az általános szabályainknak, melyek alkalmazhatóságán nem változtat az sem, hogy társult perekben esetleg nagyobb számú felperes érdekeinek védelme a tét. A társult perlés egy bizalmi jogviszony, melyben a feleknek kellő gondossággal kell szerződnieük. A felperesek a szerződéses jogukat tehát az általános szabályok szerint, külön perben érvényesíthetik a reprezentatív felperessel szemben. Ha egy ilyen per a társult per folyamatban léte alatt megindulna, a társult per bírósága erre tekintettel belátása szerint felfüggeszthetné a társult pert, az általános szabályok megfelelő alkalmazásával. A társult perlési szerződés módosítására csak valamennyi társult tag teljes konszenzusa esetén van mód, melyre – a gyakorlati nehézségek miatt – vélhetően ritkán fog sor kerülni. Emiatt a szerződés megkötése, a rendelkezések kialakítása tekintetében a reprezentatív felperest és jogi képviselőjét igen nagy felelősség terheli.”

Az elmúlt évek tapasztalataiból kiindulva a többnyire laikus felekre telepíteni a kellő gondossággal kialakított szerződést, egyrészt nem reális, másrészt az sem tűnik életszerűnek, hogy egy ilyen komplex ügyben egyáltalán képesek lennének azt átlátni. Így a szakmai felelősség gyakorlatilag előreláthatóan a jogi képviselő vállán nyugszik majd ebben a modellben.

IRODALOM

HARSÁGI Viktória: Kollektív igényérvényesítés – Általános indokolás a kollektív igényérvényesítéshez. In: VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): *Szakértői*

- Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára.* Budapest, HVG-ORAC – Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó 2016, 751–754. – Harsági (2016a).
- HARSÁGI Viktória: Társult perlés. In: VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára.* Budapest, HVG-ORAC – Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2016, 766–783. – Harsági (2016b).
- SZALAI Ákos: Társult perek: nyitott kérdések és joggazdaságtani elemzés. *Eljárásjogi Szemle*, (2017) 3: 22–31.
- WAGNER, Gerhard: Collective Redress – Categories of Loss and Legislative Options. *Law Quarterly Review* (2011) January: 55–82.

ÚJ KIHÍVÁSOK AZ UNIÓS JOG ÉS A POLGÁRI ELJÁRÁSJOG VISZONYRENDSZERÉBEN A FOGYASZTÓI JOGOK ÉRVÉNYESÍTÉSÉNEK TERÜLETÉN

Jogharmonizáció hiányában a tagállamok eljárási autonómiájának elve érvényesül, azaz a jogok érvényesítésének módját a nemzeti eljárásjogok jelölik ki. Főszabály szerint sem rendeleti, sem irányelvi szintű uniós jogi szabályozás nem létezik, ami azonban nem jelenti azt, hogy a tagállami jogalkotónak az eljárási szabályok megalkotásakor – és a bírónak a nemzeti jog értelmezésekor – egyáltalán ne kellene számításba vennie azt, hogy e szabályok az uniós jogrend által biztosított jogok érvényesítését is garantálják. A tagállamok azon eljárási szabályai tehát, amelyek az uniós jogok védelmének biztosítására irányulnak, az eljárási autonómiához annyiban kapcsolódnak, hogy a nem ilyen jellegű eljárási szabályok az uniós jogban kialakult egyenértékűség és tényleges érvényesülés prizmáján keresztül megtörhetnek.

A tanulmány a tagállamokat megillető eljárási autonómia korlátjainak alakulását vizsgálja az uniós jog dinamikus fejlődésében. Az EUB időszakonként változó joggyakorlatában a legkorábbi, első korszakot visszafogott felfogás, a tagállami autonómia széleskörű elismerése jellemezte, addig az 1990-es éveket a növekvő uniós jogvédelmi hatáskör jellemezte. Ebben a periódusban bontakozott ki a tagállami kártérítési felelősségre vonatkozó joggyakorlat, a kérelemhez kötöttség alapvető processzuális elvének ellenpólusaként pedig egyre több ítélet foglalkozott az uniós jog hivatalbóli alkalmazásának kötelezettségével. A harmadik korszakot az egyensúly keresése jellemzi, például az uniós jog tényleges érvényesülésének elvének és a jogbiztonság elvének szembeállításával.

* Bíró, Györi Ítéletábra.

1. A TAGÁLLAMOK ELJÁRÁSI AUTONÓMIÁJÁNAK KORLÁTAI: AZ EGYENÉRTÉKŰSÉG ÉS A TÉNYLEGES ÉRVÉNYESÜLÉS ELVEI

Az európai uniós integráció fontos része az igazságügyi együttműködés, ugyanakkor mind a mai napig az eljárási szabályok rendszere – legyen szó akár büntető, akár polgári, akár közigazgatási ügyekről – a tagállami szabályozás terebélyes részévé tartozik. Ezzel párhuzamosan azonban egyik említett jogág, sőt további jogágak sem képzelhetők el ma már anélkül, hogy ne legyen feladatuk a jogalanyok uniós jogból fakadó védelme is, azaz a büntető, polgári, közigazgatási anyagi jog (és további anyagi jogok) csak az uniós jogra figyelemmel létezhetnek.

A polgári eljárásjog funkciója – miként Leszkoven László Tóth Károly szemléletes példáját felidézve a perjog és a magánjog viszonyáról írja, hogy az alanyi jog érvényre juttatásának kérgéül szolgáljon, azzal, hogy az igényérvényesítés folyamatát egyben tartva egyértelmű kereteket is meghatároz.¹ Harmonizáció hiányában a tagállamok eljárási autonómiájának elve érvényesül, azaz a jogok érvényesítésének módját a nemzeti eljárásjogok jelölik ki. Főszabály szerint – néhány kivételtől eltekintve, így például a költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályokat érintően² – sem rendeleti, sem irányelvi szintű uniós jogi szabályozás nem létezik, ami azonban nem jelenti azt, hogy a tagállami jogalkotónak az eljárási szabályok megalkotásakor – és mint látni fogjuk, a bírónak a nemzeti jog értelmezésekor – egyáltalán ne kellene számításba vennie azt, hogy e szabályok az uniós jogrend által biztosított jogok érvényesítését is garantálják. A tagállami jogok korlátjait az Európai Unió Bírósága (EUB) gyakorlatából kikristályosodott elvek, az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvei képezik: „Uniós szabályozás hiányában a jogalanyok uniós jogon alapuló jogainak védelmét biztosító bírósági eljárási szabályok a tagállamok eljárási autonómiájának elve alapján azok belső jogrendjébe tartoznak. E szabályok azonban nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint a hasonló belső jellegű helyzetekre vonatkozó szabályok (az egyenértékűség elve), és nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé az uniós jogrend által biztosított jogok gyakorlását (a tényleges érvényesülés elve).”³

¹ LESZKOVEN (2023) 8.

² Lásd a Tanács 2003/8/EK irányelvét (2003. január 27.) a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról.

³ *Jörös ítélet*, C-397/11., 29. pont, EU:C:2013:340.

Az említett korlátokkal a magyar bírói gyakorlat is tisztában van, ami kitűnik például a Kúria alábbi végzéséből: „Ebben a tekintetben⁴ a tagállamokat eljárési autonómia illeti meg, amelynek a korlátjául csak az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elve szolgálhat.”⁵

A tagállamok azon eljárési szabályai tehát, amelyek az uniós jogok védelmének biztosítására irányulnak, az eljárési autonómiához annyiban kapcsolódnak, hogy a nem ilyen jellegű eljárési szabályok az uniós jogban kialakult egyenértékűség és tényleges érvényesülés prizmáján keresztül megtörhetnek. Másként szólva, a tagállami polgári eljárásjognak azok a rendelkezései, amelyek az uniós jog által biztosított jogok érvényesítése esetén a hasonló belső jellegű helyzetekre vonatkozó szabályoknál a félre kedvezőtlenebbek, illetve amelyek számára az említett jogok gyakorlását a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehezé teszik, magával az uniós jogrenddel ellentétesek. Konkrét esetben az EUB például kimondta, hogy a nemzeti fizetési meghagyásos eljárások alkalmazásának a részletes szabályai a tagállamok eljárési autonómiájának elve alapján a tagállamok belső jogrendjébe tartoznak, azzal a feltétellel azonban, hogy nem sérthetik az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elveit. Amikor pedig felmerül, hogy egy nemzeti eljárási rendelkezés lehetlenné vagy rendkívül nehezé teszi-e az uniós jog alkalmazását, meg kell vizsgálni, hogy milyen e rendelkezésnek a különböző nemzeti hatóságok előtti teljes eljárásban betöltött helye, alkalmazása és sajátosságai, azokra az alapelvekre is figyelemmel, amelyek a nemzeti bírósági rendszer alapjául szolgálnak, mint például a védelemhez való jog, a jogbiztonság elve és az eljárás szabályos lefolytatásának elve.⁶ Szükségszerűen vonatkozik ez e nemzeti rendelkezés ítélezési gyakorlat általi értelmezésére is.⁷

Azt, hogy a nemzeti jog alkalmazásakor uniós jogi érintettségű eljárásokban a belső jogi normához képest szükséges-e, s mennyiben e korlátokat számításba venni, a tagállami bírónak (mint az uniós jog bírójának) esetről esetre kell értékelnie. Meglehetősen bonyolult követelményről van szó; mindenelekőtt fel kell ismerni, hogy az eljárás tárgya uniós jogi összefüggéseket mutat, majd a nemzeti eljárási szabályokat alá kell vetni a hivatkozott, nem tételes jogi normaként fellelhető, hanem mozaikszerűen összerakható, alapvetően az EUB gyakorlatában kifejeződő elveknek.

A nemzeti bíró helyzetét tovább nehezíti, hogy az uniós jog a tagállami joghoz és a klasszikus nemzetközi joghoz képest is autonóm: „Szintén a Bíróság

⁴ Itt: az illetékességre vonatkozó eljárési szabályok megalkotása kapcsán.

⁵ Kúria Gfv.VI.30.084/2022/31. [25].

⁶ *Banco Español de Crédito ítélet*, C-618/10., 46. és 49. pontok, EU:C:2012:349, *Profí Credit Slovakia ítélet*, C-485/19., 53. pont, EU:C:2021:313.

⁷ *Getin Noble Bank ítélet*, C-287/22., 45. pont, EU:C:2023:491.

állandó ítélkezési gyakorlata értelmében az uniós jognak a tagállamok jogával és a nemzetközi joggal szembeni autonómiáját az Unió és az uniós jog alapvető – különösen az Unió alkotmányos szerkezetével és az említett jog jellegével kapcsolatos – jellemzői indokolják. Az uniós jogot ugyanis az a sajátosság jellemzi, hogy a Szerződések által alkotott önálló jogforrásból származik, hogy a tagállamok jogához viszonyítva elsőbbséggel bír, valamint, hogy az állampolgáraikra és magukra a tagállamokra is alkalmazandó rendelkezések sora közvetlen hatállyal rendelkezik. E jellegzetességek egymással kölcsönösen összefüggő, magát az Uniót és a tagállamait viszonyosan, valamint a tagállamokat egymással összekötő elvek, szabályok és jogviszonyok strukturált hálózatát hozták létre (lásd ebben az értelemben: 2014. december 18-i 2/13 [Az Uniónak az EJEE-hez történő csatlakozása] vélemény, EU:C:2014:2454, 165–167. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).⁸

Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 4. cikk (3) bekezdése alapján az Uniót és a tagállamokat a lojális együttműködés kötelezettsége terheli, amiből fakadóan a tagállamoknak területükön az uniós jog alkalmazását és tiszteletben tartását biztosítaniuk kell, és a Szerződésekből, illetve az Unió intézményeinek jogi aktsaiból eredő kötelezettségek teljesítésének biztosítása végett meg kell tenniük a megfelelő intézkedéseket. Emellett a Szerződések az uniós jogrend sajátos jellemzői és autonómiájának megőrzése céljából hoztak létre az uniós jog értelmezése terén a koherencia és az egységesség biztosítására szolgáló bírósági rendszert, amelynek két pillérét a nemzeti bíróságok és az EUB képezik. Az EUSZ 19. cikkével összhangban feladatuk biztosítani az uniós jog maradéktalan alkalmazását a tagállamokban, és azoknak a jogoknak a bírói védelmét, amelyek a jogalanyokat e jog alapján megilletik.⁹

Az uniós jog autonómiájából az is levezethető, hogy fogalomrendszere nem feleltethető meg automatikusan a nemzeti jogok fogalmi apparátusának. Miként az EUB megfogalmazta: „Meg kell továbbá jegyezni, hogy az uniós jog sajátos terminológiát használ, és olyan önálló fogalmakat, amelyek tartalma nem szükségszerűen azonos a nemzeti jogok esetlegesen létező egyenértékű fogalmainak tartalmával (lásd ebben az értelemben: 1982. október 6-i Cilfit és társai ítélet, 283/81, EU:C:1982:335, 19. pont).”¹⁰

Ennek illusztrálásaként említhetjük, hogy míg a magyar polgári jog szabályai szerint a szerződések semmissége, vagy éppen a követelések elévülése anyagi jogi, addig ugyanezek európai jogi aspektusból eljárási jellegű jogintézmények.

⁸ *Achmea ítélet*, C-284/16., 33. pont, EU:C:2018:158.

⁹ E bírósági rendszer sarokkövét egyébként az EUMSZ 267. cikkben előírt előzetes döntéshozatali eljárás alkotja (*Consortio ítélet*, C-561/19., 27. pont, EU:C:2021:799).

¹⁰ *Consortio ítélet*, C-561/19., 45. pont, EU:C:2021:799.

A tagállamokat megillető eljárási autonómia korlátjainak alakulása az uniós jog dinamikus fejlődésével, az EUB időszakonként változó felfogásával írható körül. Ahogy Muzsalyi Róbert tanulmányában kimutatta, amíg a legkorábbi, első korszakot visszafogott felfogás, a tagállami autonómia széleskörű elismerése jellemezte, addig az 1990-es éveket a növekvő uniós jogvédelmi hatáskör jellemezte. Ebben a periódusban bontakozott ki a tagállami kártérítési felelősségre vonatkozó joggyakorlat, a kérelemhez kötöttség alapvető processzuális elvének ellenpólusaként pedig egyre több ítélet foglalkozott az uniós jog hivatlbóli alkalmazásának kötelezettségével. A harmadik korszakot az egyensúly keresése jellemzi, például az uniós jog tényleges érvényesülésének elvének és a jogbiztonság elvének szembeállításával.¹¹

2. POLGÁRI ELJÁRÁSJOGI RENDELKEZÉSEK ALKALMAZHATÓSÁGA AZ UNIÓS JOG FÉNYÉBEN A FOGYASZTÓI JOGOK ÉRVÉNYESÍTÉSE TERÜLETÉN

A fogyasztóvédelem területén a jogharmonizáció ugyan messze nem kizárólagos, de mégiscsak meghatározó motorjának a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv (a továbbiakban: Irányelv) bizonyult. Elfogadását az indokolta, hogy közelítse az eladó vagy szolgáltató és fogyasztó között kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekre kiterjedően a nemzeti jogok rendelkezéseit, és ezáltal biztosítsa a fogyasztók fokozottabb védelmét. Célja kettős: egyrészt az eladók vagy szolgáltatók által alkalmazott és egyedileg meg nem tárgyalt tisztességtelen szerződési feltételekkel szemben a tipikusan hátrányosabb helyzetben lévő fogyasztók védelme, másrészt pedig – összefüggésben a belső piac létrehozásának és működésének elősegítésével – az érintett nemzeti jogszabályok minimális harmonizációja; ez utóbbinak tagállamokként a minimális védelem azonos szintjének biztosításán keresztül nem csupán fogyasztóvédelmi, hanem az eladók és a szolgáltatók közötti verseny torzulásának kiküszöbölésével versenyjogi aspektusa is van. Az Irányelv, illetve annak az EUB által kialakított gyakorlata elsősorban az anyagi jogi szabályozás átstrukturálásához vezetett, de hatással volt az eljárásjogok alkalmazhatóságára is. Az uniós jog említett átszűrésének megértéséhez érdemes utalnunk a fogyasztóvédelmi szabályozást megalapozó normatív rendelkezésekre.

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 114. cikk (3) bekezdése a jogharmonizáció kapcsán a fogyasztóvédelem magas szintjét veszi ala-

¹¹ Lásd MUZSALYI (2020).

pul, a 169. cikk értelmében pedig az Uniónak a fogyasztói érdekek érvényesülésének előmozdítása és a magas szintű fogyasztóvédelem biztosítása érdekében intézkedéseket kell tennie. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 38. cikke alapján az Unió politikáiban biztosítani kell a fogyasztók védelmének magas szintjét. E védelem az EUB gyakorlatában közérdekűnek minősül.¹² Az Irányelv 7. cikk (1) bekezdése – miként azt az EUB számtalanszor megerősítette – arra kötelezi a tagállamokat, hogy rendelkezzenek megfelelő és hatékony eszközökkel az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazásának megszüntetésére.¹³

A védelmi rendszer háttérében az a könnyen belátható összefüggés áll, hogy a szerződési feltételekkel összefüggésben a felek között információs, szakértelemben megmutatózó, illetve a tárgyalási lehetőségek során jelentkező aszimmetria áll fenn. A fogyasztó hátrányos helyzete ahhoz vezet, hogy a szerződéses alku háttérbe szorul, az eladó vagy szolgáltató részéről előzetesen meghatározott feltételeket elfogadja, anélkül, hogy ezek tartalmát befolyásolni tudná. Különösen a tisztességtelen szerződési feltételek nem kötelező jellegének kimondásával [6. cikk (1) bekezdés] az Irányelv a valódi egyensúly megteremtését célozza a szerződő felek között a tisztességtelen szerződési feltételekből eredő egyenlőtlenségek megszüntetése révén, annak érdekében, hogy ellensúlyozza a fogyasztók hátrányosabb helyzetét. Nem kevésbé fontos törekvés az eladók vagy szolgáltatók visszatartása attól, hogy tisztességtelen szerződési feltételeket alkalmazzanak. Mindemellett nem célja az Irányelvnek a tisztességtelen feltételeket tartalmazó összes szerződés semmissé tétele.¹⁴

Az EUB szinte valamennyi kapcsolódó döntésének logikáját illusztrálja a már hivatkozott *Banco Español de Crédito ítélet* érvrendszere. Eszerint az Irányelv által létrehozott védelmi rendszer azon az elven alapul, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest mind tárgyalási lehetőségei, mind információs szintje tekintetében hátrányos helyzetben van, amely helyzet ahhoz vezet, hogy az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételeket anélkül fogadja el, hogy ezek tartalmát befolyásolni tudná. Erre tekintettel írja elő az Irányelv, hogy a tisztességtelen feltételek a fogyasztóra nézve nem jelentenek kötelezettséget. Olyan kógens rendelkezésről van szó, mely arra irányul, hogy a szerződő felek jogai és kötelezettségei tekintetében a szerződés által megállapított formális egyensúlyt a szerződő felek egyenlőségét helyreállító, valódi egyensúllyal helyettesítse. Ezt az egyenlőtlen helyzetet csak a szerződő feleken kívüli, pozitív beavatkozás egyenlítheti ki, s ebből vezet-

¹² *Ilyés és Kiss ítélet*, C-51/17., 55. pont, EU:C:2018:750.

¹³ *Banco Español de Crédito ítélet*, C-618/10., 68. pont, EU:C:2012:349; *Kásler-ítélet*, C-26/13., 78. pont, EU:C:2014:282.

¹⁴ *Kásler ítélet*, C-26/13., 80. és 81. pontok, EU:C:2014:282.

hető le az is, hogy a nemzeti bíróságok feladata nem kizárólag annak pusztán lehetőségére korlátozódik, hogy értékeljék valamely szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegét, hanem arra is, hogy e kérdést hivatalból vizsgálják, ha ehhez rendelkezésükre állnak a szükséges ténybeli és jogi elemek. A kérelemhez kötöttség elvének áttörése így a nemzeti eljárásjogokban kialakult, és néhány, a polgári eljárásjogi kódexekben tételesen meghatározott kivételtől eltekintve mintegy dogmaként érvényesülő alapvetés uniós jogi eredetű ledöntéséhez vezetett.

Az a követelmény, hogy a tagállamok biztosítsák a fogyasztók tisztességtelen feltételek alkalmazásával szembeni jogai tisztelőben tartását, magában foglalja az Alapjogi Charta 47. cikkében is biztosított hatékony bírói jogvédelem biztosítását. A bírói jogvédelem persze utólagos, így a tisztességtelenség vizsgálata tipikusan akkor történik, amikor a szerződést már megkötötték, s a fogyasztó, sőt a nagyszámú azonos szerződés folytán a fogyasztók széles körének helyzetére jelentős hatást fejtett ki.

Vezérfonalként megemlítjük, hogy a fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételek iránti perekben a jogkövetkezmények kapcsán nem lehet szem elől téveszteni a következőt: „a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében hivatkozott, a nemzeti jogokban meghatározott feltételek nem sérthetik az e rendelkezés alapján a fogyasztókat megillető jogok lényegét.”¹⁵

Az Irányelv átültetése számos tagállamban jelentős bukkanókkal történt. Ennek oka, hogy a polgári jogi dogmatikától idegen elemként tekintettek az Irányelvre, s a nemzeti magánjogi szabályozást minél kisebb rendszerhatásnak kívánták kitenni. Így sokszor a belső polgári jog nem termelte ki azokat a mechanizmusokat, amelyek a minimalista és részleges harmonizáción alapuló jogintézményt működőképesé teszik.¹⁶ E tendencia különösen jellemző volt a magyar nemzeti jogra, s lényegében ebből fakadt a hazai bíróságoktól eredő számtalan, az EUB-től jogfejlesztést váró előzetes döntéshozatali kezdeményezés is, melyek némelyike a nemzeti eljárásjog alkalmazhatóságát is érintette.

Fontos utalni arra, hogy míg az anyagi jog az Irányelv nyomán, ha nehézségek árán is, de számottevő átalakuláson ment keresztül, addig sem a korábbi kódexnek, az 1952. évi III. törvénynek, sem a hatályos polgári perrendtartásnak nem volt célja, hogy a szabályozás logikájának megtörésével a fogyasztó, mint gyengébb fél javára privilegizált eljárási jogokat biztosítson. Ez nem jelenti azt, hogy ne lennének a fogyasztói jogérvényesítést támogató rendelkezések: célzottan ilyenek a bírósághoz fordulás jogát megkönnyítő speciális illetékeségi szabályok [Pp. 26. § (1) bekezdés, 28. § (1) bekezdés d) pont], vagy a kol-

¹⁵ *Banco Primus ítélet*, C-421/14., 51. pont, EU:C:2017:60.

¹⁶ JÓZON (2018) 74–85.

lektív igényérvényesítés céljából jogharmonizációs céllal is bevezetett különleges pertípusokra, a közérdekű perekre és a társult perekre vonatkozó rendelkezések (Pp. 571–579. és 580–591. §), míg áttételesen szolgálhatja a fogyasztói érdekeket a bizonyítási érdekekkel kapcsolatos szabályok megreformálása.¹⁷ Mindemellett a tagállami bírónak meg kell vizsgálnia, a fogyasztók számára az uniós jog által biztosított jogok érvényesítése megköveteli, lehetővé teszi-e akár a nemzeti jog tételes rendelkezésének felretételét.

Az EUB elé terjesztett fogyasztóvédelmi tárgyú előzetes döntéshozatali eljárások alapját rendszerint az képezi, hogy a tagállami bíróságnak kételye van abban, saját nemzeti jogának rendelkezései koherensek-e az uniós joggal, és ezért fordul az utóbbi értelmezésére monopóliummal rendelkező luxembourgi testülethez. Az EUB-nak az uniós jogot értelmező döntése ugyanakkor kötelező valamennyi tagállami bíróság számára. Annak megítélésekor, hogy államának eljárásjoga az uniós joghoz miként viszonyul, a nemzeti bírónak – más tagállamból származó előterjesztés esetén – értékelnie szükséges, az ebben a tagállamban létező normához rokonítható-e a perbíróság államának saját belső joga, ami bonyolult feladat lehet.

Hangsúlyozni szükséges, az EUB gyakorlatában a fogyasztóvédelem nem abszolút jellegű. Tipikus korlátja a *res iudicata*. A jogerő elve ugyanis – összefüggésben a jogviszonyok stabilitásával és az igazságszolgáltatás megfelelő működtetésének biztosításával – az uniós és a nemzeti jogrendekben is jelentős szerepet tölt be. Az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvének megtartása alól viszont a jogerő elve sem ad felmentést:

„A Bíróság azt is elismerte te továbbá, hogy a fogyasztóvédelem nem abszolút jellegű. Különösen azt állapította meg, hogy az uniós jog nem kötelezi arra a nemzeti bíróságot, hogy eltérjen a bírósági határozatokat jogerőre emelő belső eljárási szabályok alkalmazásától, még akkor sem, ha ez lehetővé tenné a 93/13 irányelvben foglalt rendelkezés bármiféle megsértésének orvoslását (lásd különösen: 2009. október 6-i Asturcom Telecomunicaciones ítélet, C40/08, EU:C:2009:615, 37. pont, 2016. december 21-i Gutiérrez Naranjo és társai ítélet, C154/15, C307/15, C308/15, EU:C:2016:980, 68. pont), már amennyiben a jelen ítélet 55. pontjában felidézett ítélkezési gyakorlatnak megfelelően tiszteletben tartják az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elveit.”¹⁸

Az alábbiakban konkrét példákon keresztül mutatjuk be, a nemzeti eljárásjog szabályait az uniós jog milyen esetekben töri át.

1. A polgári eljárásjog egyik alapelve a kérelemhez kötöttség elve, amelyet a Pp. 2. § (2) bekezdése akként fogalmaz meg, hogy a bíróság – törvény elté-

¹⁷ PRIBULA (2018) 5–18.

¹⁸ *SPV Project 1503 Srl és társai kontra YB és társai ítélet*, C-693/19. és C-831/19. egyesített ügyek, 58. pont, EU:C:2022:395.

rő rendelkezése hiányában – a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. Ebből fakad a Pp. 342. § (1) bekezdésének az a rendelkezése is, miszerint az érdemi döntés nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, az ellenkérelmen és a beszámítási kérelmen; e szabály a főkövetelés járuléka-ira is irányadó.

A fogyasztók tisztességtelen szerződési feltételekkel szembeni védelmének biztosítása, az ilyen feltételek alkalmazásától visszatartás érdekében szükséges, hogy a nemzeti bíróságok a szerződési feltételek tisztességtelen jellegét hivatalból értékelhessék, akkor is, ha erre a fogyasztó nem hivatkozik. Az Irányelv rendelkezései kógens, közrendi jellegű szabályok, így például a 6. cikk (1) bekezdésének az a rendelkezése is, hogy a tisztességtelen feltételek nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve. Az EUB ezzel kapcsolatos nézetét illusztrálja az alábbi döntés: „Egyébiránt a Bíróság megállapította, tekintettel azon közérdek jellegére és jelentőségére, amelyen a 93/13 irányelv által a fogyasztóknak biztosított védelem alapul, hogy ezen irányelv 6. cikkét azon nemzeti jogszabályokkal egyenértékűnek kell minősíteni, amelyek a nemzeti jogrendben a közrendi szabályok rangjával bírnak. Meg kell állapítani, hogy e minősítés kiterjed az irányelv valamennyi olyan rendelkezésére, amelyek elegendetlenné az említett 6. cikk céljának megvalósításához (2013. május 30i Asbeek Brusse és de Man Garabito ítélet, C488/11, EU:C:2013:341, 44. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).”¹⁹

A fogyasztók védelme, ebben az összefüggésben a hatékony jogorvoslathoz fűződő joguk biztosítása indokoltá teheti bizonyos esetekben a perjogi kódex rendelkezésétől eltérést is. Az EUB előtt C-495/19. számú ügyben az előterjesztő lengyel bíróság azt a kérdést tette fel, hogy olyankor, amikor a fogyasztó alperes a kereset részére történő szabályszerű kézbesítését követően nem terjesztett elő védekezést, így mulasztási ítéletet kellene hoznia, e kötelezettségével szemben el kell-e rendelnie az eladó vagy szolgáltató kérelmének alapját képező szerződési feltételek tisztességtelen jellegének hivatalbóli értékeléséhez szükséges bizonyításfelvételt, ha kételyei vannak e feltételeknek az Irányelv értelmében vett tisztességtelen jellege kapcsán. A mulasztási ítélet alapját ugyanis kizárólag az eladó vagy szolgáltató felperes állításai képezik, amelyeket valóban kell elfogadni, kivéve, ha azokkal kapcsolatosan „megalapozott kétség” merül fel, vagy azokra „a jog megkerülése érdekében” hivatkozott. Minél szűkszavúbbak a felperes állításai, annál kevésbé valószínű, hogy a bíróság részéről „megalapozott kétség” merülne fel.

Az EUB a kérdésre igenlő választ adott. Kifejtette, hogy az érintett szerződés feltételeinek esetlegesen tisztességtelen jellege hatékony vizsgálatának

¹⁹ *Karel de Grote ítélet*, C-147/16., 35. pont, EU:C:2018:320.

hiányában az Irányelv által biztosított jogok tiszteletben tartása nem garantálható, a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet pedig csak a szerződő feleken kívüli, pozitív beavatkozás egyenlítheti ki. Hangsúlyozta, a rendelkezési elvvel és a *ne ultra petita* elvvel nem ellentétes, hogy valamely tagállami bíróság a felperest felhívja a kérelme alapjául szolgáló irat (iratok) tartalmának ismertetésére, tekintettel arra, hogy e felhívás mindössze az eljárás bizonyítási szakaszának részét képezi. Az EUB ítéletéből külön kiemeljük az alábbiakat: „Következésképpen a hatékony bírói jogvédelem nem biztosítható, ha annak a nemzeti bíróságnak, amely előtt valamely eladó vagy szolgáltató egy fogyasztóval szemben fennálló és a 93/13 irányelv hatálya alá tartozó vita tárgyában fordul, nincs lehetősége arra, még a fogyasztó meg nem jelenésének esetén sem, hogy megvizsgálja az eladó vagy szolgáltató kérelmének alapját képező szerződési feltételeket, amennyiben kétségei vannak e feltételek tisztességtelen jellegét illetően. Ha e bíró valamely nemzeti rendelkezés értelmében köteles valóságnak tekinteni az eladó vagy szolgáltató ténybeli állításait, e bíró pozitív beavatkozása, amelyet a 93/13 irányelv a hatálya alá tartozó szerződések tekintetében megkövetel, nullára csökkenne.”²⁰

Megítélésünk szerint a lengyel és a magyar nemzeti jognak a mulasztási ítéletre (bíróági meghagyásra) vonatkozó rendelkezései tartalmi azonosságot mutatnak. Írásbeli ellenkérelem, vagy beszámítást tartalmazó irat benyújtásának hiányában, vagy visszautasítás esetén a Pp. 181. § (1) bekezdése a bíróság kötelezettségévé teszi ugyanis, hogy az alperest hivatalból, tárgyaláson kívül a vele közölt kereseti kérelemnek megfelelően bírósági meghagyással kötelezze, kivéve, ha az eljárás megszüntetésének van helye.

2. Az EUB előtt C-176/17. számon folyamatban volt ügy alapján megállapítható, Lengyelországban a váltón alapuló fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmet az eladók vagy szolgáltatók gyakran alkalmazzák követelésük behajtása céljából. Ilyenkor a nemzeti jog értelmében a váltókötelezettség érvényességéhez csupán a váltóval kapcsolatos alaki követelmények betartását kell vizsgálni, az alapjogviszony figyelmen kívül hagyása mellett.

Az EUB következtetése szerint: „E tekintetben meg kell állapítani, hogy nem elhanyagolható annak a kockázata, hogy az érintett fogyasztók nem terjesztik elő a szükséges ellentmondást akár az erre vonatkozóan előírt különösen rövid határidő miatt, akár azért, mert a védekezéstől visszatartja őket a jogi lépésnek a vitatott összeghez viszonyított költsége, akár azért, mert nem ismerik a jogaikat vagy azok terjedelmét, vagy akár az eladó vagy szolgáltató által előterjesztett, fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem tartalmának korlátozottsága, és ezáltal a rendelkezésükre bocsátott információk hiányossá-

²⁰ *Kancelaria Medius ítélet*, C-495/19., 46. pont, EU:C:2020:431.

ga miatt (lásd ebben az értelemben: 2016. február 18i Finanmadrid EFC ítélet, C49/14, EU:C:2016:98, 52. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat; 2016. június 21i Aktiv Kapital Portfolio végzés, C122/14, nem tették közzé, EU:C:2016:486, 37. pont).²¹

Nem fogadható el tehát, hogy az alapjogviszonyt képező hitelmegállapodás esetlegesen tisztességtelen jellegét a nemzeti bíróság ne vizsgálhassa meg, ha a fizetési meghagyással szembeni ellentmondás benyújtásához való jog gyakorlásának szabályai nem teszik lehetővé a fogyasztót az Irányelv alapján megillető jogok tisztteletben tartását.

Magyarországon a váltójogi szabályokról szóló 2017. évi CLXXXV. törvénynek a váltóperre vonatkozó szabályai nem tartalmazzak utalást arra, hogy váltóperben az alapjogviszonyt képező szerződési feltétel tisztességtelen jellegét a bíróság hivatalból értékelhetné, ha ez az alapjogviszony fogyasztó és eladó vagy szolgáltató közötti szerződés,²² ráadásul az eljárási határidők is meglehetősen rövidek ahhoz, hogy az alapjogviszonyban fogyasztó alperes védekezését elő tudja terjeszteni. Megfontolandónak tartjuk emiatt az említett körben a váltóperekre vonatkozó szabályozás újragondolását.

3. Az uniós jog a fogyasztói jogok érvényesítése iránti perekben a tagállami bíró számára – a nemzeti eljárási szabályok keretein belül – tájékoztatási kötelezettséget is előír. Ezt a kötelezettséget az EUB konkrét esetben, a következők szerint fogalmazta meg: „A 93/13 irányelv 6. cikkének az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. Cikkével összefüggésben értelmezett (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződésben szereplő feltétel tisztességtelen jellegét meghatározó nemzeti bíróság feladata, hogy a nemzeti eljárási szabályok keretein belül, kontradiktórius vitát követően a fogyasztót – függetlenül attól, hogy jogi képviselő képviseli-e – tájékoztassa az ilyen szerződés semmissé nyilvánításához fűződő jogkövetkezményekről.”²³

Kérdésként merül fel, hogyan is kell értelmezni ezt a nemzeti eljárási szabályok keretei között fennálló tájékoztatási kötelezettséget. A magyar bírói gyakorlatból idézzük: „a bíróságnak akkor, ha egyébként a nemzeti eljárási szabály keretein belül tájékoztatási kötelezettsége merül fel – amelyet a magyar Pp. az anyagi pervezetés körében szabályoz – azt úgy kell teljesítenie, hogy a tájékoztatás tartalmában összhangban legyen az EUB-döntések fényében értelmezendő fogyasztóvédelmi irányelv tartalmával. Jelen ügyben azonban nem merült fel tájékoztatási kötelezettség, mert a felperesek előadtak egy sza-

²¹ *Profi Credit Polska ítélet*, C-176/17., 69. pont, EU:C:2018:711.

²² Lásd a váltójogi szabályokról szóló 2017. évi CLXXXV. törvény 88. § (2) bekezdését.

²³ *I.W. és R.W. kontra Bank BPH S.A. és Rzecznik Praw Obywatelskich ítélet*, C-19/20., 99. pont, EU:C:2021:341.

batos, érthető, ellentmondásokkal nem terhelt, csak éppen érdemben alaptalan jogállítást és az ahhoz tartozó érthető, de érdemben téves jogi érvelést.”²⁴

Álláspontunk szerint a „nemzeti eljárási szabályok keretein belül” fordulat nem értelmezhető úgy, hogy a tagállami bíróság mellőzhesse a tájékoztatás megadását a fogyasztó részére, ugyanis ez a jogvédelem szintjének csökkenésével járna. Pusztán arról van szó, hogy a bíróság e kötelezettségének teljesítéséhez figyelemmel kell lennie a nemzeti eljárási szabályokra. Az EUB döntése kibúvót enged már azzal, hogy a tájékoztatási kötelezettség teljesítése semmi esetre nem tehető függővé attól, a fogyasztót jogi képviselő képviseli-e, de ezen túlmenően is a tagállami eljárási jogi rendelkezések nem annulálhatják azt a kötelezettséget, hogy a perbíróság tájékoztassa a fogyasztót az ilyen szerződés semmissé nyilvánításához fűződő jogkövetkezményekről. Másként szólva: az uniós jogon alapulóan a fogyasztót megillető tájékoztatási kötelezettség a Pp. 237. §-a szerinti, az anyagi pervezetés körében érvényesülő tájékoztatási kötelezettség mellett terheli a tagállami bíróságot, és nem spórolható meg azzal, hogy a belső jog egyébként ezt nem írja elő.

4. Az EUB gyakorlata a fogyasztói jogérvényesítés oltárán a fogyasztó javára felülírja a Pp.-nek a perköltség viselésére vonatkozó általános – a 83. §-ban szabályozott – rendelkezéseit is, és az mintegy a perjogi kódexben nem nevesített uniós jogi alapú további kivételként érvényesül: „A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését és 7. cikkének (1) bekezdését, valamint a tényleges érvényesülés elvét úgy kell értelmezni, hogy azokkal ellentétes az olyan szabályozás, amely lehetővé teszi, hogy a szerződési feltétel tisztességtelen jelleg miatti semmisségének megállapítását követően a fogyasztót kötelezzék az eljárási költségek egy részének viselésére a jogalap nélkül kifizetett, számára visszatérítendő összegek mértékétől függően, mivel az ilyen szabályozás olyan jelentős akadályt jelent, amely visszatárhathja a fogyasztót a 93/13 irányelvben biztosított, a szerződési feltételek esetlegesen tisztességtelen jellegének hatékony bírósági felülvizsgálatához való jog gyakorlásától.”²⁵

Az adott esetben az EUB a részleges pernyertesség értelmezésére adott iránymutatást. Ha a nemzeti bíróság a tisztességtelen szerződési feltétel semmisségének megállapítása iránti kérelemnek teljes egészében helyt ad, az a szerződési feltétel alapján kifizetett összegek visszatérítése iránti kérelemnek azonban csak részben, úgy az eljárás költségeinek megosztása módjának kizárólag a jogalap nélkül fizetett és visszatérítendő összegektől függővé tétele visszatárhathja a fogyasztót joga gyakorlásától, tekintettel azokra a költségekre, amelyekkel egy bírósági eljárás járna (ítélet 94. és 98. pont).

²⁴ Veszprémi Törvényszék 3.P.20.721/2022/27/III. számú ítélet [65].

²⁵ *CY kontra Caixabank SA és LG, PK kontra Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA ítélet*, C-224/19. és C-259/19. egyesített ügyek, EU:C:2020:578.

Ehhez képest ugyan a Ptk. 6:108. § (2) bekezdése alapján – hasonlóan a régi Ptk. 239/A. § (1) bekezdéséhez – a fél a szerződés érvénytelenségének megállapítását a bíróságtól anélkül is kérheti, hogy az érvénytelenség következményeinek alkalmazását kérné, azonban ez egyrészt a fél számára csupán lehetőség, s az érvénytelenség megállapítása esetén sem biztos, hogy elkerülheti a marasztalási pert, másrészt pedig éppen a fogyasztók és vállalkozások között létrejött szerződések érvénytelensége iránti perek messze legnagyobb részét kitevő ún. devizahiteles ügyekben a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (DH2 törvény) 37. § (1) bekezdése értelmében az e törvény hatálya alá tartozó szerződések tekintetében a szerződés érvénytelenségének vagy részleges érvénytelenségének megállapítását a fél csak a az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazására is kiterjedően kérheti.

A Legfelsőbb Bíróságnak az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről szóló, ebben a körben a Kúria 1/2014. és az 1/2017. PJE határozatai szerint a jelenleg hatályos rendelkezések mellett is alkalmazható 2/2010. (VI. 28.) PK véleményének 2. pontja alapján a félnek a szerződés érvénytelenségére alapított marasztalási kereseti (vizontkereseti) kérelemben pontosan meg kell jelölnie, az érvénytelenség melyik törvényi jogkövetkezményének alkalmazását, és milyen tartalommal kéri a bíróságtól; ezzel azonos kötelezettség fakad a DH2 törvény felhívott rendelkezéséből is. A bírói gyakorlat úgy foglalt állást, hogy az ilyen perekben a pertárgy értéke nem a szerződésben kikötött érték, hanem az az összeg, amelynek megfizetése alól a fél mentesülni kíván, vagy amelyre igényt tart – ennek kapcsán egybe kell vetni a tartozásoknak a felek által megjelölt összegét.²⁶ A Pp. 83. § (1), illetve (2) bekezdései alapján a perköltség megfizetésére – fogyasztói szerződés esetén is – a peresztes fél a pereszteség arányában köteles, azaz annak függvényében, hogy a marasztalási igény mennyiben vezetett sikerre, függetlenül attól, hogy az érintett szerződési feltétel tisztességtelensége miatti semmisséget a bíróság megállapította-e. Ha igen, úgy az EUB döntésének fényében, szemben a magyar jog rendelkezéseivel, az eladónak vagy szolgáltatónak kell az eljárás valamennyi költségét viselnie.

5. Az alábbi ügyben hozott ítélet az olasz nemzeti jognak az uniós jogba ütköző értelmezését illusztrálja, ugyanakkor azt a szabályozásbeli azonosság miatt a magyar judikatúra számára is követendőnek tartjuk: „A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993.

²⁶ Kúria Gfv.VII.30.410/2017/2. és Gfv.VII.30.049/2020/6. számú végzései.

április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 6. cikkének (1) bekezdését és 7. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy azokkal ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely előírja, hogy amennyiben a valamely bíróság által valamely jogosult kérelmére kibocsátott fizetési meghagyással szemben az adós nem élt ellentmondással, a végrehajtási eljárásban eljáró bíróság nem vizsgálhatja azon szerződési feltételek esetlegesen tisztességtelen jellegét, amelyek az említett meghagyás alapjául szolgáltak, amiatt, hogy az a jogerő, amelyre a meghagyás szert tett, kiterjed a feltételek érvényességére is.”²⁷

Az ügy hátterében a tagállami jognak az a szabálya állt, mely szerint a fizetési meghagyás jogereje folytán a végrehajtási eljárásban eljáró bíróság hivatalból vagy a fogyasztó kérelmére sem vizsgálhatta a fizetési meghagyás alapját képező szerződési feltételek tisztességtelenségét, azon közvetett jogerő miatt, amelyre a meghagyás szert tett.²⁸

6. Az elévülés tekintetében (amely – mint említettük – az uniós jog szempontjából eljárási jellegű jogintézmény) az előterjesztő lengyel bíróságnak hosszú időtartamú fogyasztói hitelszerződésekre vonatkozóan abban volt kételye, hogy az elévülési időt megindító esemény a hitelfelvevő által teljesített minden egyes fizetés, avagy ez csak a szerződés megszűnésével veszi kezdetét. Az EUB-nek a C-80/21-C-82/21. egyesített ügyekben meghozott ítélete szerint a fogyasztók által az Irányelvből eredő jogaik érvényesítése érdekében benyújtott, restitutív jellegű kérelmekkel szemben elévülési időre hivatkozás önmagában nem ellentétes a tényleges érvényesülés elvével, de csak akkor, ha annak alkalmazása nem teszi gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehezzé az Irányelv által biztosított jogok gyakorlását, azaz a fogyasztóknak az uniós jogból eredő jogai tényleges érvényesülését.

Bár a lengyel jog szerinti tízéves elévülési határidő főszabály szerint elegendő, hogy lehetővé tegye a fogyasztó számára a hatékony jogorvoslat előkészítését és benyújtását annak érdekében, hogy érvényesítse az Irányelv alapján őt megillető jogokat, de az adott esetben jelentős a veszélye, hogy a fogyasztónak – annak függvényében, hogy ezt az időpontot a nemzeti ítélkezési gyakorlat miként határozza meg – nem áll módjában hatékonyan érvényesíteni az Irányelv által számára biztosított jogokat. Akkor, ha a fogyasztó az adott időpontban nem tudta felmérni a szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, vagy

²⁷ *SPV Project 1503 Srl és társai kontra YB és társai ítélet*, C-693/19. és C-831/19. egyesített ügyek, 68. pont, EU:C:2022:395.

²⁸ Hasonló tanulsággal szolgált az EUB-nek spanyol bíróság előterjesztésére indult C-49/14. számú Financmadrid ügyben hozott ítélete (EU:C:2016:98); a Bíróság leszögezte, hogy az alapügy tárgyát képező fizetési meghagyásos eljárás keretében a jogerő elve végrehajtásának részletes szabályait meghatározó spanyol szabályozás nem tűnik összeegyeztethetőnek a tényleges érvényesülés elvével, mivel a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem tárgyában eljáró bíróságnak nincs hatásköre az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó közötti szerződésben foglalt feltétel tisztességtelen jellegének hivatalbóli értékelésére.

nem volt tudomása e feltétel tisztességtelen jellegéről, illetve az e szerződésben foglalt visszafizetési határidő jóval hosszabb, mint a törvényes elévülési idő, úgy az Irányelvvel ellentétes, ha az eladónak vagy szolgáltatónak jogalap nélkül kifizetett összegek visszatérítésére irányuló fogyasztói igény tekintetében a tízéves elévülési idő a fogyasztó teljesítéseinek időpontjában kezdődik, hiszen az elévülési idő csak akkor egyeztethető össze a tényleges érvényesülés elvével, ha a fogyasztónak e határidő elkezdődése vagy lejárta előtt lehetősége volt jogai megismerésére.

Az EUB ítéletéből kiemeljük az alábbi, elvi élű megállapítást: „Ebben az összefüggésben a Bíróság megállapította, az olyan hitelszerződések esetében, mint amelyekről az alapügyben is szó van, a teljesítés általában hosszú futamidőn keresztül történik, és ebből következően, ha a tízéves elévülési időt megindító esemény a hitelfelvevő által teljesített minden egyes fizetés, aminek a vizsgálata a kérdést előterjesztő bíróság feladata, nem zárható ki, hogy az elévülés – legalábbis a teljesített fizetések egy részét illetően – már akkor bekövetkezik, amikor az érintett szerződés még meg sem szűnt, és így az ilyen elévülési rendszer szisztematikus jelleggel megfoszthatja a fogyasztókat annak a lehetőségétől, hogy az említett irányelvvel ellentétes szerződéses feltételek alapján teljesített fizetések visszatérítését követelhessék (lásd ebben az értelemben: 2021. április 22-i Profi Credit Slovakia ítélet, C485/19, EU:C:2021:313, 63. pont).”²⁹

A Kúria nem foglalt még állást abban, hogy hasonló esetekben az elévülési időt hogyan kell számítani, illetőleg, ha az az egyes részteljesítések időpontjától indul, úgy a Ptk. 6:24. § (1) bekezdésének, illetve a régi Ptk. 326. § (2) bekezdésének alkalmazásában a jogosult fogyasztó részéről követelése elévülésének nyugvását eredményező menthető oknak minősül-e, amennyiben nem tudja, vagy nincs abban a helyzetben, hogy felmérhesse az érintett szerződési feltétel tisztességtelen jellegét. Nem lehet kérdéses ugyanakkor, hogy az ítélet tükrében milyen választ kell adnia. Ismert viszont olyan ítélet, amely – igaz, 2003. évi fogyasztói kölcsönszerződés kapcsán – a jogi ismeretekben elmélyülést nem tekintette a jogérvényesítés előfeltételeként, így az az elévülési jellegű határidő nyugvását sem eredményezte.³⁰

3. KÖVETKEZTETÉSEK

Joggal merül fel a kérdés, hogy a fogyasztói jogok hatékonyabb érvényesítésének elősegítése érdekében a perjogi kódexnek feladata-e, hogy ezt a szempontot

²⁹ *E.K. és társai kontra D.B.P. és M. ítélet*, C-80/21-C-82/21. egyesített ügyek, 95. pont, EU:C:2022:646.

³⁰ Pécsi Ítéletábra Pf.VI.20.184/2017/6.

markánsabban, például egy ennek szentelt fejezetben megjelenítse. Álláspontunk szerint ez alapvetően nem lenne szerencsés, az igényérvényesítés általános szabályaihoz képest jelentős számú kivételt tartalmazó rezsim a törvény struktúráját tovább szabdalná, másrészt pedig a gyengébb fél, a fogyasztó ilyen módon történő védelme az eljárásjog funkciójával, logikájával nehezen lenne összhangba hozható. Mindez nem jelenti azonban, hogy kivételesen ne lenne indokolt a normatív szabályozás újragondolása.

A jogalkalmazás szempontjából mindenekelőtt azt hangsúlyozzuk, azokban az ügyekben, amelyekben a fél uniós jogon alapuló jogát érvényesíti, a tagállami eljárási autonómia korlátjainak felismeréséhez képzett, az uniós jogot jól ismerő bírókra van szükség. Az uniós jogból származó kötelezettségek érvényre juttatása komplex látásmódot igényel, hiszen ismerniük kell a meghatározóan az EUB döntéseiből megjeleníthető uniós jogot, a tagállamokat megillető eljárási autonómia elvét ütköztetni kell az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elveivel, úgy, ahogyan azt a bíróság értelmezi. Szükséges az is, hogy más államok bíróságaitól származó előterjesztés esetén azok jogát a nemzeti bíró összevesse a hazai szabályozással. Tisztában kell lennie azzal is, amennyiben az uniós alanyi jog közrendi jellegű szabályból ered. Olyankor, amikor a belső jogi szabályozás az uniós joggal ellentétes, ez utóbbi elsőbbségéből kell kiindulnia, akár a perjogi kódex félretételével. Ha pedig a bírónak kétsége van abban, az eljárásjogi rendelkezések alkalmazása az uniós joggal konform eredményre vezet-e, az EUMSZ 267. cikke értelmében előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjeszthet elő az EUB-hez.

Javasolhatóan tűnik ugyanakkor, hogy olyan esetekben, amikor fogyasztó és vállalkozás közötti perekben az uniós jog alapján más döntés következik, mint amit a tételes nemzeti jog előírna., a jogalkotó ennek következményeit vonja le a kódex, vagy az ahhoz képest speciális jogszabály módosításával. Így például a Pp. perköltség viselésére vonatkozó általános szabályai alóli kivételként a normaszöveg szintjén is megjeleníthető volna az EUB-nak a C-224/19. és C-259/19. számú egyesített ügyekben, vagy a C-495/19. számon indult ügyben hozott ítéleteinek *ratio decidendi*je.

A hazai szakirodalmat is egyre inkább foglalkoztatja, mi származik abból, ha a fogyasztóvédelmi tárgyú bírói gyakorlat az uniós jogba ütközik.³¹ Ennek nem kívánt megvalósulása annál inkább súlyosabb következményekkel járhat, mert tipikusan jelentős számú ügyet érinthet. Ha ugyanis a bíróságok uniós jogot sértő praxisával kellően szoros okozati összefüggésben a fogyasztók az uniós jogból származó jogaikat nem tudják érvényesíteni, úgy ezt a sérelmet valamilyen módon helyre kell hozni – akár kártérítés útján, akár jogalko-

³¹ TóTH (2024) 1–11.

tással, a *res iudicata* kivételes áttörésével, az EUB ítéletén alapuló, jelenleg a Pp.-ben el nem ismert perújítás lehetővé tételével.³²

IRODALOM

LESZKOVEN László: „A követelésrész érvényesítése és az anyagi jogerőhatás kapcsolata: megjegyzések egy jogegységi határozat margójára”. *Gazdaság és Jog* (2023) 11–12: 3–8.

MUZSALYI Róbert: *Az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elve az Európai Unió jogában*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, doktori értekezés, 2020.

JÓZON Mónika: „A tisztességtelen szerződési feltételek uniós jogi szabályozásának jogdogmatikai és jogpolitikai kérdései”. *Magyar Jog* (2018) 2: 74–85.

PRIBULA László: „Fogyasztóvédelem az új polgári perrendtartásban”. *Ügyészek Lapja* (2018) 4-5: 5–18.

TÓTH András: „Devizahiteles ügyek és a bíróságok uniós jogon alapuló kártérítési felelőssége”. *Jogtudományi Közlöny* (2024) 1: 1–11.

³² A Kúria Jpe.II.60.027/2021/8. számú jogegységi hatályú határozatával a bíróságokra nézve kötelező jogértelmezésként megállapította, hogy az EUB előzetes döntéshozatali eljárásban hozott határozatára hivatkozással perújításnak nincs helye.

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI: HAZAI ÉS EURÓPAI UNIÓS TRENDEK ÉS KIHÍVÁSOK

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés olyan, az igazságszolgáltatás egészét átfogó alapelvet jelent, amelynek érvényesülését egy perjogi keretrendszer, mint az új Pp. szabályai értékelésekor külön is érdemes megvizsgálni. Különös relevanciát adnak ennek az elemzésnek a Covid-19 járvány idején az igazságszolgáltatási rendszerek működésében történt változások és azok hosszú távú kihatásai, az egyéni kiszolgáltatottság jelenlegi globális környezetben jelentkező új formái és olyan modern trendek, mint az e-justice jellegű megoldások előtérbe kerülése, hazai és nemzetközi szinten egyaránt. A tanulmány célja, hogy összegezze az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés érvényesülésének kereteit a magyar polgári perjogi szabályozás történetében, értékelje a bekövetkezett változásokat, és előrevetítse a leginkább aktuális kihívásokat. A vizsgálat alapját a magyar jogszabályi környezet, a vonatkozó szakmunka irodalom, a nemzetközi és európai uniós standardok, állásfoglalások és szakpolitikai dokumentumok szintetizálása képezi. Az elemzés ezáltal szemléletformálásra és a jövőbeli lépések kontextusának kijelölésére törekszik annak érdekében, hogy a magyar polgári perjog az újabb és újabb kihívások közepette is következetesen biztosíthassa a mindenki számára egyenlő hozzáférést az igazságszolgáltatáshoz.

1. BEVEZETÉS: AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS ELEMZÉSÉNEK FOGALMI ÉS MÓDSZERTANI KERETEI

Az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP) úgy határozta meg az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, mint azon képességet, hogy az egyének az igazságszolgáltatás formális vagy informális intézményein keresztül jogorvoslatot keressenek és jogorvoslathoz jussanak, összhangban az emberi jogi normák-

* Tudományos munkatárs, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet.

kal.¹ Megjegyezte, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés sokkal több annál, mint az egyén bíróságokhoz való hozzáféréseinek (a bíróságok elérésének) javítása vagy a jogi képviselőt garantálása; az azt szolgáló mechanizmusokat úgy kell meghatározni, hogy biztosítsák, hogy a jogi és bírósági eljárások eredményei igazságosak és méltányosak legyenek.² Ez a definíció is szemlélteti, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés olyan, az igazságszolgáltatás egészét átfogó alapelveket jelent, amelynek érvényesülését egy perjogi keretrendszer, mint az új Pp. szabályai értékelésekor külön is érdemes megvizsgálni. Különös relevanciát adnak ennek az elemzésnek a Covid-19 járvány idején az igazságszolgáltatási rendszerek működésében történt változások és azok hosszú távú kihatásai, az egyéni kiszolgáltatottság jelenlegi globális környezetben jelentkező új formái és olyan modern trendek, mint az e-justice jellegű megoldások előtérbe kerülése, hazai és nemzetközi szinten egyaránt.

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés joga – a jelen tanulmány keretei között alkalmazott értelmezésben³ – az alapjogok szintjén fogalmazza meg az egyén azon igényét, hogy jogait hatékonyan, pénzügyi háttérétől, anyagi körülményeitől, jogi ismereteitől vagy egyéb lehetőségeitől függetlenül érvényesítse.⁴ Mindazonáltal az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés a polgári ügyekben nem korlátozódik az eljárások bíróság előtti megindítására; az igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférés része annak garantálása, hogy az érintett ügyének bíróság általi elbírálására sor kerülhessen, valamint az a követelmény, hogy a meghozott döntés alkalmas legyen a jogsértések orvoslására vagy a követelések érvényesítésére (tkp. a jogviták érdemi elbírálásának és a tényleges jogorvoslás lehetőségének biztosítása). Az igazságszolgáltatáshoz való hatékony (tehát nem elméleti vagy illuzórikus) hozzáféréshez való jog állami kötelezettséget, „az igazságszolgáltatás biztosításának kötelezettségét” feltételezi. Ezen kötelezettségnek az állam azáltal tesz eleget, hogy

¹ UNDP (2005) 5.

² UNDP (2004) 6.

³ Az összefoglalás a szerző korábbi, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés fogalmával kapcsolatos kutatásain alapul, pl. VÁRADI (2023), VÁRADI (2020), VÁRADI (2019), VÁRADI (2016).

⁴ Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés fogalma nemzetközi szinten több rétegű jelentéstartalommal bírhat, így a hagyományos alapjogi szemlélet mellett a jogállamiság elvének érvényesülésével is összeköthető a kérdéskör. Ennek a felfogásnak az alapját az ENSZ által megfogalmazott Fenntartható Fejlesztési Célok jelentik, elsősorban a 16.3. számú, amely közvetlen kapcsolatot teremt a két fogalom között: „A jogállamiság támogatása nemzeti és nemzetközi szinten, az igazságszolgáltatáshoz történő egyenlő hozzáférés biztosítása mindenki számára”. Ezt a megközelítést látszik alátámasztani többek között a Velencei Bizottság jogállamisági ellenőrzőlistája, amely szerint ez a cél, felfogás egyedülálló lehetőséget kínál az állampolgárok és az állam közötti kapcsolat újjáélesztésére [Velencei Bizottság (2016) 23. bekezdés]. Jelen tanulmánynak nem célja az állásfoglalás azzal kapcsolatban, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés fogalmát mennyiben érdemes összekapcsolni a jogállamiság – jelenleg erősen átpolitizálódott – jelentéstartalmával; ezért egy egyértelműen a tisztességes eljáráshoz való alapjoghoz, valamint a hatékony és egyenlő jogérvényesítéshez kötődő, procedurális megközelítést alkalmaz.

eljárásjogi eszközöket biztosít a polgárok számára a jogérvényesítés elősegítése érdekében.

A jelen tanulmány célja, hogy képet adjon az igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférés garantálására irányuló megoldásokról a magyar polgári perjog (elsősorban az új Pp.) rendszerében a szabályozás fejlődését és az előttünk álló kihívásokat is figyelembe véve.⁵ A következőkben tehát az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés hatékonyságát szolgáló perjogi megoldások kimerítő elemzését mellőzve alapvető szemléleti, felfogásbeli jellemzők és trendek azonosítására történik kísérlet. Mivel a vizsgálat az elméleti háttér, a magyar szabályozás és a nemzetközi közösség által megfogalmazott általános követelmények szintézisét kínálja, hozzájárulhat az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés átfogóbb értelmezéséhez a hazai polgári perjog fejlődéstörténetének, jelenének és jövőjének egyes meghatározó elemei kapcsán. Az eredmények egyúttal új lendületet adhatnak hatékony megoldások kidolgozásához e téren, amelyek révén korábban nem tapasztalt technikai, társadalmi és gazdasági kihívások középette is biztosítható lehet a jogérvényesítés hatékonysága.

2. AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS ELŐSEGÍTÉSÉNEK ALAPJAI A MAGYAR PERJOGI RENDSZERBEN

Elsőként megállapíthatjuk, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés fogalmának a polgári eljárásjog vonatkozásában történő elemzése során jellemzően a hangsúly a jogi segítségnyújtás szűken vett eszközeire, elsősorban az eljárási költségekkel – ide értve a jogi tanácsadás és képviselő költségeit – kapcsolatos könnyítésekre helyeződik.⁶

Ez a helyzet a magyar perjogi hagyományban is. Már a régi Pp. kihirdetési korai szövege is utalt a jogérvényesítés elősegítésére, amikor 84. § (1) bekezdésében kimondta, hogy azt a felet, aki kereseti, jövedelmi és vagyoni viszonyai folytán a perköltséget vagy annak egy részét fedezni nem tudja, jogai érvényesítésének megkönnyítése végett egészen vagy részben a törvényben felsorolt kedvezmények illetik meg; ezt nevezte költségmentességgnek. Mivel a sza-

⁵ Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés fogalmának alkotmányjogi (különösen emberi jogi) kapcsolódásai, illetve a szociális szempontokkal, a sérülékeny csoportok védelmével, valamint a rászorultság fogalmával való összefüggései tekintetében releváns szakirodalom pl. ROUAS (2022); LIMA–GOMEZ (2020); European Union Agency for Fundamental Rights – Council of Europe (2016); SEPULVEDA–DONALD (2014); FRANCIONI (2007); ROZAKIS (2004).

⁶ E tekintetben releváns nemzetközi szakirodalom pl. DENVIR et al. (2023); MINOW (2022); WOO–COX–ROSEN (2022); SCHOREIT–GROSS–DEHN (2018); FLYNN–HODGSON (2017); BARENDRECHT et al. (2014).

bályozás magában foglalta a pártfogó ügyvéd kirendelésére való igényt is, így ez a kedvezményrendszer megfelel a jogi segítségnyújtás fogalmi rendszerének.⁷ A szabályozás rögzítette, hogy jogi személyek költségmentességben nem részesíthetők, valamint kimondta, hogy nem részesíthető költségmentességben a fél, ha perlekedése rosszhiszeműnek vagy már előre teljesen eredménytelennek látszik.

1958-ban a polgári perrendtartás egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1957. évi VIII. törvény 28. § (3) bekezdésében foglalt módosítás hatálybalépésével a régi Pp. bevezette a tárgyi költségmentesség fogalmát és rendelkezett a tárgyi illetékmentesség és illetékfeljegyzési jog fogalmáról. Ezek a fogalmi keretek a régi Pp. fennállásának egészét alapjaiban meghatározták. Érdemi változást a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény megjelenése hozott, amely egy olyan kettős szabályozást vezetett be, amelyben a költségkedvezmények körében minden kérdésben a bíróság dönt, a pártfogó ügyvéd biztosításáról, illetve díjának megállapításáról a jogi segítségnyújtó szolgálat. A későbbiekben a költségmentesség hangsúlyainak átalakításával, a „teljes” személyes költségmentesség kivétellessé tételével a jogalkotó egyfajta szűkítést, de mindenképpen szemléletbeli változtatást hajtott végre a költségkedvezmények rendszerében.⁸

Az új Pp. 94. §-a szerint a felet – ideértve a beavatkozót is – a perben a jogai érvényesítésének az elősegítése érdekében az alábbi költségkedvezmények illethetik meg: a) tárgyi és személyes költségmentesség, b) tárgyi és személyes költségfeljegyzési jog, c) tárgyi és személyes illetékmentesség, d) tárgyi illetékfeljegyzési jog, e) mérsékelt illeték, f) pártfogó ügyvédi díj előlegezése vagy megfizetése alóli mentesség. Jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a felet a személyes költségmentesség és a személyes költségfeljegyzési jog a jövedelmi és vagyoni viszonyai alapján kérelemre, a személyes illetékmentesség a személye alapján hivatalból, a tárgyi kedvezmény az eljárás tárgyánál fogva illeti meg. Az új Pp. szabályai a korábbiakhoz képest teljesszűrt és rendszerbe foglaltan felsorolják a kedvezmények fajtáit, leírják azok lényeges tartalmát, meghatározzák azok fogalmát, rendezik azok időbeli hatályát és meghatározzák az engedélyezőt.⁹

A költségkedvezmények szabályozási környezete Magyarországon – európai uniós összehasonlításban is – megfelelőnek tűnik. Az Európai Bizottság által kiadott, 2024. évi Igazságügyi Eredménytábla megállapította, hogy Magyar-

⁷ A jogi segítségnyújtás fogalmának magyar perjogban való fejlődése kapcsán lásd pl. GOMBOS (2009) 136 – 137; KIRÁLY (2004); DRINÓCZI (2001).

⁸ PETRIK (2016 – elektronikus kiadvány), *Költségkedvezmények* (a Pp. 84. §-ához).

⁹ Előterjesztői indokolás a polgári perrendtartásról szóló T/11900. sz. törvényjavaslathoz; részletes indokolás a 94-100. §-hoz.

ország egyike annak a kilenc tagállamnak, amely a peres eljárásokhoz kapcsolódó költségek 100%-át fedező költségmentességi rendszert működtet (teljes költségmentesség), amelyet kiegészít egy, a költségeket részlegesen fedező, az előbbitől eltérő jogosultsági feltételeket alkalmazó rendszer (részleges költségmentesség).¹⁰ Kérdés ugyanakkor, hogy megállhat-e itt az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés elősegítése?

E tekintetben kiemelten fontos az Igazságügyi Eredménytábla azon összehasonlító adatsora, amely a költségmentességre vonatkozó jövedelemhatárt vizsgálja egy konkrét fogyasztói ügyben. A módszertan szerint „ha azt látjuk, hogy a költségmentesség jogosultsági küszöbértéke 20%, az azt jelenti, hogy a kérelmező az Eurostat által az adott tagállam tekintetében megállapított szegénységi küszöbnél 20%-kal magasabb jövedelemmel még jogosult lesz a költségmentességre. Ha azonban a költségmentesség küszöbértéke 0 alatt van, az azt jelenti, hogy a szegénységi küszöb alatti jövedelemmel rendelkező személyek sem feltétlenül jogosultak költségmentességre.”¹¹ Magyarország esetében ez az érték -76%,¹² azaz a szegénységi küszöbnél számottevően kevesebb jövedelemmel rendelkezők sem jogosultak a költségkedvezményekre. Azzal, hogy személyek egyes csoportjai (például egyes ellátásokban részesülő személyek) automatikusan jogosultak a költségmentességre (költségkedvezményre) a polgári és a kereskedelmi jogvitákban, Magyarország az uniós országok kisebb részéhez tartozik, és ez némileg enyhíti a költségkedvezmények pénzügyi oldalról rendkívül behatárolt igénybe vehetőségét. Nem feledve, hogy az állam az igazságszolgáltatás elősegítését szolgáló intézményrendszer meghatározásánál – jelentős mértékben a költségvetési összefüggések okán – bizonyos mérlegelési mozgástérrel rendelkezik,¹³ a pénzügyi támogatások elérhetőségének szűkkörűsége önmagában okot adhat arra, hogy tágabb kontextusban vizsgáljuk, mit tesz és tehet még a jogalkotó az igazságszolgáltatáshoz való hatékony, mindenki számára elérhető hozzáférés elősegítése érdekében.

¹⁰ Európai Bizottság (2024a) 34.

¹¹ Európai Bizottság (2024a) 34.

¹² Európai Bizottság (2024b) 12.

¹³ *“The Court has also held that the right of access to a court is not absolute, but may be subject to limitations [...]. These are permitted by implication since the right of access by its very nature calls for regulation by the State. In this respect, the Contracting States enjoy a certain margin of appreciation, although the final decision as to the observance of the Convention’s requirements rests with the Court.”* EJEB, *Černius and Rinkevičius v. Lithuania* (nos. 73579/17 és 14620/18), 2020. június 18-i ítélet, § 66. Hasonlóképpen: EJE, *Staroszczyk v. Poland* (no. 59519/00), 2007. március 22-i ítélet, § 94.; *Osman v. the United Kingdom* (no. 23452/94), 1998. október 28-i ítélet, § 147.

3. AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ HATÉKONY HOZZÁFÉRÉS MINT PERJOGI SZEMLÉLET

Az EJEB gyakorlata alapján az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést elősegítő intézmények közé tartoznak a már említettek (jogi tanácsadás/támogatás, a perköltségmentesség, illetve perköltség-kedvezmények) mellett az alkalmazandó eljárás egyes egyszerűsítései, például a cselekvőképességgel nem rendelkező felek helyzete vagy a kis értékű követelések elbírálása (gyengébb fél védelme) tekintetében.

A jogérvényesítés hatékony elősegítéséhez szükséges pontos módszerek, szabályozási megoldások meghatározásakor emlékeztetni kell arra, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés elve nem értelmezhető úgy, hogy abból konkrét eljárásjogi intézmények, megoldások levezethetők lennének.¹⁴ az eljárásjog rendszerét a maga komplexitásában szemlélve kell biztosítani a hatékony és tényleges jogérvényesítés lehetőségét.

Ez egy olyan, a joghoz való hozzáférés tartalmi értékelésén alapuló szemlélet feltételez, amelynek a jogalkotás egészét át kell hatnia. A jogalkotónak ki kell lépnie az „access to justice” fogalmának pusztán anyagi – materiális értelmezéséből, és a perjogi intézmények értékelésekor önálló szempontként kell tekintenie arra, hogy egy-egy adott jogintézmény mennyiben segíti elő az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés hatékonyságának biztosítását.

E szemlélet térnyerésének plasztikus példája a 2020. évi Pp. novellának (a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény) a jogi képviselő nélkül eljáró fél számára rendszeresített formanyomtatványokkal kapcsolatos álláspontja. A Pp. kihirdetés kori szövege [XV. fejezet: Eltérő rendelkezések járásbíróház hatáskörébe tartozó perben jogi képviselő nélkül eljáró félre; 246. § (1) bekezdés] kötelezővé tette a jogi képviselő nélkül eljáró fél számára, hogy a keresetlevelet, a viszontkereset-levelet, valamint a beszámítást tartalmazó iratot, és az írásbeli ellenkérelmet jogszabályban meghatározott, erre rendszeresített nyomtatványon terjeszse elő. Ezek a formanyomtatványok önmagukban illeszkedtek a Pp. professzionális pervitel¹⁵ előtérbe helyezésére irányuló koncepciójába, és e célnak megfelelően a formai hibás beadványok számának csökkentését és a jogvita érdemi elbírálását törekedtek elősegíteni. Ugyanakkor kötelező alkalmazásuk – a keresetlevéllel és egyéb beadványokkal szemben állított magas professzionális követelményekkel együtt – a sok esetben bonyolult jogi terminológia miatt kérdésessé tette, hogy nem akadályozzák-e a jogviták bíróság elé terjesztését.¹⁶

¹⁴ EJEB, *Avotiņš v. Latvia* (no. 17502/07), 2016. május 23-i ítélet, § 119.

¹⁵ WOPERA (2017) 159. A Pp. általános hatékonysági elemzése tárgyában lásd pl. KIRÁLY (2018).

¹⁶ ENDRÉDY (2021) 101; PRIBULA (2021) 459 –460.

A formanyomtatványok jogi komplexitásában rejlő problémát a jogalkotó már a pandémiás helyzet előtt is érzékelte. A formanyomtatványokat ugyanis 2019. április 1-jéig a polgári perben és a közigazgatási bírósági eljárásban alkalmazandó nyomtatványokról szóló a 21/2017. (XII. 22.) IM rendelet szabályozta, amelyet 2019. április 2-ától a polgári perben és a közigazgatási bírósági eljárásban alkalmazandó nyomtatványokról szóló 6/2019. (III. 18.) IM rendelet váltott fel. Utóbbi a szakirodalom szerint jelentősebb egyszerűsítéseket valósított meg a formanyomtatványok rendszerében,¹⁷ így is elősegítve a jogérvényesítést.

A pandémia hatására a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárás-jogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet 24. §-a akként rendelkezett, hogy a veszélyhelyzet ideje alatt a keresetlevelet, a keresetet tartalmazó iratot, a viszontkeresetlevelet, a beszámítást tartalmazó iratot és az írásbeli ellenkérelmet a jogi képviselő nélkül eljáró fél kizárólag írásban, a jogszabályban előírt nyomtatvány alkalmazása nélkül is előterjesztheti.

A 2020-as Pp. novella 33. § (1) bekezdése ezt a szabályt főszabállyá tette. Így a jogi képviselő nélkül eljáró fél nyomtatvány használata nélkül is teljesítheti az e beadványokkal szemben támasztott tartalmi és alaki követelményeket. Az erre rendszeresített nyomtatványok továbbra is a fél rendelkezésére állnak, de azok használata nem kötelező.¹⁸ „Másképpen megfogalmazva: nem érheti immár joghátrány a jogi képviselő nélkül, járásbíró (és munkaügyi bíróság) előtt eljáró felet azért, mert formai kötöttség nélkül terjeszti elő írásban a rendelkező jellegű nyilatkozatait.”¹⁹

4. ÚJ KIHÍVÁSOK: A DIGITÁLIS SZAKADÉK KÉRDÉSE

A Covid-19 járvány rávilágított arra, hogy az elektronikus eszközök alkalmazása nagyban elősegítheti az igazságszolgáltatáshoz való tényleges, fizikai hozzáférést, a bírósági eljárások megindításának (illetve lefolytatásának) egyszerűsítését, és ezzel összefüggésben a digitális megoldások bírósági eljárásokban történő fokozott alkalmazása iránti igény is megfogalmazódott.²⁰

Az Európai Bizottság által kiadott Igazságügyi Eredménytábla külön elemként tárgyalja az e tekintetben a tagállamok által elért eredményeket, kiindulva

¹⁷ GYARMATHY–SÁNDOR–SZŐKE (2019) 467–468.

¹⁸ A Pp. novella egyéb rendelkezései szükségessé tették a formanyomtatványok módosítását is; így 2021. január 1-jétől a polgári perben és közigazgatási bírósági eljárásban alkalmazható nyomtatványokról szóló 17/2020. (XII. 23.) IM rendelet irányadó, amelyet a hatálybalépését követően előterjesztett nyomtatványokra kell alkalmazni.

¹⁹ Udvary (2021) 136.

²⁰ A szerző főbb megállapításai a témában részletesen fellelhetők: VÁRADI (2023). További releváns elemzésekért lásd pl. KRAMER et al. (2021); OSZTOVITS (2020). Az elektronikus eszközök bírósági eljárásokban való alkalmazásának dilemmái kapcsán lásd pl. FABRI (2021); CAPP (2021).

abból, hogy „[a]z igazságszolgáltatás digitalizációja kulcsfontosságú az igazságszolgáltatási rendszerek hatékonyságának növeléséhez, továbbá rendkívül hatékony eszköz az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése, valamint az igazságszolgáltatás minőségének javítása szempontjából.”²¹ Az online megoldások, a digitális bírósági eljárások ugyanakkor nem abszolútizálhatók: azok magukkal hozzák – többek között – annak a veszélyét, hogy a jogi képviselő nélkül eljáró, eleve hátrányosabb helyzetben lévő peres felek ügyei automatizált és az online világ sajátosságai miatt nehezebben átlátható (nyilvánosság által nehezebben ellenőrizhető) eljárások útjára terelve eleve másodlagos bánásmódban részesülnek.²² S bár ez a felvetés elméleti jellegű és számos hipotetikus elemet hordoz, az eljárási keret kialakításánál mindig figyelemmel kell lenni az ilyen kockázati tényezőkre annak érdekében, hogy az eljárás tisztességessége, mint alapvető minőségi követelmény érvényesülése ne lehessen megkérdőjelezhető. Reagálni szükséges továbbá a digitális szakadék kérdésére. Ezt a jelenséget az OECD már 2001-ben definiálta, mégpedig olyan fogalomként, amely az egyének, a háztartások, a vállalkozások és a különböző társadalmi-gazdasági berendezkedésű földrajzi területek közötti szakadékra utal, mind az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférési lehetőségeiket, mind pedig az internetnek a legkülönbözőbb tevékenységeikhez való használatát tekintve.²³

E három szempont – a modern technológia vívmányai jelentette hatékonyságnövelési lehetőségek kihasználása, a tisztességes eljárás biztosítékait maximálisan érvényre juttató igazságszolgáltatási eljárásokhoz való hatékony hozzáférés és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkülönböztetésmentessége – kiegyenlítése a perjogi szabályozás jelenleg talán legaktuálisabb feladata.

A Pp. szabályainak elemzésekor a digitális megoldások elsősorban az elektronikus kapcsolattartás és az elektronikus hírközlő hálózat igénybe vételének szabályai vonatkozásában merülnek fel (Pp. XLVI–XLVII. Fejezet).²⁴ Ehhez kapcsolódnak az Európai Uniónak a tagállamok közötti kapcsolattartás esetén alkalmazandó, jelenleg kialakítás, illetve bevezetés alatt álló elektronikus adatátviteli szabályai.²⁵ Alapvető jelentőségű, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, az elektronikus megoldások hatékony alkalmazása és a hatékony per-

²¹ Európai Bizottság (2024a) 9.

²² OLTRA GRAS (2021) 34, 42.

²³ OECD (2001) 5.

²⁴ Az elektronikus kapcsolattartás és az elektronikus hírközlő hálózat igénybe vételének szabályai kapcsán lásd továbbá: VARGA (2018); TÓTH (2021).

²⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/850 rendelete (2022. május 30.) a polgári és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén történő, határokon átnyúló elektronikus adatcserére szolgáló számítógépes rendszerről (e-CODEX-rendszer) és az (EU) 2018/1726 rendelet módosításáról. HL L 150, 2022. június 1. 1–19.

vitel egyidejű érvényesítését szolgáló szabály a Pp. 605. § (1) bekezdése, amely az elektronikus kapcsolattartásra nem kötelezett fél esetében opcionálisan biztosítja a beadványok elektronikus benyújtásának lehetőségét,²⁶ valamint a Pp. 622. §-ának azon rendelkezése, amely szerint a bíróság a fél indítványára vagy hivatalból elrendelheti, hogy a fél és más perbeli személy, a tanú, valamint a szakértő meghallgatására, továbbá – ha az ellen a szemletárgy birtokosa nem tiltakozik – a szemle lefolytatására elektronikus hírközlő hálózat útján kerüljön sor, ha az célszerűnek látszik, különösen, ha az az eljárás lefolytatását meggyorsítja vagy a meghallgatás a tárgyalás, illetve a személyes meghallgatás kitűzött helyszínén jelentős nehézséggel vagy aránytalanul nagy költségtöbblettel járna. Ezek a régi Pp. vonatkozó szabályaival alapvetően egybehangzó²⁷ megoldások alkalmasak a digitális kor alapvető követelményeinek perjogi megjelenítésére, és bizonyos mértékű rugalmasságot is tükröznek a fél helyzetének figyelembevétele érdekében, ugyanakkor nem mondható, hogy átfogó stratégiai szemléletet tükröznének a digitális megoldások alkalmazására a peres eljárásban.

Amennyiben azt vizsgáljuk, hogy egy ilyen átfogó szemléletet hogyan lehetne megjeleníteni a polgári perjog rendszerében, a nemzetközi dokumentumok kevés konkrétummal szolgálnak. Az ENSZ jelentéstevőinek állásfoglalásaitól²⁸ az Európa Tanács²⁹ és az EBESZ megállapításain³⁰ át az Európai Unió Tanácsa következtetéseiig a mérvadó intézmények újra és újra felhívják a figyelmet a digitális szakadék jelenségében rejlő veszélyekre, a perjogi kezelésre vonatkozó javaslatok megfogalmazására azonban jellemzően nem kerül sor. Ennek szemléletes példája az Európai Unió 2024–2028-as időszakra szóló európai e-igazságügyi stratégiája, amely ugyan külön pontban foglalkozik a digitális szakadék kérdésével; annak feloldása kapcsán azonban mindössze a legjobb gyakorlatok és erőfeszítések megosztására, illetve a nemzeti portálok és egyéb e-igazságügyi szolgáltatások akadálymentességének javítására utal.³¹

²⁶ A 2013. január 1-étől használható és 2016. július 1. óta pedig jogi képviselők számára kötelezően alkalmazandó e-per részleteiről lásd pl. SZALAI (2018).

²⁷ A régi Pp.-hez képest, amely zártcélú távközlő hálózat igénybevételéről tett említést, az új Pp. az elektronikus hírközlő hálózat fogalmát használja, amelynek fogalma így az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 188. § 22. pontja alapján pontosan meghatározható.

²⁸ Diego Garcia-Sayán, a bírák és ügyvédek függetlenségével foglalkozó ENSZ különleges jelentéstevő emlékeztetett arra, hogy az országoknak azonnali és tartós lépéseket kell tenniük az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést befolyásoló és kirekesztést okozó digitális szakadék megszüntetésére. United Nations, Human Rights Council (2021) 115–116. pont. Hasonlóképpen: IACHR – United Nations Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers (2021); IACHR (2021).

²⁹ Council of Europe, Conference of Ministers of Justice (2021) 3–4. pont.

³⁰ EBESZ/ODIHR (2022) 38; EBESZ/ODIHR (2021).

³¹ „Egy méltányos és kiegyensúlyozott igazságszolgáltatási ágazat Európa-szerte történő előmozdításához alapvető fontosságú azon digitális szakadék szűkítése, amely egyenlőtlenséget teremt az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés terén. Ez a polgárokat tekintve nem csupán a kirekesztődés potenciális forrását képezi, hanem a jogaik gyakorlásának akadályát is. Ez az elv annak szükségességét is magában foglalja, hogy valamennyi európai uniós tagállamban összehangolt szintű

A probléma átfogó kezelésének szándékával fellépve, kiindulópontként ezért egy általánosabb felfogásra van szükség: a digitális megoldások átfogó integrálása, a digitális szakadék kezelésére irányuló komplex tervek megalkotása az ENSZ szerint 4 lépcsőből álló folyamat: 1. digitális inkluzivitási/ befogadási terv közös létrehozása egy bizonyítékokon alapuló, közösségi szinten meghatározott megközelítés révén; 2. a cselekvés keretének kiválasztása; a cselekvés különféle típusainak áttekintése, beleértve a kormány tulajdonában lévő és működtetett hálózatokat, a köz- és magánszféra partnerségeit és a közösségi hálózatok elősegítését; 3. pénzügyi modell kiválasztása; a célok eléréséhez felhasználható finanszírozási stratégiák típusainak áttekintése; 4. a terv végrehajtása jó gyakorlatok megosztására épülően.³²

A polgári perjog szűken vett területére vonatkoztatva ezeket az elveket, elmondható, hogy a digitális megoldások átfogó alkalmazásához, optimális integrálásához komplex szemlélet szükséges, amely a nemzetközi példákra, valamint az azonosított kihívásokra is tekintettel belső jogi jogalkotási és jogalkotáson kívüli, igazgatási eszközök alkalmazását, valamint nemzetközi soft-law megoldások és nemzetközi standardok, ajánlások feldolgozását egyaránt magába foglalja egy szakmai és társadalmi szempontból inkluzív folyamat mentén, az adott állam vagy régió jog- és intézményrendszerét, alkotmányos hagyományait és egyéb lehetőségeit (digitalizáció állása, források stb.) figyelembe véve.

Éppen ezért a digitális megoldások perjogi alkalmazásának szélesítése terén első lépésként a szakirodalomban és a releváns nemzetközi forrásokban a mérlegelendő lehetőségek között felsorolt javaslatok, alternatívák áttekintése lehet szükséges. Ezek közül külön kiemelendő a jogi információkhoz való hozzáférés és a jogtudatosság támogatása könnyen és széles körben elérhető online eszközökkel; az online közvetítés elősegítése az erőfölényes helyzetekből adódó kockázatokkal szembeni garanciák kidolgozása mellett; iránymutatások vagy standardok kialakítása a bíróságok számára, megkönnyítve annak azonosítását, hogy mely ügyek alkalmasak távmeghallgatásra, online, illetve elektronikus eszközök útján történő intézésre, és amelyek nem (támogatva a már meglévő eszközök gyorsan változó környezetben történő rugalmasabb felhasználását); vagy akár a meglévő eljárási fogalmi rendszerek általános felülvizsgálata annak érdekében, hogy a legsérülékenyebb csoportok jogainak, érdekeinek egyszerűsített védelmét biztosítsák, például a kereshetőségi jog előtt álló jogi akadályok felszámolása azáltal, hogy lehetővé teszik a bíróságok számára,

igazságszolgáltatási digitalizációra kell törekedni. A legjobb gyakorlatok és az erőfeszítések megosztása révén együttesen tehetünk előrelépést az igazságszolgáltatás digitális transzformációja terén, miközben megőrizzük az emberközpontú nézőpontot, így biztosítva minden ember jogainak védelmét és tisztelgetben tartását.” Európai Unió Tanácsa (2023) 29. pont.

³² UN Habitat (2021) 19.

hogy elfogadják harmadik felek beavatkozását, és bizonyos esetekben lehetővé tegyék, hogy az egyenlő bánásmódot felelős szervek képviseljék az egyéneket a jogi eljárásokban.³³

Bár ezeknek a megoldásoknak az alkalmazása nem feltétlenül vagy nem elsősorban a perjogi szabályozás függvénye, alapvetően a perjogi szabályok előkészítéséért felelős intézmények azok, amelyek képesek és alkalmasak lehetnek egy átfogó szakpolitikai stratégia felvázolására és megalkotására ezen a téren. Ez pedig az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés egyik központi jelentőségű megválaszolható kérdése a közeljövőben.

5. TAPASZTALATOK

Az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő és hatékony hozzáférés az emberi jogok védelmének alapvető biztosítéka. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés garantálásának konkrét módja tekintetében az államot a költségvetés lehetőségeire is figyelemmel bizonyos mérlegelési mozgástér illeti meg, ugyanakkor annak biztosításához, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés lehetősége nem lesz illuzórikus, az államnak az eljárásjog rendszerét a maga komplexitásában szemlélve kell biztosítani a hatékony és tényleges jogérvényesítés lehetőségét. Biztosítani kell, hogy a választott szabályozási megoldások (vonatkozzanak azok a költségkedvezmények igénybe vételének feltételeire, a keresetindítás tartalmi követelményeire vagy az egyre terjedő digitális megoldások alkalmazására) ne okozzanak aránytalan előnyöket, és ne ronthassák le az alacsony jövedelmű vagy jogi ismereteik szintjénél fogva hátrányosabb helyzetben lévő peres felek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférését. Az új Pp. esetében ez a szemlélet megjelent és rugalmasan fejlődött. A jövőre nézve fontos tanulsággal szolgált a pandémia időszak: igazolta, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés tényleges, fizikai és alapvető eljárási kereteinek megőrzése mellett a rászorultak, kiszolgáltatott helyzetben lévők érdekeinek védelme és minél hatékonyabb érvényesítése át kell, hogy hassa a legtágabb értelemben vett perjogi megoldások egészét. Egyúttal nem tűnik mellőzhetőnek egy olyan komplex szakpolitikai stratégia megalkotása, amely feltérképezi a rászorultság formáit, elemzi az intézményi és jogszabályi hátteret, és választ ad arra a kérdésre, hogy mely technológiai eszközökkel, milyen mértékű források felhasználásával, milyen jogi és jogon kívüli eszközökkel erősíthető az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés hatékonysága a legszélesebb társadalmi rétegek számára.

³³ A lista megfogalmazásánál figyelembe vett források: EBESZ/ODIHR (2020) 28; UNDP (2020) 22–34.; Európa Tanács, 2015, 5. pont.

IRODALOM

- BARENDRECHT, Maurits – KISTEMAKER, Laura – SCHOLTEN, Henk Jan – SCHRADER, Ruby – Wrzesinska, Marzena: *Legal Aid in Europe: Nine Different Ways to Guarantee Access to Justice?*, 2014. <https://www.hiil.org/wp-content/uploads/2018/09/Legal-Aid-in-Europe-Full-Report.pdf>.
- CAPP, Megan Katherine: „Will the COVID-19 Crisis Help Us Trace a Path Towards More Equitable Access to Justice?” *Annual Review of Interdisciplinary Justice Research*. (2021) 10.
- Council of Europe, Conference of Ministers of Justice: Conclusions by the Hungarian Presidency at the Conference of Ministers of Justice “Digital technology and artificial intelligence – New challenges for justice in Europe” held 5 October 2021, Gödöllő, Hungary. <https://rm.coe.int/conclusions-of-the-hungarian-coe-presidency-/1680a40ebe>.
- DENVIR, Catrina – KINGHAN, Jacqueline – MANT, Jessica – NEWMAN, Daniel: *Legal Aid and the Future of Access to Justice*. Oxford, Bloomsbury – Hart, 2023.
- DRINÓCZI Tímea: „A jogi segítségnyújtással kapcsolatos problémák és a kezdeti megoldási lehetőségek az Európai Unióban”. *JURA* (2001) 2:106–116.
- EBESZ/ODIHR: *Democracy and Human Rights in the OSCE: The ODIHR Annual Report 2021.*, Warsaw, OSCE/ODIHR, 2022.
- EBESZ/ODIHR: Greater efforts needed to ensure digital technologies empower human rights, OSCE leaders say. 2021. <https://www.osce.org/chairmanship/492730>.
- EBESZ/ODIHR: *The functioning of courts in the Covid-19 pandemic: A Primer*, 2020. <https://www.osce.org/odihr/469170>.
- ENDRÉDY András: „A perindítás megváltozott szabályai a polgári perrendtartás első novelláris módosítása alapján” *Miskolci Jogi Szemle*, (2021) 1/II: 97–110.
- Európa Tanács, Parlamenti Közgyűlés (Council of Europe, Parliamentary Assembly) Equality and non-discrimination in the access to justice. Resolution 2054, 2015.
- Európai Bizottság: A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. 2024. évi uniós igazságügyi eredménytábla. COM(2024) 950 final, 2024a.
- Európai Bizottság (European Commission): The 2024 EU Justice Scoreboard. Quantitative data, 2024b. https://commission.europa.eu/document/download/6729e7a6-1404-4be2-9eed-4af439b8e45d_en?filename=2024%20EU%20Justice%20Scoreboard%20Quantitative%20Data%20Factsheet.pdf.

- European Union Agency for Fundamental Rights – Council of Europe: *Handbook on European law relating to access to justice*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2016.
- Európai Unió Tanácsa: *A 2024–2028-as időszakra szóló európai e-igazságügyi stratégia*. ST 15509/23. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15509-2023-INIT/hu/pdf>.
- FABRI, Marco: „Will COVID-19 Accelerate Implementation of ICT in Courts?” *International Journal for Court Administration* (2021) DOI: 10.36745/ijca.384.
- FLYNN, Asher – HODGSON, Jacqueline (szerk.): *Access to Justice and Legal Aid: Comparative Perspectives on Unmet Legal Need*. Oxford – Portland, Bloomsbury – Hart, 2017.
- FRANCIONI, Francesco (szerk.): *Access to Justice as a Human Right*. Oxford, Oxford University Press, 2007.
- GOMBOS Katalin: A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés legújabb fejleményei. *Jogtudományi Közlöny* (2009) 3: 130–138.
- GYARMATHY Judit – SÁNDOR-SZŐKE Zsuzsanna: „Országos konferencia az új polgári perrendtartás tapasztalatairól”. *Jogtudományi Közlöny* (2019) 11: 467–468.
- Inter-American Commission on Human Rights (IACHR): *IACHR Calls on States to Guarantee Principle of Enhanced Due Diligence and Right to Access to Justice During COVID-19 Pandemic*, 2021. https://www.oas.org/en/iachr/jsForm/?File=/en/iachr/media_center/PReleases/2021/052.asp.
- IACHR – United Nations Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers: *Joint declaration on access to justice in the context of the COVID-19 pandemic*, 2021. http://www.oas.org/en/iachr/jsForm/?File=/en/iachr/media_center/preleases/2021/015.asp.
- KIRÁLY Lilla: Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb? Az új magyar polgári perrendtartás általános rész osztott perszerkezetének hatékonysági elemzése. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2018.
- KIRÁLY Lilla: A polgári jogvitákban a jogi segítségnyújtás nemzetközi történeti áttekintése, rendszere, hatályos magyar szabályozása és perspektívái. *Magyar Jog*, (2004) 8: 449–463.
- KRAMER, Xandra – BIARD, Alexandre – HOEVENAARS, Jos – THEMELI, Eris (szerk.): *New Pathways to Civil Justice in Europe: Challenges of Access to Justice*. Cham, Springer, 2021.
- LIMA, Valesca – GOMEZ, Miriam: Access to Justice: Promoting the Legal System as a Human Right. In: Leal Filho, Walter et al. (szerk.): *Peace, Justice and Strong Institutions. Encyclopedia of the UN Sustainable Devel-*

- opment Goals*. Cham, Springer, 2020. https://doi.org/10.1007/978-3-319-71066-2_1-1.
- MINOW, Martha: „Access to Justice”. *American Journal of Law and Equality* (2022) 2: 293–311. doi: https://doi.org/10.1162/ajle_a_00039.
- OECD: „Understanding the Digital Divide”, *OECD Digital Economy Papers*, No. 49, <http://dx.doi.org/10.1787/236405667766>
- OLTRA GRAS, Ignacio: „Online Courts: Bridging the Gap Between Access and Justice”, *Journal of Law and Jurisprudence* (2021) 1: 24 – 51. <https://doi.org/10.14324/111.444.2052-1871.1214>.
- OSZTOVITS András: „Online bíróságok és az igazságszolgáltatáshoz való jog – esély vagy veszély?” *Magyar Jog* (2020) 11: 625–632.
- PETRIK Ferenc (szerk.): Polgári eljárásjog I–IV. – régi Pp. – Kommentár a gyakorlat számára (elektronikus kiadvány; lezárva: 2016. november 1.). Budapest, HVG-ORAC, 2016.
- PRIBULA László: „A polgári perrendtartás alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai a bíróságok szemszögéből”. *Miskolci Jogi Szemle* (2021) 3. Különszám: 458–469.
- ROUAS, Virginie: *Achieving Access to Justice in a Business and Human Rights Context: An Assessment of Litigation and Regulatory Responses in European Civil-Law Countries*. London, University of London Press, 2022.
- ROZAKIS, Christos: „The Right to a Fair Trial in Civil Cases”. *Judicial Studies Institute Journal* (2004) 2: 96–106. <http://www.ijsj.ie/assets/uploads/documents/pdfs/2004-Edition-02/article/the-right-to-a-fair-trial-in-civil-cases.pdf>.
- SCHOREIT, Armin – GROSS, Ingo Michael – DEHN, Jürgen: *Beratungshilfe, Prozesskostenhilfe, Verfahrenskostenhilfe: BerH/PKH/VKH*. Heidelberg, C.F. Müller, 2018.
- SEPULVEDA, Magdalena – DONALD, Kate: *Access to Justice for Persons Living in Poverty: A Human Rights Approach*, 2014. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2437808>.
- SZALAI Péter: Elektronikus kommunikáció a polgári perben. In: G. KARÁCSONY Gergely (szerk.): *Az elektronikus eljárások joga*. Budapest, Gondolat, 2018. 7 – 35.
- TÓTH Gabriella: „Az elektronikus kapcsolattartás szabályai a polgári eljárásokban a kodifikáció tükrében”. *Jogtudományi Közlöny* (2021) 6: 297–304.
- UDVARY Sándor: „Az első Pp. novella hatása az elsőfokú eljárásra”. *Jogtudományi Közlöny* (2021) 3: 129–139.
- United Nations Development Programme (UNDP): *Guidance Note. Ensuring Access to Justice in the Context of COVID-19*, 2020. <https://www.undp.org/>

- content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/access_to_justiceandruleoflaw/ensuring-access-to-justice-in-the-context-of-covid-19-.html
- UNDP: Programming for Justice: Access for All – A Practitioner’s Guide to a Human Rights-Based Approach to Access to Justice. Bangkok, UNDP, 2005.
- UNDP: *Access to Justice. Practice Note*. 2004, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/Justice_PN_En.pdf.
- UN Habitat: *Addressing the Digital Divide. Taking Action towards Digital Inclusion*. Nairobi, UN Habitat, 2021, https://unhabitat.org/sites/default/files/2021/11/addressing_the_digital_divide.pdf.
- United Nations, Human Rights Council: The coronavirus disease (COVID-19) pandemic: impact and challenges for independent justice. Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Diego García-Sayán. A/HRC/47/35, 2021.
- VÁRADI Ágnes: „Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés fogalmának alkalmazása válsághelyzetekben”. *Miskolci Jogi Szemle* (2023) 1: 5–18.
- VÁRADI Ágnes: „Access to constitutional complaint procedures: A real chance?” *Hungarian Journal of Legal Studies*. (2020) 4: 372 – 385.
- VÁRADI Ágnes: „A »fegyverek egyenlősége« és a polgári per: A gyengébb fél védelmének eljárásjogi eszközeiről alkotmányjogi, uniós és nemzetközi jogi nézőpontból”. *Iustum Aequum Salutare*, (2019) 1: 71 – 87.
- VÁRADI Ágnes: The Concept of Legal Aid in the Most Recent Case Law of ECJ. In: Szabó Marcel, Varga Réka, Láncoş Petra Lea (szerk): *Hungarian Yearbook of International Law and European Law 2015*. the Hague, Eleven International Publishing, 2016. 461–477.
- VARGA István (szerk.) A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I-II/III. Budapest, HVG-ORAC, 2018.
- Velenői Bizottság (Venice Commission): *Rule of Law Checklist*, 2016. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-e).
- Woo, Margaret Y. K. – Cox, Connor – ROSEN, Sarah: „Access to Civil Justice” *The American Journal of Comparative Law*, (2022) 70: i89–i117.
- WOPERA Zsuzsa: „Az új polgári perrendtartás elvi alapjai”. *Jogtudományi Közlöny* (2017) 4: 153 –161.

Nyomda és kötészet:
Multiszolg Bt., Vác
Telefon: (27) 502-765
Felelős vezető: Kajtor Bálint